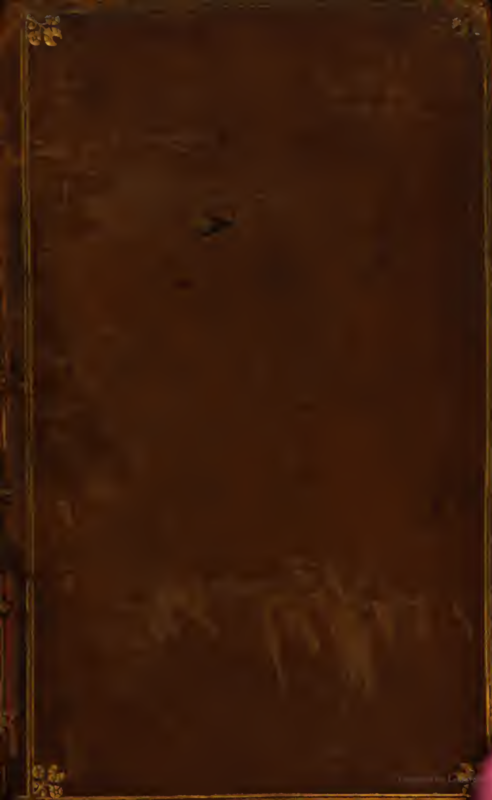

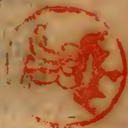
IANI GVLIELMI

PLAVTINA-
RVM QVÆSTIONVM
COMMENTARIVS.

In quo omnes ordine M. PLAVTI COMOEDIÆ, tum multa veterum ſcriptorum, POETARVM inprimis, & M. TVLLII loca varie illuſtrantur, corriguntur, augentur.

LVTETIÆ,
Apud ÆGIDIVM BEYSIVM via Iacobæa, ſub inſigni Lilij albi.
CIↃ. IↃ. XXCIII.

SVMMA PRIVILEGII.

REGIÆ maieſtatis priuilegio cautum eſt, ne quis alius quam Ægidius Beyſius typographus iuratus, *Iani Gulielmij Plautinarum Quæſtionum commentarium* ante annos nouem a die impreſsionis abſolutæ in ſuis regionibus imprimat, alibive impreſſos importet, aut venales habeat; pœna confiſcationis librorum & alia illi, qui aduerſus ea fecerit, indicta: vt latius in diplomate continetur, dato Pariſijs prid. Kalend. VIIbres. cIↃ. IↃ. XXCIII. & de Regij conſilij ſententia ſignato

LE COINTE.

AD

AMPLISSIMVM NOBILISSIMVMQVE VIRVM, AVGERIVM GISLENIVM BVSBEQVIVM.

AGNA ſemper, quod tu non ignoras, vir nobiliſſime, mentis atque linguæ fuit cognatio; ſummaq. coniunctio conſideratæ rationis & diſerti ſermonis. Cum enim natura hoc omnes ſtudeamus, ſapere quam maxime, &, quantum quantum id eſt quod ſapimus, communicare cum quamplurimis; vtrumque, & diſcitur ſa-

pientia, & explicatur graui & ornata oratione cõmodissime. Itaque gentes eæ quæ opinione prudentiæ inter primas claruerunt, hac etiam laude bene loquendi numquam caruerũt: & illis ipsis in gẽtibus prudẽtissimus quisque politi & elegantis sermonis studiosissimus fuit. Eleganter autem nemo vmquam loquutus est, qui nõ idem de quaque re proprie loqui præsciuerit. Vere enim hoc dicitur, eloquẽtiæ fontem esse verborum dilectum. quæ quis recte seligat, nisi vim eorum & germanã naturam cognitam atque peruestigatam habeat? Ea re nõ puduit Romæ; vt nunc de latina lingua vna Europæ hodie vniuersæ communi dicam; summos viros, & summis in maxima rep. honoribus perfunctos, tamen huic etiam

rei ſtudium & operam impenſe tribuere, & id ita a ſe fieri publicis monimentis teſtari. Quis M Tullio honoratior? C. Cæſare potentior? M. Varrone in omni diſciplinarum varietate ſciẽtior? quouis horũ publicis negotijs domi foriſq. tractandis occupatior fuit? tamen neque Cicero grammaticum ſtudium ſuum vſquam diſſimulauit, & Cæſari in illo claſſicorum ſtrepitu de analogia ſcribere vacauit, & Varroni de omni patria lingua accuratiſſime commentari, & eam operam ipſi M. Tullio potiſſimum, vni e veteri illo reip. liberæ ſenatu reliquo conſulari, deſtinare placuit: cui ſuos etiam libros Cæſar ante trãſmiſerat. Scilicet vt conſilium bonum vſu ſuo omnes capit, lenocinium perſuadentis non requirit: ſic verba pro-

prie & in loco elata suapte significandi vi placent, fucum & calamistros expolitionis aspernantur. Igitur huius laudis auidi legebant veterrimos oratores, historicos, poëtas; & hos in primis comicos. Etenim vt imago vitæ est, & speculum morum comœdia; ita eadē puræ dictionis magistra, & proprietatis in loquendo probissima regulá. nec vmquam satis bonus comicus habitus est, qui vlla peregrinitate vrbanitatem linguæ patriæ obfuscauit. Ferreum scriptorem Attilium Cicero vocat; & idem malum latinitatis auctorē Cæcilium. at Terentianæ fabellæ propter venustatem Lælij & Scipionis stylo adiuuari putabantur; & Plautino ore Musas loquuturas, si latine loqui vellent, vulgo credebant. Hæc politissimi sæculi

iudicia erudita posteritas cōprobauit, & Attiliū quidē Cæciliūq. ita neglexit, vt in obliuionē venire vtrūque non ægerrime tulerit; Plauto autē & Terētio doctissim⁹ quisque semper deditissimus fuit, & nunc ita addicti cordati omnes, vt de manu non deponant, atque ad illa exempla os suum effingāt, sermonem cædāt, epistolas texāt, sales iaciant, non illa transmarina & exotica, sed hac vrbana & vernacula venere imbutos. Et difficillime dictu est, in summa vtriusque pręstantia vtrius maiores laudes sint, & in sua arte virtutes illustriores. Speculum vitæ comœdia est; at ea relucet ex vtroque clarissimo clarore, sed pari. imago morum, hominum cuiusque generis; intuere vtrumuis, reperies ordinū ætatum, condicionū, sexuum cō-

ſuetudines omnes non adumbratas, ſed ad viuum expreſſas. Vno haud dubio ſuperior Terētius, admirabili rerum & conſiliorum in agendo, ingreſſu, ordine, exitu; & omnium membrorum incredibili conuenientia: quæ in altero ſæpe interrupta, nonnumquā obſcura, interdum implicata & ſibi diſſentanea iacet. Et, quod in Græcis alij obſeruarūt, Plautus perſonas producit, vt ſunt; Terentius, meliores quam ſunt. in illo meretrices ſemper auidæ, viroſæ, infidæ; adoleſcētes cupidi, impotentes; ſeruuli, etiam cum fidei bonæ, tamen ingenij mali: in hoc etiam meretrix interdum bona; adoleſcens, conſtans; ſeruus, domini conſiliarius. Itaque hic viris grauibus, & mores prolapſos ad honeſtatē retinentibus, probatior; ille multitudini

presentis æui similitudine gaudē-ti gratior. alteri in bibliothecis & libris laudes veriores; alteri in theatris & scenis plausus crebriores. Plautus tamen vt arte & moribus vincitur; ita varietate & sermonibus lōge vincit. neque non tamen Terentius purissimi oris est, & emendatissimę dictionis; sed Plauti nuda proprietas verborū latinissimorum tanta; vt omnes superet. Neque hæc nunc primū a me sententia dicitur: sed iudicium est cōsentientis antiquitatis; in primis togatorū omniū eruditissimi Varronis. Qui etiā euanescentem suo iam tēpore antiqui sermonis simplicitatem retrahere conatus est, & in Plauto delitescentem indicare, tamquā digito intento. neque enim facillimum est, aut cuiusvis hominis, iocis inuolutę & ca-

ptata ambiguitate eludentis dictionis vim aſſequi: quo qui peruenerit, ille vero demum in penetralia latinitatis recto pede & dextro, vt aiunt, Mercurio ingreſſus eſt. Atque vtinam diuini illius viri Quæſtiones Plautinæ nō eandē temporis iniuriam, quam ſcriptores innumerabiles alij, ſenſiſſent: planiora, integriora, pleniora haud dubio plurima in præſtantiſsimo poëta legeremus, quę nūc obſcura, tenebris, hiulca lacunis deformata maculis ſine ſummo dolore adſpicere non poſſumus. Nā quæ tot eruditiſſimi viri operis ad bene de Plauto merēdū collatis comportarunt, tamen magis deſideriū noſtrum incenderunt, quam dolorem lenierunt. qua in re & ipſe nauaui ſtudium, euentu impari, voluntate pari; dum ſupe-

riorum mensium caloribus Plautum percurri, & in multa, quæ fidei aut lucis ambiguæ occurrebant, inquisiui: breuiq. earum, Quæstionum corpus quoddã cõfeci, exemplo M. Varronis: audacter fortasse, qui in tãti viri vestigijs tãto interuallo pedem ponere ausus fuerim; sed tamen modestius, quam ij; quibus nusquam aqua hęret, aut vacillat sententia. caui enim, & indicaui timiditatẽ meam ipso titulo, nec tã ipse statui certa asseueratione, quã virorum doctissimorum suffragia exambiui. Vnum audacius fęci, cum iuuenili huic operæ præsidium quæsiui in tuo potissimum patrocinio, vir nobilissime: cuius omnis vita in rebus grauissimis transacta, & amplissimis honoribus perfuncta, longe maiora alia po-

ſtulabat, non has ludicras de vocabulis & loquẽdi generibus diſceptationes. Sed tamẽ neque maximos viros, vt initio poſui, inter curas ſuas puduit huc etiam ſe demittere, & tu ſecundum politica illa & hiſtorica ſtudia, quibus honoratiſſimum otium honeſtiſſime oblectas, ne hęc quidem tenuiora emblemata contemnis, ſed inter remiſſiones maiorum cogitationum libẽter ponis. Nõ committam hîc, vt laudibus tuis percenſendis tibi ipſi leuis & inanis videar. mea potius adoleſcentia bona exiſtimatione tua indiget, quam ſumma virtus tua cuiuſquã præconio; nedum meo, cui natura exiguas doctrinæ, nullas eloquẽtiæ copias elargita eſt. Verbo ponã, me cũ plurimũ tibi debere præ me ferrem communi Germa-

niæ nostræ nomine, cuius tu non semel labantem statum consilijs tuis erexisti, legationibus & periculis etiam stabiliuisti; tum nuper inopinata illa ac singulari humanitate tua, ita commotum esse, & incēsum admiratione maximarum virtutum, vt præcipuo quodam obseruantiæ genere te mihi complectendum iudicarim, & istius animi hoc pignus iam tū tibi desponderim: quem & posse illustri nomine atque præclara eruditione rectissime tueri videbā; & velle, pro eximia bonitate, nō dubitabam. Quæ spes si me, vt confido, non fefellerit, huic libro satis firmum in auctoritate & amplitudine tua præsidium erit paratum, aduersus Momi & inuidiæ virulentas insidias; mihi vero alacritas maior iniicietur, ad perpo-

lienda alia maiorum vigiliarum opera, & tua iſta grauitate digniora; quæ iamdiu animo concepta & inſtituta, maturitatem ſuam & perfectionem exſpectāt. Lutetiæ Pariſiorum, Pridie Kal. Octobreis.

AD BENIVOLVM LECTOREM.

T nuper Verisimilium libros de suspicione plerũque probabili; sic nunc hos Quæstionum inscribsi, mi Lector, hoc est, ad Plauti ambigua quædam, aut non proba, disputationum magis mearum quam certarum conclusionum: opus præcox, & præmaturi partus; conceptum certe paucissimis mensibus, & magna sui parte sub prælo auctum natumque. sed nec hortantibus amicis potui pernegare, nec his minutijs limandis bonas horas male occupare. Vt incidit loci affecti aut implicati medicina aut explicatio, ita notaui; quæ

notaueram, eodem sæpe articulo, aut die certe, typographo dedi. Scripta semel calamo torquere, & de verbis singulis in consilium ire, non placuit: præter rem aut ante rem suspensum fabulis te detinere, multo minus. Odiosa res est, vt ait ille,

— difficiles habere nugas,
Et stultus labor est ineptiarum.

Abs te, beniuole Lector, hæc peto. primum vt, sicubi lapsa est inscientia nostra, humano errori hominem te præbeas: nisi tamen non pluria, cetera recte & ordine monita erunt, & ex vsu tuo publicoq. litterarum.

ἀλλ' οὐ ζεὺς ἄνδρεσσι νοήματα πάντα τελευτᾷ.

Deinde, vt, cuicuimodi hæc erũt, fruare vt tuis, vtare tamquã meis. valere enim hic in primis debet Thaletis illud; auctoris sui nomine potissimum vt emanet ac laudetur inuentum. Quod

me fecisse, & ab alienis abstinuisse ac cauisse sedulo testem facio illum supra nos Iustitiæ oculum,

ἀνθρώπων ὕβριντε καὶ εὐνομίην ἐφορῶντες.

Neque hîc solum per me, sed etiam per amicos aliquot meos, adolescentes doctos, & in his studijs multæ atque exercitatæ lectionis. Si quid fefellit memoriam aut diligentiam nostram, iam nunc rescribo illis suum, qui in vacuum priores venerint. Quorum cogitata diuinare aut scire non potui, horum querellas non extimesco; vt ne istius quidem impudentiam, qui recta petitione in me incurrit, cui vltro iniuriam facturus erat. & volebam tamen isti homini parcere: sed insusurrabat Publius,

Veterem ferendo, iniuriam inuitas nouam.

Et quid facerem? plagij me diserte insimulari ferrem? Ego vero ferrem, si ingenij famam eleuaret, quam arroga-

ui mihi numquam; aut de doctrina detraheret, quæ quam ſit modica, ſentio & fateor: improbitatem ſibi impingi, probitatem, fidem, candorem animi adimi, is ferat, qui has virtutes aut non magni æſtimat, aut non magnopere colit. quæ ſi huiuſmodi ſcriptiunculis amittendæ ſunt, dicam quod ſentio, pereant potius omnes litteræ. Nam doctrina & hac antiquitate carere poſſum; illis, dum is ero, quem me eſſe & volo & ſpero, non poſſum. Tu, lector, ignoſce iuſto dolori meo, & illi, qui veteratorie laceſſiuit, non mihi, qui neceſſario defendi, imputa. Vale, &, ſi merui, faue.

INDEX RERVM ET VERBORVM HOC commentario memorabilium.

D.

E.

FINIS.

SCRIPTORES VETERES QVI HOC COMMENTARIO NOMINATI EMENDANTUR, augentur, aut illustrantur.

OPERARVM ERRORES.

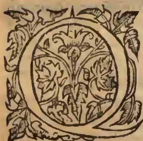
Repone, bene merenti pag.27. verſu,13.pariſſumi eſtis. 70.28. ignoto, 88. 3. exercitationibus. 142. 8. coëpulonis. 147, 29. ſic fiet.148, 20. δογματίσαι. 193. 7. ἑστῶτας, 8. magis non dedecet. 206, 24. exercitus expetitus eſſe. 221. 30. & nihil frequentius. 270. 10. Pluſcula alia quę occurrent, tute tibi facile indicabis.

IANI GVLIELMII

IN PLAVTI AMPHITRVONEM, QVÆSTIONES.

I.G. ERRICO MEMMIO. V. CL. S.

Vi te non amat, Errice Memmi, profecto eum Muſæ non amant. Nam quî poſſunt? cuius ea in excolendis litteris oſcitantia eſt, vt aſſertori earum & vindici tibi ſuam partem aut gratiam aut amorem deberi non putet. aſſertori vindici, merito tuo lubenter dico. Quid enim fuit, litteras fugitiuas reprehendere, & eiectas in ſtatum ſuum reponere? ſi hoc non fuit; tantum optimorum librorum & collegiſſe, bono tuo fato, & meliore publico prouulgauiſſe: etiam ingenio, quo polles poteſque, & doctrina, quæ in remp. intenta, ſubueniſſe, non de triuio ſcriptori alicui, ſed vni maxime, omnium poſt rem Romanam natam optimo, M. Ciceroni. Sentiat quiſque quod lubet, mihi ſic videtur, nec in honoribus, quos geſsiſti ampliſsimos, nec in fortuna florentiſsima tua

maius clariuſq. aliud inueniri poſſe. Et amabam te in penitiſsima Germania iam olim puer admodum, Ciceronis cauſſa: cui ego ſiue natura, ſiue inſtitutione, vnice deditus ſemper fui: nunc autem in Gallia veſtra hoſpes etiam amorem teſtificandi occaſionem arripui has in Amphitruonem Plauti Quæſtiones meas: exiles illas, fateor, & parum dignas fortaſſe iſta elegantia iudicij tui; adde ſi vis, procul bibliotheca, a peregrinante, paucis horis properatas: de quibus tamen ſatis quæſitum mihi videri pronunciabo, ſi tibi non omnino improbari intellexero.

IANI GVLIELMII IN PLAVTI AMPHITRVONEM, QVÆSTIONES.

CAPVT I.

Flocco habere. Dij læti, triſtes. Volo rem eſſe oratum. Victores viuere. Vita, Viuere, Vitula, Vitulari. Amphitruo varie correcta. locus Nonij explicatus.

T ædium veſtibula, ita operum exordia, aiunt amœnitate ornatuq. ſuo inſignia eſſe debere: vt hac tamquam illecebra inuitatis lubido maior fiat vlteriora quoque perſpectandi. Id ego etſi non curarim, ne tamen plane negligam, venuſtum loquendi genus quod ex ipſo aditu comœdiarum M. Plauti excidit, in locum ſuum reponam: argumẽto quod ſit, quam huiuſmodi emblemata multa in penetralibus ipſis diſiectá & deformata tranſierint; qui tam bellum antepagmentum in ianuæ ingreſſu calcarunt, non ſuſtulerunt: præſertim oſtenſum tamquam digito intento iamdudum ab alio. nam quod ἐν τῇ περιοχῇ Amphitruonis poſteriore vulgant;

Habitu Mercurius ei ſubſeruit Soſia.

Is aduenientes ſeruum & dominum fruſtra habet.

Baptiſta Pius admonuit in ſuis membranis fuiſſe, *ſeruum & dominum flacco habet:* neque dubitandum arbitror, quin rectum ſit, *flocco*

habet. Flocco habere, idem quod floccifacere, nihili pendere; aut potius ludificari, & risui ludibrioque habêre. nam ita Plautus Casina, vt quidem Nonius laudat,

Perij! iam illic homo flocco habebit lumbos meos.

Hoc ergo tandem aliquando vnde vi deiectum est, iure restituatur: illud contra maneat stabile, initio prologi.

Vt vos in vostris voltis mercimoniis
Emundis vendundisq. me lætum lucris
Afficere.

nam viri docti aut mutant, *lætos lucris Efficere*; aut explicant, *lætum lucris* ἑρμᾶν τὸν φιλοκερδέα. neutri bene. *Læti dij*, cum propicij; vt omina & exta læta, quæ secunda: contra *tristes dij*, cum irati. Propertius.

Nulla mihi tristi præmia sint Venere.

Vnde paret, *lætum* Mercurium significari propicium; &, *lucris afficere* ita dictum, vt paullo inferius; *afficere præda.*

Præda atque agro adoreaq. affecit populares suos.

Multis hinc versibus,

Iustam rem & facilem esse oratam a vobis volo.

libri paullo veteriores etiam editi, *esse oratum.* quod vt suis legibus repugnans eiecerunt Grammatici. at non refugit vsurpare M. Tullius Verrinis, si Gellius verus est: *sperant sibi hanc rem præsidio futurum.* quanto ergo minus Plautus; τῶν ἀρχαιολόγων κορυφαῖος? mihi vero illud triuijs, hoc theatris dignũ videtur. Deinde, quod publicant.

Nam mos illi numquam fuit patri meo,

Vt exprobaret, quod bonis faceret bene.
ſcio vt hîc alij verba traijciant, ſed tu mihi ἀκολȣθίαν ſermonis conſidera, & nihil verius arbitrabere, quam coniecturam meam.
Nam mos illic numquam f.p.m. illis ἀρχαϊσμῷ *ille*. repono ex fide libri veteris etiam infra, ſcęna, *Bene proſpereq.*
Narrabit ſeruom hinc ſeſe a foribus Soſiam amouiſſe:illic adeo illum mentiri ſibi Credet.
qui mutarunt, verſui ſe conſulere arbitrati ſunt. cui aliter me mederi vt intelligeres, ſic ſcribſi. quæ res ignorata mirum eſt, quot locis corrumpendis fuerit. Sed ad Prologum, vnde diſceſsimus, reuertamur.

Virtute dixit vos victores viuere.
Alij libri, *innuere*; & fuit cum mallem, *victores cluuere*. ſed profectò ita eſt, ingenioſi ſæpe nimium ſumus, & vbi minime neceſſe eſt. Hic certe litterarũ & ſyllabarum παρήχησιν poëta manifeſto captauit, ſeruiens auribus ſui ſæculi: vt & Aſinaria.
Approperabo.ne poſt tẽpus prædæ præſidium parem.
vtroque verſu litteræ eiuſdem iterationem & ſyllabarum reſonantem ſimilitudinem ſentis.
Victores viuere, eſt pro victoribus ſe gerere, victoria efferri, & tamquam vitulari. recte enim id verbum Nonius deducit a *vita*, quæ interdum lætitiam lubentiamq. ſignat; vnde dei hilaritatis præſes, *Vitula*. etiam *viuere*, lubentiis diffluere, hoc eſt, *vitulari*. & induxit illum, ita vt arbitraretur Næuius. qui ſi a vitulo deriuaſſet, primam ſyllabam corripuiſſet;

nunc produxit.

Vt in venatu vitulantes ex suis
Locis nos mittant pœnis decoratos feris.

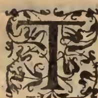
Sic eos versus scribo, & locum Marcelli explico. neque aliter Ennius apud Festum,

Habet is coronam vitulans victoria

nam quod ibidem a vitulo deducitur, Longobardi mutilatoris somnium est, non Festi oraculum.

CAP. II.

Tangere tractim, ductim. Pugnum ducere. Muttire & muttitio, consonante geminata scribendum videri. Sane sapere. Amphitruo correcta, explicata pluries.

ENVE est illud scænæ primæ principio, sed peccatum tamen;

Hac heri inmodestia coëgit me, qui hoc
Noctis a portu ingratis excitauit.

interpunctionem muto, *coëgit, me qui.* Excitare, honeste positum pro domo mittere. & pari venustate Afranius, *explodere.* Suspecta. *In Arpinos iam quantum pote hominem explodam, vt villicetur.* Etiã illa lõge hinc infra,

Quid si ego illum tractim tangam, vt dormiat.

perbelle ludere videntur, tralatione a nutriculis ducta, quæ pusiones palma leniuscule demulcent, vt dormiant. Hinc in rem seriam detorto verbo *tractim tangere*, palma ferire est; vt *ductim*, pugno. vnde Paullus I C. dictionis latinæ in paucis diligens, *pugnum seruo ducere* di-

xit, l. 4. de iniurijs. Postea omnes edunt,

ME. Rex Creo vigiles nocturnos singulos semper locat.
SO. Bene facit, quia nos eramus peregri, tutatust domum.

at quanto verius Langiani? *tutatust domi.* Captauit manifesto ἀντίθεσιν, in peregri & domi. & genus dicendi nimis quam elegans est, ad hoc Terentij exemplum Eunucho.

Qui, malũ, alij? solus Sannio seruat domi. Ad ista,

ME. Etiam mutis? SO. iam tacebo, ME. quis tibi herust?

monebo semel, quod memineris semper; *muttire* & *muttitionem* libri scripti præferunt, hîc Langiani, alibi etiam mei, quantum memoria consequor, semper. probat idem τῆς ὀνοματοποιίας ratio. nam sonus harum vocum geminata consonante propius, vt opinor, ad susurrantium secum murmura accedit, quam si cum vulgo scribas, *mutire* & *mutitio*. Postremo à *mu mussare*; & eadem ἀναλογίᾳ, *muttire*, qua de re sic censeo. Deinde est.

ME. Quid domum nostram? SO. ita enim vero,
ME. quin quæ dixisti modo,
Omnia ementitus,

eædem membranę, *quin quæque dixti modo.* optime. *Quæque*, pro quæcumque, germanissima Plauti vox. infra, hac fabula. *quemque hominem aspexero, obtruncabo in ædibus.* At dices, ruere ita versum, neque sustinêri posse. mane. nam isthuc ibam. tralatitius error librariorum est, in litteris, quæ geminari debuerant, semel ex-

primendis. is hîc etiam nocuit, & certe ſcribſit Plautus, *quæque edixti.* probum id verbum, & quod ne Cicero quidem refugit; atque ad eam formam ſunt, eloqui, enarrare, ſexcenta alia. quod ſi Plautum bene noui, vt videor; quia hîc dixerat *edixti*, ſubijcit, *omnia ementitus:* vt ab eadem littera incipiat verbum. quod amaſſe caſcos iſtos & ſupra admonui, & tamen neceſſe non erat, in re aperta. Itaque etiam illic,

ME. Cadus erat vini. inde impleui hirneam.
SO. ingreſſuſt viam.
ME. Eam ego, vt matre fuerat natum, vini eduxi meri.

quia in mss. reperiri videbam, *vini eduxeram eri*, ſuſpicabar a poëta relictum, *vini eduxi eram meri.* vt fecerit dominam ſiue heram vini, lagenam vino vberem & differtam; pari venuſtate qua eidem vino matrem dedit. & vt naſcuntur pueri matribus, atque educuntur, qua in ambiguitate luſit ſeruiliter: ita ijdem ſi vernæ ſint educuntur ab heris ſiue matribus familias. quam ipſam heram ſe *eduxiſſe* ludens ait: hoc eſt, vt e ſpectatoribus multi audiebant, educaſſe; vt ipſe intelligi vult, obbibiſſe. accedit huc, quod & ſententia vocem requirat, & verſus fulcimentum. Sed concludam caput, vnum etiam ſi monuero, ab interpretibus neglectum, aut intellectum parum. ſub finem ſcænæ,

Sed quom cogito, equidem certo idem ſum qui ſemper fui.

Noui herũ, noui ædes noſtras, ſane ſapio & ſentio. *Sane*, eſſe hoc quidem loco ſaniter, vt ſani homines ſolent. Nam qui ſapit animo & ſentit ſenſibus, is ſanus eſt.

CAPVT III.

Domatis. Tuatim. Diſertim. In Amphitruone quædam correcta. Cicero in Piſonem explicatus, emendatus. item Gloſſæ veteres locis duobus.

CÆNA, *Bene vale Alcumena,* quod publicatur,

AL. quid iſthuc eſt, mi vir, quod tu tam ſubito domo
Abeas. IVP. ædepol haud quod tui me, neque domi diſtædeat.

ſuſpectum faciunt membranæ veteres, in quibus ſcribitur, non temere vt arbitror: *neque domatis tædeat.* an ergo rectius, *domuis tædeat?* an potius hoc ex ijs eſt, quæ ad Græcam declinãdi formam a priſcis elata ſunt? idq. certum arbitror, & *domatis* ſcriptum, quaſi τοῦ δώματος. vt in Plinio *probata*, τὰ πρόβατα; in Cicerone & Virgilio *acta*, ἡ ἀκτὴ. Paucis poſt verſibus.

Obſeruatote, quam blande mulieri palpabitur.

numeri non conſtant. iambum. n. trochaicum non recipit & Donatus ad Adelphos Terentij aliter laudat, *Obſeruatote vt blande palpetur mulieri.* ſcribas, *Obſeruate*, & ſenarius exibit iambicus: quem tamen trochaicis inmiſcuiſſe non confirmo. itaque vt hoc relinquo in me-

dio, ita sub finem scænæ huius illic,

Nunc nox te, quæ me mansisti, mitto vt cedas die,

plane censeo emendandum, *concedas die*, numeris postulantibus; & quod simillimum carmen superius effudit. *Ita statim stant signa, neque nox quoquam concedit die.* quo hîc respici apparet. Scæna ea, quæ sequitur.

S O. Eccere, iam tu autem
Facis, vt tuis nulla apud te sit fides.

Recte Lambinus, *tuatim facis*; e Nonio & veteribus libris. *tuatim*, tuo more, ita vt facere consuesti. nam hæc aduerbia asimilanter dici Nigidius in Grammaticis docuit. tale est, quod apud M. Tullium olim iam repperi mendum & sustuli, Oratione in Pisonem. *Iste*, inquit, *claudus, quemadmodum aiunt, pilam retinere: quod acceperat testificari, tabulas obsignare velle, Epicurum disertum decernere. & tamen dictum opinor, se nullum bonum intelligere posse, demtis corporis voluptatibus.* optimi libri, quibus vsus est Faernus; *Epicurum disertum dicere. est tamen dicit, vt opinor*. Diuinatore opus esse vides, inquit Lambinus. is an ego fuerim, sodes considera. Lego enim, *Epicurum disertim dicere; & tamen dicit, vt opinor*; Verba Ciceronis verbis Pisonis interiecta locum obscurauerunt. ait Piso, Epicurum diserte dicere, extra voluptates corporis se beatum nihil repperire: & ei assentiens Cicero; & tamen, inquit, dicit hoc Epicurus, vt opinor. *Disertim* corruptum in *disertum* fuerat etiam Plauti Sticho. *Fuit disertim, verum id vsu perdidi.* quod mendum Camerarius correxit.

Glossæ veteres, *Disceptim*, σαφῶς, φανερῶς. Rescribo, *Disertim*. vt in hisdem Glossis restituendum non longe hinc, *Disperilis* ἀνόμοιος. nam male vulgo est, *Discerilis*.

CAPVT IV.

Inductus. Prosequi, Producere. In Amphitruone emendanda, illustranda processum.

CVM noua scæna caput nos quoque nouum ordiamur, & ruta cæsa librorum Langij, vt cœpimus, rei nostræ caussa diligenter scrutemur: ea hoc versu,

Eos auspici .meo atque ductu primo cœtu vicimus,

malunt, *inducto*, quam vt editur, *ductu*: & non aspernor ego. duplex in vna voce ἀρχαϊσμὸς; in componendi primum, deinde declinandi ratione. Paullo post.

Grauidam ego illanc hîc reliqui, quom abeo. SO. ei perij miser.

illæ membranæ, *quam abeo*. subintelligo, *prius*. & solens ea sermonis ἀποκοπὴ Plauto. Trinumo. *consit cito*

Quam si tu obijcias formicis papauerem.

cito quam, positum pro, citius quam. neque desunt alia exempla: sed nos alio properamus. Sequitur.

AL. Magis nunc meum officium facere, si huic eam aduersum, arbitror.

in Langianis fuisse videmus, *Magis nunquam*

meum. litterulam vnam afugiſſe opinor, quam retraho. *Magis nunc quam meum officium facere.* Deliberat cum animo ſuo Alcumena, obuiam ne eundo an manendo magis officium ſuum factura ſit: & reſpondet ipſa ſibi, magis conuenire vt maneat. cum vir ſuus non nunc primum aduenìat peregre, ſed modo digreſſus domum tentandi ſui, an qua alia de cauſſa reuertatur. itaque ne ſalutat quidem, aut oſculum offert, quæ leuiora: tantum abeſt, vt obuiam proceſſerit. hoc verum eſſe, plane arbitror, & locum hunc ab iſtorum interpretum nemine hactenus intellectum. a me facit id etiam, quod in V. Cl. Io. Sambuci codice eſt, *facerem.* quadrat enim huic ſententiæ. niſi quis inde fecerit, *facere me:* quod nõ placet. Deinde.

Quî iſthuc in mente eſt tibi, mi vir, percontarier
mss. *in mentem eſt tibi.* nec pote quidquam probius, vt nec illo quod ijdem præferunt,

Neque meum pedem huc intuli etiam in ædis, vt cum exercitu
Hinc proſecutus ſum ad Teleboas hoſtes, eoſq. vt vicimus,

quod perperam omnes edunt, *Hinc profectus ſum. Proſequi,* officioſum verbum; & in eodem ſignificatu, *producere.* proprie, de amicis qui ſuos peregre euntes ad portam vſque comitantur, & in viam inducunt, boni ominis aut præſidij cauſſa. vtrumque tamen etiam ſimplicis ſui ſolam ſignificationem ſæpe habet. & alterum quidem hîc ſcite de imperatore vſurpatur. nam is vt ſeruet incolumes milites, vna

proficiſcitur. alterum non minus venuſte Appuleius Mileſiæ fabellæ I. *Fotis,*inquit, *hoſpitem meum produc ad proximas balneas.* Paullo poſt in Soſiæ verbis,

Recte dicit,vt coniuit! ſomnium narrat tibi.
Sed mulier poſtquam experrecta es,prodigiali Ioui
Aut mola ſalſa,hodie, aut ture cõprecatã oportuit.

ſuperſtitio veterum in expiandis ſomnijs tangitur,non obſcura illa quidem de multis ſcriptorum locis;ſed neſcio an vllus clarior Martialis epigrammate,quod eſt libri VII. LVIII. quod ea de cauſſa totum huc adſcribſi.

Semper mane mihi de me mera ſomnia narras,
Quæ moueant animum ſollicitentq. meum.
Iam prior ad fæcem,ſed & hæc vindemia venit:
Exorat noctes dum mihi ſaga tuas.
Conſumſi ſalſaſq. molas & turis aceruos,
Decreuere greges,dum cadit agna frequens.
Non porcus,non cortis aues,non oua ſuperſunt;
Aut vigila,aut dormi, Naſidiene, tibi.

CAPVT V.

Restare. Præter Amphitruonis loca aliquot, Pacuvius apud Nonium reſtitutus.

VB finem ſcænæ eius quæ hanc proxima ſequitur nimis apertum mendum eſt in illis verbis,

Mercurium iuſſi me cõtinuo conſequi:
Si quidvellem, imperarem:nunc hanc alloquar.

ſed quod vel coniectare facile fuiſſet, corri-

gunt iidem libri, *Si quid vellem imperare.* & profecto ita eſt, vt ſentio; ex lectionum diſcrepantiæ, quas C. Langius digeſsit tantum, theſaurus boni ſunt; verum, vt de amico vero poëta neſcio qui dixit,

τῷ καὶ τηρῆσαι τοῦτον ἐπισταμένῳ.

Nunc, quæ vecordia horum hominum eſt, diuitias iſtas rimari tot annis vix vnus & alter aut potuit aut voluit. ita gemmæ pluſculæ hactenus in occulto deliteſcunt: quas ego, quod in me erit, eruere, & ſi quę ſcabruerunt ſitu expolire, operæ non parcam meæ. quod poſtremum non ineleganter feciſſe viſus mihi ſum, ſcæna primore ſequenti.

Ea quæ ſunt facta infecta refert ac clamitat. in iſtis membranis fuit, *infecta re eſt at clamitat.* Vtinam tam in procliuo ſemper veritas! nam hîc certe ſcribſit Plautus, *infecta reſtat, clamitat.* *Reſtare*, ſelectum linguæ latinæ verbum in pugnis, in litibus, in ſemitis habitat: vbique decentiſsime. Neque exempla deſunt. Tibullus.

Dum fugiunt Troes; dum reſtat barbarus Hector.

& apud Liuium hoc ſenſu ſexcentis locis, & quod excurrit. M. Tullius de finib. bonorum & malorum. *Nullam quærentes voluptatem Stoici reſtant.* hoc eſt, ἀντιλέγονται, διερίζουσι. vt hîc Plautus. Pacuuius Medo. *Si reſto pergit; at iam ſi ire conor, prohibet betere.* ſic locum maculoſiſsimum Nonij in Betere emaculo. octonarius enim eſt, quem iſtæ harpyiæ deformarant ita, vt ſententia vix vlla dilucêret. neque Hedus in Pacuuij poëmatis vſquam nominatur;

ſæpe Medus. Sed vorſoriam capiam, & Thebas ad Amphitruonem reuiſam, ſubditiuum dico non verum. is eadem hac ſcæna de Amphitruone vero ſecum.

Is adeo inpranſus ludificabitur.

Verſus cauda mutilus eſt,& Langius poſt verbum *ludificabitur* vidit in ſuis,*ſolus*.quod quomodo ille acceperit non ſum neſcius: notam ſcilicet eam fuiſſe grammaticorum, qua indicarint loqui ea quæ inibi ſequuntur ſolum Iouem ſecum. & eſt ita ſane; ſed quin ea nota vocem Plauto interceperit, non dubito: quam repono, *Is a. i.ludificabitur dolis.*

CAPVT VI.

Qui ne. Ignorare,pro aſpernari. Amphitruo emendata, illuſtrata. Correctus item Terentius & Propertius. Trinumo locus nunc primum explicatus.

SCÆNA, *Vos inter vos,partite.*
AM. Blepharo,quæſo vt advocatus mihi aſsis,neue abeas. BL. Vale. Quid opuſt me aduocato,qui vtri ſim aduocatus neſcio.

In mss. *quin vtri.*ſcribe,*quine vtri:*vel cum apoſtrophi nota,*quin' vtri. Quine* affirmat venuſtiſſimo ſermonis genere. Terentius Adelphis. *Quin' omnia ſibi poſtputauit eſſe præ meo commodo?* id reſtituo ijſdem Adelphis e fide libri veteris Colonienſis,Scæna *Omnem rem.*

DE. Satine ſcis ibi eſſe? SI. oh,quin' egomet produxi? DE. optum eſt.

vulgo *qui*, aut, *quem*, minus lepide. in Rudentē autem nostri huius ea venustas orationis exstat quidem, sed frustra. nemo enim intelligit. Scæna, *Meamne ille.*

Age ambula in ius. LA. quid ego deliqui? PL. rogas?
Quin arrabonem a me accepisti ob mulierem, &
Eam hinc abduxisti.

apostrophum adde, *Quin' arrabonem*: & sentis opinor iam quanto hæc efferantur suauius. nam quod diligētissimus Lambinus corrigit, *qui*, Musis omnibus invitis facit. Ne hoc quidem Amphitruone recte accipitur,

Quem omnes mortales ignorant & ludificant, vt lubet.

sed notabis *ignorant* dici pro ignorare se simulant. nam ignorare, aspernari est, & cognoscere nolle; quasi ignotum & alienum negligere. Asinaria.

Eadem nunc cum est melius, me cuius opera est ignoras mala.

Hoc ignoratum insignem Propertij locum corrupit libro II. sic enim vulgo cum sit,

Cur hæc in terris facies humana moratur?
Iuppiter, ignosco, pristina furta tua.

tamen in mss. esse *ignoro* oræ librorum indicant. quod valde placet. Nam miratur poëta Iouem ab amoribus suis animum manusq; abstinēre: cum nulla earum quas μυθόλογοι Ioui amicas attribuunt, cum hac comparari possit. quas omnes ita se spernere ait, vt ne nosse quidem aut meminisse vllus velit. Ita

vsurpatur

vſurpatur etiam Capteiuois. *Ne tu me ignores cum extemplo e meo conſpectu abſceſſeris.* & Phormione Terentij. *Quia egens relicta eſt miſera, ignoratur parens.*

CAPVT VII.

Verberones. Fragmenta duo in locum ſuum hac fabula repoſita. Totidem locorum correctio & explicatio.

QVOD me fugit monêre ſcæna prima, id nunc dicam. illis verſibus. *Ain vero? SO. Aio enim vero ME. verbero. SO. mentiris nunc iam. ME. At iam faciam vt verum diſcas dicere.* in ſententia eruenda laborant eruditi viri, quam tenuis nubecula obſcurauit. Eam dimoueo e fide V. Cl. & mihi amiciſsimi Nicolai Fabri. nam is in vetuſtiſsimo libro diſerte legit, *At iam faciam vt verum dicas dicere.* aptiſſime hoc quidem ad ſenſum Plauti. Verberonem ſeruili conuicio Soſiam Mercurius increpat. id ille alio torquens, mentiris ait: neque enim verberas; vel potius, neque .n. ſum verbero, qui non verberor. nam verberones plagitribæ ſunt, quorum coſtæ plagis & verberibus callent. Ad hoc Mercurius; faciam, inquit, mox dicas me verum dicere, & te eſſe verberonem, cum contundêre pugnis probe. Addam nunc fragmentum huius fabulę, quod laudat Nonius in Vulgare.

Cuiq. me abſente corpus vulgauit ſuum

Id ego plane arbitror excidiſſe e ſcæna *Quis*

tam vasto impete; quam germanam Plauti esse vel idem Nonius satis probat. inibi ergo censeo, adhæsisse olim istis versibus,

AM. Immo hunc ego Thebani ciues, qui domi vxorem meam,
Impudicitia impediit, quem teneo thesaurũ stupri,
Cuiq. med absente corpus [vxor] vulgauit suum.

Et quoniam audacior fui semel, quid vetat iterum periclitari fortunam? præsertim cum etiam probabilius sit futurum, quod monebo. Citat idem Nonius in Decernere ex Amphitruone,

Qui nequeo nostrorum vter sit Amphitruo decernere.

Hoc ego, cum nusquam compareat, suspicione prope certa adducor, vt credam fuisse scæna *Vos inter vos*, post hos versus.

AM. Blepharo quæso te, vt aduocatus mihi assis, ne ue al eas BL. Vale.
Quid opust me aduocato? qui ne vtri sim aduocatus nescio?
Qui nequeo vostrorum vter sit Amphitruo decernere.

Sed vt aliud ex alio incidit, sequitur statim eadem scæna,

IV. Intro ego hinc eo, Alcumena parturit. AM. Perij miser!
Quid ago? quem aduocati iam omnes atque amici deserunt?

Omnes hîc libri scripti vt ex Langij, Fabri, interpretum veterum verbis colligo, *Quid ego*. id me, vt sum in his huiusmodi curiose suspicax,

pupugit. neque enim opinor temere tot libri in vulgatiſsimo verbo tam pertinaciter diſſentiunt. Vide ergo ſi perſonis aliter collocatis ſcribendum ſit.

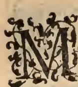
IV. Intro ego hinc eo: Alcumena parturit. perij miſer.
AM. Quid ego? quem aduocati iam omnes atque amici deſerunt.

Iuppiter cum Amphitruonem egregie verbis & argumentis confutaſſet, redire ſe intro ait. tum inter eundum tumultum & clamorem Alcumenę parturientis exaudiens, Alcumena, inquit, parturit: & addit, perij miſer, amicæ ſaluti prætimens. neque mihi hoc quiſquam, Ioui parum conuenire hanc formidinem. nam hęc ipſa ſimulatio ſcænam adiuuat, & Amphitruonem ex ſubditiuo prope germanum facit. Huic ſubijciens Amphitruo: quid ego, inquit? an non magis perij etiam, quem amici & noti omnes deſerunt. Simillimum eſt huic illud Sticho.

——— PA. ſalua ſum.
DI. At ego perij, cui medullam laßitudo perbibit.
GE. Quid ego? cui miſero medullam ventris percipit fames.

Capvt IIX.

Vocare, *conuiuiorum verbum. ei reſpondere* reuocare *nunc primum oſtenſum. Roſciana Ciceronis explicata, emendata. item Varro apud Nonium leuiter.*

AGNA laus, E. Memmi, loca optimorum ſcriptorum male affecta perſanare; ſed profecto non minor eoſdem, vbi obſcuriores ſunt, illuſtrare: vtrumque quidem boni critici munus eſt. nunc illud certatim omnes ſatagunt; hoc paucisſimi perſequuntur, ita quidem, vt par erat: ne iſti pro ſe dictum putent, qui clariſsimis locis commentariorum molem circumfundunt, hoc eſt, vt ego exiſtimo, mero meridie cum face in foro obambulant. Quos imitari non lubet; ſtulti enim eſſet. ijs tamen quę aut obſcuritate ſua, aut noſtrorum hominum incuria, vel ignota plane vel certe a nemine explicata eſſent, lucem adferre; id mearũ partium, cum Ciceronis multa emaculanda ſuſciperem, vel maxime arbitrabar. Cuius rei guſtum aliquem tibi dare libuit, & hac tamquam coronide Amphitruonem concludere. Verba M. Tullij pro Sex. Roſcio Amerino ſunt.

Illa, opinor, tu quoque concedis leuia eſſe atque inepta. Conuiuia cum patre non inibat. quippe qui ne in oppidum quidem, niſi perrarò, veniret. Domum ſuam iſtum non ferè quiſquam vocabat. nec mirum, quem neque in vrbe vidêret, nec rure vocaturus eſſet.

Ad quem locum Fr. Hotomanus interpres & fama ſua, & vulgi opinione maior; QVEM NEQVE IN VRBE VIDERET. *Valde hôc probo, quamuis omnes libri diſſentiant. nam ſi illorum lectionem probaremus,* QVI NEQVE IN VR-

BE VIVERET, VOCATVRVS *verbum quo referatur, non habebit. pro quo tamen ipſo valde placeret, vt legeremus* EVOCATVRVS. Hæc ille. cuius teſtimonio cognoſcimus locum a cẽſoribus Italis interpolatum eſſe; cum omnes libri ſcripti eum aliter repræſentent. Et liquet mihi deierare, nihil ſincerius eſſe ea lectione, quam antiquiſsimę editiones præ ſe ferunt, QVI NEQVE IN VRBE VIVERET, NEQVE REVOCATVRVS ESSET. *Vocare* ſollemne Romæ verbum in inuitationibus cõuiuiorum fuiſſe in Veriſimilibus nuper docui: & tamen neceſſe admodum non erat, obuijs paſsim exemplis. pro Muręna, de tenuioribus amicis. *Non dicere pro nobis, non ſpondere, non vocare domum ſuam poſſunt.* Epiſtola ad Pætum. *Nos iam ex artis tantum habemus, vt Verrium tuum & Camillum, qua mundicia homines! qua elegantia! vocare ſæpius audeamus,* Menęchmis Plauti, de hominibus negocioſis, quique conuiuia rari aut intrant, aut agitant.

Qui neque vocantur, neque vocant.

Vocandi verbo tamquam e regione reſpondet, *reuocare:* id eſt, eum apud quem conuiuio acceptus hilare fueris, viciſsim ad te inuitare. ea illius verbi ſignificatio quibus ignota, aut barbara viſa eſt, & locum & loci ſententiam peruerterunt. Probat tamen ἀναλογία in exemplis ſimilibus, remittere, redire, referre, remunerari, reuincere, alijs infinitis. & docet etiam Nonius ita locutos veteres. *Reuocare,* inquit, *poſitum per vices mutuo vocare. Varro Sexageſi. Qui no-*

bis ministrarunt pueri diebus festis cicer viride. qui nos prouocare, aduocare cum audeant, nos illos reuocare timemus? Vbi tenue mendum amoueo & lego, *prouocare ac vocare.* Denique vsurpat Ciceronis studiosus imitator Lactantius, Institutionum diuinarum libro VI. *Idem Deus præcepit, vt si quando cœnam pararimus, eos in conuictum adhibeamus, qui reuocare nõ possint, & vicem reddere.* quem qui ad hunc Ciceronis locum respexisse non videt, Lactantium ignorat. Cum igitur accusator Roscio obiecisset, a nemine illum vocari: non mirum id esse, ait Cicero, cum ille neque in vrbe viuat, vbi concœnationes istę sodalium celebrantur, neque in tam attenta vita parem gratiam repositurus sit in ornando vicissim conuiuio: qua spe multos multi vocant, atque, vt ait noster comicus,

Eos requirũt, qui libẽter cum ederint reddant domi.

IANI GVLIELMII
IN PLAVTI ASINARIAM
QVÆSTIONES.

I. G. BARNABÆ BRISSONIO, Sacri conſiſtorij Regij Senatori, & in ſuprema Curia Pariſienſi Præſidi, S.

NTIQVITAS & hiſtoria iuri ciuili quantum lucis adferrét, dubitari fortaſsis antehac potuit; deinceps quidem iam non poteſt. Effeciſti enim tu, Briſſoni, vt æqui iniquiq. omnes fateantur, legum ſine illis luminibus cognitionem ſubobſcuram & perplexam iacêre. Et difficile dictu eſt, túne humanitati, an illa tibi maiori ornamento & decori fuerit. nam & gradus illi, per quos ad ſummos honores eſcendiſti, haud dubio non iuris tantum, ſed litterarum etiam fundamentis, & multo quidem magis, innituntur; & tu cottidie ea χειμήλια aut eruis, aut profers ex intimo penu eruditionis tuę, quę optimarum artium dignitatem augeant, & fructus vberrimos magis magiſque oſtendant. Quare non aſpernaberis, ſpero, munus hoc noſtrum litterarium, non quidem eius generis cuius tua ſunt omni venuſtate & elegantia perpolita, ſed tamen ex eadem officina Muſarum exiſſe vt appareat,

IANI GVLIELMII
IN PLAVTI ASINARIAM
QVÆSTIONES.

Capvt I.

Asinaria e Diphilo translata. Agyrippus. Chlamidatus, Excire. Prologus & Periocha emendantur.

FEstiva fabula est, & ridiculę varietatis plena Asinaria. eam e Diphilo Plautus transtulit, vt alias aliquot; non, vt vulgarij libri errāt, e Demophilo. sic enim versus Prologi, qui hoc indicat, in libris scriptis concipitur.

Diphilus scribsit, Marcū Attius vortit barbare.
recte, & laudantur inter eius poëtæ fragmenta quędam ἐκ τῆς ὀνηγοῦ: vt mirer tam apertum mēdum libros hactenus obsedisse tamen. Pari negligentia adolescens, cuius hîc primarię partes, *Argyrippus* vocatur; cum eum libri membranacei *Agyrippum* constanter perscribant, ἀπὸ τοῦ ἀγυρεῦν τὸν ἵππον, vt existimo. quasi tu dicas peritū rei equestris, & equi scite in gyrum agendi artificem. quod adolescentię sane quàm conuenire omnes vident. Etiam illum qui pro asinis pretiū affert Mercatorem docti iuxta & indocti dicimus: at libri, *Chlamydatum*; haud paullo rectius. nam Chlamys, viatoria vestis est: quod iam diu est, cum alij docuerunt, & planissime intelli-

gitur ex nostri huius Mercatore: & hinc chlamydatos, qui peregre aduenirent, ab habitu fere vocabant. Pseudolo.

Quis hic homo chlamidatus est, aut unde est, aut
quem quaeritat?
Peregrina facies videtur hominis atque ignobilis.

Sed ad prologum Asinariæ vt reuortamur; in eo ille quoque versus legitur aliter quã bene.

Face iam nunc tu præco omnem auritum poplum,

arguunt omnes vetuste editi & manu descripti, qui vno consensu habent, *Ecce iam nunc.* Scribserim, *Exci,* Id enim verbum præconio in munere proprie dici ostendunt ab eadem origine verba, *excitare & suscitare.* quorũ exẽpla passim in Martiale obuia. *Auritum facere,* pro attentionẽ mouêre alicuius latinum non arbitror. auritum populum accipio, qui vsu aurium non destituitur; vt in Horatio, *auritas quercus.* Iocus est, vt nonnulla Plauti, frigidior; a uritis vt silentium imperet. nam surdos frustra inclamaturus erat. Sed, quod me pæne fugerat monêre, perioche huius fabulę posteriore non concinne hæc inter se cohęrere videntur.

Riualis amens ob præreptam mulierem,
Is rem omnem vxori per parasitum nunciat.

Ea caussa olim putaui reponendum, *It rem omnem.* neque eius me coniecturę adhuc pęnitere potest.

CAPVT II.

Quæ res? Malo tuo. Plauti locus ab Ennio. Scæna prima emendata. Personarum inuersione locus insignis restitutus.

HOMO mehercle non est, qui quidquam humani a se alienum putat. id quod faciunt, qui se solos venustos, pulcros, eruditos putant; aliorum bene dicta aut fastidiose negligunt, aut odiose vellicant, aut scelestè alieni patris familias suppellectilem pro sua venditant. Mihi vero longe alia mens est, abs quouis homine adiumenta litterarum vt beneficium accipere, & ἁμαρτήματα mea cũ per meipsum corrigere, tum alios reprehensantes libenter ferre. hactenus, si bono modo & stabili iudicio fiat. Itaque non pudebit illo versu scœnæ primæ,

Per Dium Fidium quæris, iurato mihi
Video necesse esse eloqui, quicquid roges.

retractare sententiam. tametsi valde πιθανὸν sit, poëtam scribsisse, *quæ vis*. vehemẽter enim hoc ad sententiam facit. Sed profecto verum est, quod in mẽtem amico meo postea venit. is Gabriel Rolãdius est, ea in me suauitate, fide, amore, præsens absensq. cognitus, vt tam cari capitis memoriam non nisi cum vita positurus videar. ille igitur multò εὐστοχωτέρως,

Per Dium Fidium, quæ res? iurato mihi.

Quæ res? solemnis formula perturbatorum & affectu siue iracundię siue altero quopiam

animo fluctuantium. Infra, hac fabula. *Quæ res? tun libero homini Male seruos loquere?* Hoc ergo meo illi longe gentium præferri volo. Sed paulo post hęc verba, cum quęrit seruus,

Num me illuc ducis, vbi lapis lapidem terit?

videor agnoscere imitationem Ennij. nam ille quoque in Pancratiaste, modo titulus mendo vacet, similem dialogismum instituisse videtur. e quo hic octonarius a Nonio adductus & conseruatus est.

Quo nunc me ducis? N. Vbi molarum strepitum
audibis maximum.

Scęna, Sicine hoc fit.

Bene merendi mala es, male merenti bona es.
At malo cum tuo.

Magis placent Langianę membranę, *At malo tuo.* leue hoc in speciem, sed ad morem loquendi veterem cognoscendum non leue. Ij enim cum minarentur aut significarent, quod quis diceret aut faceret inpune non habiturum, malo id eius futurum aibant, & fere hac formula, *malo tuo.* Ennius Saturis. *Malo hercle suo magno conuiuat, sine modo.* noster Amphitruone, *Olet homo quidam, malo suo.* infra Scęna. *Quid hoc sit negoci.*

LI. Malo hercle iam magno tuo nunc isti ne recte
dicis.
Inpure, nihili, non vides irasci? LE. perge porro.
LI. Flagitium hominis: da obsecro argentum huic.
ne male loquatur.
CH. Malum hercle vobis quæritis. LE. crura hercle diffringentur.

Age impudice, ni istum impudicum percies. LI. perij hercle,
Sceleste non audes mihi scelesto subuenire.

locum adscribsi verbosius, vt mendum inde insigne tollerem. primum quod legitur, *nunc isti ne recte dicis*, mss. pro *nunc* agnoscũt *ni*. vere. & hoc indicio est dicere ista Leonidam, neque Chlamydato, sed Libano. idq. vel ex eo paret, quod eodem exemplo mox dicet, *Crura hercle diffringentur, ni istum impudicum percies.* nã hoc ordine hęc verba collocantur in Langianis. hoc quoque vere. Sed apponam verborũ correctionem, & collocationem personarum; melius est: tum locum explicabo.

CH. Nimis iracunde. non decet superbum esse hominem seruum.
LE. Malo hercle iam magno tuo, ni isti ne recte dicis.
LI. impure nihili, non vides irasci? LE. perge porro.
LI. Flagitium hominis. LE. da obsecro argentum huic, ne male loquatur.
CH. Malum hercle vobis quaritis. LE. crura hercle diffringentur,
Ni istum inpudicum percies LI. perij hercle, age impudice,
Sceleste, non audes mihi scelesto subuenire.

Cum Leonida magnifice a se reiecisset Chlamydatum, & ille diceret, non decere superbiam seruum: conuersus ille ad Libanum, malum tibi, inquit, nisi in istum, Chlamydatum innuens, mala multa verba longesseris. cui alter paret sane diligenter; & tamẽ instat,

vt pergat, hic; & qui ſperaret conuicijs aliquid profectum, numerari ſibi argẽtum iubet modeſtius: ita finem maledicentiæ fore. ſed ſtrennue Chlamydatus ſuſtinet hęc omnia: quod non fert contumax ſcurra Leonida, & quaſi parum feciſſet Libanus, inpudicitiam pręterea peregrino exprobrari iubet: quod cõuicium homini libero grauiſsimum: & adijcit, niſi ita faciat, vapulaturum; & ſimul ad verberandum geſtu ſe parat. quem metuens ſcilicet Libanus, auxilium ſe petere ab hoſpite ſimulat, aſperſis interim flagitiorum iſtis nominibus. Ita arbitror e libris hęc recte emaculari: quos magnam partem auctores cum haberem pręter meam cõſuetudinem liberior hîc fui. Sed vt reuertar ad priora, non nego etiam recte dici, *cum malo tuo*: verum mss. me ſequi malle confirmo. Loquitur enim etiã aliter Plautus. Rudente. *At malo cum magno ſuo hercle fecit. ite iſthinc foras.*

CAPVT. III.

Pellecebris, pernicijs. Pellices. Plautus e Nonio emẽdatus. Fragmentum huius fabulæ loco ſuo, ſi forte, repoſitum. aliud in ipſa comædia publice legi oſtenſum.

MIRVM eſt, quanta in Nonio deformatio ſit eorũ exemplorũ, quę de Plauti depromſit. neque nego permulta ex ipſis fabulis prope nullo negocio poſſe redintegrari: ſed profe-

cto pluribus altius adacta vulnera, quam quę a vulgo curari poſsint. Cuiuſmodi, ni fallor, hoc eſt quod in Aſinaria repperiri ſcribit, *Pelle crebris pernicijs*. nam tale in Plauto nihil inuenias, quamuis diligenter rimeris omnia: ſed quod illi valde vicinum eſt, id ego vt deprehēdi, ita iam indicabo. Nam Agyrippus adoleſcens in probris quę in lenam acerba multa congerit, hęc habet.

Ibo ego ad triſuiros, veſtraq. ibi nomina
Faxo erunt capitis ego te perdam, & filiam.
Perlecebræ, pernicies, adoleſcentum exitium.

Vnde iam ſuſpicetur aliquis, reſcribendum eſſe in Nonio, *Percelebræ, pernicies:* verum ego contra e Nonio hęc emendanda contendo, & geminam poëtæ ſcripturam videri.

Pellecebris, pernicijs adoleſcentum exitium.

Primum litterula vna, quæ in Nonio ſupererat, vides quam hæc contaminarit. viris quidem doctis tantam gramiam ob oculos obiecit, vt in fragmenta referrent voces tres, ſi dis placet, ex Aſinaria fugitiuas: quam ſuſpicionēm me auctore deponere poſſunt. Deinde multo venuſtior & auguſtior ſentētia exit. nā meretricula ętati noſtræ exitium eſt duabus rebus potiſsimum, blandimentis ſermonum & exorabulis munerum: illa animum ſauciāt; hæc fortunās lancinant: illa capiunt, & captos retinent; hæc exhauriunt, & exhauſtos perdunt. *Pellecebræ*, igitur delenimenta ſunt meretricia blandidicis dictis & ſuauiludijs imperitos iuuenum animos irretientia: vnde ip-

ſæ meretrices *Pellices*. Ciſtellaria. *Pellices ſuas eſſe aiunt.* nam errant ſcientes prudentes grammatici veteres, qui pellicis ἔτυμον aliunde anquirunt. *pellicere* amatorium verbum nihil aliud eſt quam in amorem ſiue vt Feſtus ait in fraudem ſenſim perducere; ab eo pellices olim quidem alienos viros quę ad ſeſe pellicerent; poſtea omnia ſcorta dicta. *Pernicies* damna grauiora ſignificat, & quę exitium ſecum ferunt. vnde Plautus ſeruum nequam *perniciem herilem* alibi vocat. Ex eadem hac fabula Nonius adducit in Fama.

Quin etiã me miſerũ famoſum flagitÿs facit ſuis.

qui verſus nihilo magis vſquam apparet. Dicam ſententiam meam timidius: neque enim hic tam clara veritas nobis alluxit, quam ſpero paullo ante. ſed tamen valde ſuſpicor Artemonę verba eſſe de marito ſuo in luſtris rẽ & famam ſuam proterente. itaque non incõmode potuerunt hæſiſſe quondam illis verſibus ſcæna Ain tu.

Ille opere foris faciundo laſſus noctu aduenit
Fundum alienum arat, incultũ familiarem deſerit.
Is etiam corruptus porro ſuum corrumpit filium.
Quinetiam me miſerã famoſam facit flagitÿs ſuis.

de quo tamen ſentiat quiſque quod lubet: dũ fateatur idem alterum illud & in Nonio & in Plauto recte opera noſtra a fœdiſsimis maculis purgatum.

CAPVT IV.

Modo quod. Quoque etiam. Scæna Vnum quodque iſtorum, *correcta pluries.*

ED procedamus ad lenæ & adolescentis velitationem bellam illá mehercule, & nisi de meo animo erro, haud paullo efficaciorem ad continendam adolescentiam nostram, quam multæ & longæ philosophorum scholæ. quo libentius ex ea menda compluria sustuli & obscuris lucem attuli: quæ hoc capite dabo.

Qui modus dandi? nam nunquam tu quidem expleri potes.

Modo quidem accepisti, haud multo aliquid post quod poscas paras.

Attende sis animum diligentius, & senties sub offendere istud posterius positum, *quidem*. In membranis video esse. *Modo quod accepisti*. si me audis, non male. Certe enim *quod* accessio sermonis interdum est, præter vehementiam maiorem orationi nihil adferẽs. Amphitruone, *Malum quod tibi dij dabunt, atque ego hodie dabo*. Mostellaria. *Malum quod isti di deæq. omnes duint*. quem versum Terentius Phormione totum exscribsit, non imitatus est scæna, *Dis magnas merito*. Dixit ergo Plautus fortasse, *modo quod*; eadem forma qua M. Tullius, *tantum quod*. de quo multi monuerunt.

LE. *quid modist? ductando, amando nunquamne expleri potes?*

leuiter suspicabar, *quid modist ductandi?* vt responderent hæc illis, *Qui modus dandi*? Nam amator dum ductandi scortum modum non facit, ne dandi quidem facere potest. neque

multo aliter locutus est extrema hac fabula.

Quid modi pater amplexandi facies?

Inferius paullo.

Volt famulis, volt etiam ancillis, & quoque catulo meo.

Mss. *volt famulis, volt ancillis.* sed ita versus pede minuitur. non abest ergo, sed alieno loco adest, *etiam:* quod verissime traijcio, *Volt famulis, volt ancillis, & quoque etiam catulo meo.* *Quoque etiam* purus putus, vt sic dicam, Plautismus. Amphitruonis prologo. *Atque ego quoque etiam qui Iouis sum filius.* Sequitur.

Nunc quia nihil habes maledictis ductare eam postulas

Sic vetustissimæ editiones. nam recentiores versui se consulere rati sunt, cum mutarunt. sed malim ego, *ductare meam postulas:* loquitur enim de filia, cui eadem mater & hera erat; & ad hoc nostrum quam simile est illud Terentij Phormione: *Vt phaleratis dictis ducas me, & meam ductes gratiis.* Postremo hoc versu,

Habeo vnde istuc tibi quod poscis dem, sed in leges meas

Dabo, vti scire possis, perpetuum annum hunc mihi vti seruiat.

In mss. est, *sed in leges eas.* probo. nam sequitur, *vti scire possis.* Adijciam illud, vltimo versu.

Nam si mutuas non potero, certu est sumam fenore

Nonium legere dilecte, *Nam si mutuo.* & ita peruenuste mutuum opponitur fenori.

CAPVT V.

Custodes. Obseruatio. Obseruare, Seruare. Ad hoc exemplum. Edissertare. Erogitare. Taxis, tax. Scena, Vbi ego nunc Libanum, *emaculata. illustratus Cicero. Næuius apud Carisium emaculatus.*

QVOD in lena & amatore fecit poëta, vt vtriusque ἤθη examussim expressa in scæna ostenderet, idem accurate seruat, vt in pari illo improbo nequam seruorum audaciam, malitiam, astutiam seruilem politissimis versibus tamquam penicillo effingat. in ijs nos dum ordine procedimus hæc sublegimus.

Væ illi qui tam indiligenter obseruauit ianuam. Versus damnatus vitij consensu criticorum, qui certatim oggerunt, *obserauit ianuam.* Defendo ego, & quia sententiam non manifestissimam video explico. Custodes seruitij pars erant; quod de multis auctorum locis constat. eorum munus, *obseruatio*; & ipsi illi cum ædium custodiæ diligenter & ex officio suo præsunt, *obseruare* dicuntur, aut *seruare*. Milite. *Certum est nunc obseruationi dare operam.* Ibidem. *Sed ego hoc quod ago id me agere oportet, hoc obseruare ostium.* Hinc obseruari dicuntur, qui agere aut conari nihil sine arbitris possunt. Andria Terentij. *Obserues filium, Quid agat quid cum illo consilij captet.* Ita intelligendus locus M. Tullij Philippica II. quem non cepit diligentiæ summæ & iudicij accurati vir H. Ferrarius. *Postea custoditus sum a te, tu a me obseruatus*

in petitione quæsturæ. Ab Antonio custoditum se ait, scilicet aduersus Cæsaris potentiam ne quid Pompeio insusurraret; & illum vicissim a se obseruatum, ne tribuum suffragia pecunia emercaretur. Hoc innuit; etsi ἀμφιβολία sermonis etiam alio ducat. nam & *custodiuntur* ij, quorum salus nobis cordi, puta a pædagogo pueri; & obseruantur amici magni a minoribus. Ferrarius & ab illo inductus Lambinus male huc intruserunt, *cultus.* In eadem significatione dixi vsurpari, *seruare.* docent exempla auctorum. Cistellaria. *Nunc tu amabo vt hanc triduum hoc solum sinas esse, & hic seruare apud me.* Aulularia. *Redi nunc iam intro, atque intus serua. ST A. Quippini ego intus seruem? an ne quis ædis auferat?* Terentij Eunucho. *Solus Sannio seruat domi.* Plura nihil necesse est. sunt enim in promtu. Sequitur in Asinaria.

Non placet. pro monstro extemplo est, quando is qui
sudat tremit.

Multo rectius mss. *pro monstro exẽplumst:* neque id aliud quam si dixisset, monstri simile est. nam exẽplum ἀντίτυπον, ὑπόδειγμα glossis veteribus, & hinc ea comicorum, *ad hoc exemplum: hoc exemplo.* Pseudolo. *Quibus nisi ad hoc exemplum experior, non potest vsurpari vsura.* Scæna huic proxima. *Si isthoc exemplo tu omnibus qui quærunt respondebis.* Sequitur.

Quo argumento isthuc? LE. ego dicam quo argu-
mento & quomodo.

Diuido vocem, *quo modo.* nam vtrumque pollicetur quo argumento id ita fiat, & præterea

quonam modo. Postea est.

Quin rem actutum edisseris? cupio malum nanciscier,

Langiani, *edisseras.* Suspicor excidisse, *edissertas.* Plauto familiare id verbum, & mora mera sit exempla anquirere, quæ obuia passim. etiam versu sequenti,

Placide ergo vnumquidque rogita, vt acquiescam.

Verius Langiani, *erogita.* neque aptius huic rei verbum lingua latina habet. Capteiueis.

Interibi ego ex hac statua verberea volo
Erogitare, meo minore quid sit factum filio.

nam quod hîc quoque mutat interpres, peccat largiter. Sequitur.

——dixit operam sese promissam dare.

Promissam, filio scilicet: & hoc a se factum supra indicauit Demænetus. Ingeniose tamen, &, prope dixerim, vere desiderium meum Palmerius, *promiscam.* Denique illic,

Hercle vero tu cauebis ne me attingas si sapis,
Ne hodie malo cum auspicio nomen commutaueris.

quis tam sonoros, tam lenes versus mendi suspicere audeat: me tamen leuiter mouit Pij vetustissima editio, & nonnullę aliorum: in quibus est, *ne me attingas, si me faxis.* nam obsecro te, quisquis es, non venustius scribetur?

Hercle v. t. cauebis, me attigas: si me taxis,
Ne hodie malo cum auspicio n. c.

Vt *ne* adfirmet vti apud Græcos, ναὶ. nam qui illud sine prouocabulo negant poni, falluntur. neque vis magna fit verbis, vt existimo. verum sepe iam dico, quid suspicer in mediũ adfero;

tu quod placuerit excipe : cetera aut somnia mea aut ludicra putato. A *taxis* autem, quod posui, *tax* aduerbium fit : quo vsus Plautus Persa. *erit tergo meo tax, tax.* etiam apud Carisium Næuius Agitatoria. *Agene te mihi aduersari dicas, hunc vnum diem de meo sequor sine ego illos esse tax pax, postea Currentes ego illos vendam, nisi tu viceris.* quos versus emaculatos trochaicorum in legem repono, & explico.

Age ne me tibi aduersari dicas, hunc vnum diem:
De meo, sequor, sinam ego illos esse, tax pax, postea.
Currentes ego illos vendam, nisi tu pretio viceris.

Verba venalitiarij sunt ad emtorem, qui prodi diem sibi volebat. Sequor inquit, te & sinã illos hodie comedere de meo. postea inter venales vapulabunt, & currentes venibunt, nisi tamen tu pretio antea illos exemeris. Possent hic multa attexi de more seruos currẽtes vendendi, & quam hic necessaria formula, *precio vincere.* sed in re clara, nihil opus est λεπτολογεῖν.

CAPVT VI.

Nostri. Familiares. Alieni. Aliquot scænæ sequentes emendatæ.

SCÆNA, *Vt demonstrata*, omnes sine suspicione mendi legunt,

Propterea huc quia habebas iter, nolo ego fores conseruas meas.
A te verberarier, sane ego sum amicus nostris ædibus.

tamen vel verſus ratio refellit eam ſcripturã, vt de gloſſemate nimis aperto taceam. ſed ſuccurro ego Aeſculapius,

Propterea huc quia habebas iter. nolo ego fores conſeruas.
Meas a te verberarier. ſane ego ſum amicus noſtris.

Nam illud, *adibus*, furcillis expello: quod huc inferſerunt ij, qui non animaduerterent *Noſtros* dixiſſe veteres de ijs qui in eadem ſecum familia, hoc eſt, familiares eſſent; vt ceteros, *alienos*. paret manifeſto ex Amphitruone,

Certe edepol tu me alienabis nunquam quin noſter ſiem.
Nec noſter præter med alius quiſquam eſt ſeruus Soſia.

nam etiam ſecundo verſu in libris mss. *noſter*, cum aliter vulgo ſit. Latius hæc tamen poſtea accepta, & *Noſter* ſiue *Familiaris* quemuis amicum artiore vſu & prope cottidiano cœpit ſignificare; *Alienus*, eum qui nullo nos vſu attingeret. Lepide igitur ſeruus de ianua vt de familiarium aliquo loquitur. neque de hac emendatione dubitari vllo pacto poteſt. Scæna, *Quid hoc ſit negoci.*

LI. Da, inquam, vah formido miſer, ne hic me tibi arbitretur.
Suaſiſſe, ſibi ne crederes. da quæſo, ac ne formida.

Malim *ah ne formida*. ſerui enim malum ſibi metuentis, aut certe metuere ſe ſimulatis verba ſunt. Scæna, *Nequeon ego te interdictis.*

CL. An decorum eſt aduerſari meis te præceptis. P. quid eſt?

CL. Hoccine est pietatem colere, matris imperium minuere?

Langiani hic Philenij personam non interserunt: id mihi suspicionem iniecit, fortean verius scribi, *A. d. e. a. meis te praeceptis quidem? Hoccine.* Tralatitius error in perturbatione harum vocum *quid est* & *quidem*: apparetq. sane hæc omnia continuanda sub persona matris. *Quidem*, ita sæpe traducit Plautus. Capteiueis, *Vin te fortunatum faciam? HE. malim quam miserum quidem.*

CAP. VII.

Præter alios. Multæ ad scænas huius fabulæ postremas censuræ.

VT in formoso corpore omnis nævus insignis & pulcritudini infutādę est; ita in Plauto quoduis erratū sententię dehonestandæ. quid minutius illo, scæna *Cur me retentas?*

Ego complexum huius nil moror, meum autem hic aspernatur.

tamen quia *hic* perperam editum est, non vt mss. legi volunt, *hæc*; sententia omnis hactenus latuit. Sentit. n. hoc, complexum Leonidæ a se nihili pendi; suum autem Philenio fastidio & odio fore. Eadem Scæna,

Nunc istanc tantisper iube petere atque orare mecum.

In mss. *iubes.* Facio, *iubesis.* & est ea ad sententiam nō multa, ad ornatum plurima accessio.

Scæna ſequenti.

Quod illa aut amicum ſuum aut patronum nominet,
Aut quod illa amicam ſuam aut ſororem prædicet.
Fores occluſæ omnibus ſient, niſi tibi,

Ab amica, opinor, aut ſorore periculum Diabolo non erat. nam meretrices tribadas non requirunt, quibus molitorum abunde domi eſt. Diſſentiunt etiam libri, in quibus reperiri video; *illa amicæ amatorem:* Lego, *amitæ ſuæ amatorem.* Solet iſtis ſubiculis inter ſe bene cõuenire, vnde captiones metuens Diabolus, ne amatorem amicæ dicat, quem riualem ſibi ob oculos adduxerit, diſerte marem hominem neminem in ædes intromitti ſciſcit. Illa quoque,

Vocet conuiuam neminem, illam tu voces.

ſincerius in mss. *neminem illa, tu voces.* Deinde,

Neque vllum verbum audeat perplexabile,

Ita antiquiſsime editi aut ſcripti. Recte, vt opinor: niſi mauis, *perplexabile audeat*; numerorum cauſſa. & oſtendit id verbum meretriculæ metum, ne offendat amatorem: vt ſupra, *quod nolebam, ac vetueram de induſtria Fugiebatis, neque conari id facere audebatis prius.* Scæna ſequente hac,

Cum ſuo ſibi gnato vna ad amicam de die
Potare, illam expilare iam. P A. ne me mone.

Mirum ni ſcribſit Plautus, *expilare clam.* Supra eadem in re dixit. *ſuppiles clam domi vxorem,*

tuam. Scæna vltima.

At scelesta ego præter alias meum virum fui rata,

Conieceram, *præter alios*: probarunt sententiã meam Langij membranæ. *Præter alios*, μάλιστα τῶν ἄλλων. Cicero Catone Maiore. *Qui & diutißime senex fuisset, & in ipsa senectute præter ceteros floruisset*. sic edemus, omnes libros sequuti. Mox ex iisdem libris lege,

At nunc dehinc scito illum ante omnes minimi
mortalem preci.

non vt vulgo, *mortales*.

CAPVT IIX.

Ab re, E re. Gerræ, Congerræ. Appuleius emaculatus. Asinaria sparsim illustrata, correcta.

PAVCA etiamnum superant indicta mihi loco suo: ea caussa monebo de ijs hoc paullo alieniore. si tamen aut locus vllus aut tempus alienum a profectu studiorũ. Illud scæna *Vnum quodque.*

Si papillam pertractauit, haud id est ab re aucupis.

aliter accipio, quam vulgus interpretum. nam ij explicant, *haud id est ab re aucupis*, non est sine fructu, sine commodo & lucro aucupis. Ego vero dissentio plane, quod dicitur, δὶς διὰ πασῶν. nam si quid sentio, *haud id est ab re* significat non est rei familiari aucupis damnosum, non inminuit rem familiarem. nam ita latine id efferebãt, *ab re est*. noster hic Capti-

uis., *Quiduis, dum ab re ne quid roges, faciam*. Terentij Adelphis. *At enim metuas, ne ab re sint tamen omissiores*. Illi respondet, & e regione repugnat, *è re*. Pseudolo. *E re tua non est, vt ego emoriar*. ea formula corrupta est, vt opinor, apud Appuleium Milesiarum. I. *At ego mire adfixo ex tempore absurdo ioco, in alium sermonem intentionem eius denuò deriuo*. Legerim, *At ego mi e re affixo ex tempore absurdo ioco. E re*, quod mihi esset bonum atque commodum. Sed in Plauto sequitur ibidem.

Remeato audacter, mercedem, vbi eris nactus, nunc abi.

In mss. est, *mercedem si eris nactus*. quod qui mutarunt, ne illi imperiti linguæ latinæ fuerunt. *Si* pro cum, postquam, simulatque, poni amat. Capteiueis. *Iam ego reuertar intro, si ex his quæ volo exquasiuero*. Phormione Terentius. *Non si redyßet pater ei veniam daret*. Scæna; *Cur me retentas*.

——Videlicet Solon est,
Leges vt conscribat, quibus se populus teneat, gerræ,
Qui sese parere apparent huius legibus, profecto
Numquam frugi bonæ fient, dies noctesq. potent.

Laborat interpunctione locus. Scribo, *quibus se populus teneat, gerræ. Qui sese*. neque enim hic gerræ sunt nugæ & afaniæ, vt Lambinus credit, sed gerrones. Glossarium H. Stephani, Gerra, οὐδαμυὸς. & ita veteres accepisse præter hunc locum probat ab hac composita vox, *congerræ*. Lucilius.

Tapullam rident legem congerræ Opimi.

qui versus Plauti verbis illustrandis aptissimus est. nam ijsdem de legibus conuiuiorum agit hîc Plautus : quas ita ab Agyrippo ait remisse & prolixe scriptum iri, vt gerræ siue compotores qui ijs parituri sint noctes & dies ebrij sint futuri.

CAPVT IX.

Si, siue. Ni, niue in stipulationibus. locus mendosissimus Ciceronis pro Cæcina emaculatus. Si pro siue, Terentius correctus.

POTERAM hic subsistere. nã quæ ad hanc fabulam habui, dixi omnia. sed lubuit liberales institores imitari, & vt illi legitimo ponderi mantisam tamen adijciunt; ita Plautinis istis accessionem addere e M. Tullio, insignem pro M. Cęcina locum: quem multi pro deplorato & deposito præterierũt, ceteri etiam magis exulcerarunt. Verba Ciceronis hęc sunt.

Ceteri tum ad istam hortationem decurrunt, cum se in caussa putant habere æquum & bonum, quod defendant. si contrà verbis & litteris, & (vt dici solet) summo iure contenditur; solent eiusmodi iniquitati boni & æqui nomen dignitatemq. opponere. tùm illud quod dicitur, si, veni, be. irrident. tum verborum aucupia & litterarum tendiculas in inuidiam vocant. &c.

Sic omnes libri veteres, vt diligenter annotârunt viri clarissimi & optimè de M. Tullio

meriti Fr. Hotomanus & P. Manutius. & quærit vterque in loco tã tenebricoso correctione lucem; hic, SVMMO IVRE; ille VTI LINGVA NVNCVPASSIT, conijcit. Prius illud C. Curio: posterius hoc D. Lambinus ita sequutus est, vt libris M. Tullij inferret. Mihi quæ semel hęsit sententia, eam certum est persequi, & à vetere scriptura, quod poterit non discedere. quod autem eius vestigium in his doctissimorum virorũ coniecturis? At ego ne littera quidẽ mutata lego. *tũ illud quod dicitur,* SIVE NIBE, *irrident.* tantùm admoneo NIBE pro NIVE ἀρχαϊκῶς fuisse perscriptum: quod in Pandectis Florentinis perpetuum fuisse videmus omnes. Allusit autem ad sponsionum & stipulationum formulas, quas certis verbis cõcipiebãt, & fere ordiebãtur a SI, SIVE. NI, NIVE. Plautus Rudẽte

——— ergo dato.
De senatu Cyrenensi quemuis opulentum arbitrũ,
Si tuas esse oportet, niue eas esse oportet liberas.

& clarius etiam idem Pseudolo.

B A. roga me viginti minas
Si ille hodie illa sit potitus muliere.
Sine eam tuo gnato hodie, vt promisit, dabit;
Rogato hercle obsecro gestio promittere,
Omnibus modis rem vt esse tibi saluam scias,
Atque etiam habeto mulierem dono tibi.
S I. Nullum periculum est, quod sciam stipularier.
Vt concepisti verba, viginti minas
Dabin? B A. dabuntur.

Ecce, *vt concepisti verba*, ait quia videlicet so-

lemnia ſtipulationum verba recte conceperat Ballio, quæ qui perperam adhibuerat, actione olim cadebat: quod Leo Imp. poſtea ſuſtulit. Hanc igitur formularum & verborum relligionem irridebant, qui jus à verbis ad æquitatem reuocabant. Ab hiſdem formulis in communem vſum loquendi receptum, vt SI interdum poneretur pro SIVE. Ennius.

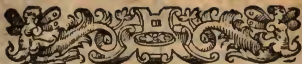
Si vivimu' ſiue morimur. Plautus,

Si media nox eſt, ſiue eſt prima veſpera.

etiam Terentius Andria, ſi vera eſt diuinatio mea.

Ad hæc mala hoc mi accedit etiam. hæc Andria
Si iſta uxor, ſiue amica eſt, grauida è Pamphilo eſt.

Omnes libri & editi & ſcripti, *Siue iſta vxor.* quomodo verſus claudicat; cui alij aliter medicinam adhibuerunt: ego inſtituto meo minimùm aberrans a libris.

IANI GVLIELMII

IN PLAVTI AVLVLARIAM QVÆSTIONES.

I.G. IACOBO CVIACIO I.C. S.

TA grata mihi nuper acceptaq. accidit, I.Cuiaci, in summa grauitate summa comitas tua, vt post vnum alterumve inter nos habitum sermonem omnia mihi de bonitate tua pollicerer. Et noui te, V.C. non me fallet persuasio animi de te mei. nam neque famam tu tuam, aut naturam fallis. Sed tamen male nos sæpe multa docet facilitas vestra. etenim tamquam parum fuerit, patuisse mihi colloquia tua, & non interclusam fuisse exoptatissimam amicitiam, ecce nouam aliam benignitate partam tibi molestiam. Aululariam Plauti multis locis emẽdaui, illustraui; tentaui quidem vtrumque certe. ea ἀμφισβητήματα iudicio tuo potissimum permittere volui, & sperare ausus sum probari posse ex ijs pleraque tibi; nõ suo merito, sed amore in me tuo: qui præsertim illa πιθανὰ nostra, quæ adolescentulo iamdudum exciderunt, tibi probare

potuiſſet. Hæc ſpes mea proceſſerit, an fefellerit, quod commodo tuo fiat, a te exſpecto. Mihi crede, V.C. non laude & teſtimonio magis tuo lætabor; quam lima & correctione gaudebo. illud iucundius fortaſsis; hæc grauiora ac reabſe veriora erunt. mihi vero vt aſſenſione tua ornari, pręclarum videbitur; ita cenſione corrigi perhonorificum, ab eo, cuius non in iure ciuili tantum, ſed in omnibus laudandis artibus acerrimum limatiſsimumq. iudicium omnes boni ac docti miramur & veremur.

IANI GVLIELMII IN PLAVTI AVLVLARIAM QVÆSTIONES.

CAPVT I.

Antiqua vocum anastrophe indicata. Adquo. Non enim. Aulularia emendatur, illustratur. item Terentius, & apud Nonium Afranius. Fragmentum Plauti repositum suo loco.

ON incommode hoc editur prologo Aululariæ,

Cœpi obseruare ecquid maiorem filius
Mihi honorem haberet.

quia tamen membranæ constanter habent *qui* non *ecquid*, credo rectius scribi, *ecqui.* sequitur enim inferius paullo, *ea mihi cotidie Aut vino, aut ture, aut aliqui semper supplicat.* pusillum hoc, fateor; sed meas ad aures etiam perpusilla elegantia iucunda & suauis accidit. Versu vltimo eiusdem prologi.

Credo aurum inspicere volt, ne surreptum siet.

polita hæc quoque, sed paucis animaduersa tametsi vbique occurrat, anastrophe. *ne surreptum* dixit pro *surreptum ne.* Capteiueis.

Ego ibo ad fratrem, ad alios capteiuos meos
Visam, ne hac nocte quippiam turbauerint.

pro, *turbauerint ne.* & parum considerate vir doctus illud mutauit Pseudolo.

Sed nimis sum stultus, nimium fui indoctus. ne illi

audeant

audeant.

Id facere?

nam eadem figura dictum, pro *illine:* quod tamen huc inculcari non debuit. vt neque illa mutari Andria Terentij.

ô Chremie, per tempus aduenis.

Ausculta. CH. audiui iam omnia. DA. ah,
ne tu omnia?

Sic enim disertim Donatus, & eadem metathesi *ne tu omnia* ponitur pro *tu ne omnia?* Exempla quamuis plurima adduci possent: sed operæpretium non est. nihil enim hac immutatione vsitatius. Itaque ille etiam scænæ primæ versus ex membranis ita scribendus est.

Nam qua me nunc caussa extrusisti ex ædibus?

& exstat eadē forma sermonis cum alibi, tum apud Terentium, *Nam qua hæc est anus?* Vides vulgarius fuisse. *quanam caussa, quanam anus.* Sic Afranius extulit *adquo*, quod nos vsitatius *quoad.* non enim ea vox noua est, vt Nonius putauit, sed inuersione nouata. docent quod dico exempla quæ laudat.

Vt scire possis, adquo te expediat loqui.

Dixisset e nobis aliquis; vt noris, quoad tibi loquendum sit. neque in alia caussa est alterum ex eodem poëta.

Ni tantum amarem talem tam merito patrem
Iratus essem, adquo liceret.

Sic corrigo, littera quam librarij perperam iterarant extrita. dicit honestissimus adolescens, se nisi tam benignum patrem nimiopere amaret, irasciturum illi fuisse, & iræ tamen tempe-

ramentum adhibiturum. Sed ad Aulularism reuertamur, & eius scænam primam: in qua non bene interpungitur hic versus.

Illuc regredere ab hostio,illuc sis vide, vt
Incedit.

cum deberet potius hoc modo,

Illuc regredere ab ostio,illuc. sis vide,vt
Incedit.

nam quo eam retro abire velit iteratione aduerbij magis significat: & ea sentẽtia gestu adiuuãda est, vt plurimæ comicorum. *sis vide*, ea inuersione de qua modo verba fecimus positum pro *videsis*. Post illos versus eiusdẽ scenæ,

Nunc ibo vt visam,estne ita aurum vt condidi,
Quod me sollicitat plurimis miserum modis.

vide ne quid desit. non eo dico,quod sententia non omnibus suis partibus cõstare posit, vt nihil adiungas aliud:sed quia versus a Nonio ex hac fabula laudatur, qui hodie nullus legitur,huic tamẽ loco mire cõuenit.is est hic.

Nec noctu nec diu quietus vmquam eam,nunc dormiam,

Nam paullula mutatione apte certe cohærebunt omnia, si scribseris.

Quod me sollicitat plurimis miserum modis,
Ne noctu,nec diu quietus vmquã eam, nec dormiã.

Verum hoc suspicari me leuiter tantum profiteor. nam affirmare rem tam dubiam quis ausit? Sequitur.

Nec nunc mecastor,quid ego hero dicam meo
Malæ rei euenisse, quamue insaniam,
Queo comminisci.

Membranę, *Non enim ecastor.* melius. belle enim ordiuntur sermonem Non enim, Nunc enim, Vt enim, similia.

CAPVT II.

Adire in ius. Mentio, Repromissio in Sponsalibus. eorũ definitio in Pandectis explicata, & a corruptela defensa. Quĩ. Cæsaris locus correctus, & Aulularia sæpius.

EQVE mendosum est neque obscurum, quod legimus scena, Præsagibat mi animus.

nunc hic eam rem volt, scio,
Mecum adire ad pactionem.

sed noto veterum more dictum, *adire ad pactionem.* nam ij præpositiones, quas vocant, iterare in ornatu ponebant. tale est illud in nostris libris, *adire ad Pratorem.* quæ formula in commentarijs Cæsaris hactenus in mẽdo iacet, libri primi de bello ciuili extremis verbis. *Quascumque postea cõtrouersias inter se milites habuerant, sua sponte ad Cæsarem introduxerunt.* sic vulgarij libri: scripti aliter habent, *ad Cæsarem intus adierunt.* quod testatur politi & elegantis ingenij homo Fuluius Vrsinus; & adijcit idem ille, fortasse ita melius esse. vere melius, non quò ita legi debeat, sed quod inde veritas facilius alluxerit; quam certe eruit diuinatio mea. nam scribo, *ad Cæsarem in ius adierunt.* neque necesse puto, in re clara περισσολογεῖν. Sequitur in Plauto.

Credo adepol, vbi mentionem ego fecero de filia
Mihi vt despondeat, derideri sese a me rebitur.

De sponsalibus futuris loquitur. ideo aptis sane & illi rei appositis verbis vtitur, *vbi mentionem fecero.* nam qui poscit, mentionem facere dicitur; qui respondet, repromittere siue tantum, promittere; vt hîc paullo inferius, *promitte hoc fore.* Itaque stipulatus huius vxorij duę partes, mẽtio & repromissio. quas ea caussa in Spõsalium definitione ambas ponit ingeniose & perite, vt solet, Florentinus. l C. *Sponsalia,* inquit, *sunt mentio & repromissio nuptiarum futurarum.* nam peccat iuris scientissimus Hotomanus, cum hæc suspicione peruertit. *Mentio,* appellatio est, &, vt Cæcilij verbo paullo duriore vtar, verbificatio. *meminisse,* loqui interdum, &, quod ab fonte defluxit, memorare. Appuleius Milesiorum VII. *Recens nupta gratias summas apud suos parentes ac maritum mihi meminisse non destitit. quoad summos illi honores promitterent habitu iri mihi.* Porro est.

ausculta mihi,
Atque eam desponde mihi. E V. *at nihil est dotis, quod dem.* M E. *ne duis.*

Reppererunt in suis mss. viri docti, *nihil est dotis, quî dem.* quod illi pro reijculo neglexerunt, ego amplexor, vt probum & valde Plautinum. Quî enim huic nostro πηλικὸν αἴτιον designat, & valet hoc loco *quî dem*, vt dare possim, & eam tibi collocare. nam dos ea fini est, vt ea collocentur filiæ. sic infra est in præclara illa mimesi sumtuosarum matronarum,

Enim mihi æquum est purpurã atque aurum dari,
Ancillas, mulos, muliones, pedisequas,
Salutigerulos pueros, vehicula qui vehar.

hoc est, vt vehar. nam viri docti frustra mutant; vt iidem sine caussa æstuant Capteiueis.

Itidem hæc mi aduenienti vpupa, quî me delectet, data est.

Ait, *quî me delectet,* ἵνα παίζοιμι ἐκείνῃ. etiam Asinaria plerique libri habent,

Quid ego aliud exoptem amplius, nisi illud cuius inopiast,
Viginti argenti commodas minas, huius quî dem matri,

quos sequendos censeo. tametsi parum intersit, ita scribas an vt editur, *quas dem,* Plautus tamen illo modo loqui haud dubio malit. Verum ille locus Aululariæ, quem emendare cœpimus, etiam aliud est beneficium quo à nobis augebitur. nam quod Megadorus respondet, *ne duis*. in mss, vna voce plus est, *ne duis, ne.* ita honeste, vt hac tam bella iteratione tota scena mihi collustrari videatur,

CAPVT III.

Arte habere. Misere, bene viuere. Deripere. Deplorabundus. Aulularia multoties correcta.

SÆPE in Plauto ordo verborum mutauit, nõ raro etiam versuum; vtrumque aliquam multis locis indicauimus. posterioris exemplum, ni fallor, est scæna Post-

quam obſonauit herus.

Pumex non æque eſt aridus atque hic eſt ſenex.
Coc. Ain tãdem ita eſſe,vt dicis? S T R. *tute exiſtima.*
Suam rem periiſſe, ſeque eradicarier,
Quin diuum atque hominũ clamat continuo fidẽ,
De ſuo ligillo fumus ſi qua exit foras.

Clarior profecto ſententia erit,ſi verſum tertiũ collocaris quarto ordine, & ſic ſcribſeris.

Quin diuũm atque hominum clamat cõtinuo fidẽ,
Suam rem periiſſe, ſeq. eradicarier,
De ſuo ligillo fumus ſi qua exit foras,

Teſtari eum ait deos & homines,ad incitas ſe redigi, & rem ſuam peſſumdari , quia fumus ſibi depereat. Eſt ea tota ſeruulorum ſermocinatio plena vrbaniſsimi ioci ; ſed nubecula quadam, vt mihi videtur, obuoluta eſt & obducta ſententia huius verſus.

Cenſen' vero adeo eſſe parcum & miſere videre?

nam odioſe ſane iteratur hic *parcum*, & frigide rogat cenſeatne ita parcum eſſe, de quo dixit modo:

Edepol mortalem parce parcum prædicas.

huc accedit, quod ſenarius parum ſanus ſit, niſi amphimacrũ admittas:quod mihi nõ placet. Fuit cum corrigerem *Cenſen vero adeo eſſe arctum*. Homines arti, attenti & reſtricti in re familiari; quibus opponuntur diſſoluti.hinc; artè habere Aſinaria. *Mater illum artè contenteq. habet.* nunc impenſe probat ſe mihi ſecunda coniectura mea.

Cenſen vero adeo eſſe parum, & miſere viuere?

An tu, inquit, etiam cenſes eum parum edere (nam hoc hic valere arbitror, *eſſe*) & genium ſuum defrudare? & mehercule conuenit admodum, vt qui auidiſsimam parſimoniam ſenis audiſſet in fumo, aqua, præſegminibus, idem ſciſcitetur quas cœnas eſitet, & qua in victu ſit miſeria: cuius rei inſigne exemplum ſubijcit alter, in pulmento. *Miſere viuere*, eſt victu arido vitam colere: contra *bene viuere*, laute & delicate ætatulam curare. M. Tullius II. de finibus, de elegantiæ & lautitiæ exquiſitæ lurconibus. *Hos ego*, ait, *aſotos bene quidē viuere, at beate numquam dixerim.* Plautus vtrumque coniunxit Moſtellaria,

Me victitare pulcre, te miſeris modis.

Sequitur in Aulularia ſtatim.

Pulmentum pridem eidem eripuit miluius,
Homo ad prætorem plorabundus deuenit:
Infit ibi poſtulare, plorans, eiulans,
Vti ſibi liceret miluium vadarier.

in Langianis, *ei eripuit*, arbitror paullo remotitius verbum eam varietatem in libros inuexiſſe, & fuiſſe olim, *ei deripuit.* Gloſſæ veteres, Deripit ὑφαρπάζει. Deripere, ἀφαρπάσαι. Vſitauit ſub finē huius fabulæ iterum. *Luce clare deripiamus aurum matronis palam.* Secundo verſu Nonius plane docet ſua ætate libros habuiſſe, *deplorabundus venit*; & ſic melius eſt. Venire ad prętorem, & deploratum calamitatem aut iniuriam ſuam venire, ſæpe legimus. & aliter ſi ſcribas, gratiam non habeat verſu ſequenti; *plorans, eiulans.*

CAPVT IV.

Sine gratia eſt. O dij! Hoc propius. Plautus varie emendatus, & aliquantis locis de lingua Latina M. Varro.

AVT ego nihil intelligo, aut ſentẽtia nulla, idonea quæ ſit, ſubeſt illis verbis ſcæna Tace nunc iam.

ST. *Stultus & ſine gratia es,*
Tibi recte facere, quando quod facias perit?

nam interpres vaticinatur ille quidem, ſed non e cortina. Ego maneo in ſententia, quæ puero fuit, leuiter hæc immutanda, *Stultu's, & ſine gratia eſt*

Tibi recte facere, quando quod facias perit.

Stultus es, inquit coco Strobilus, & fruſtra eſt beneficium in te conferre, qui id neque intelligas, neque referre ſcias. *Sine gratia* vno verbo eſt ingratijs, nequiquam, fruſtra. Cui autem facto gratia non refertur, id fruſtra fit. contra hoc Ciſtellaria dicitur. *Volo illius eſſe iſthanc gratiam.* Hoc verum arbitror, quamquã ſententia γενικωτέρα ſit futura, & aliquanto illuſtrior, ſi ſcribemus. *ſine gratiã eſt. Ibi recte facere, quando quod facias perit.* quod poſterius in mentẽ mihi venit, &, vt dicã quod res eſt, valde arridet. Apparet librariorũ error vulgatiſſimus, in litteris a fine verbi ad caput ſequẽtis transferendis: cui vicinus alter, cum litteram omittunt, ob eandẽ antecedentẽ. is nocuit pulcerrimo loco M. Varronis, libro de lin-

gua Latina IV. *Asia,* inquit, *dicta ab Nympha, ex qua & Iapeto trahitur Prometheus. Europa ab Europà Agenoris filia, quā ex Phœnicia Manilius scribit aurum exportasse, quorum egregiam imaginem ex ære Pythagoras Tarenti fecit.* quę illa Agenoris filia, quæ aurum ex Phœnicia exportarit, de quā nullis in libris quicquam, cum hinc discessimus, aut scriptum aut dictū repperimus? Scilicet corrigendum esse, *quam ex Phœnicia Manilius scribit taurum exportasse,* Iouis in taurū trāsfigurati furtum & φόρον videlicet Manilius descripserit, & Pythagoras ex ære expresserit. Contra ijdem isti censuales non raro peccant litteris adeoq. totis syllabis perperam calamo repetendis. quo de genere hoc est eiusdem Varronis primore VI libro, *Licet multum legeris* (sic recte Vertranius) *C. Ælij hominis in primę in littereis latineis excercitati interpretationē carminum Saliorum, videbis & exili littera expeditam & præterita multa.* nam correxerim, *& exiliter expeditam*; maxime cum alibi dicat in eadem re. *De quibus duabus rebus in heis libreis promiscue dicam; sed exilius de posteriore.* Paullò post M. Varro cum dixisset, gratiam ei habendam, qui cum omnia expedire non posset, eò tamen processit, quo valuit ingenio progredi, adijcit; *Quem imitari possumus, vt ipse liber erit indicio*; nullo sensu, aut eo perobscuro certè: at quam omnia perspicua erunt, si nós recte coniecimus! *Quem imitati nos sumus.* Sed ad comicum nostrum, vnde nescio quomodo delapsa alio oratio est, reuertamur. Scæna Vo-

lui animum tandem.

Aulam maiorem, ſi potes, viciniam.
Pete; hæc eſt parua, capere non quit. EV. *hei mihi;*
Perij hercle, aurum rapitur, aula quæritur.
Nimirũ occidor, niſi ego intro huc propero currere.

Verſu tertio editio vetuſtiſsima Brixienſis, *Perii hodie, aurum rapiur.* ea mihi Mercurius fuit, & in ſemitam rectam tanquam digito intento induxit. quam enim probabile ſcribſiſſe Plautum!

Perij, ô diei! aurum rapitur. aula quæritur.

Diei antique ſcribebant, vt *populei, virei*; quod nos *dij, populi, viri.* quam ſcribendi rationem etiam hodie multæ membranæ Ciceronianæ quas comparaui præferũt. Is archaiſmus loco corrũpẽdo fuit. Et ſeruit illa exclamatio ſummo dolori. Petronius Arbiter. *Quid ille alter, ô dij! qui tanquam toga virilis ſtolam ſumſit, qui ne vir eſſet, a matre perſuaſus eſt.* nam vere ita correxit ſummus ac ſingularis vir Iuſtus Lipſius. Verſu quarto Langij membranæ habent, *niſi ego intro propere propero currere.* quod verſus probat, quem ſenarijs iambicis ſeptenarium trochaicum admiſcuit, vt properationem ſenis carmine ipſo cõcitatiore exprimeret. tum ſimile hoc ſupra poſitum, *Nunc domum properare propero,* & Curculione, *Nunc niſi tu mihi propere properas dare iam triginta minas.* Addam etiã nunc vnũ, quod legitur ſcena Redi quo fugis.

Si ad ianuam huc acceſſeris, niſi iuſſero propius,
Ego te faciam miſerrimus mortalium vti ſis.

Malim ſcribere, *hoc,* & ſcribitur fere in Plauti-

tinis libris promiscue *hoc* & *huc*. nam δεικτικῶς dictum a sene censeo, *hoc propius*: vt Mostellaria. *Abeamus hinc nos*. TR. *non hoc longe Delphium*. Etiam anui hoc modo comminatur in eadem hac fabula idem senex, *si hercle tu ex isthoc loco*

Digitum trauersum aut vnguem latum excesseris.

CAPVT V.

Fragmentum Aulularia ostensum vnde exciderit. Meo animo. Lectio vetus defensa. Indicandi modus pro quouis alio.

AVDAX facinus est, frusta, quę ex his comœdijs a grāmaticis decerpta in libris ijs qui hodie exstāt nulla cōparent, velle reprehēdere, & quibus adhęserint olim partibus demōstrare conari, audax. addo, calumniatorum, quibus nunc omnia plena, reprehensioni cūprimis obnoxium. Quia tamen confidentiam iam ante assumsi, lubet vlterius periclitari vulgo quod dicitur, audaces a fortuna iuuari, veriuerbio dicatur an inani prouerbio. Igitur Nonius testis est, hac fabula poëtam scribsisse,

Pro illis crocotis, strophiis, sumtu vxorio.

Frustra erit, qui in nostris editionibus eum versum quæret. me si quis rogabit, vbi positus fuisse videatur, dubitare me dicā: illud quidē nō hæsitanter affirmabo, aut nusquā illi locū

fuisse, aut in scæna *Narraui amicis*: & post hos versus potissimum,

Vbi disputata est ratio cum argentario,
Etiam ipsus vltro debet argentario, adijcio,
Pro illis crocotis, strophijs, sumtu vxorio.
Spes prorogatur militi in alium diem.

Nam etiam secundum quod eiecerunt correctores, argumento esse debet, potuisse eadem audacia hinc vel tertium exturbari. qui quidẽ secundus tantum abest vt Plauti non sit, vt eũ Cicero pæne totum expresserit: quod suo loco monebimus. Sententia perspicue hac accessione iuuatur. ait n. post absolutos nugiuendos istos & mundi muliebris instructores, tãdem vt sua quoque nomina militi expediat, adire trapezitam: at ratione ducta, etiam vltro æs alienum apud eum suũ repperire, quod cõstarint nomina exsoluta pro croeotijs, strophijs, ceteris vxoris suæ ornamentis. ideo necessario militi diem differri, cum illis repræsentata sit. Quid suspicer, dixi: si probo, hoc volebam: sin, nemini opinor suspicio fraudi fuit, dum ea neque adulteraret, neque vt oraculo Apollinis triumpharet. Scæna sequente,

Tamen, e meo quidẽ animo, aliquanto rectius facias,
Si nitidior sies in filiæ nuptijs.

corrigendum, *meo quidem animo*, e Langianis. neque solet præpositione hic vti Latini. Supra *Nam meo quidem animo, si idẽ faciãt ceteri*. Eadem scena illic,

Quæ mi interbibere sola, si vino scatet,
Corinthiensem fontem Pirenen potest.

Nō opus fuerat mutare, *scatat*, vt Lābinus; aut, *scatit*, vt Turnebus. indicādi modus pro quouis alio sæpe ponitur. supra, *Nimis hercle inuitus abeo, si quid agam scio.* non libenter, inquit, domo exeo, si sciam qua ratione fieri possit, vt domi maneam: nunc ita res nata est; exeundum est. quam sententiam non cepit interpres. & scæna prima. *Ne persentiscat, aurū vbi est absconditum.*

CAPVT VI.

Lauationes veterum, antequam rem diuinam facerēt; In ea re emendati Ennius & Varro. Aspectare. Immemor, Memor. Concludi. Factum atque transactum. Impedire, Expedire. Andria Terentij, præter Plauti multa emendata.

EADEM scæna cum Megadorus ait, *Ego nisi quid me vis eo lauatum vt sacruficem.* nota morem antiquum ante rem diuinam se abluendi. de quo etiam Euclio scæna post hanc altera. *Nunc lauabo, vt rem diuinam faciam, ne affinem morer.* & fiebant eæ lauationes fere in viuo flumine. patet id ex locis scriptorum sexcentis, maxime Liuio in Seruio Tullio. Ennius Cresphonte, vt Nonius in Nitidare adducit. *O pie eam secum aduocant, eum ad fontem, nitidant corpora.* Legerim, *Pie deam secum aduocant, eunt a. f.* Neque aliud censeo significare Varronem Serrano, apud eumdem Nonium in Eliminare. *Occipitium ariuodeo ostendo, ex oraculo elimino me.* Dispesco syllabas male coali-

tas, *a riuo deo.* ait, ni fallor, se riuo ablutum deo sestitisse, tum oraculo audito templo egressum esse. Scæna Picos diuitijs.

Multoq. priùs me collocaui in arborem,
Inde exspectabam vbi aurum abstrudebat senex.

Verius mss. *Indeq. aspectabam. Aspectare* pro despicere, vel potius e lōginquo videre. ita Virgilius Iouem facit deos vocare

Sideream in sedem, terras vnde arduus omnes,
Castraq. Dardanidum aspectat, populosq. Latinos.

Æneidos XI. sed sequitur in Plauto.

Vbi ille abijt, ego me deorsum duco de arbore.
Effodio aulam auri plenam, inde ex eo loco
Video recipere se senem, ille me non videt.

locus illustris, sed quod fidenter affirmo, hactenus nemini intellectus. Scribo,

Effodio aulam auri plenam. inde exeo. eloco
Video recipere se senem.

narrat gestiens lætitia seruus omnem rei gestę ordinem spectatoribus. vt ipse in lucum Syluani præcucurrerit, & in arborem ascenderit. inde, inquit, despectabam aurum occultantem senem. quo facto, abijt ille; ego me de arbore proripio, & aurum bene conditum eruo, & cū hoc luco exeo: & ecce ilicet video senem se recipere in eundem lucum. itaque me de via declino paullulum, ne videar. Hæc sententia est; cui apte cohærent sequentia. nam senex qui in lucum se receperat auro amisso dolore animi ardens statim seruo superuenit, & tantum non tragœdias excitat. *Eloco*, illico esse in Verisimilibus satis planum fecimus:

quod ignoratum hunc locum corrupit, & simul quia male dissiluerant syllabæ, *ex eo*, quæ coniungendæ erant. Contra eædem perperam compositæ sæpe dispellendæ sunt. qua in re meo animo leuiter cõtaminatus locus Andria Terentij, scæna *Ita pol.*

—— non sat commode
Diuisa sunt temporibus tibi Daue hac. D. mihin'
S I. Num immemor es discipuli?

nam perspicue rectum erat, *immemores discipuli*. de quo etiam Donatus nos admonet. Discipulos Daui facete vocat Mysidem & Lesbiam; quas suspicatur parum dextre eius mandatã exsequi, hoc est, immemores mãdatorum magistri sui esse. Nam immemor interdum indocilem & hebetem significat. Plautus Persa. *Satis fuit indoctæ, immemori, insipienti dicere toties.* Contra memor, docilem & dicto audientem illi, vnde profeceris. Propertius.

Tu satius memorem musis imitare Philetam,
Et non inflati somnia Callimachi.

Sed quid vetat ex eadem Andria, etiam alia huc conijcere, quæ pulcerrimo corpori nævos aliquot extergeant? Illo versu scæna *Quid ais Birrhia.*

———— quanto satius est
Te id dare operam, qui istum amorem ex animo dimoueas tuo.

tres mss. quos vsus sum, *ex animo amoueas tuo.* & inest difficultatis significatio in verbo, *amouere*. Scæna proxima.

Paullulum obsoni, ipsus tristis, de inprouiso nuptiæ.

Non cohærent. P. Quorsum nam isthuc? D. egomet
continuo ad Chremem.
Cum illo aduenio.

Iidem libri. *ego me continuo ad Chremem.* Loquutus ita idem Dauus superius. *At ego hinc me ad forum, vt conueniam Pamphilum.* & certe vulgata lectio subfrigida est. Scæna, *Dij boni.*

ex ea re quid fiat vide,
Vt ab illa excludar, huc concludar.

Veteres omnes, *hâc concludar*, & ita laudat Donatus: meas aures cum consulo, venustius. *Concludere* venatorum verbum, est idem quod circum retire, indagine claudere. Alibi, *Tot me nunc rebus miserum concludit pater.* & concluduntur, quibus exitus alicunde nullus patet. Casina Plauti. *Concludere in fenestram firmiter.* Scæna, *Adhuc Archillis.*

Vel hoc quis nõ credat, qui norit te, abs te esse ortum?
DA. quidnam id est?

Multo malim quod Donati tempore in libris fuit, *abs te esse natum.* In illis autem, scæna *Hoccine humanum*

Quot modis contemtus, spretus? facta transacta omnia. hem
Repudiatus repetor.

Nihil nouari placet. nam expressit etiam noster Cicero, Inuectiuarum tertio. *Atque illud quod faciundum primum fuit, factum atque transactum est.* Et vt de hoc non dubito; nam libenter Terentij verbis loqui se ipse testatur: ita timidius confirmo T. Liuium in mente habuisse versus hos scæna *Vbi illic scelus est.*

viden

—— viden me consiliis tuis
Impeditum esse? D Æ. at iam expediam.
cum scriberet historiarum IIX. *Nostrum exercitum, eadem quæ impedierat fortuna expediuit.* Similitudo quidem locorum indicata ingrata nulli erit.

CAPVT VII.

Multos annos est, cum colo. Si opera est. Limborarij. Machæria. Noui homines. Aulularia denuo percursa, & in ea emendata, explicata multa.

IVBET etiam nunc ad aulam Plauti reuorti, vt aniculas ad armillum aiunt, & relliquiarum relliquias regustare. Scribitur prologo,
hanc domum
Iam multos annos est, cum possideo & colo.
mire ad aures nostras, ad grammaticorum autem etiam insolenter. sed habet hoc lingua latina, vt illorum magistrorum canonas interdum perrumpat, & liberiore campo excurrat. quod qui indigne ferunt exotici homines, male sane de bonis scriptoribus merentur. ad hoc tamē exemplum illud etiam dictum est Persa,
—— hic leno nondum sex menses Megaribus
Huc est cum commigrauit.
Itaque torsisse se hic frustra magna ingenia, nollem factum. Megadorus Euclioni mentionem facturus de filia ita præfatur.
Da mihi operam parumper, paucis Euclio est quod te volo

De communi re appellare mea & tua.

ita vulgarij omnes libri, verum Nonius etiam membranis quamtumuis magnæ vetuſtatis antiquior grammaticus diſerte legit, *Da mihi operam parumper, ſi opera eſt Euclio, id quod te volo.* Vt mea ſententia eſt, multo ſincerius, & idem ille percommode interpretatur, *ſi opera eſt*, ſi commodum eſt & potes. nam ſimiliter hoc Mercatore accipiendum eſt.

Amare occœpi forma eximia mulierem,
Sed ea vt ſim implicitus dicam, ſi opera eſt auribus.

Sed in ea mulierum inſectatione quam Megadorus luculentam inſtituit vulgatur,

Textores, limbolarij, arcularij.

in eodem Nonio paret, *limborarij:* quod neſcio quomodo magis arridet. vt a limbo & ora deductum vocabulum ſit. & ſane nihil aliud ſunt limborarij, quam qui limbo oras veſtium pingunt ſiue prætexunt. Aliquanto ſupra hunc locum coquus ad opus faciundum diſcipulos cohortatur.

Dromo deſquama piſces, tu Machario
Congrum murænam exdorſua quantum poteſt.

Machærionem coqui nomen eſſe omnes putant: ego aliter cenſeo, machærio iubere exdorſuari murænam, & id cultelli coquinaris genus eſſe. Cultellos quidem μαχάιρια & μαχαιρίδια Græci vocant; vnde μαχαιροποιȣ̃ ὑιὸν Æſchines Demoſthenem vocat, quem cultrario natum latini prodiderunt. noſter hic. ſiculas machæria dixit Rudente

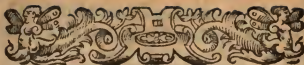
qui tris Duceret chlamydatos cum macharijs.

Senex Euclio aula ablata exanimatus & ridiculus ipsa trepidatione e spectatoribus vnum affatur,

Quid ais tu? tibi credere certum est. nam esse bonum
e voltu cognosco.
Quid est? quid ridetis? noui omnes. scio fures esse hic
complures.

Mirum, si nouit ille omnes in cauea: sin quid reconditi ioci est, fateor me ignorare. Itaque vt solemus imperitiæ mantellum in suspicione quærere, opinor verius esse, *noui homines*. Ea formula est, cum significamus nihil fieri prætter hominum morem, & præter solitum. Truculento. *Noui ego hominum mores. Ita nunc sunt adolescentes morati.* in eadem re. nam illud paullo in diuersiore est Menæchmis, huc facit tamen.

Saluus saluos alios video, noui homines, alloquor.

IANI GVLIELMII
IN PLAVTI CAPTEIVOS
QVÆSTIONES.

I. G. IOSEPHO SCALIGERO Iul. Cæsaris F. S.

VLTA in Galliam me illexerunt, Io. Scaliger: in multis maxime litterarum ſtudium, & hominum litteratorum amor; quibus vtriſque vna hodie Gallia veſtra ſic abundat, vt ceteram omnem Europam prouocet, ſane facile. Verum ita tu me ames, Scaliger, ita te omnes Muſæ, nihil vt potius aut prius fuit, quam tui videndi, ſalutandi, cognoſcendi, adiungendi mihi cupiditas. Quo mihi ægrius eſt, in media Gallia tamdiu carere me luce congreſſus tui: quem, quo propius abeſſe videor, eo vehementius atque impatientius deſidero. quod deſiderium meum ne te fugeret, indices has feci litteras, & quæ ijs ſubiunxi de noſtris litteris. non vt te docerem, qui hæc talia, & longe maiora alia, nos omnes cottidie doces, non: ſed vt auctoritate tua hæc noſtra, ſi eiuſmodi videbuntur, niterentur; & ſimul

eſſent teſtimonium quoddam mei in te amoris. tu, Scaliger, patere me ire veſtigijs tuis, & inſiſtere itineribus ijs, quæ tu patefeciſti; & ſic exiſtima, qui diuinos in omni genere ſtudiorum progreſſus tuos intelligát multo me melius, habere te plurimos; qui faueat ampliſsimæ laudi tuæ ſtudioſius, & iſtas neſcio quas hominum non nauci obſtrepétium tibi quiſquilias aut rideat libentius, aut promtius cōtemnat, neminem.

IANI GVLIELMII
IN CAPTEIVOS,
QVÆSTIONES.

Capvt I.

Ibus. Indaudire. Exercitus, pro exercitio. Exercitum imperare. Capteiuorum perioche & prologus emẽdantur. indidem locus obscurus illustratur. Varro apud Nonium correctus.

N Capteiuorum acrostichide Periochica est.

Et interibi emit olim amissum filium.

commode; & sine suspicione mendi. dissentiunt tamen libri scripti: in quibus, *Et inibi emit*. Vnde fecerim, *Et in ibus emit*. Emit, inquit, capteiuos Alios multos; & in iis filium suum, quẽ puerum amiserat. ea loquendi formula vsitata Plauto, & optimo cuique latinitatis auctori. vocabulum si paullo est vetustius, at omnia illa comædiarum argumenta filo Plautino & pæne verbis contexta sunt, & vtitur hic noster cum alibi, tum Curculione. *Eodem hercle vos pono & paro parissium iestis ibus.* Eadem vox restituenda, vt arbitror, Varroni Papiapæ, ἢ περὶ ἐγκωμίων, apud Nonium in Iuxta *Qui potest laus videri versa, cum motus sæpe furaces essemus, atque nequissimus ibis iuxta ac P. Africanus.*

nam emendauerim , *q. p. l. v. vera, cum motus sæpe furati essemus, atque n. ibus iuxta ac P. A.* Loquitur ni fallor de plausu theatrali, in quo negat posse laudem veram inesse, cum is populi motꝰ furtim sæpe ematur; & omnino plebeiorum stulticiæ pessimus & optimus iuxta sint. Verum hoc in medio relinquo: illud perseuero pertinacius, Prologo non bene vulgari,

Et quoniam heri inde audiuit de summo loco
Summoq. genere captum etiam equitem Alium.

nam ijdē homines qui pro *Alium* nobis substituerant *alterum*, haud dubio scripserunt *inde audiuit:* omnia vt apte quadrarent. cum verum esset, & a poëta relictum, *indaudiuit*. insertum syllabæ sustinendæ D etiam Mercatore. *Rogito quis eam vexerit, quis habeat, quis indaudiuerit.* infra hac fabula,

Dum ne ob malefacta peream, parui id æstimo.

id, neque libri habent, & sententia repudiat. & non est dubium, quin Poëta reliquerit, *paruid æstumo*. Deinde est,

Hic neque periurus leno est nec meretrix mala
Neque miles gloriosus. etiam ne vereamini.

etiam deest in Langianis. recte, & legendus versus. *Neque miles gloriosus. neu vereamini.* nam aliter numeri innumeri sint. Scæna, Aduorte animum

HEC. *huic illud dolet*
Quia nunc remissus est edendi exercitus.
Nullum ne interea nactus, qui posset tibi
Remissum quem dixi] imperare exercitum?

Locus egregius, si quis in Plauto alius, verū

ſubobſcurus, &, interpretes cum cogito, non intellectus ſatis hacten⁹. ego ſic capio. Hegio cum videret affligantem ſe paraſitum, primū affectum illum humanitatis putabat: deinde in rectam ſemitam cogitatione reductus, ſcilicet illud erat, inquit, quod hunc animi excruciat, quia edēdi exercitus remiſſus eſt: hoc eſt, vt explico, quoniam cænationes & prandia, quæ exercitij vicem paraſitis ſunt, filio hinc abſente, conquieſcunt. Exercitus. n. haud dubio exercitiū ſignificat verſu primo. vt & Rudente,

Pro excercitu gymnaſtico & palæſtrico hoc habemus.

& Cicero exercitum bellicum dictū ait, quia exercitia laborum in eo maxima. hac vocabuli πολυσημασίᾳ ludens Hegio & conuerſus ad Paraſitum, quaſi de copijs militaribus loquutus eſſet; tibi vero, inquit, nemo eſt, qui imperet exercitum, quē remiſſum tibi paullo ante dixi. Solebant ſcilicet imperatores & procōſules prouincialibus imperare milites; quos ἀυξητικῶς vocat exercitum; & ijſdem, ſi ita meriti viderentur, cum alia, tum hoc onus militum mittendorum, remittere. Quia ergo, quod ad Philopolemum attinebat, remiſſus Ergaſilo erat exercitus, neque neceſſe habebat cottidie domum Hegionis vocatus venire, & ibi cum militibus non quidem a ſe adductis ſed iſthic repertis rem gerere, patinaſq. valli in modum exſtructas expugnare; ideo rogat facetus in calamitate ſua ſenex,

nullumne interea regẽ aliũ nactus ſit, qui ipſi exercitum imperaret, hoc eſt exercitum eum diripiendis placentis, turdis, ficedulis, & huiuſmodi delicatis hoſtibus alijs haberet. Sic enim *exercitum imperare*, pro exercitum & occupatum habere dixit etiam Ciſtellaria.

Nolo obſecro lacrimis tuis mi exercitum imperare. Poſſem huc multa adducere de militibus imperandis, remittendis: item docere, quam huic interpretationi faueat, quod reges paraſitorum dicant, a quibus aluntur. ſed illa ex hiſtoricis, hoc ab vno Plauto facile eſt petere, & ſententia, vt ſpero, claret.

CAPVT II.

Rurare. Rurationis dij. Multam oculis accudere. Eugepæ. Alij & Alis. Capteiuei varie corriguntur, declarantur.

FACETE ordinis ſui homines Ergaſilus & eorum res, domi foriſq. quas agant, deſcribit.

Paraſiti (inquit) *rebus prolatis latẽt,*
In occulto miſeri victitant ſucco ſuo,
Dum ruri rurant homines, quos ligurriant.

Rurare interpretantur, ruſticari: ego, opus ruri facere, rus colere; vt arare, aruum colere. hinc *rurationis dij* apud Appuleium, qui operi ruſtico faciũdo præſũt. apologia pro ſe prima. *Iſte vero nec dijs rurationis, qui paſcunt eũ ac veſtiũt, ſegetis vllas aut vitis aut gregis primitias impertit.*

Idem Ergasilus de ijsdem parasitis adijcit.

nisi qui colaphos perpeti
Potis parasitus, frangiq. aulas in caput
Vel extra portam ire trigeminam ad saccum licet.

satis e disciplina quidem, quę huic generi est mussitare temulentorum adolescentium iniurias, & modo ventres suos distẽdant huiuscemodi catapultas libenter excipere. Vnde Quinctilianus maior Declamatione quadam; *Parasitorum*, ait, *vita est contumelias in quæstu habere, & iniuria pasci.* Ille versus scæna, Si di immortales.

Eiulatione haud opus est multa, oculis multam miseriam additis,

mirum est, quam varie scribatur: sed quod veterrimę editiones habent, & quod in mss. repperiri quidam eruditi homines testantur, id ego ad verum quam proxime accedere opinor. *Eiulatione haud opus est, oculis multa miseria cuditis.* Correxerim leui mutatione, *oculis multam miseri accuditis.* Hac sentẽtia, illos dum lacrimando se affligent, præter eam quam ipsa miseria fert, aliam quoque calamitatẽ oculis importare, & malo multam accudere nouã. *Cudendi* verbum in mala re poni docet illud iam pæne prouerbium, *in te isthæc cudetur faba.* Eadem hac scæna grauis illa & nimium vera sententia est.

Nam fere maxima pars morem hunc homines habent, quod sibi volunt,
Dum id impetrant, boni sunt: sed id vbi iam penes se habent,

Ex bonis pessumi & fraudulentissumi
Sunt. nunc vt te mihi volo esse, autumo.

versu tamé postremo, qui senarius vt opinor fuit, verbum *esse* iterandum est, vt sententia sibi constet.

Sunt. nunc vt te mihi volo esse, esse autumo.

Ego, inquit, cuiusmodi te mihi esse opto & volo, eiusmodi esse credo: tu ne opinionem meam fallas vide. Scæna ea quæ hìc sequitur,

Euge pol Thalen talento non emam Milesium.

in Langianis est, *Eugepel.* scribo, *Eugepæ!* quæ gestientis lætitiæ interiectio est, restituenda inferius etiam hac fabula e fide librorũ veterum; *Eugepæ! edictiones ædilicias hic habet quidem.* paullo post.

HEG. *Tum igitur ei, cum in alijs tanta gratia est,*
vt prædicas,
Quid? diuitiæ sunt ne opimæ?

Interpretes hìc omnes *in alijs* explicant, *in alijs rebus:* sed errant mea sententia, qui censeo Plautum *in Alijs* dixisse pro, *in Alide.* Cũ, ait, tam gratiosus ille sit in ciuitate sua, ecquid in re bene vncta est? Dixerat autem falsus ille Tyndarus Polycrati familiam atque ipsum adeo & pollere illic plurimum & coli maxime ab Alijs. Verum quid caussæ arbitrabimur cur hic noster *Alios* semper & *Alidem* nominet, cum omnes ceteri latini scriptores *Eleos & Elidem*? an quód ea nomina ita elata minus noua essent Romanis hominibus rudibus adhuc & imperitis rerum Græcarum? equidem censeo. nam neque Alia fluuio

Latium, neque Alienſi die faſti clarius quidquam habent. Multis poſt verſibus.

H E B. Facis homo vt redimatur? T Y N. Faciam,
ſed te id ego oro Hegio.
H E. Quiduis dum ab re nequid ores faciam. T Y N.
auſculta, tum ſcies.

Verſu priore demiror interpretem ſequi non potuiſſe V. CL. Io. Sambuci mss. qui perſpicue veriores, *Facis homo vt redimatur.* poſteriore Langiani eleganter. *auſcultadum, ſcies.* & excidit eadem venuſtas ſermonis Aulularia, ſcæna Tace nunc iam.

I ſane cum illo Phrygia, tu autem Eleuſium
Huc intro abi ad nos.

ſic libri recentes, cum in vetuſte editis ſit, *abi tum ad nos.* liquet mihi verius eſſe, *abidum ad nos.* & ſane verſus tale quid vt adijciatur poſtulat. hoc in editionibus quibuſdam poſtea deprehendi. Sequitur.

H E. Num qua cauſſa eſt, quin ſi ille huc non redeat viginti minas
Mihi des pro illo. T Y N. optime, immo.

Cenſet Lambinus plura dicturum fuiſſe Tyndarum, niſi interpellaſſet Hegio, & ſolet ita in comœdijs. ſed hic cauſſa nulla fuit. itaque magis eſt, vt hæc perperam inuerſa ſint, & reſcribendum, *immo optime:* vt Aulularia. *ſed nuptias Hodie quin facimus, num qua cauſſa eſt? E V. immo depol optime.*

Paullo ſuperius editur,

Ne vereare, meo periculo huius ego experiar fidem,

Fretus eius ingenio, quod me esse scit erga se beneuolũ. Sed rectius opinor, *quod med esse scio erga beniuolum.* nam caussam mittendi habere debebat alterius in se benivolentiam, non suam in alterum. Altero etiam supra hunc versu,

Neque adeo quoi suum concredat filium hodie audacius.

melius mss. *tuum.* nam Hegionis filium significat.

CAPVT III.

Hôc. profiteri. Inopes abs se. Cottidiano. Matutino. locus hac fabula nunc primum declaratus. alij plures mendis liberati.

SCÆNA, *Miser homo est.*
Nam vt dudum hinc abij, accessi ad adolescentes in foro.
Saluete, inquam. quo imus vna, inquam, ad prandium?
atque illi tacent.
Quis ait hoc, aut quis profitetur, inquam? quasi muti silent.

Hîc interpretes quoque adolescentes illos imitantur, & ad vnum omnes quasi muti silẽt, quid sibi velint illa: *Quis ait hoc.* ego scribo, & interpungo. *Quis ait? hôc. Hôc* exaudio *huc*, vt in libris manu exaratis propemodum semper scribitur, & Plauti quidem etiam expressis. sententia nunc non obscura est. dixerat parasitus; quo imus vna ad prandium? ideo tacentibus illis, quos rogarat, adijcit; ecquis audet

dicere, *Huc:* id est, ad me eamus? vsitata in illa re aduerbia, *huc* aut *hîc*. Menæchmis. *Menachme numero huc aduenis ad prandium.* Mostellaria. *Hîc apud nos hodie cœnes.* Profiteri prandium, promittere est. nam ea huic verbo notio etiam apud M. Tullium, Philippica II. *Vt igitur intelligeretis, qualem ipse consul profiteretur, obiecit mihi consulatum meum.* Sed quod me pæne fefellerat, in Plauto paullo supra eos versus est,

Ita iuuentus iam ridiculos inopesq. abs se segregat.

non bene, & corrigunt membranæ, *inopes abs se.* Inopes, sine ope, destituti auxilio. Scæna, *Quo illum nunc.*

Hoc si secus reperies. nullam caussam dico quin mihi
Et parentum & libertatis apud te deliquio fiet.

Puto antique scribendum, *deliquiom fiet.* nam vt contagionem, ita deliquionem latine dici non arbitror, tametsi vir doctus adfirmet. Non multo post,

Quin quiescis dierectum cor meum, ac suspende te.

De vitio loci huius certum est, quod alij aliter tollunt: ego littera adiecta, *Quin quiescis, i dierectum cor meum.* Rudente. *Quin tu i dierecta cum sucula & cum proculis.* Scæna sequenti.

———vt melius consulerem tibi,
Quam illi, qui cum vna puero ætatem exegeram.

Veritas est, non coniectura, *vna a puero.* Scæna extrema, *nam is mecum a puero puer Bene pudiceq. educatust vsque ad adulescentiam.* Paullo inferius sequitur,

Ibi quum alij octonos lapides effoderint,
Nisi cottidianos sesquiopus confeceris.

Vidi libros, in quibus esset: *cottidiano.* insanùm bene. Ita annò, hornò, hodiernò, aduerbialiter efferuntur. Appuleius Milesiarum IX. *Matutinò me multis oleribus onustum proximam ciuitatem deducere consueuerat dominus.* Matutinò, πρωὶ, prima cum luce. Scæna, *Quanto in pectore.*

An tu dubium habebis etiam sancte cum iurem tibi?

in Langianis, *Ain tu? dubium.* quod valde placet. Phormione Terentij. *Ain tu? vbi peregre, tibi quod lubitum fuit, feceris.*

CAPVT IV.

Terentium a Plauto multa mutuatum videri. Tennere. Potiri mali. Dum tibi fit. Phormio Terentij emendata passim.

MVITA Terentij Plautinis ita similia sunt, vt dubitari non possit, quin ad hæc exempla poëta respexerit. neque me fugit, quibus idem studium, argumentum, & prope sæculum esset, in compluria eadem illos necessario incurrisse. sed profecto imitatio Terentio vel inprimis profuit, cum commode dicta venustiora etiam & politiora effingeret. vel hic versus, Scæna *Hegio assum.*

Eheu cur ego plus minusq. feci, quam æquom fuit?

in mente fuit, ni fallor, Pæno illi cum scriberet Phormione.

Vide si quid opis potes afferre huic. GE. *si quid.*

quid? AN. quære obsecro.

Ne quid plus minusue faxit, quod nos pigeat postea.

Plus minus, πλεῖον ἢ ἔλαττον: in quibus rebus omne vitium intelligitur. tum hæc, supra hac fabula.

Tu hoc age, tu mihi nunc herus es, tu patronus, tu pater.

quam similia illis, eadem Phormione!

Tu mihi cognatus, tu amicus, tu parens.

Verum lubet eam fabulam porro persequi, & paucis ex ea notis hæc ad Capteiuos ὑπομνήματα tamquam cumulare. Quod ergo scribitur, scæna *Itane tandem.*

Pericla, damna, exilia, peregre rediens semper cogites,
Aut filij peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filiæ.

Exilia, quam apte hîc scribatur non video: certe nihil facit ad ea quæ subijcit statim exempla. nàm periculorum quidem, morbus filiæ; damnorum, filij peccatum, amãtis scilicet est; exiliorum, nullum. malim igitur, *exitia*; cui respondebit consentanee, mors vxoris. & gradatim crescet oratio; *Pericla, damna, exitia.* Coniectura hæc mea est: illic, scæna *Itane patris.*

GE. quid isthuc? PH. quia non rete accipitri tenditur, neque miluio,
Qui malefaciunt nobis. illis, qui nihil faciunt, tenditur.

Donatus admonet in libris alijs fuisse, *tẽnitur.* quod vehementer amplector. ita Plauti Milite, *dispennere:* & a tennere, ni fallor, transenna & tenus, in eodem aucupio. Bacchidibus.

Nunc

Nunc ab transenna hic turdus lumbricum petit
Pendebit hodie pulcre; ita intendi tenus.

Paullo poſt.

Tene aſymbolum venire, vnctum, atque lautum é balneis,
Otioſum ab animo? cum ille & cura & ſumtu abſumitur,
Dum tibi ſit, quod placeat.

Membranæ Vuerdenſes, quas mecum communicauit Erricus Dudenus eius collegij & Helmſtadij abbas, vir & eruditus & perhumanus, eæ membranæ habent, *dum tibi ſit.* Verbo non multum, ſententiæ permagna elegantia accedit. *Fieri*, in conuiuijs, cum deliciæ inſtruuntur: Truculento. *Mane aliquid iam fiet.* Scæna. *Eni vero Antipho.*

Nam, vtut erant alia, illi certe quæ nunc tuæ domi eſt conſuleres,
Ne quid propter tuam fidē decepta pateretur mali.

Idem Donatus locuples teſtis eſt fuiſſe in libris antiquiſsimis, *potiretur mali.* & ne illi miſeri critici ſunt, qui tam bonum auctorem ſequi non potuerunt. Potiri mali, opprimi à malo, & in eius tamquam poteſtatem venire eſt. Epidico. *Filiam quam ex te ſuſcepi. P E. quid eam? M V. eductam perdidi. Hoſtium eſt potita.* neque tu mihi diuini aut humani quidquam credas, ſi vmquam aliter ſcribſit Terentius. Corruptelæ origo iam olim fuit, quod non facile ſit videre quo referatur illud *quid*, ſi ita legamus vt nos monemus. at ita *decepta quid* dixit Terētius, vt Græci, ἀπατηθεῖσά τι. Scæna

Quid faciam.

AN. Praſto eſt. oneris audaciſsime quiduis inpone, & feret.

Malim, *ecferet.* id eſt, efferet. Sic Virgilius, opinor. *Quemuis efferre laborem.* Scæna, *Quietus eſto,*

CH. Atque ita facto opus eſt. at matura, dum lubido eadem manet.

Faernus ex omnibus libris ſuis, *& matura.* relligioſe ille quidem, ſed parum conuenienter ſententiæ. nam illa certe magis requirit, *at.* & ita Pſeudolo Plauti. *Iam redeo ad te. at matura, & propera. nam vides Dies multum eſſe.* Vnde ergo in libris, *&*? ego dicam tibi, quid ſuſpicer. Ei ἀρχαϊκῶς in Plauto & Terentio ſemper ſcribitur, quod nos, i. Exſtat Mercatore, verum ita vt ante me nemo, quantum video, intellexerit, ſcæna *Profecto ego illunc.*

Vxori facito vt nuncies, negotium
Mihi eſſe in vrbe, ne me exſpectet. nam mihi
Treis hodie lites iudicandas dicito.
Ei & hoc memento dicere. LO. numquid amplius?
LV. Tantum eſt.

Prouocabulum opinantur eſſe, & ita declarát, *Ei:* cum id ſequentia refellant manifeſto. iubet ergo hoc verbo abire puerum, & quæ imperarat recte nunciare. Id igitur *ei* fere deprauarunt in *et:* & deierare auſim eam corruptelá in ſolius Terentij libris ſcriptis quos quattuor hactenus triui, me ſexagies minimũ repperiſſe. Itaque ni admodum erro, rectum eſt. *ei, matura.* Scæna *Noſtrapte culpa.*

Ita faciam, vt frater cenſuit, vxorẽ huc eius adducã.

Cum iſta vt loquatur. tu Geta abi:prænuncia hanc venturum.

Arbitror diſpeſcendam vocem, *tu Geta abi præ: nuncia.* Andria. *i præ ſequar.*

Idem peccatum, mea ſententia, Adelphis corrigendum eſt ſcæna, *Obſecro populares.*

Æ. Abi præſtrennue, ac fores aperi.

nam malim ſeparare ſyllabas, *Abi præ ſtrennue,* vt alias ſæpiſsime loquuntur in comœdijs. atque hoc Donatum etiam probare video.

Scænâ, *Lætus ſum.*

Ego nullo poſſum remedio me exſoluere ex his turbis.

Faërnus, *euoluere.* Vuerdenſes membranæ, quarũ bonitas vel eo mihi probata eſt, quod cum Faërni libris melioribus mire vbique conſpirant, hîc ſeorſum ſentiunt, *me verere ex iſtis turbis.* Elicio hinc verbum non peius vtrouis ſuperiorum, & tamen litteras tranſpono tãtum, *me eruere ex iſtis turbis.*

CAPVT V.

Fugam fingere. Malitia. Capteiuei explicantur, emendantur. item veterum ſcriptorum fragmenta multa apud Nonium.

CAPTIVOS Plauti conquerentes quod in catenis haberentur, & pollicentes officio ſe ſuo non defuturos, ſi ſolutis eſſe liceret, recte reijcit cuſtos callidus & circumſpectus.

At fugam fingitis, ſentio quam rem agitis.

Et profecto ſtrennui & ingenui viri, qui indigne in ſeruitutem coniectus eſt, officio non

abhorret, occasioni operam dare, & in libertatem vel fuga se vindicare. quod hisce facturos callide & tecte indicant; sed non fefellit ea machina catum lorarium. in cuius verbis hoc non vulgariter dictum accipio, *fugam fingere*, pro moliri & struere fugam: sed honeste inprimis, & antiqua ratione loquendi. Nam itidem Lucillius vsurpauit libro XXVIII. *Sed fuga fingitur, timido vadit pede percitus.* Scæna ea quæ hanc sequitur proxima non bene illa publicantur.

PH. Isthuc ne præcipias, facile memoria memini T. tamen
Nam quidem nisi quod custodem habeo, liberum me esse arbitror.

non opus tamen vlla diuinatione, cum membranæ emendent, *facili memoria memini tamen. T. Nam.* Concludam hæc omnia veterum aliquot poëtarum locis, qui in Nonio vitiosi leguntur, a nobis vt sub manum venerint redintegrabuntur. In Flaccet

Afranius Diuort. Disperij, perturbata sunt, iam flaccet fortitudo.

Lego, *perturbata sum.* mulieris enim verba sunt, quæ iussa foras ire & res sibi suas habere, restiterat acriter, & mores suos defenderat; quod ex his versibus suspicari licet, qui indidem alibi adducuntur,

Vigilans ac sollers, sicca, sana, sobria,
Virosa non sum, & si sim non desunt mihi
Qui vltro dent. ætas integra est, forma satis.

nunc perturbari se ait viro pertendente, &

labascere. Eodem loco Ennij versum, qui ex Thyeste depromtus est vere corrigo,

Sin flaccebunt conditiones, repudiato & reddito.

cum corrupte libri circumferant, *Inflaccebunt.* Ille etiam ex Iliona Pacuuij sic scribendus in Vnose.

Occidisti, vt multa paucis verba vnose obnunciem.

non vt vulgo, *obnuncient.* Vt vno verbo meo multa tua, inquit, compendi faciam & præcidá, perijsti. In Frigit ex Attij Meleagro profert,

Frigit æstas rubore ex oculis fulgens flammeo.

Scribo, *æstus.* de Meleagro loquitur vi torris fatalis æstuante. In Frendere.

Pacuuius Antiopa. Fruges frēdo solas, ac sic probore.

Verum arbitror, *probo ore.* nam certe qui panem conterit dentibus, is eundem ore probat. In Assensit.

Attius Neoptolemo. Vbi nihil contra ratione̅, &
quam habuit assensit silens.

Septenarius est egregia sententia, si vera est animt mei suspicio,

Vbi nihil contra rationem æquā habuit, assēsit silēs.

Tenuiculum illud, sed non indignum quod moneatur, exemplum Pacuuij legendum in Miseretur,

At at! cepisti me cum isto verbo, miseretur tui.

cum in libris sit, *At accepisti.* In Lacte venustissimum Ennij carmen contaminauit litterarū aliquot perpera iteratio; quam amoueo.

Et simul erubuit, ceu lacte & purpura mista.

Vulgo, *Et si mulier erubuit.* Sed non dubito, quin recte emendauerim; vt etiā illud in Lucti

Attius Pelopidis : Cesso hinc ire, & rapere lucti vestem in lecto coniugis,

nam profecto verius est, *in leto coniugis*. In expedibo.

Ennius Eumenidib. Id ego æquum aptius fecisse expedibo, atque eloquar.

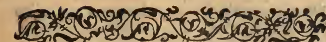
Repono *Id ego æquum ac ius fuisse expedibo.* senarius integer est. Non hinc longe Cæcilij versui leuis macula adhæret, quam eluo.

In eodem voltu, in eadem mantat malitia.

& malitiã interpretor ingenij sollertis versutã astutiam, vt sæpe alibi. In Soliierit.

Cælius annaliũ lib. VII. Duos & septuaginta lictores domum ante departauisse facis, qui ductoribus hostium soliierint ferri.

Loquitur de nescio quo imperatore, qui in triumpho deportarit inter captiuos duos & septuaginta lictores, qui hostium ductoribus præsto fuerant cum fascibus. & vt opinor de bello Italico sermo est. sed ea sententia quo minus diluceat facit mendum, quod obsedit hanc partem. id tollo, *deportauisse, fasces qui d. h. s. ferre.* Coaceruaui vnum in locum plura, aliter quam isti emendatores solent, qui sat scio libro hinc toti emblemata distribuissent. sed facile patior esse etiã me ineptiores alios. tu, eruditissime Scaliger, iudicabis.

IANI GVLIELMII IN PLAVTI CVRCVLIONEM QVÆSTIONES.

I. G. GERMANO VALENTI GVELlio Pimpontio, in suprema Parisiensi curia Senatori, S.

VERO, nō auribus tuis, hoc dabo, G. Pimpōti. omnes sic prædicāt, quasi lumē quoddā elucere in hac vrbe prudentiā, eruditionē, humanitatem tuam. Summæ quidē virtutis tuæ testes aſsiduos & omni exceptione maiores habes, optimum regem, & florentiſsimam rempublicam. de quorum ſolis ſtudijs & cōmodis cum fuerint ſemper ſtudia & conſilia tua, vetus iam hoc & quaſi domeſticū ellogiū poſſides, SAPIENTISSIMI SENATORIS, ET AMANTISSIMI PATRIÆ CIVIS. Quid de excellente doctrina dicam? cuius famam deus ille poëtarum Maro vna cum ſua ſemper tuebitur; dum quidem gratiarū illius & venerum fontes ex æternis commentarijs tuis ad hominum cognitionem ſcaturrient, & ingenia poſterorum inundabunt. Comitatem illam tuam ſermone omnium maiorem eſſe,

nuper ipſe ſenſi. Quam tu benignè ac prolixe & deferebas omnia mihi homini extero, ignota, ante id tempus inuiſo, & mea cauſſa quiduis facturum oſtendebas! Itaque libenter iam debeo tibi, & non recuſo, quin iure tuo exigere a me poſsis, tanquam æs alienum, vberiorem ſignificationem obſeruátię in te meæ. nam nunc arram duntaxat hanc mitto, minutas aliquot ad Plauti Curculionem obſeruatiunculas: de quibus ego quæro & diſputo tãtum, tu, clariſsime Pimponti, etiam iudicabis, & facile, pro eximia doctrina tua; & libenter, pro humanitate ſingulari.

IANI GVLIELMII IN PLAVTI CVRCVLIONEM QVÆSTIONES.

CAPVT I.

Miſſu. Rem manibus tenere. Faucibus teneri. Perioche Curculionis & ſcæna prima emẽdatur, explicatur.

IN Curculionis ipſo ſtatim limine ſubſiſtit doctiſsimus Camerarius, offenſus varietate ſcripturæ, quæ in membranis aliter eſt, primo Perioches verſu,

Curculio miſſus a Phædromo it in Cariam.

in Langianis fuit, *C. miſſus phædromi.* conijcit ille Germaniæ noſtræ ſol, *Curculio paraſitus Phædromi it in Cariam.* non permiſerim ego mihi eam licentiam diſcedendi a libris. ideo litterula vna extrita, cetera vetuſtos libros ſequor, & reſcribo; *Curculio miſſu Phædromi it in Cariam. Miſſu,* vt iuſſu, ductu, auſu, infinita alia. & hoc, opinor, liquet. Scæna prima.

——nemini Nec me ille ſinit Iuppiter.

in ijſdem mss. *Nec me irriſerit.* Repone, *N. m. ille ſirit Iuppiter.* facile hoc; quo magis mirum tamdiu fefelliſſe tamen. *Sirit,* pro ſiuerit. Aliquot ab hoc verſibus.

————at nunc veto

Id vti occepi dicere, ei ancillula eſt.

Liber vetus Sãbuci, *veto Inducias occepi.* nõ diſsimile veri eſt, *Inde, vt iam occepi,* Sequitur illico.

Nempe huic lenoni qui hîc habitat. PH. recte tenes.

PA. Nimis formido, ne excidat. PH. odiosus es, Sic emendarunt iam diu ex mss. viri docti,ad sententiam recte, verba tantum perperam cõcepta sunt,quæ restituo e Langianis, *Minus formidabo, ne excidat.* & concinnior hinc fit ipsa etiam sententia. Dixerat Phędromus; *recte tenes.* hoc alio torquens seruus, si ita est, inquit, vt dicis, non erit periculum, ne excidere de manibus posit; vt pote quod firmiter & strénue prehenderim. Non dissimile est apud M. Tulliũ, *rẽ manibus tenere*; de eo quod ita statutũ deliberatũq.habeas, vt id eripi tibi, aut de sentẽtia depelli te non passurus sis. pro Sestio. *Quæ cum res iam manibus teneretur, & cum consules prouinciarum pactione libertatem omnẽ perdidissent; qui cum in senatu priuati, vt de me sententias dicerent, flagitabantur, legem illi se Clodiam timere dicebant; cum hæc non possent iam diutius sustinere, initur consilium de interitu Cn. Pompeij.* Paullo aliter Plautus, *faucibus teneri.* de eo, qui in manifesto flagitio deprehenditur, vt elabi, aut purgare se non posit. Casina. *Omnia palam sunt probra, omnibus modis occidi miser. Ita manifestò faucibus teneor.*

CAPVT II.

Crocinum. Hereditas venit. Crepitus polẽtarius. Num moror. Multæ aliquot scænis maculæ sublatæ. Correctus Terentius.

CÆNA sequẽti in verbis bibacis illius & temulentæ aniculæ, quibus vino blanditur, & hæc sunt:

Tu mihi stacte, tu cinnamum, tu rosa,
Tu crocum & casia es, tu bdellium.

sed Langiani, *Tu crocinum & casia.* Crocinum, croci odor, etiam Propertio. *Et crocinę nares murreus vngat onyx.* Eadem cum Veneri libat paullulum, vt ipsa quam plurimum in se inuergat, addit tanquam excusandi sui caussa.

Venus de paullo paullulum hoc tibi dabo,
Haud libenter. nam tibi amantes propinantes
Vinum dant omnes, mihi haud sæpe
Eueniunt tales hereditates.

Verum inibi illud, *Eueniunt hereditates*, non redolet Plauti mundissimam supellectilem, sed plane anuis alicuius sordidatam pallulam. Corrigo ergo, *mihi haud sæpe Veniunt tales hereditates.* Venire hereditas quam venuste dicatur, norunt qui nostros libros, Pandectarum quos vocant, triuerunt. Scæna ea, quæ hanc sequitur.

Recte obiurgas, sane haud quidquã est magis quod cupiam tandiu.

Leuissimum mendum nemo tamen hactenus sustulit; lego, *quod cupiam iam diu.* Scæna *Date viam.*

Tum isti qui ludunt datatim serui scurrarum in via,
Et datores & factores omnes subdam sub solum.

Melius mss. *tum istos qui ludunt.* Præcedente versu,

Ex vno quoque eorum excutiam crepitum polentarium.

Quis ille crepitus polentarius? ait Carisius; *id est, peditum*. Obscurius etiam id nobis videretur, nisi Glossæ veteres subuenirent, in quibus est. Peditum, πορδὴ. recte, & vsurpat ita Catullus,

Subtile ac leue peditum Libonis.

Aliquanto post.

Eamus nunc intro, vt tabellas consignemus P H.
non moror.

Mss. *num moror?* quod rectum esse exẽpla multa docere possint. Casina. *eamus nos quoque intro, hortemur vt properent O L. nunquid moror?* Etiã Terentij Adelphis, scæna *Quietus esto.*

G E. Rem ipsam putasti D S. duc me ad eum ergo G E.
non moror.

Optimæ membranæ habent, *num moror?* neque dubium quin ex poëtæ sententia. Scæna, *Beatus videor.*

Verum herclè vero cum vere recogito.

Non temerarium est, quod in Langianis fuit, *cum velle recogito.* Puto vitiosa illa scribendi ratione *Velle* esse *belle*. Bellum esse videtur auaro trapezitæ, non reddere quod debeat, nisi in iure coactum.

CAPVT III.

Lienosi. Laxis lactibus. Venus noctuuigilia, noctiluca. Excubiæ, *in re amorum. Explicatus locus Curculione, alter emendatus. itẽ in Nonio Lucillius.*

SAlſe Palinurus lenonem ridet, qui lienis & inteſtinorum morbo laborabat, & afflictabatur male. ſed vltimo verſu, quod ait: *ambula, id lieni optumum eſt*; cenſebimus ne temere a ſeruo ludibundo, an vere dictum, & lienoſos iuuari moderata ambulatiuncula? equidem vere potius arbitror; tametſi ea alterius medicinæ dijudicatio eſt, non huius quæ tinearum & blattarum morſui, & grammatiſtarum ictibus tranſuerſis medetur. Sed neſcio quod contra lienis moleſtiá remedium eruiſſe mihi videor apud Nonium e verbis Lucillij. ſic enim in Fouere laudat. *Ventrem alienum mœſtum fouere ex molito ordeo, vti cataplaſmo.* Emendabam; nam quî aliter ex verbis ijs vllam ſententiam quam correctione elicias? ſed emendabam, *Ventrem a lienum æſtu fouere, ex molito ordeo vti cataplaſmo.* Verum iterum iam dico, hoc medici viderint. ego ad noſtra relabor. Scæna ea quæ hanc ſubſequitur, Palinurus a coco interpellatus in ſomnij interpretatione, cum eumdem cocum ſibi hariolum ſubſtitueret, ait leno;

Da mihi igitur operam. Co. tametſi non noui, dabo

Videtur hoc reſpondere cocus; etſi te non noui, tamen dabo operam: & ſic accipit Capadox. verum ille ambiguitatem ſermonis de induſtria captans ſignificat, ſomniorum monita ſuam intelligentiam fugere, neque ſe coniectorem eſſe. Scæna huic proxima perpe-

tam ſcribitur.

Ita cibi vaciuitate venio laßis lactibus.

vel potius, ne mentiar, accipitur perperam nō ſcribitur. nam *lactibus laßis* declarant defatigatis; at debebant, inanibus, nam *laßis* & *laxis* promiſcua veterum ſcriptura eſt, vt ijſdē *adaßint* & *adaxint*. Vt autem diſtenduntur ſaturitate, ita vacuitate laxantur inteſtina, non laſſantur. Hoc etiam ex Nonio admonet Lambinus; quod vidi cum hæc ſcribſiſſem, ſed tanti non fuit vt delerem. Illo verſu eadem hac ſcæna,

Vocat ad cænam relligio fuit, denegare nolui.

Interpunctionem mutandam cenſeo, *relligio fuit denegare, nolui.* non auſus fui negare, ait, me venturum, ideo negare nolui. cæna paraſitico generi res ſacra, & cui operam ſuam denegare in nefarijs & illicitis habēt. Verba Palinuri vapulantis ſunt aliquot ſcænis antea.

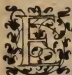
Tuam fidem Venus noctuvigila.

quod mihi ἐπίθετον Veneris valde proprium videtur. amat enim hæc in primis dea crebra peruigilia, & otioſos dies, negotioſas noctes ſacris ſuis agundis habet. ea re antiquiſsimus poëta Læuius neſcio vbi *Noctilucam* eandem Venerem indigitat. & is qui prologum Caſinæ ſcite & eleganter prętexuit, ipſam palæſtram eius deæ *excubias*, tametſi non hanc tātum ob cauſſam, vocat. de ſene in puella clam vxorem ſuam pruriente loquitur.

is ſperat, ſi ei ſit data
Sibi fore paratas clam vxorem excubias foris.

Capvt IV.

Poſcere clarius. Flagitare, flagitatores, flagitium. Locorum Plauti aliquot explicatio. Curculio emendata.

Adem ſcæna ſequitur illico,
Habent hunc morem plerique argentarij
Vt alius aliũ poſcant, reddant nemini.
Pugnis rem ſoluant, ſi quis poſcat durius.

ſed profecto vere membranę Langij, *ſi quis poſcat clarius.* Poſcere clarius, in nominibus appellandis proprie & latine ſi loquare, flagitare eſt. Gloſſę veteres. Flagitauerit, μετὰ βοῆς ἀπαιτήσῃ Eędam alibi, Ἀπαιτῶ βιαίως, Flagito, Efflagito, Profligo. Pſeudolo, *Si non dabis,*

Clamore magno & multum flagitabere.

hac fabula, inferius. *Poſtquam nihil fit, clamore hominem poſco, ille in ius me vocat.* quę verba mire hunc locum confirmant, in eadem re & homine præſertim poſita. Hinc *flagitatores*, qui nomina tumultuoſius & inſtantius appellant. Ciſtellaria, *Sol ſemper hic eſt, vſque a mane ad vſperam Quaſi flagitator aſtans vſque ad oſtium.* & *flagitium*, appellatio clamoſa & cum verborum contumelia. Epidico. *Flagitio cum maiore poſt reddes tamen.* hęc qui ignorarunt, veram Plauto lectionem hic reddere non potuerunt. ſub finem ſcęnę.

LY. Credo hercle eſſe ab illo. nam ita nugas blatis.

Concinnior lectio ſit, *C. h. te eſſe ab illo iam.* ita

nugas b. Scęna, *Phædrome propera,*

MI. Meministi hanc turbam fieri? sed tu dic mi, vbi
Is est homo, qui te surripuit?

Mirum ni meminerit, turbam fieri, quę etiam multis verbis eam, vt facta est, explicarit. itaque oraculum putato, non coniecturam, *Memini istanc turbam fieri.* nam de sua memoria loqui militem, non Planesij, manifestum est.

CAPVT V.

Quod supererat. Circumretire. Litaniarum Christianarum fons. Conuenire in cœtum. Conuentus. Conuentitij patres, Surrigere. Cinxia. Arnobius passim emaculatus & illustratus.

NON geminauerat librarius litteram hoc postremo loco, quam debebat. ea res dictiones confudit, & sententiam corrupit. Late grassata hæc labes est, & per omnes scriptores varie vagata. ita non bene editur in propugnatore pietatis Christianæ Arnobio, libro aduersus Paganos III.

Illud vero quod sequitur quale est, quod deos vobis inducitis alios fabros, alios medicos, lanarios, nautas, citharistas, aulœdos, venatores, pastores, & , quod superat, rusticos.

Verius est *quod supererat.* solent ita latini, cum indigne commissa ab aliquo multa commemorauerint, postremo adijcere, superesse vt hoc aut illud præterea in se admittat. exempla

pla vbique se offerût, & notus qui modo succurrit Virgiliomastigis versus. *Hordea qui dixit, superest vt tritica dicat*. In eodem Arnobio illud etiam corruptum libro IV. lubet enim pergere, & periculum facere, tibi ne etiam, G. Pimpôri, probare possim ea, quę amico eidem tuo & eidem meo Th. Cantero iampridem probaui.

Nec non & illa Iouis proles in Trachinijs Hercules, pestiferi tegminis circumpetitus indagine, miserabiles edere inducitur eiulatus.

Repono, *circumretitus*. atque hoc melius, quam quod in mentem antea venerat, *circumpeditus*. sequitur enim, *indagine:* cuius vocis propria sedes in venatu, & ad retia. Sub libri finem est.

Nam nostra quidem scripta cur ignibus meruerint dari? cur conuenticula dirui? in quibus summus orator deus, pax cunctis & venia postulatur magistratibus, exercitibus, regibus, familiaribus, inimicis, adhuc vitam degentibus & resolutis corporum vinctionibus. In quibus aliud auditur nihil, nisi quod humanos faciat, nisi quod mites, verecundos, pudicos, castos, familiares, communicatores rei cũ omnibus quos solidet germanitatis necessitudine copulatio.

Pulcerrima & venustissima est ἐκτύπωσις τῶν λιτανειῶν siue obsecrationum & postulationum, quas etiam nunc Deo opt. max. Ecclesia decantat. & nescio an alibi antiquior earum mentio: nisi quod Plinius quoque Nepos easdem indicat, vt arbitror, cum ad Traia-

num imp. ſcribit, *Chriſtianos ſolitos ſtato die ante lucem conuenire, carmenq. Chriſto quaſi deo dicere.* Nam carmen illud haud dubio λιτανείαι & ſupplicationes publicæ ſunt. Sed in verbis Arnobij pro *orator* legendum, *oratur*. id quod etiã v. c. N. Fabro videtur. Sequentia etiam, vt ex editionibus paullo veterioribus deſcribſi, mendoſa ſunt. emaculo; *caſtos, familiaris communicatores rei.* mendi fons, quia ſcriptum fuit *familiareis* gignendi caſu ἀρχαϊσμῷ, de quo Lucillius. Libro V. eiuſdem Arnobij omnes legunt.

Colluctatus ergo diu cum inuita eſt. victus, fractus, ſuperatuſq. diſceßit, & quem pietas diiugare ab infando matris non valuit appetitu, effuſa libido diiunxit. niſi forte dicetis conuentionis in huiuſmodi cæptum genus vitat atque execratur humanum; apud deos inceſta ſunt nulla.

Quin hæc maculoſiſsima ſint, dubitari non poteſt. quæ enim aut ſententia idonea, aut vocum ſaltim, vt grammatici loquuntur, cõſtructio apparet? Confidenter hoc dico, præclare emendaui; *conuentiones in huiuſmodi cœtum.* nam manifeſto ſignificat τὰς συνουσίας εἰς ἀφροδισιασμόν. Conuenire, liberis operam dare eſt Arnobio lib. VII. *Amant ſuos fœtus, & gignendis conueniunt liberis.* Conuentus etiam, concubitus ſupra lib. II. *Ex conuentu Iouis inſeminati & nati ſunt.* Hinc explicandus Plauti locus Ciſtellaria. *Illa te,* inquit meretricula Lemniſelene, *& ego hanc mihi educaui Ex patribus conuenticijs.* Patres conuẽticij videlicet promiſcui

aduentores fuerant, & qui in vnius ſcorti nidum conſpirauerant amatores. Deinde ſcribſi, *cœtum*: qua voce antiqui libenter vſi: poſteriores maluerunt in hac re, *coitum*. Sic M. Tullius cœtum lunæ dixit ſexto de rep. & Lucretius III.

Nil tamen hoc ad nos qui cœtu coniugioq.
Corporis atque animæ conſiſtimus vniter apti.

Poſtea eſt eodem libro.

Pudor me habet alma illa proferre myſteria, quibus in Liberi honorem patris ithyphallos ſubrugit Græcia, & ſimulacris virilium faſcinorum territoria cuncta floreſcunt.

corrigo, *ithyphallos ſubrigit Græcia.* quam labē eò magis mirum huic loco hęrere potuiſſe, quod eadē pagina de ipſiſsima hac impuritate iterū dicat. *quos per rura, per oppida mos ſubrigit & veneratur antiquus.* Eſt autem ſubrigere, ſiue, ſurrigere, extollere, arrigere, & erigere. Gloſſæ veteres. Subrigit, ὑπορθοῖ, ὑποςηρίζει. Subrigo, ἀναβιβάζω, ἀνορθῶ. Virgilius de fama, *tot ſurrigit aures*: ſignificans idem quod Terentius, *Arrige aures Pamphile.* Eadem vox in mendo cubat libro VII. *Affuiſſe dicto fidem. nā ſubrepto culmine conuerſoq. ad ſolem ſigno, patuiſſe res abditas, & reſerata in maleficia vindicatum.* Perſpicue verum eſt, *ſubrecto culmine*. hoc eſt, altius elato. atque hoc liquet, cum ex antecedentibus verbis, tum ex hiſtoria, quam e M. Tullio tranſcribſit. Libro VI. Arnobij verba ſunt,

Ridetis temporibus priſcis Perſas fluuios coluiſſe, me-

moralia vt indicāt scripta, informē Arabas lapidē, acynacē Scythiæ nationes, ramum Prognes Thespios.

In ijs illa, *ramum Prognes Thespios*, a Gelenij coniectura sunt. nam in veterima editione Romana Canterus repperit, *ramum procinxi Athespios.* scilicet male disſiluerunt litteræ, quas coniungo tantum, *ramum pro Cinxia Thespios.* Iunonem hîc significari paret e loco Clementis, quē laudat ille diligētiſsimus amicus noſter. eam Cinxiæ nomine Romæ colebant, quod cingulo nouę nuptæ præeſſet. Feſti mutilator Paullus. *Cinxia Iunonis nomen ſanctum habebatur in nuptijs: quia initio coniugij ſolutio erat cinguli, quo noua nupta cingebatur.* ipſe Arnobius lib IV. *Vnctionibus*, inquit, *ſupereſt Vnxia, cingulorum Cinxia replicationi.* Verum igitur hoc, & quod diſsimulare non debeo, etiam N. Fabro antequam me noſſet ita viſum; quem amiciſſimum mihi hominem etiam hac iudicij ſimilitudine mecum concurriſſe, valde gaudeo. De ramo Theſpiorum tamen alibi, aut nō legi, aut legere me non memini. Vnum etiam adijciam, ſed grauiſsimum omnium & tanquā ὕπουλον vulnus, optimo ſcriptori a malis librarijs inflictum libro V II.

Si hirundines garrulæ pariterq. cum his porci ſenſu aliquo humanitatis accepto deos putarent atque exiſtimarent vos eſſe, ſacraq. intenderent: honores ergo facerent nō ex materijs alijs, alijſq. de rebus ſed quibus ali moris eſt illis, & naturali appoſitione fulciri. Audire a vobis expeto vtrum hunc honorem an contumeliam potius eſſe iudicaretis.

Medicinā diſtinctione facio&leui mutatione, *ſacraq. intenderent honoris* (vel,*honoreis*) *ergo facere non e. m. a. a. d. r. ſ. q. a. m. e. i. e. n. a. fulciri, audire à vobis expeto*. Honoreis Arnobius hîc quoque ſcribſerat gignendi caſu: iſti muli accuſandi acceperunt; ideo inmutarunt, vt cōuenirent cetera. Nihil vſitatius hac formula, *honoris ergo ſacra facere*: non item, *ſacra intendere*. *Honores facere*, ne latinum quidem eſt.

IANI GVLIELMII IN PLAVTI CASINAM QVÆSTIONES.

I. G. CLAVDIO PVTEANO, CONSILIARIO Regio in suprema Curia Parisiensi. S.

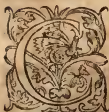
Mo M. Tullium, Cl. Puteane, & in eo multam iam diu operam pono. neque tamen istos religiosos imitor, qui vt germani Cicerones audiant, scriptorem ab illo alium tangere non audent: ne vocula forte ad calamum adhærescat, in relliquijs his, quas longa ætas misere mulcauit aut mutilauit, non lecta; aut circumductio verborum exeat, a filo Ciceronis, qua fine illi definiunt, aliena. peruersi mehercule homines, qui vt ab impolitie linguam vindicent, mentem ab inscientia liberatam nolint. Nam, vt iam assequantur quod volunt, quid magnum fecerint, si verba tessellatim composita & tamquam in emblemate depicta niteant, sententiæ nudæ sint & inanes cum prudentia, quæ ex auctorum; tum doctrina, quæ ex artium varietate liberali emanat? Verum profectò etiam quod tantopere se-

quuntur, non aſſequuntur tamen. non enim M. Tullio beata illa verborum & ſententiarum copia nata in primoribus (vt aiunt) labris, ſed ex vetuſtiſsimorum ſcriptorum fontibus deriuata: tametſi ſitum illum & ſqualorem vetuſtatis nitore ſuo ſibi ingenuo deterſerit, & mitigarit. Itaque fremant licet qui volunt, niſi omnem linguæ latinæ non ornatum modo, ſed ortum etiam perſpexerint, ne intelligent quidem diuitias Tullianæ dictionis, nedum imitatione exprimere poſsint. Hoc cum mihi ſuaſiſſem iam diu, antiquitatem omnem cognoſcendam exiſtimaui, vt rectius cognoſcerem diuinum Ciceronem: tum ex antiquis eos pénitiſsime, quos ille & probauit & expreſsit maxime, M. Plautum & P. Terentium. Quantum profecerim neſcio; triui quidem vtrumque non indiligenter. illum, quo fœdius temporum & hominum iniuria an incuria acceptus eſſet, etiam illuſtrare conatus ſum. cuius opellæ hanc partem facio iudicij tui, CL. Puteane; quod, cum a maioribus reipublicæ negotijs vacabis, vt ad hæc leuiora demittas valde te rogo. vel errantem in ſemitam reducet, vel confirmabit dubitantem facile ſumma apud omnes auctoritas tua: cui ſi probabor, iſtorum vitilitigatorum dentem & morſum facile vel ridebo, vel refutabo.

IANI GVLIELMII IN PLAVTI CASINAM QVÆSTIONES.

CAPVT I.

Enduo. Optio. Nummus plumbeus. Caſina multis locis emendatur, declaratur.

ASINÆ prima ſcæna ſuboffendit me illis verſibus,

Quin edepol etiam, ſi in crucem vis pergere,
Sequi decretum eſt. de hinc conijcito cæterum,

illud, *dehinc:* ſolet .n. aliter Plautus. itaque labor, vt extrita ſyllaba legam, *Sequi decretum eſt. hinc c. c.* aut certe, *S. decretum eſt te, hinc.* ne priore quidem verſu recte ſeparârunt, *etiamſi,* perperam interiecto commate, quod ſequi debebat vocem, *edepol.* Verum hęc leuiora, vt noſtra pleraque. Aliquot poſt verſibus eſt.

OL. Mea præda eſt illa. proin tu te in laqueum induas.

Libri veteres, *ne duas.* Scilicet, quia olim in archetypo, *enduas,* Induo & Enduo, a duo: vt a do, indo. Scęna, *Sequimini me.*

Nec mihi ius meum obtinendi copia eſt.

Et Langij & Sambuci & aliorum ſcripti codices, *obtinendi optio eſt.* valde hoc ſe mihi probat. Optiones in militia notum eſt, fuiſſe quos ſibi optarent centuriones, tamquam adiutores

rerum gerendarũ. hinc optio quemuis rei perficiundæ adiutorem significat. Asinaria. *Tibi optionem sumito Leonidam.* Venuste ergo Cleostratra optionem sibi esse negat, id est, auxilium, adiumentum ius suum obtinendi. & mira res, tot viros doctos eam sententiam horum verborum non vidisse hactenus. Scæna, *Omnibus rebus*, satis scite sectarius iste veruex ineptas elegantias amatorum recenset: tum de se adiungit.

Hanc ego de me coniecturam domi facio magis, quam ex auditis.
Qui postquam amo Casinam, magis initio munditijs munditiam antideo.

Vbi malim, *magis niteo, munditijs munditiam antideo.* certe parum conuenit, *initio.* nam amarat iampridem Casinam. nitores autem nitidos amori supra dedit; nunc sibi, vt opinor, pullo scilicet Cupidinis. Eadem scæna.

Cui homini hodie peculi numus non est nisi plũbeus

Vocem, *nisi*, deleo e fide librorum. Nummus plumbeus, minimi pretij. Trinummo. *Cui si capitis res sit nummum numquam credam plumbeum.* Sequitur statim.

Mirum ecastor te senecta ætate officium tuum
Non meminiße. ST. quid ais? CL, quia si facias recte.

Multo melius Langiani, *ST. quid iam? C. quia.* *Quid iam* Plauto est quare, quamobrem. Persa. *Te in exilium ire hinc oportet. Do. quid iam? T O. quia periurus es.* Scęna, *Qui illum dij.*

Si non impetrauit, etiam specula in sorti restat mihi.

Langiani, *in sortita sunt mihi.* Credo scribsisse poëtam, *specula in sorti vnast mihi.* Simillimus locus Capteiuis est, quem Lambinus adducit.

CAPVT II.

Apponere. Ameci. coaddere. coaccedere. in Casina multæ censuræ. vna in Statij Papinij Siluis.

CÆNA ab illa secunda vulgati omnes habent,

Depone hîc sitellam. sortis cedo mihi. animum aduortite.

Sed mss. *Appone hic sitellam.* verius. Terentius Heautontimorumeno. *At istos rastros interea tamen Appone.* tametsi illic etiam scioli libros quosdam interpolarint. Pœnulo. *At onus vrget. MI. at tu appone, & respice ad me.* Illud, vt opinor, in maioribus beneficijs est, quibus nos Plautum demeruimus scæna, *Si nunc me.*

Atat concedam huc audio aperiri fores
Mihi beniuolentis.atque a me prodeunt.

nam quid illud, *atque a me prodeunt?* an, a domu mea? quam seruus nullam vsquam habuit. iam si herilem intelligeret, latine dixisset, *a nobis.* nil certius diuinatione mea:

Mihi beniuolentis atque ameci prodeunt.

εἰρωνικῶς seruus amicos & beniuolentes suos dicit herum & Olympionem conseruum, qui acerrime amorem suum expugnassent. *Ab antiquis ameci & amecæ per E litte-*

ram efferebantur, ait Festus. Scæna, *Nunc amici.*

Curam erue, exime, castigare, id ponito ad compendium:
Cano capite, ætate aliena, eo addito ad compendium,

in Langianis & Sambuci vetere non est, *erue:* & profecto recte non est. Sed medicinam non incommode ceteris feci, vna syllaba quæ fugere visa est reprehensa, *Curam eximere, castigare, id ponito ad compendium.* Quod, inquit, curam hanc & amorem verbis eximere mihi, quod me castigare fortasis cogitas, supersede opera tua: etiam illa, quæ dici solent senibus lasciuis, cano capite! ætate aliena! cui vxor sit! omitte. nam frustra omnia dicentur. Versu altero legendum *coaddito*, vt membranæ habent, non vt nequam isti libri qui vulgo expositi sunt, *eo addito.* ita *coaccedo* dixit, Curculione. *Pro ijs decem coaccedunt minæ.* Scæna, *Stultitia magna est*, a principio statim.

Id eum diem, cui quod amet in mundo siet.

Langiani; *qui quod amet: Quî* auferendi casus est. stultus, inquit, amator est, qui eo die quo ad manum illi amica est in forum procedit. Nota ea permutatio C & Q. litterarum, quæ sępe turbauit in bonis scriptoribus. cuius exemplum, quia incidit opportune, subijciam e Statij Papinij libro II. Siluarum. versus in Glauciam delicatum puerum Melioris morte præmatura extinctum inter alios

& hi ſunt.

——plebs cuncta (nefas) & praua flerunt
Agmina, Flaminio qua limite Muluius agger
Tranſuehit, inmeritus flammis dum triſtibus infans
Traditur, & gemitum formaq. ac voce meretur.

Mirum vero, ſi mortuus & elatus puer loqui potuit. nam aliter qui mereri potuit gemitum vulgi voce, niſi loquutus ſit? de forma enim alia res eſt; qui in lecto collocatus, & in ignem iam iam imponẽdus in populi conſpectu, venuſtiſsima ſpecie vel lacrimas multis haud dubio excuſſerit: quam præſertim nihil inmutaſſet morbus, vt ſuperius cecinit Papinius. Verum igitur, quod iam diu imbibi corrupta hęc eſſe, & reſtituenda.

——gemitum formaq. auoq. meretur.

Nimirum olim fuiſſe, *auoce*, ea conſuetudine ſcribendi, quam attigi. Id librarios imperitos impulit, vt porro ruerent. coniungit eadem in eodem puero ſupra quoque,

——hinc anni ſtantes in limine vitæ
Hinc me forma rapit.

& non exceſſerat annum duodecimum.

Capvt III.

Dic ſis. Specta ſis. Setæ *in barbis. Tamenetſi. Plautus paßim hac fabula correctus. item Titinnius in Nonio.*

C ÆNA, *Nulla ſum.*

Numero dicis, ſed hoc quidquid eſt loquere, in pauca refer.

ſententia vix aliqua hinc conficitur: idonea quidem huic loco nulla. emẽdandũ cẽſeo, *N. dic ſis, & hoc quicquid eſt.* compone priora & ſequentia, neque dubitabis veram eſſe opinionem meam. Eandem mendam in Nonio videor deprehendiſſe, quo loco docet gignendi caſum poni interdum pro accuſandi. Titinnius Pſaltria. *Dicis tu quæſo, quo te auortiſti? mei faſtidis, mea deliciæ?* Malim, *Dicſis tu quæſo.* & requirit certe ſententia. Eadem ſcæna.

—hera atque hæc dolum ex proximo hunc protulerunt.

Ego huc miſſa ſum ludere.

Legas, *hunc miſſa ſum ludere.* & apertior ſententia erit, atque reſpondebit ijs quæ paullo ante dixit, *Ludon ego hunc facete.* ſed tamẽ alterũ illud magis placet, vt argutius multo. Ea quę ſequitur,

OLY. Aha hodie ST A. mane vero, quamquam faſtidis. OL. hei hei, fœtet
Tuus mihi ſermo.

In Langianis, *ei, ei, fætet.* Scilicet ἀρχαϊκῶς εἰ verbũ eſt, ab *eo.* de quo ſupra me dixiſſe memini. id autẽ vincit, quod idẽ Olympio mox adijcit, *ὦ ζεῦ potin a me abeas.* Poſtea eſt.

Ego iam intus ero, facite cæna mihi vt ebria ſit.

Lãgiani, *canã mihi, vt ebria ſit.* & agnoſco dictionẽ Plauto propriã. Scæna, Senſim ſuperatolle.

Venus multipotens bonam vitam mihi
Dediſti, huius quum copiam mihi dediſti,
Corpuſculum mellitulum.

Langiani, *copiam mihi feciſti.* probo. ijdem, *corpuſculum mœllicuum.* quis ille fungus, qui non ſentiat verum eſſe, *mollicuum*? Scæna proxima hera ancillulæ imperat, vt obſeruet quid amator depontanus rei gerat.

Spectato, inquit, *hinc omnia intus, quid intus agant.*

Verum libri quidam, *ſpectatis.* arbitror venuſte emendari, *ſpectaſis.* quo modo paullo ante alia emaculauimꝰ. Deinde illo verſu ſcęnę vltimę,

Quid feciſti? ſcipionem aut quod habuiſti pallium.

diſtinguo & corrigo, *Quid feciſti ſcipione?* ita enim re amiſſa interrogari ſolet. paullo poſt, *tuo quid factum eſt pallio?* Non longe hinc ſuperius, in flagitioſa narratione Olympionis.

Ita quaſi ſentis labra mihi compungit barba.

venuſte, ſed magis probo librorum veterum ſcripturã, *Itaque ſetis labra mihi compungit barbæ* tametſi non repugno, ſi quis malis ex editis auorum memoria, *Ita quaſi ſetis labra mihi compungit barba.* Setas quidem denſum capillorum horrorẽ vocat, vt mea opinio eſt, admodum ſcite & eleganter: & à cauſſa eadem neſcio qui poeta vetus, *barbã ſetoſam.* Illa quoque paruo interuallo ſequentia nõ commode interpunguntur.

Nugas iſtuc dicere licet. vapulo ego hercle inuitus tamen.

Etsi malum merui hac dabo me protinus in fugam.

Distinguenda censeo, & e Langianis etiam corrigenda leuiter,

vapulo ego hercle inuitus tamen
etsi malum merui. hac dabo me protinus, & fugiam.

Nã parum animaduersum hoc loco in tmesi antiquum aduerbium, *tamenetsi*.

CAPVT IV.

Præfeci tamen. Id est. Sperare deos. Dicax nimis. Casina iterum percursa, & correcta sæpius.

ETIAM nunc Casinam cursim relegi: repperi leuicula quædam, sed eiusmodi, vt indigna non sint, quæ huic chartæ committantur. Respõdet villicus Chalino, a quo rus ire & munus suum curare iussus erat, his versibus.

Chaline, non sum oblitus officium meum.
Præfeci rure recte qui curet. tamen
Ego huc quod veni in vrbem, vbi impetrauero,
Vxorem vt isthanc ducam, quam tu deperis,
Bellam & tenellam Casinam conseruam tuam,
Quando ego eam mecum rus vxorem abduxero,
Ruri incubabo vsque in præfectura mea.

Secundo non recte interpungunt, cum deberent ita. *Præfeci rure recte qui curet tamen.* hic enim sententia conclusa est; vt in eadem voce sæpe alibi, quod pauci aduertunt. Sic e

libris emendauimus Capteiueis.

Isthuc ne præcipias, memini facili memoria tamen.

neque aliter illud est Milite.

Conserui conseruæq. omnes bene valete & viuite,
Bene quæso inter vos dicatis & mihi absenti tamẽ.

In colloquio matronali facili & comi ingenio mulier Murrhina iubet Cleostratam viro morem gerere, neque aduorsari si ille foris aut domi aliam quærat, quam incubet. at Cleostrata longe alia indole,

Satine, inquit, *sana es? nam. tu quidem aduersus tuam istam rem*
Loquere.

Quam rem dicat, interprete non indiget. sciũt omnes, quid mulieres habeát, viri exerceát. sed planior sententia erit si legeris, *aduersus tuã ista rem.* Eadem illa attenta ad rem suam mehercule mulier interuenientem virum male accipit verbis multis. in iis hæc sunt.

Vnde is, nihili? vbi fuisti? vbi lustratus? vbi bibisti?
Adest mecastor, vide palliolum vt rugat. ST. di me & te infelicent,
Si ego in os meum hodie vini guttam indidi.

Altero versu veterrimæ editiones, *id est mecastor.* quantum mei iudicij est, vere. Rogarat eũ vbi perpotasset, tum acrius in habitum intués, id est mecastor, ait; vt scilicet perpotarit. nam vel hoc palliolum vide, vt rugas contraxit a desidiabulo illo sedentario. *Id est* vel *hoc est,* eorum quæ dicta vel acta sunt asseuerationem habet. Inferius hac fabula.

Vt properarem arcessere hãc ad me vicinam meam, hoc erat
Ecastor, quod me tanto vir opere orabat meus,
Liberæ ædis vt essent sibi.

Scæna, Vna edepol opera, ait Stalinus.

Bene dice. dis sum fretus, deos sperauimus.

Omnino melius, *deos sperabimus*. prius illud de omni vita sua dicit, a dis eam pependisse; posterius de euentus boni spe in deos collocanda. ita nescio vbi idem noster, *Deos teq. spero*. & notandá forma sermonis, *deos sperare*; qua comici sæpe vsi, pro dijs confidere: Vergilio etiam, deos metuere I. Æneidos.

Si genus humanum & mortalia temnitis arma,
At sperate deos, memores fandi atque nefandi.

Scæna, *Nunc amici*.

Attate cadundus tu homo es, nimias delicias facis.
ST. Quid me amare refert, nisi sim doctus & dicax nimis.

Dicax nimis, ait; quia dixerat Alcesimus, *nimias delicias facis*. & comicis *nimis* idem est, quod *valde*. vnde illa omnibus paginis obuia *nimis facete, nimis lepida mulier, nimis docte lusit*. amici mei acumen hîc non placet.

CAPVT V.

Etesiæ venti. Medidies. Ciceronis in Rulliana loci duo emaculati. & Lucretius leuiter.

ON leuiter debent industriæ tuę, Cl. Puteane, ij M. Ciceronis libri, quibus P. Rulli lex agraria oppugnatur. quo libentius iudicium tuum exquiro de subobscuro loco libri II. ex quo nunc primum tætras tenebras expulisse mihi videor, & lucem claram eodem intulisse: ita tamen, nisi aliter tibi videatur. Ait Cicero.

Quod si Alexandria petebatur, cur non eosdē cursus hoc tempore quos L. Cotta L. Torquato coss. cucurrerunt? cur non aperte, vt antea? cur non item, vt cum decreto & palam regionem illam petierūt? an quietis ijs, qui per cursum rectum regnum tenere non potuerūt, nunc tætris tenebris & caligine se Alexandriam peruenturos arbitrati sunt?

Qui isti quieti, qui regnum per cursum rectū tenere non potuerunt? an, vt censet eruditissimus Turnebus, Cæsar, & eiusdem factionis alij populares? nugæ. sed vide quantula res quantos sæpe errores pariat. Syllabæ perperá disiunctæ hinc aptissimam huic allegoriæ vocem sustulerunt, & simul omnem venustatem deformarunt sententiæ. Nisi tamen male coniicio scribsisse Ciceronem, *an qui etisiis, qui per cursum rectum regnum illud tenere nō potuerunt.* Etisiæ siue etesiæ (nam vtrumque recte transcribitur e gręco, ἐτησίαι) vēti ęstiui sunt, quorum serenus & minime turbulentus aut imbricosus flatus est. ij spirare incipiunt media æstate vsque ad exortum arcturi, quod sidus vehemētes fluctus cum exoritur concitat. Be-

ne ergo Cicero ſiccis ventis quibus ſuccedit atrox tẽpeſtas ἀλληγορικῶς ſignificat actionem tranquillam & facilem, cui difficilis & intricata ſucceſſerit. Adiuuat hoc etiam, quod eteſijs Roma Rhodum commode nauigatur. vnde recta & vſitata tranſmiſsio in Ægyptũ Romanis erat. docet Cicero e Cilicia ſoluturus, ad Atticum VI, VII. *Rhodum volo puerorum cauſſa: inde quamprimum Athenas. & ſi eteſiæ valde reflant*. Etiã Lucretius cauſſam inundationis Nili ait eteſiarum flatum, qui in Ægyptum incumbat, & Nili amnis curſum ſuſtineat, libro VI. verſus ipſos mellitiſsimi poëtæ adſcribam.

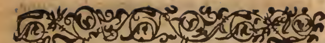
Nilus in æſtatem creſcit; campiſq. redundat
Vnicus in terris Ægypti totius amnis:
Is rigat Ægyptum medium per ſæpe calorem,
Aut quia ſunt æſtate aquilones oſtia contra
Anni tempore eo, quo eteſia flabra feruntur,
Et contra fluuium flantes remorantur, & vndas
Cogentes ſurſus replent, coguntq. manere.
Nam dubio procul hæc aduerſo flabra feruntur
Flumine, quæ gelidis a ſtellis axis aguntur:
Ille ex æſtifera parti venit amnis ab auſtro
Inter nigra virûm percoctaq. ſæcla calore,
Exoriens penitus media ab regione diei.

Verſu poſtremo leuiter corrigendum, *medI ab regione diei*. hoc eſt, a penitiſsima regione medidiei. nam *medidiem* dicebant antiqui, quod poſteri *meridiem*. & adhæſit A ex voce ſequenti. Liquet, vt ſpero, illa correctio noſtra in Cicerone, cui adijciã aliam nũc ex eodẽ libro.

Hij

Neque te, P. Rulle, omina illa M. Bruti atque auſpicia a ſimili furore deterrent. nam & ipſe qui deduxit, & qui magiſtratum Capuæ & Leocreãti ceperunt, & qui aliquam partem illius deductionis, honoris, muneris, attigerunt, omnes acerbiſſimas impiorum pœnas pertulerunt.

Corrigebam de ſuſpicione, *& qui magiſtratũ Capuæ ex lege creati ceperunt.* & probari poterat, vt exiſtimo, emendatio mea, quæ neque a verbis corruptis longule aberrat, & ſententiam ſane quam commodam habet. nunc libri Turingici, quorum lectiones ab erudito homine & accuratæ diligentiæ Suffrido Petro poſtea nactus ſum, ij, inquam, libri verius: *& qui magiſtratum Capuæ locare ante ceperũt.* de quo & alijs multis huius libri locis alibi copioſe.

IANI GVLIELMII IN PLAVTI CISTELLARIAM QVÆSTIONES.

I. G. NICOLAO FABRO Regio S. A. Q. Consiliario. S.

E Palmerio, mi Faber, eſt ita vti ſæpe dixi. magnum virum amiſimus, & ſcriptorem non e multis futurum, ſed plane e principibus; ſi illi fata vitam extendiſſent. Neque tu id non vides ex Spicilegiorum libris, properatim illis quidem & opera pæne tumultuaria congeſtis, ita tamen erudite ac copioſe, vt multorum vindemias ac meſſes ſuperent. Nam quod iſti obijciunt, audacia liberiore vſum in ſcripturæ veteris mutatione, fidem memoriæ tuæ appello, Faber, num mutauit? aut vllos libros contaminauit? vt hodie audaciſsime iſti critici. Ego vero ſic cenſeo, in editione auctorum ſumma religione cauendum, ne ſupponatur antiquæ & receptæ lectioni commenticia & noſtra; in huius generis miſcellis ludum ingenijs dari aliquo modo poſſe: hactenus, ſi is ludus ſeria ducat, & doceat quod ſcire quam neſcire potius ſit. quod hic noſter ita ſequitur,

vt tum vtilissime multa moneat sæpissime, cum peccat maxime: quæ tamen peccata eruāt per me, si possunt, qui eius memoriæ hostes sunt; viros dixero. nunc conuicio & mendacio in fato suo functum grassari, quid aliud est, quam acceptam plagam muliebriter lamentari, cum viriliter vindicare non possis? Vnum vtinam abstinuisset, acerbitate verborum vti in eos, a quibus dissensit: quod tamen & in re minus est, quam quidam differunt, & quamuis neque probarim vmquam, neque sequar, tamen ausim dicere eum prope iustis caussis adductū fecisse. Fallor hic amore fortassis, &, quod non debeo, excuso. itaque non pertendo pertinaciter; neque enim est pudoris aut naturæ meæ. Illud quidem non vt amicus, sed vt iuratus testis, liquido confirmare possum, moribus apertis, ingenuo candore, fide maxima, & in studijs, & in omni vita fuisse. non ad exemplum istorum,

Deuinctus animus quorum atroci malitia est,
Composita dicta pectore qui euoluunt suo,
Quæ cum componas dicta factis discrepant.

qui ijdem homines, vt noster comicus ait,

Etiam vnum hoc ex ingenio malo malum inueniunt suo:
Nulli amici sunt, inimicos ipsi in sese omnes habent.

Merito id quidem, nam, vt etiam Cæcilij sapientiam huc aduocem,

Hi sunt inimici pessumi, fronte hilaro, corde tristi,
Quos neque tu apprehendas, neque vitare sciās.

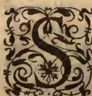
Verum non ad illam formam hic noster: sed

ad antiquorum hominum alteram, INTER BONOS BENE AGIER, &, EX FIDE BONA. in cuius minimis laudibus erat, vtriusque linguæ, omnis historiæ, totius philosophiæ, iuris ciuilis magna cognitio: cum maiora illa essent, vir bonus, certus amicus, boni publici amantissimus quod esset. Quod ego EX ANIMI MEI SENTENTIA non affectu beniuolétiæ testimonium perhibeo mortuo, cum quid mihi præmij sit ementienti? presertim qui hæc ipsa fremente & indignante calumnia dicere me sciam. Verum ad te refe- ror, mi Faber, & quo præstantiore sensu humanitatis es, eo vehementius contendo, vt ignoscas prolixitati iusti doloris, & veri amoris mei. qui tamen amor me non fallit, neque hoc iudicium nunc primum extorquet, sed ex illo olim natus est, & certe mortuo quoque debetur. Nunc hęc e Plauti Cistellaria vide, & tua illa miniata cerula meliora effice, vt soles nostra omnia; quorum tu κανὼν es. Me quidem parum delectat hic abortiuus fetus; sed tibi amminiculanda, aut excusanda negligentia nostra: quod impetrabit abs te facile amor in me singularis tuus, quo æquasti iam in te meum, superabis numquam.

IANI GVLIELMII IN PLAVTI CISTELLARIAM QVÆSTIONES.

CAPVT I.

Heia. Iuuat tibi. Vexari. Effligere. multa paßim emaculata in Cistellaria. indidem locus ab Euripide. correctus Cicero.

CÆNA prima ingenia meretricum & puellæ liberalis probe & luculente expresſit in primis ijs verſibus,

At ſatius fuerat eam viro dare nuptum potius. LE. etiam,
Hæc quidem ecaſtor cottidie viro nubit.

& quæ ſequuntur. primo leue mendum eſt, quod tollunt libri Langij, *potius. LE. heia! Hæc quidem.* ea apta reprehendenti aut irridenti interiectio eſt. Paullo poſt ſequitur.

Quid dicam, niſi ſtultitia mea me in mærorem rapit?

Vſitatius ſit, & fortaſſe an verius, *in mærorem rapi.* Certe ita non hinc longe loquitur eadem Silenium, *ſed ego mea culpa & ſtultitia peius miſera maceror.* Sub finem etiam ſcenæ.

Accipias clauis, ſi quid tibi opuſt, erit promtu promito,

Multo ſincerius ijdem, *ſi quid tibi opuſt, erit in promtu, promito.* Paullo poſt,

Quando ita tibi lubet vale atque ſalue. SI. ſi poſ-

ſim, velim. eædem membranæ, *tibi iuuat.* neque dubium, quin ita etiam loquuti ſint Plautini ſæculi homines. Scæna, *Credo ego amorem.*

Iactor, crucior, agitor, ſtimulor, verſor in amoris rota miſer.
Exanimor, feror, differor, diſtrahor, diripior, ita nullam mentem
Animi habeo.

Aptum verbum eſt, non nego, *verſor:* cum de rotæ ambagibus mentio eſt: tamen pluſculum placet, quod in tuo libro V. Cl. repperiſti, *vexor in amoris rota miſer.* & haud dubio ea vera lectio eſt. *Vexare,* huc illuc reciproco impetu iactare eſt, ſiue, vt gloſſæ veteres explicant, ὀχλεῖν, σκύλλειν, χειμάζειν. Virgilius. *Scyllam Niſi quam fama ſequuta eſt Dulychias vexaſſe rates.* quem verſum operæ erit videre defendentem A. Gellium contra criticorum ineptias. Deinde in Langianis eſt, *ita nubilam mentem Animi habeo.* probiſsime. & quare nubilam, tot verba ante dicta oſtenderunt planiſsime, quibus illuſtrandis non parum faciunt hæc ex Euripidi Hippolyto, de Phædra amore æſtuante.

δεῦρο γὰρ ἐλθεῖν πᾶν ἔπος ἦν σοί,
τάχα δ' εἰς θαλάμους σπεύσεις τὸ πάλιν.
ταχὺ γὰρ σφάλλῃ, κοὐδενὶ χαίρεις.
οὐδέ σ' ἀρέσκει τὸ παρὸν, τὸ δ' ἀπὸν
φίλτερον ἡγῇ.

Certe gemina illis hæc ſunt. *Modo quod ſuaſit, diſſuaſit.* & iſta paullo ante, *Quod lubet, non lubet iam id cõtinuo.* Sed ijdẽ libri nõ placẽt hoc loco,

Ita me amor lapsum animi ludificat, fugat, agit, appetit.

cum habent, *lassum animi.* Lapsus animi, proprie de amatore, cui amor cum inminet, animus elabitur. Propertius.

Perditus in quadam tardis pallescere curis
Incipis & primo lapsus abire gradu.

Illud leue est, eo versu;

Si illam vxorem duxero mihi vmquam quam despondit pater:

inuersis vocibus legendum esse, *vmquam, mihi quam:* sed non inutile visum, vt monerem, vel ideo vt in locis alijs grauioribus reminiscamur, non raro traiectis vocibus Plautum corruptum. Non multo post.

AL. Non. hem quid agis? MEL. igitur animum aduorte vt quid agas scias.

Langiani, *hem, quid agam?* probum id esse vincunt verba Melænidis, *quid agas.* Sequitur.

Nisi ego te, tuamq. filiam, meq. hodie obtruncauero.

Corrige, *teq. tuamq.* vt in membranis est. Deinde sequitur.

Et quidem hercle nisi pedatu tertio omnis afflixero.

Vere Lambinus, *pedatu tertio:* quomodo me etiam puerum correxisse multi meminerunt. Præterea in Langij est, *effixero.* Scribo, *efflixero.* Verbum probum, sed e libris passim omnibus eiectum, *effligere:* idem quod perdere, pessumdare: & ab eo multo in vsu hodie etiam, *efflictim.* Et differunt affligere & effligere; vt afficere, & efficere. alterum imminens exitium & iam iamq. impendens significat, alterum præ-

ſens. Cicero epiſtola ad Terentiam. *O me perditum! ô me efflictum!* ita enim ex vetuſtiſsimis membranis correximus, & edemus. Aſinaria, vt in libris melioribus exſtat.

Iam quidem hercle ad illam hinc ibo, quam tu propediem,
Niſi quidem illa ante occupaßit te, effliges ſcio.

Poſtremo eo loco.

Sed quis hic eſt, qui recta plateâ curſũ hîc tẽdit ſuũ.

audiendi mss. Langij & tuus, in quibus: *curſum huc contendit ſuum.*

CAPVT II.

Suſum. Accipe me mors. Hillum. Cenſuræ pluſculæ in hanc fabulam.

PROCEDAM porro, & tenui fabelæ, vt nunc res eſt, tenuem opellam meam, quam exorſus ſum, perfectam & abſolutam dabo. incipit Scæna,

Audire vocem viſa ſum ante ædis modo
Mei Lampadiſci ſerui. LA. non ſurda eſt hera,
Recte audiuiſti.

vel ſententia poſtulat, *non ſurda es hera:* & accedunt tamen ſuffragia librorum veterum. Sub finem,

Quid nunc ſupina ſic iam cœlum conſpicis.

in Langianis, *ſus iam:* emendaueram, *ſuſum.* cum poſtea vidi coniecturam meam probari a vetere codice tuo. verſus tamen poſcere videtur, *ſuſum in cœlum conſpicis*, quod in edi-

tionibus aliquot veteribus exſtat. *Suſum* & *ſurſum* promiſcue vſitari, admonitione non indiget: alij hoc iam dudum egerunt, Scæna, *Rem elocuta ſum.*

Recipe me ad te mors amicum, & beniuolum.

Plane rectius Langiani, *Accipe me.* nam id verbum hoſpitijs & inuitationibus conuiuiorum ſeruit. vnde illa vulgata, *lepide accipere, pulcre acceptus.* & hic adoleſcens ad mortem tamquam in hoſpitium deuorti ſe velle ait. Scæna, *Niſi quid mihi.*

Nam & intus paueo & foris formido, ita nunc
Vtrobique me metus agitat. illo ſunt homines miſere
Miſeri.

Elegantem gnomen, ni fallor, reſtitui minimiſsima mutatione. *hillo ſunt homines miſere miſeri.* Ancillulæ ciſtellæ amiſsione periclitanti in mentem venit quantilli homines ſimus, & quam nihilam ob rem ſæpe ſumme miſeri. *Hillum*, res nihili. valde mihi hoc placet, & cum ſequentia conſidero, vix eſt vt aliter poëta ſcribſerit. Scæna, *Quid hoc negotij eſt.*

LA. gaudeo
Tibi mea opera liberorum eſſe amplius DE. etenim
non placet,
Nihil moror aliena mihi opera fieri pluris liberos.

videtur aptius & ſenſui conuenientius, *ſet enim non placet.* auerſatur. n. verba ſerui. tametſi nihil affirmo nimis, hîc quidem.

CAPVT III.

De fragmenti cuiuſdam ex hac fabula propria ſede diuinatio. Impera, ſi quid eſt opus. Lectio vetus defenſa.

DDVCIT Nonius ex hac fabula cum alia multa, tum hæc quoque. *Malum aufer, bonum mihi opus est.* quæ hodie si quæras, operam luseris. nec mirum, tam misere mutilato & disiecto in poëmate. Ego tamen cum suspicione nescio quid repperisse me credam, tacere nolui. nam scæna, *Nisi quid mihi*, lacunam deprehendisse me puto ijs verbis.

H A. Quis me reuocat?
L A. Bona femina & malus masculus volunt te.
H A. postremo ille
Plus qui vocat scit quid velit, quam ego quæ vocor. reuortor.

nam certe *postremo* illud quo referatur non habet. Vide sis ergo si apte illa huc interponi possint, & fortasse debeant. vt ancillula ad seruuli verba alludens & suam fortunam, quã e mala meliorem fieri optabat, responderit, *Malum aufer, bonũ mihi opus est. postremo, ille, &c.* certe solet eo modo Plautus, & huic loco venustas permagna accesserit. Eadem scæna parum liquido a viris doctis hæc intelligi video.

Isthuc ago atque isthic mihi cibus est quod fabulare.
Sed inter rem istam agendam heræ huic respondi quod rogabat:
Nunc ad te redeo; si quid est opus dic, impera: & tu Quid quæritabas?

& leuiter ab interpunctione laborant, quam muta. *si quid est opus dic, impera & tu. quid quæritabas?* Ancillula alias res agere seruum dixerat.

respondet ille nihil esse minus. nam se illi operam vel maxime dare, tantum heræ suæ interpellanti obiter respondisse; nunc ad illam reuorti: diceret quid vellet, & imperaret ipsa quoque, tamquam altera hera si esset. Hæc sententia est, & caue hinc amouendum arbitreris illud, *heræ*: in quo loci lepor & acumen est: & elegans genus dicendi obserua, qua iubent *imperari* sibi, qui promtos & paratos se ad beneficium dandum ostendunt. Aulularia. *Bonum habe animum Euchio, Dabitur, adiuuabere a me, dic si quid opust, impera.* Et superius eadem fabula. *Da mihi operam. Me. tua est. vtere, atque impera si quid vis.* illa autem, SI QVID EST OPVS, sollemnis formula eorū est, qui se paratos prōptosq. ad omnia alterius caussa faciēda significant. ad Atticum XIII. XLIX. *Phameæ caussa volebam. Erat enim si meministi, in consulatus petitione per te mihi pollicitus, si quid opus esset: quod ego perinde tuebar, ac si vsus essem.* Scæna vltima legitur.

Quid hoc negoci est, quod omnes homines fabulantur per viam.

Concinnius in vetere libro tuo per vias. supra *Anum sectatus sum clamore per vias* Epidico. *Fit concursus per vias.*

CAPVT IV.

Cis. Alia res. Summa ope. Pueri a veste. Dies dubius. Cena dubia. Accensus amicæ. Grues. Nonius multoties & poëtæ apud eum veteres correcti. Cicero ad Atticum emaculatus & declaratus.

NONIVM hucquoque arceſſã, qui faſtigium imponat his quęſtiunculis, ſcriptorem obſtrictum tuo beneficio nuper N. Faber, ſed patere me venire in partem aliquam laudis tuæ.

In Tangere.

Turpilius Demetrio. At etiam ineptus meus mihi eſt iratus pater. Quia ſe talento argenti tetigi veteri exemplo amanti. Item Leucadia. Hoc quæro ignoſcere Iſthic ſolent, necis minoris noxia Serũ, ſi forte quaſi alias res vini cauo.

Primum cuiuis grammatico facile ſit reſtituere, *amantium.* vt expleatur octonarius iambicus; iambicus, inquam, aliter quã placet amico tuo. cuius cauſſa ſerio mehercule gaudeo, non viuere hodie Orbilium. nam viueret, profecto iſti emendatori in mundo virgæ eſſent, qui tã aperte in proſodia nihil videt. Me quidem niſi illi digiti dimetientem fallũt, duo octonarij exeũt, ſi ſcribas vt ille ex editionibꝰ reſcribit.

At etiam ineptus es meus mihine eſt iratus pater,
Quia ſe talẽto argẽti tetigi, veteri exẽplo amantium?

At iſte ex iãbicis bonis cõcinnauit trochaicos non bonos, & verſus lepidiſſimos illepide deformauit. Verũ vt dixi, hoc cuiuis facile fuit; alterum nõ ęque, & exercuit ſane magnos viroſis locus. lego minima mutatione,

Hoc quæro, ignoſcere
Iſthic ſolent ne cis minoris noxias:
Herum ſi forte, quaſi alias res, vinis tago.

Quærit nequam ſeruus an ignoſci ſoleat mi-

noribus peccatis: puta, inquit, si herum circũduxero vino, & quasi alias res parum honorifice tractauero. *Cis*, hoc loco significat *post.* vt in Mostellaria, *Cis paucas tempestates. Alia res*, in contemtu ponitur etiam Terentij Eunucho, *alia res est*. In Vestispici.

Afranius Vopisco. Noui non inscituram ancillulam vespere & vestispicam.

Emendo, *non insciulam ancillulam.* ita Mercatore Plauti, *scitum filum mulieris*. Vestispicam autem quam hîc Afranius dicit, aliter latini a veste vocant. vt pueros a potione, a supellectile, a pedibus, a rationibus. Ostendit lapis Romanus.

M. Vlpio. Aug. lib. Phædimo
DiuI. Traiani. Aug. A. Potione
Item. A. Lagunae. &. Tricliniarch
Lictori. proximo. &. A. Comment
Beneficiorum. Vixit. Ann. XXVIII
Abscessit. Selinunte. Pri. Idus. Augus
Nigro, & Apronîano. Cos.
Reliquiæ. treiectæ. eius
III. Nonas. Febr. ex. permissu
Collegij. Pontificum. piaculo. facto
Catullino. &. Apro. Cos
Dulcissimæ. memoriae. eius
Valens. Aug. Lib. Phedimianus
A. veste. Ben. Mer. Fecit.

In Arci.

Varro de vita P. R. lib. IV. Eoque pecuniam magnam consumsisset, quod arci, quos summopere fecerat, fessi pondere, diu facti, celeriter corruissent.

Legerim,

Legerim, *quos summa ope refecerat. Summa ope* valet industrie, diligenter. In Bacchari.

Sentra Nuncijs Bacchijs. Ita obsoletum sono
Furenter ab omni parte bacchatur nemus.

Verius censeo, *Ita oppletum sono*. Paullo ante hunc locum verba Varronis lege, *Quo nobilius est Philippeum quod accipimus, quam quod bibimus; cum alterū abdamus in bulgam, alterum in vesicam.* male enim vulgatur, *in quo*, &, *addamus*. Sed Santra in ijsdem Nuncijs laudatur in Expergo.

Extemplo exite vadit qua genitrix & omnis vocis expergit sono.

Contaminate, o dij! neque præsto me verum suspicione attigisse, valde certe probabiliter repono,

extemplo exit, euadit pia
Genitrix, & omneis vocis expergit sono.

Euadit, est ἐκβαίνει, egreditur. Vt Sallustio, *Ni Marius signa inferre, atque opido euadere properauisset.* In Mollitudo.

Varro Papiapapa, περὶ ἐγκωμίων. Sigilla iumento impressa amoris digitulo, vestigio demōstrat mollitudinem.

Scribo, *impressa primoris digituli vestigio demōstrāt m.* Si, inquit, iumentum habitius primore digito presseris, vestigij sigillum relictum ostēdit mollitudinem cutis, siue corporis. In Pingue.

Pingue positum pro impedito & inepto.

Sic Nonium loqui voluerunt librarij: at ipse,

nisi me omnis diuinatio fallit, voluerat posteris relinquere, *pro imperito*. & hoc res clamat. Ita idem paullo ante scribserat. *Permittere, pro mittere, incitare.* isti tamen buccones dictiones coniunctim exararunt, *Permittere, promittere.* imperite. In Bellum.

Varro ταφῇ μενίππȣ. *Diogenem litteras scisse dum vsioni quod satis esset, nūc quod etiam acta bellorum hominum.*

Posteriora melius in mss. vt annotarunt doctissimi viri, *tum quod etiam acroasi b.* Vt dubitari non possit, quin scribserit Varro. *D. l. s. tum vsioni q. s. e. tum quod etiam acroasi bellorum h.* Ait Diogenē eos progressus in litteris habuisse, quibus & sibi vsui esse posset, & hominibus politis voluptati. In Curriculus.

Varro epistola Iulij Cæsaris. Quem simul ac Romam venissem, mihi attigit aures nuncius; extemplo eas in curriculum propere contuli pedes.

Restituo, *venisse, mihi*. & paullo post, *extemplo meos.* &, quod mireris in epistola, duo trochairi septenarij sunt. sed imitatio est veteris poëtæ; vt etiam illud principium epistolæ ad Atticum XLVII. libri, XIII. *Posteaquam abs te Agamemno, non vt venirem (nam id quoque fecissem, nisi Torquatus esset) sed vt scriberem tetigit aures nuncius, extemplo instituta omisi, ea, quæ in manibus habebam, abieci; quod iusseras edolaui.* nam versum integrum ex tragœdia veteri Ennij siue alterius cuiusdam vsurpauit verbis suis inuolutum,

Posteaquam abs ted Agamemno tetigit aures nuncius.

Itaque ludens ipsum Atticũ vocat Agamemnonem, non Attici statorem, vt putauit ὁ μαχαρίτης; Bosius; qui etiam non recte corrigit, *nuncijs*. sed non ideo iusultandum manibus magni viri; & cui hæ ipsæ epistolæ plane Atticæ vitam & salutem debent. eadem formula Plautus vsus est Bacchidibus.

Nam illud animus meus miratur, si a me tetigit nuncius,
Quid remoratur?

In eodem Nonio Pacuuij versus adducitur.

O multimodis varie dubium & prosperum copem diem!

in quo obseruo, *diem dubiũ* dici pro auspicato & felici: quasi in multis gaudijs quid prius quid posterius sit nescias. Inde opinor, quod cenam dubiam Romæ dicerent, quæ opipara esset, & vario apparatu affluens: vnde parasitus Terentianus sanequam facete, vt mihi videtur, rogatus quid esset cena dubia; *vbi tu*, inquit, *dubites quid sumas potißimum*. Etiam illud a Varrone honeste dictum Sesquiulysse.

Qui sese in ganeum accensum coniecit amica.

Nam interpreror *accensum amicæ*, qui in seruitium & famulatum meretricium amoris ergo descendit, & fanda nefanda omnia libidinis caussa patitur, aut facit. neque nescio aliter

accipi poſſe: ſed profecto meum hoc argutius eſt, & Varrone dignius. accenſi autem Romæ munus qua vrbanum qua caſtrenſe,

Omnibus & lippis notum, & tonſoribus eſt iam.

Addam nihilo grauius aliud. homines longos παροιμιωδῶς *grues* dictos Lucillius videtur innuere. *Longior hic quam grus.* & manifeſtiſsime Laberius Fullonicis, *Vtrum tu hunc gruem Balearicum an hominem putas eſſe.*

IANI GVLIELMII IN PLAVTI EPIDICVM QVÆSTIONES.

I. G. PETRO PITHOEO IC. S.

LIA alijs pulcra ſunt, P. Pithœe: mihi longe pulcerrimum videtur, doctrina & virtute claros viros beniuolentia & amore coniunctos habere. &, narra mihi, Pithœe, ſed tua fide, ecquid verius aut honeſtius, quá cum quibus iudicio & ſtudio conſpires, cum iiſdem animorum quoque & amorum glutino coaleſcere velle? Itaque cum in omnes doctos tenera ſum & propenſa animi affectione, tum in eos propenſiſsima, qui ſtudia ſua vtilitati publicæ deſtinarunt. cui cum tu non deſinas munuſcula in dies plura maioraq. elargiri de theſauris bibliothecæ tuæ, iamdiu me amatorem repperiſti. Neque huc eunti & hoc ipſum ambienti negauit ſuas ad te litteras Io. Metellus amicus noſter, vir eruditione & humanitate ſingulari præditus: quibus aditus & tamquam feneſtra aperiretur ad familiaritatem tuam mihi Lutetiæ nouicio, non inquili-

no ſolum. Vbi licet te non offenderim,legatione publica ſummo cum honore tuo in Aquitania attentum, tamen quin eæ me litteræ in tuorum numero poſuerint,dubitare non poſſum; certe non debeo. ea comitatis tuæ fama eſt. Sed eodem aliud præterea vinculum vt a me accederet,hæc ad te ex Epidico Plauti tranſcribſi, obſeruata mihi ſuperioribus diebus, dicam etiam probata, ſi probari tibi ſenſero:cuius in hoc genere ſerium acumen Subſeciuæ animaduerſiones tuæ primum,tum alia in rempub. beneficia ita oſtenderunt, vt reliquarum lucubrationum tuarum exſpectationem incredibilem excitarint: quam ſuſtinebis tu quidem facillime; vincere vero,id quod fore auguramur, longe pulcerrimum erit, & iſta virtute perſpecta tua digniſsimum.

IANI GVLIELMII IN PLAVTI EPIDICVM QVÆSTIONES.

CAPVT I.

Diffatigari. Quid captiuorum. tu, blandientis. I numero. Epidicus corrigitur pluries.

EPIDICI prima Scæna nuper admodum in omnibus libris erat,

TH. nescio ædepol quid tu timidus es.
Trepidas Epidice, ita voltum tuum videor videre commeruisse,
Hinc me absente, in te aliquid mali.

Non ferri hæc possunt, ait interpres; & me hercule ego quoque: non eadem tamen via ad emendationem grassor. Litterulam vnam extero, & pura puta Plauti cetera sunt. *ita voltum tuum video. videre commeruisse Hic, me absente, i.* vt pallorem tuum video, inquit, videris malum culpa tua quadam, quam absente me contraxisti, in mundo habere. *Hic*, disertim Langiani, non cum vulgo, *hinc*. Scæna, *Rem tibi sum.*

Is est amicus, qui in re dubia re iuuat, vbi re est opus.

Mss. *qui in re dubia opere iuuat.* Fortean diuidenda vox, *ope, re.* quamquam vulgata etiam lectio admodum quam concinna est. Sequitur ibidem.

Quin edepol egomet clamore defatigor, differor.

Langij, *diffatigor.* nihil pote melius. Diffatigari, hac illac creditorum vocibus & clamoribus fatigari est. Sed hæc tenuiora, illud maioris momenti. Scæna, *St. tacete.*

Arma referunt, & iumenta ducunt. P E. nimis factum bene!
Tum captiuorum quid ducunt secum? E P. pueros, virgines.
Binos, ternos.

personas perperam collocatas esse: quas qui me audiet, ita commutabit. *P E. nimis factum bene! E P. Tum captiuorum quid ducunt secum? pueros, virgines. Quid* pro quantum aut quammultum, vsurpatum a nostro hoc Rudente quoque, *Quid illic est Sceparnio hominum secundum litus?* & Terentio Andria. *Quid turba est apud forum? quid illic hominum litigant.* neque hanc coniecturam, nisi imperitus, quisquam aspernabitur scio. hoc scribseram: cum in edito veteri Brixiensi liquido sic repperi. quod dissimulare nolui fidei meæ caussa. Sequitur,

Filios suos quisque visit, P E. hercle rem gestam bene.

Bene Fabri codex, & Langij, *visunt.* etiam illud, quod editur.

Liberare quam volt amator. quis nam is est? inquit altera Illi.

rectius in Fabri, *quis tu is est?* neque sine caussa id valde probat eruditissimus ille amicus noster. *tu,* blandientis interiectio est. Eunucho. *tam infandum facinus mea tu ne audiui quidem.* Versu huius scænæ extremo,

PE. Sequere tu intro. EP. i, numera. nihil ego te moror.

Corrigo, *i numero.* tametsi non nescius sum, de argenti numeratione explicari. verum profecto nostrum hoc magis Plautinum est. *I numero:* hoc est, celeriter, statim. & exempla similia multa in promtu sunt. Sed paullo superius non recte habere etiam illa videntur,

EP. quid tu autem Apæcides
AP. Quid ego iam, nisi te commentum nimis astute intelligo.

Traiectis verbis commodius legemus, *Quid ego? nisi iam te c. &c.*

CAPVT II.
Aliquanta ad hanc fabulam censura.

MVLTA in Plautum ab oscitantibus librarijs vitia scripturæ inuecta; multa etiam perperam ab iisdem geminata ita libris omnibus inueterarunt, vt prope religio quædam viros modestos teneat, ea sollicitare, quæ tãto temporum interuallo locum tamquam legitima vsucapione sibi vindicarunt. Et is sum, qui dubia tangere non audeam; manifesta falsi quamvis audacter iniusta possessione deijcere. quod opinor fieri debere illis versibus, scæna *Non oris caussa.*

Quid fit? AD. dij deæq. te adiuuant, res prosperæ
PE. Omen placet. AP. quoi homini omnis suppetant res prosperæ.

Duas has voces, *res prospera*, e secundo versu in primum irrepsisse, prope dixerim scio: certe & offendunt ingrata repetitione, & si absint venustissime cōstabit & sentētiæ vis & versuū numerus: quos sic colloco.

Quid fit? AP. Di deaq. te adiuuant. PE. Omen placet,
AP. Quoi homini'd omnis suppetunt res prosperæ.

Scio virum magnum ad medicinam faciendam ante nos accurrisse: sed eum ea ex porta, qua non opus erat, occurrisse, hoc quoque scio. Scæna, *Caue præterbitas.*

MI. Volo te verbis pauculis
Si tibi molestum non est. PE. non edepol scio
Molestum non est mihi, si dicis quid velis.

Versu secundo non est in Langij *non*; quod tamen non eijcio: distinctionem solam aliter colloco.

Si tibi molestum non est. PE. non. edepol scio;
Molestum non est mihi, si dicis quid velis.

Quærebat miles an molestum esset operam sermoni suo dare. non est, ait senex: & secum, *edepol scio*; quid me velis scilicet. deinde ad militem conuersus, *Molestum non est* &c. Scæna, *Si quid est homini.*

MVL. Quid si adeam? PER.
Haud scio an congrediar, si hæc ea est.

Nonius hîc notat a Plauto scriptum *Cōgredias:* sed quid sibi eo velit, vt fatear quod res est, nescio, nisi tamen libri mendosi sunt, & scribendum; *Congrediam*. de quo non admodum laboro. neque sane res tanti est, vt laborem.

Extremo verſu.

MV. Remigrat animus nunc demum mihi

Sambuci codex, *domum.* quam probem rogas? ego vero adeo, vt antea coniectura ſic mutauerim. Scæna extrema.

PE. quid eſt negoti. EP. iam ipſa res dicet tibi.
Abi modo intro. PE. hei non illuc temere'ſt.

Paullo aliter Langij, *tibi Ibi modo intro. PE. ei non.* Vnde in mentem venit, forte perſonam traijciendam, *Ibi modo intro ei PE. non.* vt ſeruus nutu & geſtu domum Periphani demõſtrarit. de errore tralatitio *ei* vel *hei* ſcribendi pro *i*, diximus iam, & dicemus plura inferius.

CAPVT III.

Gradibus grandibus, celeri curriculo, pedibus podagroſis eſſe. I, ſi itura es. Abſceſſi ſolens. In eo articulo. Hæc fabula declarata, correcta. Fragmentum indidem falſum adduci oſtenſum.

PRIMORE Epidico omnes libri habent,

Di immortales infelicent, vt tu es gradibus grandibus!

Lambini editio, *vt tu is.* ſi e mss. probo; aliter mutari neceſſe non eſt. ita Sticho dixit, *celeri curriculo eſſe.* & Mercatore, de tardo ambulatore; *podagroſis pedibus eſſe.* Fauet tamen Lambino fragmentum e Clitellaria; quod Feſtus conſeruauit in Vegrande. *Qui niſi iteres nimium is vegrandi gradu.* Emaculo leuiter, *Quin is, ſi itura es; nimium is vegrandi gradu.* nam cohortatio eſt ad accelerandum

gradum: in qua formulam instandi obserua non proculcatam. *i, si itura es.* ad quem modum illud est Casina. *Quin agitis hodie, quin datis, si quid datis.* & ibidem. *Date ergo, datura vmquam si estis hodie vxorem.* Scæna, *St. tacete.*

——occæpere aliæ mulieres
Duæ post me sic fabulari inter sese, ego abscessi solens
Paullulum ab illis. dissimulabam me harum sermo-
ni operam dare.

Solens ait, hoc est de industria, sciens & prudens, non casu & fortuito. sic Truculento. *Mala femina es. AS. solens sum. ea est disciplina.* Amphitruone paullo aliter. *Si dixero mendacium, solens meo more fecero.* Qui maluerunt, *silens*, eos siluisse hîc mallem, & fuisset hoc prudentiæ eorum. Sed ornamentum luculentum excidit hac fabula, scæna *Caue præterbitas,*

P E. immo hæc ea est.
Nam seruum misi qui sectari solet
Meum gnatum, ipse hanc emit fidicinam. MI. hem
isthic homo
Articulatim concidit te senex tuus
Seruus.

Editi vetuste, *ipse hãc meo articulo emit fidicinam.* Non dubito, quin verissime corrigam, & versus reconcinnem,

Nam seruum misi, qui sectari meum solet
Gnatũ, ipse hanc in eo articulo emit. M I. hem. i. h.

illud, *fidicinam*, glossema manifestum est. Hoc dicit senex, iussisse se seruum suum emere Acropolistidem; ab illo hanc eo ipso articulo temporis, quo iussus erat, emtam esse. ad illa.

verba miles alludens, articulatim ait ſenem a ſeruo conciſum eſſe. non diſsimiliter Adelphis Terentij eſt. *Vt in ipſo articulo oppreßit!* Scæna ſequente parua labes ſententiam obſedit. nam editur,

Id ego experior, quoi multa in vnum locum confluunt, quæ meum
Pectus pulſant ſimul, multiplex ærumnam exercitam habet paupertas,
Pauor territat mentem animi.

Legerim, *multiplex ærumna me exercitam habet. paupertas, pauor territat mentem animi.* Addam poſtremo, ex hac comædia fragmentum adferri a viris doctis, quod non eſt. nam legitur Ciſtellariæ principio,

In latebras abſcondas pectore penitißumo.

Vbi fortaſsis ex Cariſio reſcribendum eſt, *pectoris penitißume.* vt dixerit, *pectoris latebras.*

CAPVT IV.

Moliri maiore niſu. Bene eſſe. Properàm. Mimum cõponere, condiſcere. Multa Petronij Arbitri correcta, explicata.

NON de nihilo Petroniũ amas, P. Pithœe, vernulæ & latinæ vrbanitatis putiſsimum fontẽ. nam Floralia ſacra quod celebrat ſine fuco atque fallacijs, more Romano, non tam ſeueri eſſe debemus, vt quod in alijs ferimus, quia neceſſe eſt; in hoc vno damnemus, qui illis

apertior fortaſsis eſt, at nõ inhoneſtior. Recte tu, qui huic Arbitro æquiſsimus arbiter fuiſti, & ſententia tua vitam illi ſalutemq. reddidiſti. iuui & ego, quod potuit vnica inſpectione: de quo arbitrium tuum facio, cùm bona ſpe ea æquitate, qua ſoles, hîc etiam te iudicaturum. Non longe ab initio fragmenti.

Nimirum in his excitationibus doctores peccant, qui neceſſe habent cum inſanientibus furere.

Omnino verius, *Minimum in his.* Nihil, ait, aut minimum peccare magiſtros; plurimum parẽtes. nam ſequitur. *Quid ergo eſt? parentes obiurgatione digni ſunt.* qui locus huius coniecturæ ſat idoneus fundus eſt. Sequitur venuſtiſsimus εἰκὼν.

Sicut ficti adulatores cum cenas diuitum captãt, nihil prius meditantur, quam quod putant gratiſſimum auditoribus fore; nec enim aliter impetrabunt quod petunt, niſi quaſdam inſidias auribus fecerint; ſic eloquentiæ magiſter niſi, tanquam piſcator, eam impoſuerit hamis eſcam, quam ſcierit appetituros eſſe piſciculos, ſine ſpe prædæ moratur in ſcopulo.

Non tam curioſus ſum, vt hîc de macula ſuſpicari audeam. ſed variant mire libri ſub finẽ tamen. alij enim, *moriatur*, alij *moritur*. neſcio an vlli, *moratur*. Vide ergo ſi remotius verbum excidit, & fortaſſe fuit, *ſine ſpe prædæ in ſcopulo molitur.* Confirmare poſſum, ipſum Arbitrum, ſi quærat, aptius verbum in latina lingua non repertum, Moliri n. operari, & induſtrie aliquid conari, aut tractare eſt. vt de multis lo-

cis vel vnius Virgilij constat. Aeneidos III.

——— *classemq. sub ipsa*
Antandro, & Phrygiæ molimur montibus Idæ.

Item *XII.*

——— *saltuq. superbus*
Emicat in currum, & manibus molitur habenas.

Et Georgicis dixit, *Moliri insidias auibus*: ita videlicet, vt hîc Petronius, *piscibus*. Vtitur iterũ inferius pari venustate, *Deinde si gratiam a legato moliebantur, quid ita omnia fecisti, vt quos tuebaris absconderes.* Sequitur non multo post.

det primos versibus annos,
Mæoniumq. bibat felici pectore fontem.
Mox & Socratico plenus grege, mittat habenas
Liber, & ingentis quatiat Demosthenis arma.

Ingeniose de hoc loco &acute, vt omnia, amicus meus: sed nihil verius arbitror ea lectione, quam habet Sambuci codex, *Socratico plenus grege, mutet habenas.* Mutare habenas iubet adolescentem Philosophia imbutum, & e curriculo poëtarum in oratorium transcendere. Paullo inferius lacunula sermonem videtur interrumpere.

Diuinam ego putabam. & subinde, vt in locum secretiorem venimus centonem anus urbana reiecit.

& potuerunt hinc excidisse duæ syllabæ, quibus repositis omnia pulchre concinunt, *& subsequor. inde.* tametsi nihil admodum affirmo. Plusculis versibus post ea est,

Mox sublatis fortius manibus longe maiore risu clamauit.

Opinor, vere reſcribſi. *maiore niſu*: hoc eſt, conatu, impetu vehementiore. Tertia hinc pagina.

Tacentibus adhuc nobis & ad neutram partem aſſentationem flectentibus.

Sincerius arbitror, *aßenſionem flectentibus*. Longe hinc in Trimalcionis verſu,

Sic erimus cuncti, poſtquam nos auferet orcus.
Ergo viuamus, dum licet eſſe, bene.

Male interpungitur vulgo, & plane tollenda ὑποστιγμὴ poſt *eſſe*. *Bene eſſe*, γενικῶς vitam omnem voluptariam complectitur. Bacchidibus Plauti,

Vbi tu lepide voles eſſe tibi, mea roſa mihi dicito,
Dato, qui bene ſit. ego vbi bene ſit tibi locum lepidum dabo.

Capteiueis, *Scis bene eſſe, ſi ſit vnde.* Origo formulæ, quod cui omnia ſecunda vellent, ei precarentur, bene eſſe. Pars lapidis Romani. BENE. SIT. FILIIS. FILIABVS. MEIS. QVI. ME. BENE. COLVERVNT. Hoc tacuiſſem; quid enim vulgatius? niſi locum ſine cauſſa peruerti viderem. ſententia gemina eſt illi Narbone ἐνταφίῳ marmori, AMICI. DVM. VIVIMVS. VIVAMVS. In Eumolpi verbis pro Gytone & Eucolpio,

Me vt puto hominem non ignotum elegerunt ad hoc officium, petieruntq. vt ſe reconciliarē aliquādo amiciſſimis.

maculam agnoſco, & corrigo, *Me vt pote hominem non ignotum*. eam cauſſam adfert, cur ipſe electus ſit patronus miſerorum, quoniam vſu

&

& familiaritate coniunctior ſit, & fidei iam perſpectæ. in naufragij deſcriptione,

Et illum quidem vociferantem in mare ventus excußit, repetitumq. infeſto gurgite procella circumegit, atque hauſit: Tryphænam autem prope iam fidelißimi repuerunt ſerui, ſcaphæq. impoſitam cum maxima ſarcinarum parte abduxere.

Plane cenſeo litteram aberraſſe, & emendandum eſſe. *T. a. properam fidelißimi rapuere ſerui.* Properam & propere quis neget dixiſſe veteres, cum ijdem vſitarint promiſcam & promiſcue, protinam & protinus, perperam, palam, ſexcenta alia? neque ſententia patitur aliud hoc loco. Deinde in apparatu fallaciæ, qua captatores aſtute capit Eumolpus,

Quid ergo, inquit Eumolpus, ceſſamus in vnum componere? facite ergo me dominum, ſi negotiatio placet.

Legebam, *ceßamus mimum componere.* & non ſum confidens admodum, audeo tamen aſſeuerare, nihil verius Apollinem Delphis profatum vmquam. Primum perſeuerat in eadem tralatione, quam cœperat paullo ante. *Vtinam quidem ſufficeret largior cena, id eſt, veſtis humanior, veſtimentum lautius* (ſic lego; non vt editur, *latius*) *quod prębiberet mendacio fidem. non mehercule peram iſtam differrem, ſed continuo vos ad magnas opes ducerem.* Ad hæc verba cum Eucolpius reſpondiſſet adeſſe ſcænam, qualem optaret; ſubijcit ſenex, ergo quid ceſſamus mimicam noſtram fabulam componere. quam illico cōponunt, & in Eumolpi verba iurant, atque in

seruilem modum ficti dominum illum consalutant; tum ea quæ is proponit de opulentia & orbitate sua, vt legitima verba mimi, pariter condiscunt. nam sic mox legendum arbitror, *condiscimus*; nō, vt referunt vulgarij codices, *elatumq. ab Eumolpo filium pariter condicimus.* Docet enim fabulam poëta, vt hic Eumolpus; discunt actores, & discunt simul, dum actionē periclitantur. quo facete allusit more suo Plautus noster Pœnulo. nam cum Agorastocles aduocatos docere vellet modum circumueniendi lenonis, respondent illi,

Omnia isthæc scimus iam nos, si hi spectatores sciāt.
Horūc hîc nūc caussa hæc agitur spectatorū fabula,
Hosce satius est docere, vt quando agas, quid agas, sciant:
Nos tu ne curaßis, scimus rem omnen, quippe omnes simul
Didicimus tecum vna, vt respondere poßimus tibi.

Sic ergo hîc quoque legendum. si quis etiam nunc dubitat, is hunc versum eiusdē Petronij consideret, tum nolit esse Homeri μαργείτης.

Grex agit in scæna mimum, pater ille vocatur,
Filius hic, nomen diuitis ille tenet.
Mox vbi ridendas inclusit pagina partes,
Vera redit facies, dißimulata perit.

IANI GVLIELMII
IN PLAVTI BACCHIDES
QVÆSTIONES.

I. G. FRANCISCO PITHOEO IC. S.

Eregre aduenienti tibi, Fr. Pithœe, pro cena Quæstionem offero. Verum, si bene te noui, non illa veterum aduenticia gratior aduentoribus fuit, quam tibi nostra litteraria erit. cibus enim tuus libri & litteræ sunt; quibus quotidie animi cupidissimam famem non minus auide exples, quā scitamentis miluinā suam ganeones, qui macellorum annonam excandefaciunt. Si tamē hæc nostra acerbiora tibi, & adhuc præcocia forta se videbūtur, vtere quæso ad rutam eorum pulegio amoris in me tui: cui pro crudis mitia, pro præcocibus sat matura visum iri spero, si cōdimēti vicem tempus angustum prægustabis, & hæc me vno & quadragesimo die, quam ornare cœpi, inferre cogitabis; neque tibi solum, ne erres, sed omnibus quique præcedunt, quique sequentur, vt cū Plauto loquar, cœpulonis. Nosti autem quam hæc huiusmodi conuiuatorum lenta & fastidiosa sit natio; præ quibus iam Sybaritæ subiti & imparati fuerunt: quos

aiunt amicos anno vocaſſe, vt curatius horno acciperent. at hi in annum proximum comiter inuitatos, in decimum, & quod excurrit, ſtruicibus concinnandis occupati, exſpectatione excruciant; vt pro longiore mora maius odiũ apponant, quo nobis cor & cerebrum penitus eradicent. vt iam elephanti citius pariant, quã iſti correctores vnam cenulam de alienis narthecijs depromant. Ego tenuiorũ arte vti malui, & vt illi, belli ſane homunculi, cum ornatu & ſplendore non poſsint, ipſa ſimplicitate & deproperatione gratiam captant; ita ipſe & ſpe omnium celerius inſtruere, neque miſſus plures inferre, ſed a promulſide & guſtu conuiuium tollere: vt, ſi placuiſſem, de eodem penu & armario ad ſatietatem tuam plura alibi oggererem; ſin, ne cum Catullo noſtro, & amicis tuis,

Vno continuo die perires.

Quod tamen ſic fiet, ſi hic nugator fabulari perget. deſino igitur ego, tu inter Bacchidas accumbe. quarum ſermo vtinam vi ſcus merus ſit, & ſic te deleniat, vt defæcata aut percocta parum, effugiant offenſionem tuam.

IANI GVLIELMII IN PLAVTI BACCHIDES QVÆSTIONES.

CAPVT I.

Fragmentum quod ad hanc fabulam adfertur emendatum. alterum gloſſemate liberatum. Quis ſit Pellio Plautinus. emaculatus Symmachus.

BAcchides Plauti fabulam mutilam hodie & truncam multis partibus circumferri cōpluria argumēto ſunt. primum prologi & proœmij nihil, quod argumentum, vt ſolet, explicet, & in rem ipſam ſpectatorē inducat. tum in medio grammaticorum teſtimonia, quæ fruſtra quæras in ea quam nunc terimus; illa ab alijs quidem collecta, quibus tamen addi nonnulla a diligente obſeruatore poſsint. quale hoc eſt, in quod apud Donatum incidi,

Nam & ex mari timida ecce ego Pauitare.

quem locum vt omiſerunt ij, qui fragmenta comœdiarum Plauti collegerūt: ita ijdem perperam & mendoſe pleraque cetera ediderunt; quæ facile fuiſſet conſtituere. Adfertur ex Nonio in Modicum.

Quibus ingens in animo vtibile eſt modicum & ſine vemilitate.

quod rectius ſcribetur, ſi leuiter mutes, & in ſenarij legem reponas,

Quibus ingenium animi vtibile, eſt modicum &

sine Vernilitate.

Nam sentētia est, eos vtiliter ingenio suo vti, qui modesti sint, & lasciuia iuuenili non exultent. Ab eodem grāmatico adducuntur illa, in Limace. *Limaces viri, qui atterant & consumant.* Verum dubium mihi nō est, quin Nonij interpretamentum sint, non Plauti fragmentū hæc postrema, *qui atterant & consumant*. Sed ea, quam ingredimur fabula, illud perobscurum.

Etiā Epidicū quā ego fabulā æque ac me ipsū amo,
Nullam æque inuitus specto si eam agit Pellio.

quis enim ille sit Pellio, nemo hactenus eruit. Ego inuenisse videor, fuisse P. Pollionē circa hæc tēpora comœdum minorū partium, & in artificio suo parū probatū famæ populari: quē hîc à Plauto tāgi veri dissimile non est. Locus, quem significo, Symmachi est, libro X epist. II. quem proponā, vt res liqueat, & simul macula indidē eluatur. *Magnis enim negotiis*, inquit, *itidē vt magnis comœdijs edecumati apponuntur actores. Non idem honor in pronunciandis fabulis P. Pollioni, quam Bauio* (emēdat recte vir doctus, *qui Ambiuio*) *fuit: neque par Æsopo Ethrusco fama processit.* Corrigo & ego illi prætermissum, *Æsopo & Roscio.* nā vt Pollio Ambiuij artificio vincitur; ita Roscij, Æsopus: vtpote cuius e disciplina in scænā processerit, cum ante cunctis theatris exploderetur. de quo Cicero pro Roscio Comœdo Quid ergo? placet ne in Plauto rescribi, *Pollio?* nō placet. nā vt Apellinē casci illi enūciabant, quem nos Apollinem, & alia multa similiter; ita eosdem *Pellionem* extulisse, quem

poſterior ætas *Pollionem* verius eſt.

Capvt II.

Luculentum cænum. Imperiū inhibere, exhibere. ex cōpecto. Circumpectere, depectere. circumpectus. Prater Plautū multa T. Liuij emēdata. itē Petronius ſemel.

NON omnes meæ coniecturæ verę fortaſſe vidētur omnibus: ne poſtulo quidē, ita vt videantur. Probabili cauſſa ducti ſuſpicionē interdum propono, de qua eruditi iudicent, ſententiam certā ne ego quidem feram. qualis hæc ſit Scæna *Pandite atque aperite.*

De me culpam demolibor iam & ſeni faciam palā:
Vt eum ex lutulento cæno propere hinc eijciat foras.

Verſus ſuadere videtur, vt corrigamus: *Vt eum ex luculento cæno.* eſt .n. thochaicus ſeptenarius: tum acute dictum, luculentū cœnum pro meretricū amœnitatibus & blāditijs, quæ in ſpeciem luculentæ & ſplendidæ, ſed vitam & famam, ſi in ijs volutere, collutulant. Scæna, *Nunc experiar.*

——iſthoccine hic pacto poteſt
Inhibere imperiū magiſter, ſi ipſus primus vapulet?

Inhibere imperium, antiqua & germana latinitas: pro, imperio vti, imperare. & in eadem re, *imperium exhibere.* Caſina. *Patiundumſt, ſiquidem me viuo mea vxor imperium exhibet.* Sed *inhibere* a re nautica tralatum eſt; vbi inhibere remiges iubentur, cum curſum flectunt, aut corrigunt. vtitur hic noſter etiam Sticho.

utrum Fontinali an libero
Imperium inhibere mauis? S A. nimio liquido
Libero.

Et sæpe Liuius; tametsi aliquot locis exturbauerint nuperi correctores. vt hoc, libro III. ab Vrbe condita. *Et leniter agentibus responsum non redditur: imperio si quis inhiberet, & viros & armatos se esse respondent.* Ita Sigonius: sed vetus lectio mutari non debuit, *imperium si quis inhiberet.* Paullo superius. *Tentationemq. eam fore abolendi sibi magistratus, ni consensu resisterent, imperioq. inhibendo in paucos præ ferocis animi conatus aliorum reprimerent.* etiam alius locus est eiusdem libri, qui modo ad manum non erat. Sed quoniam casus nos ad Liuium impulit, non voluntas: operæ erit ex eodem III. libro ἐν παρέργῳ pauca menda tollere, quæ nos tamquam spica neglecta post vberrimam multorum messem nuper sublegimus. Primum in iugi discriptione.

Tribus hastis iugum fit, humi fixis duabus, superq. eas transuersa vna deligata. sub hoc iugo Dictator Æquos misit.

Haud dubio rectius sit, *Æquos emisit.* Sequitur enim mox, *nudos enim emiserat.*

Auide ruendo in libertatem, in seruitutem elapsos iuuare nolle.

Malim, *relapsos,* in qua scilicet ante quoque fuerat sub regum dominatu.

Manesq. Virginiæ mortuæ quam viuæ feliciores per tot domos ad petendas pœnas vagati, nullo relicto sonte, tandem conquierunt.

Manes, tantum mortuorum; vt viuorum, Genij. itaque non dubito quin verum ſit, *mortua quam viua felicioris,* quomodo poſtea apud ampliſsimum nobiliſsimumq. virum Augerium Busbequium in veteri eius codice diſerte ſcriptum vidi, Ante hunc locum eſt,

Iudicem illi ferre, vindicias ne ab libertate in ſeruitutem dederit.

Ita Sigonius coniectura, ſed non bene. nihil enim elegantius, non rectius tantum, veterum librorum ſcriptura, *ni vindicias ab libertate in ſ. d.* Prouocabat hac ſponſione ad iudicem Virginius Appium: eiuſmodi ſponſionis formula integra hæc eſt. NI. VINDICIAS. AB. LIBERTATE. IN. SERVITVTEM. DEDISSET. ita ſupra hoc libro, *Ni ita eſſet, multi priuatim ferebãt Volſcio iudicem.* Adijciam hæc quoque e libro V. eiuſdem Liuij.

Adeo quicquid tribunus pl. loquitur, etſi prodendæ patriæ diſſoluendæq. reip. eſt, aſſueſtis audire: quippe dulcedine eius poteſtatis capti qualibet ſub ea ſcelera latere ſinitis.

Hoc quoque a Sigonij ingenio. vv. ll. plerique; *aſſueſtis qui audire & dulcedine.* neque difficillimũ verum ſuſpicione aſſequi. certe enim Liuius ſcribſit. *aſſueſtis Quirites audire & dulcedine.* Eodem libro.

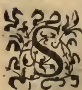
Itaque clariſsimis viris ex compoſito præparatis ad petendum.

V. C. *ex conſpecto.* Scilicet, quia antiquã ſcribendi rationem ſequutus erat Liuius, *ex compecto.* Aliud eſt *circumpectus*, a *circumpectere*; quod ſi-

gnificat defrudare, circumuenire. Sic enim e veteribus libris in Arbitro legendum. *At miles circumpectus, dum desidet, vt postero die vidit vnam sine cadauere crucem, veritus supplicium, mulieri quid accidisset exponit.* male vulgo, *circumspectus*, aut, *circumscriptus*. Pectere, est multare. Plautus. *Os pugnis pectito.* Hinc *depectere, circumpectere*, malum aut infortunium alteri dare. Terentius, *Depexum te dabo.*

Capvt III.

Parum fides. Satis consilium, otium. Hunc eum. Manifestus mendacij. Eò. Multa Plauti correcta. & Silius Pœnicis.

Ed ad Plautum reuertamur, cuius Scæna *Reddidi patri* hic versus,

Postremo si pergis parum mihi fidem arbitrarier.

bene habet, neque opus est in sano membro medicina. Sic Terentius Eunucho. *Forsitan hic mihi parum habeat fidem.* item Phormione. *Itane parum mihi fidem esse apud te.* nam sic etiam membranæ meæ, quamuis nuper immutauerint critici. *Parum fides*, parua est: vt contra, *satis consilium, satis otium*, multum & abundans. Ad Atticum XII. *Si satis consilium quadam de re haberem.* ad Herennium auctor. *Vix satis otium studio suppeditare possumus.* etiam illud notandum, vt non vulgare, *fidem arbitrari*, pro habere. quod Appuleius imitatus Apologia I. pro se ipso. *Agnocis Maxime rationem*

Platonis,quantum potui perspicue explicatam, cui ego fidem arbitratus, caussam diuini morbi esse, cum illa pestis in caput redundauit, haudquaquam videor de nihilo percunctatus, an esset mulieri illi graue caput. Scæna, *Petulans,proteruo.* ——*militis*

Parasitus modo venerat aurum petere:hinc eum ego meis
Dictis malis his foribus atque hac repuli, reieci hominem.

Arbitror verius esse, *hunc eum ego.* Sic Cicero Academicis. *Iampridem ad hunc eum (ipsum me autem dicebat) quædam institui,quæ sunt magna sane.* Scæna sequenti.

Quam (malum) facile! quem mendacij prehendit manifesto modo.

Prehendere mendacij, latine dicatur an non,nihil definio: certe insolens est, & cuius exempla frustra quæras. Nam hoc loco vide ne frustra nitaris: quam enim facile vnā litteram omittere librarius potuit, cum scribere vellet, *quem mendacij prehendit manifestum modo!* Manifestus furti, mendacij, sceleris, meræ lautitiæ sermonis latini, & obuiæ passim. Litterulæ vnius omissio librarijs solens peccatum est, maxime si eadem præcesserit; tametsi etiamsi hoc non sit, tamen sæpe properatione sic labuntur. vt in his Silij versibus libro Pœnicorum XIII.

Vna mora Æneadæ, postquam vox attigit aures,
Dum daret auspicium vsque in certamina ductor.
Præuetitum namque & capital committere Martem
Sponte viris.

Leuiſsimum mendum vel pueri iſti correxerint facile, qui primoribus labris Romana deguſtarunt. Nam quid apertius, quam eſſe reſcribendum? *Dum daret auſpicium iuſq. in certamina ductor*. cum præſertim antiquiſsimi libri nihil varient. at quam hic ſe iactat emendator ille, qui nobis Vicetinas neſcio quas inficetias nuper obtruſit! ſcias eumdem eſſe, qui quæ ad Cenſorinum nuper leuiter ſcribſi, me docuit. nam hoc ipſe de ſe confirmat grauis auctor, & in eam rem humaniſsimos & amiciſsimos mihi homines M. Hittorpiū & I. Barniciū teſtes facit, ſed abſentes, & inuitos, & certe ignaros. dicerem impudenter factum, niſi aliud dignius iſta virtute ellogium pararem. nunc manebimus improbi mendacij reliquum ordinem. Scæna, *Conſtringe tu te.*

Eo tu loquitatus ne es gnato meo male
Per ſermonem, quia mihi id aurum reddidit.

pauci intelligunt, quod dicam: neque magna res tamen eſt. *Eò*, inclamandi interiectio eſt hoc loco, quam nos ſcribimus, *Eho*. Itaque diſtinguendum, *Eho tu? loquitatuſne es*. Scæna vltima.

Quid nunc etiam redditis nobis filios & ſeruom? an ego
Experiar tecum vim maiorem?

Magis placent alij libri, *Experior tecum vi maiore*. Pro P. Quinctio Cicero. *Si quid in controuerſiam veniret, aut intra parietes, aut ſummo iure experiretur.*

CAPVT IV.

Sacerdos in Dianæ.est.Plauti hac fabula nonnulla declarata, correcta. locus eiuſdem cum Euripidi loco compoſitus.

MVLTA in poëtis menda carminũ dimenſio prodit, & ſagaci coniecturę tamquam viam pandit.illud ſcæna *Mirum eſt* ſilentio præteriturus eram.

Rogabis me vbi ſit? viuit. PI. nempe recte valet.
CH.Iſthuc volebam ego ex te percontarier.

ſed ſubſtiti, verſu priore offendente, quem vix eſt vt probare poſsis pedibus bonis eſſe Terentiano, aut alij harum rerum perito iudici.poſtea inſpecta diligentius ſentẽtia, & perpenſis ijs quæ ſequuntur, vix dubitaui amplius quin reſcribendus ita eſſet.

Rogabis me vbi ſit. PI. viuit ne & recte valet?

Eripit enim ex ore ſermonẽ ſeruo adoleſcẽs, de vita & ſalute ſodalis cognoſcendi auidus. neque Chryſali verbum eſſe *viuit*, ſed Piſtocleri, ſatis aperte indicat is verſus qui hunc tertius ſequitur.

Quia illa inuenta eſt, quam ille amat, viuit recte & valet.

vt de hoc ambigi non poſsit, perſonam perperam collocari. nam qui non ferunt inuerti illud, *nempe*, per me legant,

Rogabis me vbi ſit. PI. viuit nempe & recte valet.

neque numeri hærent, ſi primum pedem acci-

pias amphibrachvn. Eadem perſonarum confuſio eadem hac ſcęna venuſtiſsimam elegantiam expulit.

Nam iſthic fortaſſe auro opus eſt. PI. Philippeo quidem.
CH. Atque eo fortaſſe iam opus eſt. PI. atque etiam prius.
Nam iam huc adueniet miles & miles quidem,
Qui de amittunda Bacchide aurum hic exigit.

Quantum mea ſententia eſt, penultimo verſu interſerendæ perſonæ ſunt hoc modo.

Nam iam huc adueniet miles, CH. & miles quidem!
PI. Qui de amittunda b. a. h. exiget.

nam illa, *& miles quidem!* ſerui mirantis & ſuſpenſi quo Piſtoclerus euadat, verba mihi videntur: vt apud Terentium Seipſum cruciante,

mille nummûm poſcit. CH. & poſcit quidem?

Si quis tamen pertinacior iterationem illam vehementiæ & ſignificantiæ facere contẽdet, cum eo pugnare nolo. Suum cuique pulchrũ; mihi hoc meum etiam verum eſſe perſuaſum eſt. neque tamen inficior, falli me poſſe, Scæna proxima.

Quid fecit? CH. quid non fecit? quin tu id me rogas?

Eandem ſententiam Euripides extulit Hippolyto, ſed in futuro.

ὦ κακὰ θνητῶν, συγγεραί τε νόσοι,
τί σ' ἐγὼ δράσω; τὶ δὲ μὴ δράσω;

Eadem hac ſcæna hoc aliæ editiones rectius

habent, quam ex quas vulgus putat emendatissimas,

Qui illic sacerdos est in Dianæ Ephesiæ

subintelligo, *æde.* & *sacerdos in æde*, pro ędis antistite merus ἀρχαϊσμὸς est: de quo quia multi monuerunt verbum non addam. illud autem scæna *Nunc experiar* quod vulgo legebatur,

Meretricem indigne deperit M N. non tu taces?
Atque acerrume ea est, absorbet, vbi. quemque attigit.

caue quicquam arbitrêre sincerius. meretrix comest & absorbet amatorem, cum eum bonis & fortunis euertit. Mostellaria. *Sine modo venire saluom, quem absentem comes.* Viris eruditis & exercitatis in lectione optimorum scriptorum imponere potuisse *est* positum pro *edit* valde miror.

CAPVT V.

Probiter, probe. Diem pro meliore habere. Hac re. Locus Nonij de indiscretis aduerbijs totus perpurgatus.

HÆc ad hanc fabulam. quæ si tenuicula videbuntur, & palatum tuum Fr. Pithœe, auidum lautitiarum Musicarum irritasse, nos satiasse; æqui boniq. facies. ἄλλο γὰρ οὐδὲν ἔχω; vt in donarijs deûm antiquitus inscribebant. Ne tamen sine bellarijs te dimittã, depromam ex oporotheca Noniana aliquot poëtarum, vt cum Catone loquar, pulchralia:

quæ si & ipsa aut ambesa erunt carie, aut semiputida, dura amabo, & dum singula aut eluo aut expurgo exspecta. Laudat Nonius in Diserte ex Afranio.

Quod vult diserte pactum aut dictum.

Malim, *factum.* nescio quid fieri aut dici plane velle sese ait. idem illico in Disertim, Liuium.

Tumq. mihi narrato omnia disertim.

Sententia clarior erit, si scribas; *Tuq. mihi.* idem in Celere, Ennij hoc.

Dum quicquid des celere.

Scribe, *Da*, aut *Dane*, & respondebunt hæc prouerbio, quod vulgi in ore iam diu versatur, bis dare eum qui cito dat. In Probiter.

Varro Octogesi. Postquam auida libido rapere & concidere cœpit, seque opifice strepere.

Superius idem Nonius ex eodem Varronis libro laudat, *Si quæ opificio non probiter clepere*. Legerim, *rapere ac concidere cœpit, & si quæ opifica, non probiter clepere*. De Romanis hæc scripta suspicor, qui initio cum socijs frugaliter & modeste agebant, post libidine aucta insolescentes cœperunt rapere passim, & magnifica omnia hominum prouincilium domum suam asportare. Sequitur in Pugnitus.

Cæcilius Fallacia. Nisi quidam qui se malit pugnitus pessumdari.

Vere corrigo. *Nisi quidem.* Minantis verba sunt, qui aut ad se accedi, aut fieri aliquid, vetat; nisi quidem qui id ausit facere vel cum pugnis multis tamen absterreri nolit. Sæpe eæ voces perperam permutatæ. ita verba Varronis emẽdo

do in Anuis. *Eam nutricem oportet esse adolescentulam. Anuis enim vt sanguis deterior, sic lac. Lac enim, vt quidem dicunt physici, sanguinis spuma est.* Non recte vulgo, *quidam*. consentiunt enim in hac re physici. Paullo post in Firmiter.

Lucilius libro duodecimo. Firmiter hoc pariterq. tuo sit pectore fixum.

Non aptum hoc loco, *pariter*: & certe sententię conuenit potius, *Firmiter hoc probiterq. Probiter*, siue quod in vsu maiore est, *probe*, interdum significat omnino, plane, certo. Plauti Asinaria. *Memor es probe.* Mostellaria. *Puppis est pereũda est probe.* Illud quoque eiusdem Lucillij vere emendaui in Publicitus.

Lucillius Satyr. XII. Huic homini quæstore aliquo esse opus atque chorago, Publicitus qui mi atque Episco prabeat aurum.

Versu priore, *aliquo est opus*. quamquam potest pendere sententia a versibus alijs: posteriore profecto scribendum,

Publicitus qui mi atque e fisco prabeat aurum.

Fiscum dixisse arbitror publicæ pecuniæ receptaculum: cuius rei exemplum nescio an ante Imp. tempora hoc vnicum sit. In Ignauiter.

Quadrigarius Annalium libro II. Et qui ibi erãt, non ignauiter putando, eum diem pro meliore habuerunt.

Leuissimum mendum eluo, *non ignauiter potando*. ita in Plauto est, *strennue obsonare, potare.* probat etiam, quod sequitur. nam *diem pro meliore habere*, quid aliud quam, vt Plautus Epidico loquitur, *habere luculentum*? In Exquisitim.

Varro. Aiace ſtramentitio acre æger medicos exquiſitim conuocabat, vt conualeſceret,

Legendum, *Aiace Stramenticio. Hac re æger meditos. Hac re*, vt, *ea re* eſt ideo, propterea. In Seueriter.

Afranius Simulante. Seueriter ferre hæc, te ſimul ac gnatam ab illo abducere.

Reſcribo, *ferre hæc te ſimula, ac gnatam*. cuius emendationis fundus titulus fabulę eſt a re impoſitus. nā in ea litigium inter vxorem & virum: cum vir in peccato deprehenſus æſtuaret; mulier in fermento eſſet, aut certe ſe eſſe ſimularet; adiuuaret ſcęnam ſocer, & abducturum filiam ſe fingeret. hæc ex fragmentis colligas facile. In Ampliter.

Pomponius Herede Petitore. Heus aptate pueri nunc munde atque ampliter conuiuium.

Octonarius erit integer ſi ſcribas, *Heus apparate huic pueri.* neque dubium quin reponendum ſit, *apparate*. nam id verbum conuiuij eſt, non *aptate*. Ibidem.

Accius Diomede. Benigne & pro beneficio large atque ampliter.

In mss. video eſſe, *largito*. Ea cauſſa cetera ſcribſerim, *Benigne ei pro beneficio largito atque ampliter.* Cohortatio eſt ad referendas bene merenti gratias. In Reſtrictim.

Afranius Thaide. Eaque firme ſedere melius conſultoribus, quam reſtrictim cogitata atque omnibus rationibus.

Septenarij ſunt duo, quibus egregia ſententia incluſa, quæ vt appareat ſordes detergam.

Eaque ferme sedere melius consultatoribus,
Quæ restrictim cogitata atque omnibus rationibus.

Ea, inquit, demum consilia consultatori melius hærent & cedunt felicius, quæ multum diuq. cogitata & omni ratione agitata sunt. Operæ pretium fecisse videor, qui locum Nonij totum, quem de Indiscretis aduerbijs vulgarij libri inscribunt, a vertice ad talos emaculaui. Sciens certe nihil reliqui, nisi aut ab alijs monitum, aut ita facile, vt moneri necesse non esset.

IANI GVLIELMII, IN PLAVTI MOSTELLARIAM QVÆSTIONES.

I. G. ANTONIO OISELO IC. S.

IDE quid poſsit virtutis & doctrinæ peruagata fama. non viſum te, Antoni Oiſele, ignotus ipſe ſic amo, perpaucos vt æque vehementer eorum, quos vitæ vſus cotidianus mihi adiunxit. Cum eruditio tua hoc facit, doctiſsimorum hominum ore & ſtylo illuſtris; tum nõ minimum Pithœi fratres: quorum alter publicis beneficijs, alter priuata beniuolẽtia ita me cepit, vt amorem debere me arbitrer illorum etiam neceſſarijs. in quibus tu principem locum facile tenes. Ea cauſſa animi mei teſtandi hæc e Plauto tibi inſcribſi, & ſimul exquirendę ſententiæ tuæ; quem ſecundum ius ciuile hæc ſtudia & intelligere præclare, & amare maxime omnes prædicant. Videbis ergo, eruditiſsime Oiſele, & me amabis amantiſsimum nominis & dignitatis tuæ.

IANI GVLIELMII
IN PLAVTI MOSTELLARIAM
QVÆSTIONES.

CAPVT I.

Phaſma Plauti eandem cum Moſtellaria eſſe. Non forte. Non temere, non temerarium. Non de nihilo. Moſtellaria ſæpicule correcta. Feſtus ſuppletus. Fragmentum Moſtellariæ falſum reiectum.

OSTELLARIÆ nomẽ monſtra fecerunt, quę illic poëta ridicula multa ciet; vt eadem Romę, vico moſtellario: quem in vrbis locis Varro collocat. *Moſtrum* enim & *moſtellum* antiqui efferebant, omiſſa n littera. Sed eadem fabula alio quoque nomine cenſetur non vulgo tantum doctorum, ſed principibus etiam hodie ignoto. nam binominem poëta reliquit vt alias multas, hanc etiam: & vt eædem eiuſdem Plauti Comœdię ſunt, Synapothneſcontes & Commorientes, Clitellaria & Aſtraba, Lipargus & Paraſitus piger; ita eandem fabulam eſſe Moſtellariam Plauti & eiuſdẽ Phaſma primus doceo. & ſane φάσμα monſtrum eſt; quæque ſolus Feſtus fragmẽta duo e Phaſmate adducit, ea hac fabula perſpicue exſtare animaduerti. primum verbis Philematij, Scæna, *Iam pridem ecaſtor.*

Si quid tu in illum bene voles loqui, id loqui licebit:

Nec-recte si illi dixeris, iam ecastor vapulabis.

quæ Festus in Nec profert aliqua, non omnia. alterum a Tranione seruo dicitur, Scæna, *Melius anno.*

Ehem vix tandem
Percipio super his rebus nostris te loqui.

e-quo loco supple mutilam hanc partem Festi in Super. Itaque viri docti qui inter amissas fabulas huius nostri Phasma numerarunt, per me sententiam mutare iam possunt. Sed ea fabula leuiter corrigo, scæna, *Recordatus multum.*

Primumdum parentes fabri liberûm sunt.
Et fundamentum substruunt liberorum.

Ei fundamentum; parentes, scilicet. nam id sententiam magis erigere & quodammodo animare videtur. Scæna, *Aduorsum mihi.*

DE. semper
Isthoc modo moratus viuere debebas.

Verba meretriculæ sunt amatorem admonentis, vt vrbane & venuste iocetur, non inconditе & rustice. ijs valde similia e Gemina Titinnij Nonius laudat in Ibus,

Eu æcastor sic moratæ sitis ambæ ibus, vt ego,
Moribus.

ea protuli, vt emendarem. nam maculosissima in eo loco Marcelli leguntur. Videtur autem mater filiabus suo exemplo ad mores poliendos præisse trochaicis septenarijs. Scæna, *Iuppiter supreme.*

Ludos ego hodie viuo præsenti hic seni
Faciam, quod credo mortuo numquam fore.

Malim, *quos credo.* Exsequijs honoratiorum ce-

lebrandis ludi funebres edebantur in Vrbe. ad quos alludens scelus serui Tranio, eiusmodi ludos, se viuo seni facturum ait, cuiusmodi numquam in funere eius populus R. spectaturus sit. Scæna, *Scelestiorem ego.*

Ferre hoc potes, an mauis vt aliquo abeat foras.
Vrbem exsul linquat factis hic caussa tui.

Libenter correxerim, *Vrbem exul linquat, actus hinc, caussa tui.* Actus hinc, hinc eiectus, hinc expulsus. Scæna sequenti illa,

Non mihi forte visum illico fuit
Melius quam prandium quom solum dedit,

deprauata nuper ab interprete, & explicata ab omnibus perperam. nam qui arbitrantur obscenam ijs verbis sententiam adumbrari, ne illi nimium suspiciosi sunt. secundus versus leui macula aspersus est, quam tollo. *Melius quom prandium quam solitum dedit.* Non, inquit, temere & casu id fieri illico in mentem venit, cum lautius cottidiano prandium apponi mihi viderem: & certe illud erat; meridianam a me operam impetrare voluit. *Non forte* Plautinum est, οὐκ ἀλόγως. vt apud eumdem nostrum, *non temere, non temerarium.* Bacchidibus,

————*quid vos mæstos tam tristesq. esse conspicor?*
Non placet. nec est temere. Aulularia,
Non temerarium est, vbi diues blande appellat pauperem.

Idē valet, *nō de nihilo.* Properti⁹. *Nō sum de nihilo blandus amator ego.* Idem. *Nec sic de nihilo fulminis ira cadit.* noster hic Curculione. *Qui alteri de nihilo audacter dicunt contumeliam.* Scęna, *Qui be-*

mo timidus.

Sic tamen hinc dedero consilium. nimio plus sapio sedens,

Tum consilia firmiora sunt de diuinis locis,

exime e fragmẽtis, quod ad hanc fabulam viri docti annotarunt. nam Seruius quidem ad IX. Æneidos hos ipsos versus aut laudauit, aut voluit certe.

CAPVT II.

Patibulati, furciferi. Victus probus. probe viuere. Destinare. Mostellaria emendata multoties.

REVERTOR ad fabulæ principiũ, decursa ea semel leuiter. Scæna prima Grumio Tranioni minatur his verbis.

O carnificinum cribrum, quod credo fore.
Ita te forabunt patibulatum per vias
Stimulis, si huc reueniat senex.

Videtur magis e Plauti consuetudine, *Ita te forabunt patibulatum per vias Stimuli.* Libenter enim rebus animatis actionem & ἐμψύχωσιν quandam tribuit. Capteiueis. *Væ illis virgis miseris, quæ hodie in tergo morientur meo.* Persa. *Vide modo vlmea catapulta tuum ne transfigant latus,* & sat scio valde hoc placebit ijs, qui Plauti genera loquendi propius cognorunt. Quod autem patibulatum eum per vias fore ait, significat furcam siue patibulum laturum, vnde *furciferi* dicuntur hac contumelia affecti serui, noster hic Carbonaria, *Patibulum ferat per*

vrbem, deinde affigatur cruci. Scæna, *Melius anno.*

SI. Musice hercle agitis ætatem, ita vt vos decet,
Vino & victu, piscatu probo, electili.

Obscuriores quidem tota hac scæna numeri, sed apparet plerosque senarios fuisse. itaque inclino vt versu secundo rescribam,

Vino & victu probo, piscatu electili.

Victus probus, lautior est. vnde paullo post, *probe viuere*, genialiter & opipare viuere. etiam Rudente dixit *merces improbas*, putiscentes & degeneres. Scæna, *Serui qui.*

Ain minis triginta amicã destinatã Philolachem?

Interpres mauult, *destinatum*. Ego, *destinatam Philolachi*, antique, vt *Chremi*. Destinata, emta. Lucillius apud Nonium, *Tribus in libertatem millibus destinat.* Supra hac fabula, de emtis ædibus. *Quid? eas quanti destinat?* Rudente. *Minis triginta sibi puellam destinat. Datq. arrabonem, & iureiurando alligat.* e quis locis colligas *destinare* esse emtione facta arrabonem dare, ceterum pretium in diem differre. Scæna, *Perij hercle.*

Nunquid processit ad forum tibi hodie noui.

Rectius censeo, *ad forum ibi hodie noui.*

CAPVT III.

Frutex. phui. Capitalis ædis, homo. Hac fabula declarata, correcta pluria.

NTER contumeliæ verba fuisse veteribus, *frutex*, docet ex hac fabula ille versus,

Nec verisimile loquere, nec verũ, frutex,

& Plauti imitator Appuleius apologia pro se ipso. *At hoc ego Æmyliano, non huic Afro, sed illi Africano, & Numantino, & præterea censorio, vix credidissem; ne huic frutici credam non modo odium peccatorum, sed saltim intellectum inesse.* E quis verbis apparet conuicium in stupidos & insulsæ mentis homines fuisse. Eadem scæna,

GR. Quam confidenter loquitur! va. TV. at te Iuppiter
Diq. omnes perdant, oboluisti allium.

Editiones antiquæ magno consensu, *quam confidenter loquitur fur.* Equidem arbitror verum esse, *fui*, aut, *phui*: quæ exscreantis præ indignatione interiectio est; quod fecisse Grumionem Tranionis verba arguunt, qui afflatu vehementioris spiritus allium senserat. sic Pseudolo est, *phui in malam crucem!* Illa quoque seniores libri aliter loquuntur, quam nuper nati, scæna. *Iam pridem.*

Equidem pol miror tam catam, tam doctam te, & bene eductam,
Non stultam stulte facere.

In illis, *Non scire & tam stulte facere*, nisi dissentiant membranæ, sane inclino vt legam, *Non scite & tam stulte.* ita enim eadem Scaphium inferius paullo iterum dicet. *Inscita ecastor tu quidem es.* Verum, vt dixi, cum membranis in re tam leui pugnare nolo. Sed quod numerosæ familiæ dominis euenire interdum solet, vt e seruis quidam afugiant, & prudentiam heri in turba facilius fallant, idem

Plauto sæpe accidit vt litteræ, syllabæ, voces, & versus adeo gregatim fuga abierint. e quibus fugitiuis paucos reprehendimus, & alij alios sæpe. nunc lubet latentem vnum indicare, nisi tamen persequentem me vestigia fefellerunt, scæna *Iuppiter supremus.*

Satin habes, si aduenientem ego ita patrem faciam tuum,
Non modo ne introeat, verum etiam vt fugiat longe ab ædibus?

duas syllabas reprehendendas suspicor, *ita patrem pauefaciam tuum*. tametsi sine membranis etiam hîc mihi nimium nihil credi volo. nam ratio excogitari potest, qua defendatur id quod editur. Scæna, *Habeo Neptune.*

Capitalis cædes facta est. TH. non intelligo
TR. Scelus, inquam, factumst iam diu antiquum & vetus.

Veteres libri, *capitalis ædis facta est*. vt ego iudico, verissime. Capitalis ædis fit, cum in ea capital admittitur: vt *homo capitalis*, nefarius, flagitiosus, sceleratus, qui capital aut facit audacter, aut factum probat. Cicero de Officijs III. *Capitalis Eteocles, vel potius Euripides; qui id vnum quod omnium sceleratißimum fuerat exceperit.* Sane id quod publicatur friget in sententia. quæ enim cædes iniusta non capitalis? In illa pueri frugi sermocinatione hęc sunt de nequam seruis, qui malum meriti in fugam se conijciunt:

Hi si reprensi sunt faciunt a malo

Peculium, quod nequeunt facere de suo,
Augent ex pauxillo, thesaurum inde parant.

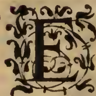
Vbi existimo rectius scribi posse, *Augent ex paxillo*. Pendentes enim serui virgis cædebantur. ideo facete eos augere peculium ex palo ait, ad quem suspenduntur; & inde sibi varium thesaurum in tergo colligere. Eadem scæna male interpunguntur ista,

Edepol eius me patris miseret, qui cum isthæc sciet
Facta, ita amburet misero ei corculum carbunculus,

cum potius deberet. *Facta ita, amburet.* nam hoc dicit; patrem Philolachi, cum eo modo quo dixerat vixisse filium cogniturus sit, ægre & moleste laturum esse.

Capvt IV.

Bella iubere. Hiris latrantibus. Tergo videre. Ambitus mutuus. ambitiosæ. Axitiosæ. Stato rigare, Petronij permulta correcta, illustrata.

Petronio aliquammultas maculas paullo ante sustuli: reliquæ sunt etiam nunc aliquot suspiciones meæ, de quibus te consulo, A. Oisele, quem Arbitri studiosũ opinor, vel quia mundissimi in sermone nitoris est, vel quia ab amicissimo tibi homine in lucem & cognitionem eruditorum retractus. In Eumolpi carmine de ciuili discordia legimus.

——— *quamquam quos gloria terret,*

Aut qui ſunt, qui bella vident? mercedibus emtæ,
Ac viles operæ; quorum eſt mea Roma nouerca.

Qui iſti, qui bella vident? aut quid hoc ſermonis eſt, videre bella? Scilicet eſſe corrigendum, *Aut qui ſunt, qui bella iubent?* Bella iubebat populus Romanus cẽturiatis comitijs coactus: quem hîc Cæſar inuidioſe ex operis mercenarijs collectam multitudinem vocat. *Iubere* comitiale verbum eſſe indicat formula, qua rogabant, VELITIS IVBEATIS QVIRITES. Longe ante hũc locum in eodem carmine, de Romanæ iuuentutis effuſione & ære alieno loquens, nulli ait patrimonium ſuum relictum, ſed vt tabem æs alienum in omnes defluxiſſe. verba ſunt ſimilitudinis.

Sed veluti tabes tacitis concepta medullis
Intra membra furens curis latrantibus errat.

Vbi parum apte dicitur, *curis latrantibus*, neque ad tralationem ſane facit. Arbitror commodius fore, *hiris latrantibus*. notum eſt *hiram* eſſe inteſtinum ieiunum; quod vt inane & vacuum ſemper eſt, ita iſti gumiæ ſatiabantur numquam, ſed hiabant luxu & auaritia ſemper. ſemper autem famelicorum inteſtina a bonis ſcriptoribus *crepare* aut *latrare* dicuntur. Infra ſuperiorem locum,

aut toruo Iuppiter ore
Quum ſe verticibus magni demiſit Olympi,
Et periturorum deiecit tela gigantum.

Omnino rectius, *diſiecit tela*. & id vel hiſtoria rei geſtæ probat. Maioris momenti illud eſt pagina proxime ſequenti.

——quem fracto gurgite pontus
Et veneratus erat summissa Bosphorus vnda,
(Pro pudor!) imperij deserto nomine fugit,
Vt fortuna leuis Magni quoque terga videret.
Ergo tanta lues diuûm quoque numina vidit,
Consensitq. fugæ cæli timor.

Penultimo versu quid alij videant, nescio; ego nihil extrico, quod sententiã tolerabilẽ habeat: sed valde suspicor litteram fugisse, & scripsisse Arbitrum,

Tergo tanta lues diuûm quoque numina vidit.

Tergo videre, est fugientem videre. vnde Catullus de Achille,

Nascetur vobis animi præstantis Achilles,
Hostibus haud tergo, sed forti pectore notus.

& certe hoc vult; deos e terris fugisse belli crudelitate territos, hoc est, tergo visos esse. Non bene etiam illud vulgari credo, paullo post.

Sentit terra deos mutataq. sidera pondus
Quæsiuere suum.

Malim, *mirataq. sidera.* Absentibus dijs sidera ait insolitam leuitatem cœli mirata, & onus assuetum requisisse. Longe hinc infra, in amabili illa recensione Veneriæ militiæ.

Iam alligata mutuo ambitu corpora, animarum quoque mixturam fecerant?

Mutuum ambitum, honeste vocat insinuatium, se amantum tenacissimum complexum. vnde Horatius *ambitiosam* puellam dicit habilem agilemq. in circumplectendo penitissime pullo suo. Odarum libro I.

—— nec Damalis nouo

Diuelletur adultero
Lasciuis ederis ambitiosior.

Ad eandem formam Plauto *axitiosa mulier*, quę satagit curiose omnia, ab agendo dicitur. *Axitiosæ*, inquit, *caram annonam e vili concinnant viris.* Sequitur statim.

Manifestis mulier contumelijs verberata, tandem ad vltionem decurrit, vocatq. cubicularios, & me iubet catorogare.

Catorogare, latinum non puto: & vide ne sincerius sit, *scato rigare*. sciunt omnes quid sit Græcis τὸ σκατὸν: quod cubicularij maxime mulierum efferunt. & amat Petronius græca nomina ciuitate Romana donare.

IANI GVLIELMII IN PLAVTI MENÆCHMOS QVÆSTIONES.

I. G. GABRIELI CALLONNIO Licquio V. CL. S.

G o vero & iudicium iſtud tuum admiror, amplißime Calloni, & ſtudium vehementer laudo. Vere enim ſentis, neque pro nobilitate familiæ, neque pro gradu honorũ tuorum, quicquam te facere poſſe præclarius, quam honeſtiſsimarum artium, & fautorem te, & amatorem profiteri. Magna hæc iam per ſe virtus, & eo maior, quo rarioribus exemplis tui ordinis ſummatum nititur. ſed tu non contentus amore & fauore, præterea laborem grauẽ in te vltro recepiſti, ſed digniſsimũ amplitudine tua, & omni genere politæ & præſtantis doctrinæ exerces cotidie animum iſtũ tuũ maximarum rerum cognoſcẽdarum cupiditate flagrantem. Hiſtoria in primis, id quod coram vidi, ingenij prudentiam alis, & naturæ fortitudinem, quæ hæc tempora ſunt, ad omnes caſus perferendos offirmas. quam hoc tu ſapienter, & non tibi ſolum, ſed vniuerſæ etiã reip. vtiliter, neque huius loci eſt, neque exigua hac charta diſputari poteſt. Sed qui

grauio-

grauiora tam dextere exſequeris, cum hæc leuiora & illorum tamquam bellaria non aſpernari certum habeo. cuiuſmodi poëtarum in primis comicorum lectio eſt, ipſa quoque cum narratione omnis æui cognatione quadā copulata. nam vitæ cotidianæ perfectam imaginem, & ſpeculum morum illuſtre in ſcæna repręſentat: vnde ſibi quiſque, quod aut fugiat aut ſequatur, rectiſsime ſeligere poſsit. Quo minus reprehēdēdi, qui in eo operę ſuę ne parcunt, vt tam boni magiſtri quam emendatiſsime nobiſcum loquantur, & quam planiſsime bene monita eorū intelligantur ab omnibus. in quo laboraui leui brachio in Menæchmis, Plauti noſtri feſtiuiſsima, & eruditæ varietatis pleniſsima fabula. aſſecutus ſim quod volui, vt ſententia nonnullis locis magis quam hactenus diluceſcat, tu iudicabis, ampliſsime Callōni, & de me ſic ſtatues, nihil virtuti tuę tā promtum aut tam paratum vmquam fore, quam in omnibus rebus quæ ad laudem tuam pertinent voluntatem, operam, obſeruantiam in te meam.

IANI GVLIELMII IN PLAVTI MENÆCHMOS QVÆSTIONES.

CAPVT I.

Lamina compedum. Præmium, γέρας. multa ad Menæchmos censura.

LEPIDE & ex disciplina parasitica Peniculus edocet, edaces homines quo rectissime modo seruari possint, ne fuga se e custodia eripiant. in catenis eos aut compedibus haberi non placet huic senatori;

Nam, inquit, se ex catenis eximunt aliquo modo.
Tum compediti ianuam lima proterunt,
Aut lapide excutiunt clauum.

Qui locus ab vno verbo, quantum suspicari possum corruptus sentētiam obscuriorem habet. ergo rescribo,

Tum compediti lamnam lima proterunt.

Nam laminam ferream compedum significat, quam eos lima proterere ait. & certe eandem laminam in nequam seruorum impedimentis & cruciamentis numerat Asinaria,

—stimulos, laminas, crucesq. compedesq.
Neruos, catenas, carceres, numellas, pedicas, boias,
Inductoresq. acerrimos gnarosq. nostri tergi.

nisi quis hanc alio referre malit, & cum Propertij illa confundere,

Lygdamus vratur, candescat lamina vernæ.

quod verius fortasse est. Ianua tamen huc non conuenit. nam neque carceris significari po-

teſt;qua vel aperta quî fugiant compediti:tum pro clauſtro poſitã cõpedum multominus credo, tametſi Turnebus huc inclinet. quis enim compedes ligneas aut legit aut audiuit? In eiuſdem Peniculi verbis hæc ſunt.

Nam egò ad Menæchmum nunc eo, quo iam-
diu
Sum indicatus vltro eo, vt me viniciat.

Lòcus non obſcurus, & de quo verbum non facerem, niſi nuper viderem correctionis ſpecie corruptum. & laborat tamen leuiter a diſtinctione, quam muto. *N. e. a. M. nunc, eò quo iam diu Sum iudicatus v. eo.* non iteratur verbum *eo*, ſed priore loco aduerbium eſt. Scæna. *Ni mala.*

Auerti prædam ab hoſtibus noſtrum ſalute ſocium.
PE,Heus adoleſcens ecqua in iſthac pars ineſt præ-
da mihi.

Vetuſte cuſi,*pars ineſt præmij mihi.*vt mihi videtur, ſinceriſsime: coniungit ſæpe Plautus præmiũ & prędam; ſed exẽpla memoria non ſuggerit: & ſane vtrumque idem prope eſt,id videlicet quod hoſti aut viatori miles aut graſſator manu eripit. Virgilius XI. Æneidos.

Multaq. preterea Laurentis præmia pugnæ
Aggerat, & longo prædam iubet ordine duci.

Tibullus.

Nec ſinit occurrat quiſquam, qui corpora ferro
Vulneret, aut rapta prӕmia veſte petat.

Patronius Arbiter. *Quid aquis dici formoſius poteſt? in publico tamen manant. Solus ergo amor furtum potius, quam præmium erit?* Vrbane furto

commisit præmium, quod alterum dolo clam, alterum vi palam capiatur. Iam pueri norunt *præmiatores* esse, qui de nocte præmia extexant. Hinc ea vox translatione ad honorem deducta, qui habetur viro strennuo pro opera nauata reip. & pulcerrime in Glossis *præmium* explicatur γέρας. Circumspice omnia in vtraque lingua; vtrouis horum in ea re aptius verbum frustra quæres. Scæna, Nulla est voluptas.

——si acum credo quæreres,
Acum inuenisses, si appareret: tam diu
Hominem inter viuos quæritamus mortuum,
Nam inuenissemus iam diu, si viueret.

Certum habeo animo meo scribsisse Plautum, *Acum inuenisses, si appareret, iam diu.* & clare probant ea quæ ad hæc verba alludunt versu ab hoc secundo.

CAPVT II.

Postilla. Amator potissimus, primus, potior. Tam. Mala ætas, mala merx. Menæchmi declarantur, coriguntur sæpius, semel Casina.

EA quæ hanc sequitur, luculente mores meretricum & suis cum pigmétis omnibus depinxit nitidissimis versibus.

——morem hunc meretrices habét,
Ad portum mittunt seruulos ancillulas;
Si qua peregrina nauis in portum aduenit,

Rogant cuiatis ſit,quid ei nomen ſiet:
Poſt illæ extemplo ſe applicant,agglutinant.
Si pellexerunt,perditum amittunt domum.

ſed penultimo parum placet, *poſt illæ:* dixiſſet potius, *poſt ipſæ*, & hoc latinitatis ratio magis poſceret. ſed ille ſui ſæculi vocem maluit, ſi recte coniecto.

Poſtilla extemplo ſe applicant,agglutinant.

Vides a fine ſequentis voculæ litteram ſuperfluere,& inſcitia ſit docere conari, quam ita ſæpe loquatur noſter poëta. Scæna proxima,

Atque eccum video,qui mihi eſt vſui,&
Plurimum prodeſt: item huic vltro fit,vt
Meret potiſsimum noſtræ domi, vt ſit.

Sed melius alij libri, *item huic vltro fit vt meret, potiſsimus noſtræ domi vt ſit.* Amator potiſsimus, qui primas partes apud amicam tenet; Terentius Eunucho *primum* vocat. Hinc eidem noſtro huic *amicæ potiorem fieri*, eſt ita inſinuare & conciliare ſe amicæ, vt pulſis riualibus ſolus & primus placeat,& regnet in exoptatis amoribus. Caſina,

CH. Tun illam ducas?hercle me ſuſpendio
Quam tu eius potior fias,ſatiuſt mortuum.

Ita optimę membranæ Camerarij;non vt editur, *potitor*: de quo vt cogitaremus nos monuit eruditiſsimus ille vir; cui non parere nefas exiſtimaui, &,vt arbitror, non inſulſe veterem ſcripturam explicaui. Paullo poſt.

Eamus intro vt prandeamus. ME. bene vocas.iam gratia eſt.

Malim, *tam gratia eſt. Tam* pro *tamen* vſitatum

fuiſſe, Feſtus docet; quod cum in ms. Camerarij fuerit, gloſſema antiquæ dictionis fuiſſe cenſeo. illud quidem *iam* huc non conuenit. *Gratia eſt*, aut, *gratiam facio* blandior formula eſt abnuendi ſe ad cenam venturum. Moſtellaria extrema.

——ſaluos cum aduenis Theuropides
Peregre, gaudeo. hîc apud nos hodie cenes, te rogo.
TH. Callidamate dei te ament. de cena facio gratiam.

Scæna, *Vt ætas mea eſt.*

————Vt ætas mala merx eſt ergo.

Laudat hoc Nonius locis duobus, e quibus facile colligas voce repetita legendum eſſe, *Vt ætas mala mala merx eſt ergo!* quod etiam antiquitus cuſi agnoſcunt. *Mala ætas* pro ſenectute ſæpe ponitur; argutiſsime Aulularia.

Nam cur me miſeram verberas? E V. vt miſera ſis,
Atque vt te dignam mala malam ætatem exigas.

Merx mala, de homine aut re nihili. Pſeudolo.

Ædes ipſum lenonem euomunt. S I. illicine eſt? P S. illic eſt. S I. mala merx eſt.

CAPVT III.

A me. ad ſe. a nobis. Apollinis. Qui die. Menæchmi pluries emaculantur. locis duobus Cicero.

ADEM ſcæna idem ſenex intereundum ſecum loquitur,

Quid hoc ſit negotij, quod filia ſic
Repente expetit me, ad ſeſe me vt irem.

Primum familiaris Plauto ἀρχαϊσμὸς, *expetit me ad ſe vt irem*: vſitatius eſſet, & e populari ratione loquendi, *expetit vt ego irem*. Verum quid deinde faciemus illo altero, *me?* an, vt video fieri, exturbabimus hinc contra veterum codicum fidem? non ego. nam magis placet ſuſpicari excidiſſe litterulam, & ſcribendum eſſe, *expetit me ad ſeſe a me vt irem*. A me, domo mea. pro Milone Cicero. *Atque illo die certe Aricia rediens diuertit Clodius ad ſe in Albanum*. Idem epiſtola ad Terentiam. *Quid cauſſæ autem fuerit poſtridie intellexi, quam à nobis diſceſsi*. A nobis, ait; hoc eſt, domo noſtra: vt in ſuperiore exemplo, ad ſe; hoc eſt, in villam ſuam. Sed vterque Ciceronis locus, ne fallaris, omnibus in libris vulgarijs mendoſus; a nobis e fide membranarum aliquando conſtituetur, ſi deus fauerit. Sequitur in Menæchmis.

———eccam eam ipſam
Ante adeis, & eius triſtem virum video.
Id eſt, quod ſuſpicabar.
Appellabo hanc, ibo aduorſum. MV. ſalue multum mi pater.

Perſonam parum in loco poſitam arbitror, & multo libentius legerim, *Appellabo hanc. MV. ibo aduorſum. ſalue multum mi pater*. Filia enim officij ſui memor patri obuiam procedit; tum ſalutat. nam ita ſolebant parentibus natæ aut propinquæ honoratiori cognato. Sticho. *Is eſt ecaſtor: ferre aduorſum hominem occupemus oſculum. Salue mi pater*. Nō longe poſtea eſt.

Dic mihi isthuc Menæchme quod vos dissertatis, vt sciam.

nihil ad lites, *dissertare*. ea re malim, *decertatis*; aptius certe id huic sententiæ: sed viderint ij qui honorarios testes domi habent. nam soli coniecturę huic nimium credi nolo. Sequitur.

Quid tu ais? num hinc emigrasti? ME. quem in locum aut rem obsecro.

Nihil inficetius illo, *aut rem*: quod oscitantia scribarum huc inuexit. Corrigo, *quem in locum autem obsecro?* Venustius est quam vt quiuis e vulgo capere posſit ita collocatum, *autem*. Mostellaria, *Vehit hic clitellas, vehit hic autem alter senex*. Sub finem scænæ,

Imperium tuum demutat atque edictum, Apollinis.

Apollinis. vocandi casus ἀρχαῖος, vt illa nominandi casu, *fulminis*, *vulturis*. Ennius. *Vulturis in siluis miserum mãdebat homonem*. Paullo supra.

Vt ego hunc proteram leonem Getulum, olentem, edentulum.

Nobilis est leonibus generosis Getulia, scio; & quis ille puer litteris tinctus qui hoc nescit? Verum hic de effeto & decrepito leone agit, non acri & vegeto. Itaque vide si rectius est, *vetulum, olentem, edentulum*. gradatio quidem erudita est. ἐπέχω tamen. Extrema fabula,

Mi germane, gemine frater salue. ego sum Sosicles.

Geminum fratrem eodem modo Lactantius Remum Romuli dicit institutionum d. capite XV. *Apud Romanos deus Iulius, quia hoc scele-*

rato homini Antonio placuit;deus Quirinus,quia hoc pastoribus visum est:cum alter gemini fratris exstiterit,alter patriæ parricida. Sic enim scriptus liber melius & acrius,quã vulgo est ,*germani fratris.*

Vis conclamari auctionem fore quidem? M. die septimi.

Lambinus corrigit, *quo die.* Ego propius scripturam veterem,*fore quî die.*& est is modus loquendi sollemnis in formulis. vnde ista, *die crastini,septimi,noni.*Sic Casina e libris rescribsimus,

In eum diem,quî quod amet in mundo fiet.

nam etiam hic *quî die* significat, *quo die.*

CAPVT IV.

Albunea Sibylla.Sortes. Proloqui,prophetæ. Impotẽs, crudus.Spartiatæ, Clinici philosophi.Accensus religioni.Lactantius pluries emaculatus;eiusdem argutissimus iocus explicatus.Locus eius a Cicerone; & alter a Quinctiliano.

ASTVTE olim & vere fenerator Alphius, G. Callõni;bona nomina non appellando mala fieri: sed ego in re dissimili non minus vere, bonas litteras si peruerse colas fieri malas. Habet enim humanitas vt vtilitates & oblectationes animi infinitas; ita permulta specie honesta & suauia, reabse inania & periculosa.ad quę,nisi caueris,impelli tamquam ad Sirenum saxa, & miserrimum nau-

fragium facere neceſſe ſit. Cauendi vna ratio eſt, humanam ſapientiam diuinæ poſthabere, & illius ſomnia ad huius oracula ceu Lydium lapidem examinare. Quod quomodo recte fiat, iamdiu exemplo ſuo docuerunt diuini homines pietatis noſtræ anteſignani, Tertullianus, Arnobius, Cyprianus, Lactantius, Hieronymus, Ambroſius, Auguſtinus, alij. Illorum ego, vt de me fatear, mirifice capior cum religione litteris ceu emblemate quodam inſignita, tum litteris religione ceu condimento ſaluberrimo temperatis. Gratiam ſanctiſsimorum hominum manibus beatis vnam refero, vt maculas vltro ſe offerentes (neque enim has minutias ſectari meum eſt) ex eruditiſsimis monimentis tollam. quod Arnobij multis locis feci, & nonnullis Tertulliani, ex Lactantio eo plura, mendoſa quæ erant, meliora feci; quo diligentius eum ſcriptorem ad membranas infimæ antiquitatis comparaui. Specimen rei iam dabo, ſed vellicatim, & deſultorium in modum, per omnes illius libros incitato curriculo decurrens. Ait Lactantius in recenſione Sibyllarum, libro I. inſtitutionum, capite VI.

Decimam Tiburtem, nomine Albuneam; quæ Tiburi colatur, vt dea, iuxta ripas amnis Anienis: cuius in gurgite ſimulacrum eius inuentum eſſe dicitur, tenens in manu librum. cuius ſacra ſenatus in Capitolium tranſtuliſſe dicitur.

Albuneam Tiburi cultam religioſe indicat in

agro Tiburtino mons & fons eius nomine. de quo Virgilius Æneidos VII.

——*lucosq. sub alta*
Consulit Albunea, nemorum quæ maxima sacro
Fonte sonat, sæuamq. exhalat opaca Mephitim.

in sequẽtibus membranæ legunt, *cuius sortes senatus in Capitolium transtulit.* optime. Glossę veteres, Sortes, χρησμοὶ, κλῆροι. Æneas ad Demophilen Cumanam Sibyllam, apud eumdem Virgilium,

Hic ego namque tuas sortes arcanaq. fata
Dicta meæ genti ponam, lectosq. sacrabo
Alma viros. & Æneidos VII.
Non patrio ex adyto sortes, non plurima cælo
Monstra sinunt.

Hinc lucem accipit Tibulli locus libro II. elegeia VI.

Quicquid Amalthea, quicquid Marpeßia dixit,
Herophile Phœbo grata quod admonuit,
Quasq. Aniena sacras Tiburs per flumina sortes
Portarit, sicco perlueritq. sinu.

nam ita in mss. legi, credo fidei clarissimi viri, & optimi poëtæ Iani Duzæ. & ipsam Albuneã a patria *Tiburtem* nominat. Paullo post etiã nõ recte habent vulgati libri, vbi de Erythræa loquitur, quę sola Sibyllarũ suo nomine cẽseatur

Quæ & nomen suum verum carmini inseruit, & Erythræam se nominatum iri prælocuta est; cum esset orta Babyloniæ.

Sincerius scriptus, *Erythræam se nominat, vbi proloquuta est; cum esset orta Babylone.* Proloqui vaticinari & futura canere. vnde *propheta,*

quod proloquerentur. Iulius Adraſto.

Tum capita viridi lauro velare imperant
Prophetæ ſancta caſte qui purant ſacra.

Secundi libri quarto capite, cum oſtendiſſet deos diſpoliatos a ſacrilegis non valuiſſe in vindictam ſuam, & flagitia Dionyſij Siciliæ tyranni recenſuiſſet, addit,

Nunc interim quæro, cur illi tot & tanta ſacrilegia in Dionyſio non vindicarint, qui non furtim, ſed palam deos ludibrio habuit. Cur hunc tam potentem ſacrilegum a templis, a cerimoniis, ab imaginibus ſuis non arcuerunt?

Membranæ, *Cur hunc tamen potentem ſacrilegum.* emendo, *tam impotentem ſacrilegum.* Impotens, iracundum & inhumanum ſignificat, quique ferri non poſsit, quod & cupiat nefaria omnia, & in ea quę concupiuerit omni mentis impetu feratur. Cicero epiſtola ad Plancum. *Quæ poteſt enim ſpes eſſe in ea rep. in qua hominis impotentiſsimi atque intemperantiſsimi armis oppreſſa ſunt omnia?* Gloſſographi explicant ὠμόν; & ſic Latini interdum *crudum* accipiunt pro duro & inexorabili. Truculento Plauti.

Ego faxo dicat me in diebus pauculis
Crudum virum eſſe.

Tertio libro, cap. IV. de philoſophorum inter ſe diſſentientium certaminibus ait.

Pereunt igitur vniuerſi hoc modo; &, tamquam Spartiatæ illi poëtarum, ſic ſe inuicem iugulant, vt nemo ex omnibus reſtet. quod eo fit, quia gladium habent, ſcutum non habent.

Spartos alij vocant, quos hic Spartiatas; de

quibus admonui Verisſimilium libro III. cap. V. vbi eam vocem luculento ſcriptori Cenſorino primus, quod ſciá, reſtitui. ſed ecce nuper Lutetię adueniens vidi, qui obſcure, vt in mendacio, ſed tamen hęc erepta ſibi quiritaret. ô hominem acutum! qui cuius ſcrinia cõpilaturus eſſet, eum vltro inſimulat. niſi tamẽ Autolycus ipſe κλεπτοσύνῃθ' ὅρκῳ τε, Vlyſſem infamię ſuę ſucceſſorem quęrit: pro quo videat, ne Homerum pręconem reppererit. Eiuſdem libri IIX capite ſequitur.

Priuationem doloris ſummum bonum putare non plane Peripateticorum aut Stoicorum, ſed Cynicorum philoſophorum eſt. Quis enim non intelligat ab ægrotis & in aliquo dolore poſitis eſſe hoc diſputatum?

Scriptus codex, *clynicorum*, ſola ratione ſcribẽdi peccans. nihil enim certius quam reliquiſſe Lactantium, *Clinicorum philoſophorum*. Clinicos philoſophos ridicule dicit ægrotos lectis affixos, & de valentium beata vita diſputantes ea, quæ præſens ægritudo dictat. alludens ad Clinicos medicos. qui ex Hippocratis ſecta lectos ægrotorum ambiunt, & curationes pręſcribunt. Etiam ſuperius opinor corrigendum *planoperipateticorum*. vt noua compoſitione verbi inconſtantiam diſſerendi & ſimul erraticam ambulationem Ariſtotelicorum exagitarit. & notum eſt *planos* etiam latine dici errones. Petronius. *Dum attonito vultu efferatoq. nihil aliud quam cædem & ſanguinem cogito, frequentiusq. manum ad capulum refero, notauit me*

miles, siue ille planus fuit, siue nocturnus grassator. Sententia loci totius est, neque eos qui libere ambulare potuerint primum disputasse indolentiam summum bonum esse, neque qui stare erecti; sed solos illos qui morbo debilitati in lectis cubuerint. μήτε τοὺς πλανοπεριπατοῦντας τὴν ἀναλγησίαν βίου τέλος ἐδογματίσαι, μήτε τοὺς ἑστῶντας τὸ σῶμα εὐτελῶς, ἀλλὰ μόνους τοὺς ἐν ταῖς κλίναις κακοπαθοῦντας. nã etiã in *Stoicorum* nomine allusio est; quã vt clarius videres, sentẽtiã græce extuli. Libro V. cap. II. de impio nebulone, qui a Christianis sacris resiluerat ad paganorum deliria.

Quis cum Demosthenes poterit ab impietate defendere? qui religionis cui fuerat assensus, & fidei, cuius nomen induerat; & sacramenti, quod acceperat, proditor factus est.

Venustius membranæ, *religionis cui fuerat accensus.* tota enim a re militari tralatio est: in qua qui sint *accensi* & quid *accensere*, omnes norũt. Libro sexto Peripateticorũ sententiam referẽs de ira, cap. XIX.

Itaque, ait, hanc ipsam iram comitem dicunt esse virtutis, tamquam nemo possit aduersus hostẽ fortiter dimicare, nisi fuerit ira concitatus.

Emendaueram, *hanc ipsam iram cotem dicunt esse virtutis*; aut certe, *fomitem.* & certe ita ex Platonis sententia Macrobius vinum censet esse *fomitem quemdam & incitabulum ingenij virtutisq.* Sed priorem coniecturam meam & liber scriptus probauit, & ipse Cicero; ex quo omnia sua mutuatur & deformat Lactantius.

Academicorum IIII. *Atque illi quidem etiam vtiliter a natura dicebant permotiones iſtas animis noſtris datas; metum, cauendi cauſſa; miſericordiam ægritudinemque clementiæ; ipſam iracundiam fortitudinis quaſi cotem eſſe dicebant: recte ſecus ne, alias videbimus.* De ira Dei II. capite, de philoſophis.

Refutabimus poſtea diligentius, cum reſpondere ad omnes ſectas cœperimus, quæ veritatem dum diſputant perdiderunt.

Diſputatione veritas inuenitur, non perditur. rectius igitur vetus, *dum diſſipant*. Simplex enim res eſt veri cognitio, & quam, ſi diſtrahas, amittas. Eiuſdem libri capite XX.

Ne fierent ea, quæ faciunt per iram & humiles & mediocres & magni reges; temperari debuit furor eius & comprimi: ne mentis impos aliquid inexpiabile facinus admitteret.

Vetus, *ne mentis impoſſibile aliquid i. facinus admitteret*. Corrigo, *ne mentis impos a bile*, aut certe, *in bile*. Profecto enim bile concitati a ſe exeunt, & mentis ſuæ parum compotes ſunt. Non procul aberrauit a vero ſuſpicio noſtra: ſed illa haud dubio ipſum verum attigit, in illo aureolo libello de Opificio Dei, cap. IIX.

Aurium, *foramina noluit eſſe nuda & inobſepta quod & minus decorum & minus vtile fuiſſet; quoniam ſimplicium cauernarum anguſtias præteruolare vox poſſet & ſpargi. niſi exceptam per cauos ſinus & retentam foramina ipſa combiberent, illis ſimilia vaſculis, quibus impoſitis ſolent anguſtiora vaſa compleri.*

Ms. *anguſtiores vaſa.* tu mea fide reſcribe in libro tuo, *anguſti oris vaſa.* nam in mente Lactantio fuit Quintiliani pulcerrimus loc⁹. *Vt vaſcula oris anguſti ſuperfuſam humoris copiam reſpuunt, ſenſim autem influentibus vel etiam inſtillantibus complentur; ſic animi puerorum quantum excipere poßint videndum eſt.* De alijs Lactantij locis, cum videbitur, alibi.

IANI GVLIELMII IN PLAVTI MILITEM GLORIOSVM QVÆSTIONES.

I. G. IO. PASSERATIO, ELOQVENTIæ profeſſori, & interpreti Regio. S.

QVVA me amabo iudicio tuo, vir doctiſsime, in aliquot Plautinæ Militis cõtrouerſis locis; &, ſi collineauit diuinatio noſtra, ſententia ſubleua. Ad quẽ enim prouocem aut libentius aut rectius, quam ad eum, cui minima, maxima, mediocria comici noſtri omnia ſunt perſpectiſsima? qui & abdita illius ſcholis tuis iamdiu argutiſsime euoluis, & ambigua dexterrime diſſoluis, & maculoſa eluis terſiſsime. Atque vtiná, quod cogitare te audio, idem vrgere porro perſeueres! vt optimum latinitatis auctoré induſtria tua integrioré & planiorem aliquando legamus. profecto non dubito, quin, quem nunc & ſuum ſenium lentiſsima tabe conficit, & imperitorum audacia ſæuiſsimis graphijs diſtimulat is te medico conualeſcere, & iterum in theatris ſuis cõſiſtere poſsit; neque fabulari ſolum nobiſcum, ſed etiam

ſuo genio iocari. Perge tantum quo cœpiſti gradu, & hoc tantum bonum reipub. matura, non propera. Nam de noſtris paucarum noctium vigilijs & iactura leuis eſt, ſi offenderint; & emolumentum non magnum, ſi repperint, quibus perſuadere poſsint. quæ tum denique præclare munus ſuum exſequentur, ſi te, Paſſerati, & huiuſmodi viros alios ad bene de Plauto merendum currentes, quod aiunt, incitarint.

IANI GVLIELMII IN PLAVTI MILITEM GLORIOSVM QVÆSTIONES.

Capvt I.

Plauti negligentia notata. volup. Multa Milite emendata.

OEconomiam Plauti accuratiorem multi deſiderarunt. & eſt ſane in hac re negligentior ſæpe, quam leges comicæ poſtulabant: quas vnice & admirabili artificio obſeruat Terentius, hanc partem noſtro hoc longe præſtantior. Vel illud mea ſententia non leue peccatum, quod Milite Palæſtrionem commemorantem facit, quo pacto & Sceledrus ludiſicãdus ſit, & Acroteleutium geminæ ſororis ſuæ mentitura perſonam, quorum neutrum tum quidẽ fore ſcire poterat: qui neque viſam mulierẽ apud ſenem Periplectomenem cognouerat, neque vt iſti mali remedium faceret, cogitarat. Itaque ridicule e duabus ſcænis continuis prior narrat gerundæ rei eum modum, quem poſterior multo conatu inueſtigat & extricat. ſed huius generis multa in Plauto. nos, vt occœpimus, non poëtæ, ſed librariorum & correctorum errores veſtigijs odoremur, & quod in nobis eſt, eluamus. Scæna, Niſi hercle.

——— ſed quid eſt Palæſtrio.

Quod voluis aſtute tecum in corde. P A. pauli-

ſper tace.

iambus trochæum ingreditur, non recte & cũ litterarum ductum conſidero, non abhorrere vero videtur, olim hîc fuiſſe. *Quod volutas tute in corde.* Pluſculis verſibus poſtea.

Magnum illic honorem incipis, ſed magna munis mania.

eadem lex carminis mendum prodit, quod ſententia diſpellit. ea.n. poſtulat, *Magnum i. h. incipis, & magna.* Doctiſsimus Camerarius aliter, ſed licenter nimis. Scæna ſequenti.

PA. Quod id eſt facinus? SC. impudicum. PA. tute ſcis ſoli tibi.
Mihi ne dixis. ſcire nolo.

Scis, contractio priſca eſt, pro *ſcias*. Tute, inquit, tibi ſoli ſcias, mihi ne dixeris. nam amici mei coniecturam ingenioſam fateor; veram nego. Longe hinc infra.

Scin tu nullum commeatum hinc eſſe etiam a nobis? SC. ſcio.
Neque ſolarium, neque hortum niſi per impluuium ſcio.

Multo lepidiora erunt, ſi diſtinxeris perſonas. *SC. ſcio PA. Neque ſolarium, neque hortum niſi per impluuium? SC. ſcio.* quomodo poetam ipſum eas voluiſſe in ſcæna loqui, mihi quidem vel deierare nulla religio eſt. Scæna quæ ſequitur,

PA. Scis te periſſe nunc quidem domi certo. SC certa res eſt.
Nunc noſtrum obſeruare oſtium voluiſſe. SC. at Sceledre quæſo.

Qui mutarunt, eos verſus refellit, & præte-

rea sententia: neque video quæ vestigia sequantur, cum reponunt *ne euolet*, pro, *voluisse*. Ego improbare non possum diuinationem animi mei, *Nunc nostrum obseruare ostium volup est.* ita superius dixit idē Sceledrus. *te Palæstrio volup est conuenisse.* Volup est, vt lubido est: κατ' ἀποκοπήν a voluptate; vt a facultate, facul. Scis te perijsse, inquit Palæstrio Sceledro: respondet ille, certa res ea quidem est, me perijsse scilicet: sed nunc lubido est hoc ostium custodia diligenti obseruare. Scæna proxima.

Nimis beat, quod commeatus transtinet iam parietem.

Pro *iam* malim, *clam*. supra .n. ipse ille Palæstrio, *Qua commeatus clam esset hinc huic mulieri.* & quam sæpe in hac voce peccatum, aliquoties ostendi superioribus fabulis.

CAPVT II.

Varronis putei *etymologia confirmata. Festiua opera* . Quòd, *pro quò. Miles explicata, emendata. item Mostellaria.*

SCÆNA, *Satin' abijt.*
PE. abi intro ad vos domum
Continuo, vide sitne ista hæc vostra
intus domi.

Certum puto, *sitne isthæc vostra intus domi.* Meam cum videris, vide inquit si isthæc vestra intus domi est. Non longe hinc est.

Nam ex vno puteo similior numquam potest
Aqua aquæ sumi, quam hæc est atque ista hospita.

ad quos versus respexisse plane arbitror M. Varronem, cum putei ἔτυμον proponit de L L. libro V. *Vnde sumi potest, puteus.* Sunt enim ἐτυμολογίαι eius, quæ nobis magnam partem frigidæ & ineptæ videntur, nihil aliud quam allusiones ad vetustissimorum poëtarum exempla. Ea caussâ nihil mutandum in Varrone, vel legendum, vt in veteribus libris inuenit acutissimus Scaliger. *Vnde sumi pote.* quomodo in Plauto etiam fuisse, ego quidem non dubito. Sub finem etiam scænæ,

Nimium festiua mulier operam præbuit.

Multo verius censeo, *festiuam mulier operam.* Sic infra, *operam adiutabilem*; Persa, *fidelem* dixit. Scæna, quæ hanc sequitur.

Es bibe, animo obsequere mecum, atque onera te hilaritudine.

In fragmentis huius comœdiæ hic versus ponitur, leuiter contaminatus: quem e Plauto ipso apud Nonium corrige, & in fabula non in frustis lege. Eadem scæna.

Nunc quod occepi obsonatum pergam.

notabis *Quòd* poni pro *Quo*: & versui sustinendo interiectum D. nam *quòd occœpi* est, quo intendi, quo ire volui: tale est hoc Mostellaria. *Hem tene. age i simul. Quòd ego eam, an scis?* Eadem fabula auferendi casu tamen *quod* scribitur ab eadem caussa, scæna, *Scelestiorem.*

Manifesta res est, nisi quod occurro prius.

Seruus Tranio præsente hero in danistam incidit, a quo ad amicam liberandam argen-

tum ſumtum erat: itaque exterritus; atat, inquit, opprimor manifeſto miſer, & pateſcunt omnia, niſi aliquo commento prius occurrero. Sed ad Militem reuortor. in quo longo interuallo poſtea eſt.

Ne me ſurdum verbera, tu ſi audis. ego recte militi
Dabo, a tua mihi vxore dicam delatum & datum
Vt ſe deamet, conciliarem.

Suſpicabar eamdem rem ignoratam verſui maculam offudiſſe, vt paullo ante ſententiæ nebulam, rectiuſq. fore. *vt ſed eammet conciliaret:* pro, eampſe. ſed fortaſsis editio vetus Pij non male, *ſeſe ad eum conciliarem.* Vulgati quidem libri ferri non poſſunt. Præterea verſu primo gloſſema olet, *militi*; neque patitur verſus. In veteribus editionibus, *ego recte meis dabo,* veriſsime. & ſolent ad eum modum comici numeros commutare. Sticho. *Noui ego noſtros; exorabilis eſt. Noſtros*, ait; cum de ſolo patre loqueretur: vt hic, *meis*; cum de vno milite. Sequitur.

Ego eo intro igitur. P Æ. & precepta ſobrie vt cures face.

Monui ſuperius de vulgatiſsimo errore, qui etiam hîc turbauit. tu mihi aſſentire, & corrige: *Ei, precepta ſobrie.* Ei, i.

CAPVT III.

Procliue, planum. Porculena. Seminium. Cenſuræ multæ ad Militem. Rudentes locus de coniectura ſuppletus.

SSENTIOR amicissimo meo nuper, nunc desideratissimo Palmerio in mendo cubare illa Scæna *Rem omnem*.

. Nempe tu nouisti militem meum herum. AC. rogare mirum est.
Populi odium quin nouerim?

sed medicinam aliter fieri oportere censeo, quam ille duobus verbis eiectis tentauit: ego mitius agendum arbitror, & inducto *est*, interpunctione cetera recte habitura confido. *rogare? mirum Populi odium quin nouerim!* cui coniecturæ & sensus huius loci, & versuum ratio fauet. Sub finem scænæ versus transpositi videntur: vt multis alijs huius poëtæ locis accidit. nam cum ita publice omnes libri habeant.

PE. Abeamus ergo intro, hæc vti meditemur cogitate
Ne quid vbi miles venerit, titubetur. AC. tu morare,
Vt accurate & commode hoc quod agendum est exsequamur.

concinnius tamen & venustius longe legetur, vt mea opinio est,

Abeamus ergo intro, hæc vti meditemur cogitate,
Vt accurate & commode hoc quod agendum est exsequamur.
Ne quid vbi miles venerit titubetur. AC. tu morare.

& solet in comœdijs scænas sæpe claudere, *tu morare. num moror?* hîc quidem ita apte, vt neminem nisi ineptum aut maliuolum mihi non

aſſenſurum arbitrer. Scæna, *Iamne eſt ante ædis circus.*

Enim cognoui nunc, feciſti modo mihi ex procliuo palam rem.

Cum litterarum ſimilitudinem cõſidero, non pœnitet conieciſſe me, *ex procliuo planam rem:* aut, quod malim, *ex procliuo planum.* Procliuum, inclinatum vt fiat. nondum tamen certum, planum; exploratum, manifeſtum. & ita hęc ſibi etiam Aſinaria Plautus iocãs opponit. *Nam iſthuc procliue eſt, quod iubes me plane collocare.* & ſane admodum inclinat animus credere, eandem venuſtatem ſermonis excidiſſe Rudente quoque, ſcæna *Serio ædepol.*

Eſtne hic vidulus, vbi ciſtellam tuam ineſſe aiebas? P A. is eſt.
G R. Perij hercle ego miſer, vt priuſquam plane aſpexit, illico
*Eum eſſe dixit. P A. Faciam ego hanc rem * planam tibi:*
Ciſtellam iſthic ineſſe oportet.

Deeſſe hic quædã verſus ratio arguit, & Lambinus in ſuis libris voces fugiẽtes & iam euanidas fuiſſe ait. quas quis audeat poſtulare ſe diuinando poſſe retrahere? tẽtat tamen Camerarius, *ex incerto planam.* Lambinus vero etiam edi voluit, *rem quam quæris planam tibi.* Liceat & mihi in his μικτοῖς aleam iacere, minore periculo ſi errem, quia libris quidem Plauti non infero. Puto ergo fuiſſe in lituris illis,

Faciam ego hanc rem ex procliui planam

Primum ob ſimilitudinẽ quam habet is locus,

cum hoc ex milite: deinde ab ipſa ſententia monitus. nam quæ procliue fecerat, eſſe inibi crepundia ſua, quia vidulum agnouerat; ea illud planum facturã ſe porro ait, dum memoriter narrat, quid illic contineatur. Inferius.

Non hic ſuo ſeminio quemque porculum impertiturust.

Editiones antiquiſsimæ, *quamquam proculenam.* & malum illis librorum corruptoribus, qui mutarunt. Porculena porcula eſt; eadem forma, qua ſocienum, dubienum, alienum fecerunt. Et eleganter in hac re *ſeminium* dixit etiam Lactantius de Opificio Dei XII. *Vena in maribus, quæ ſeminium continet, duplex eſt.* ſic mss. nam vulgo non ita bene, *ſemen.*

CAPVT IV.

Eſcendere. Modice ſapis. Poſtibi. Interea loci. Proceſſum in Milite emendanda, illuſtranda. correctus Pacuuius.

ERPVSILLVM eſt, quod dicam:
ſed dignum quod dicatur tamen,
Scæna *Sequimini,*

Non tu ſcis cum ex alto puteo ſurſum
ad ſummum aſcenderis.

Vetuſte editos præferre, *deſcenderis.* abſurde, fateor; ſed vnde dilucefcit veritas. Legendum .n. antiqua ratione, *eſcenderis.* de qua ſcribſimus, & ſcribemus. etiam hoc taceri fortaſſe poterat,

——si præsenserit
Miles, nihil hinc ferri poterit, huius nunc cum maxime
Opus est dolis.

sed quod magnos viros monere aut puduit aut fugit, ego minutus monebo, aliter collocandam ὑποστιγμὴν. *nihil hinc ferri poterit huius: nunc c. m. o. e. dolis.* Nihil huius rei, inquit, quam struimus confici poterit, si miles dolos olfecerit. quare nunc cum maxime dolis vtendum est caute. Deinde est.

——ille extemplo illam hortabitur,
Vt eat, vt properet, ne sit matri mora. P L. multimodis sapis

Excurrit hic versus, & syllaba amplius trahit, quam per legem Pediam licet. Confirmabo hîc nihil, sed de suspicione dicam omnia. Nonius in Modicum e Plauti Milite laudat, *Modice sapis*: quæ verba vide ne hinc sumserit vtenda a Pleuside. certe quidem alius locus totius fabulæ nullus est, vbi eorum aut vestigium aut mentio fit: & qui vim aduerbij *modice* non ceperunt, facillime potuerunt reponere, *multimodis*. quod lex carminis culpæ arguit; alterum autem illud tantum non efflagitat. Scæna, *Hera eccum.*

viden vt tremit atque extimuit,
Postquam te aspexit! P T. viri quoque armati idem faciunt, iube domum ire.
M I. Ne tu mirere melius mulierem. P V. sed quid vult facere me?

MI. Adsedeas, tecum viuere volt atque ætatem exigere.

Locus insignis, sed in eo insigne mendum mirũ latere tam diu potuisse. profecto enim vere conieci, scribsisse Plautum.

viri quoque armati idem isthuc faciant.
Ne tu mirere mulierem MI. iube domum ire, melius est.

digero tantum verba, vt vides: quæ aberrauerant. Scita ancilla Milphidippa, vt scænam adiuuaret, viden' inquit, vt hera mea tuo aspectu obstupuit & contremuit! quæ res amoris magnitudinem ostendit ita, vt nulla æque alia. Hic miles, vndecumque captans suas laudes, idem viri, ait, armati in acie faciunt, ne tu mirêre mulierem. quasi vero eadem res tandem sit. Ancillula, vt quamprimum technæ conficerentur, quæso, inquit, iube eam domum ire. id melius erit. Ita distinguenda hæc, etiam probat militis responsum. *quid me vult facere?* nam si illa domum iret, quid se futurum esset animi pendebat, qui non minus cupiebat, quam illæ malæ merces se cupere simulabant. Eam dubitationem belle tollit ancillula. *Vult*, ait, *ad sed eas.* sic scribe in Plauto. ostendit .n. ita legendum, quod sequitur, *Ego ne ad illam eam.* nam D. littera interiecta locum vitiauit. Scæna, *Si alium alio pacto.*

Verum cum multos multa admisse acceperim,
Inhonestum propter amorem atque alienum a bonis.

Pij editio. *Inhonesta*. neque dubito quin illo exemplo porro sit mutandum, *atque aliena*. Scęna proxima.

Ibo quamquam inuita facio omnia. pietas sic cohibet. P L. sapis,

Illud, *omnia*, perspicue irrepticium, numeris repudiantibus. Scęna vltima.

C A. Verberetur etiam, post tibi amittendum censeo.

Melius est, *postibi*. comicum n. id est Plauti maxime verbum. Pœnulo. *Postibi qui eum surripuit, huc deuexit.* tale est quod passim occurrit in bonis scriptoribus, *interea loci.* id restituo Pacuuio apud Nonium in Flucti,

——— interea loci.
Flucti flaccescunt, silescunt venti, mollitur mare.

nam in omnibus exemplaribus est, *interea loca*, nulla bona sententia.

CAPVT V.

Locus Terentij a Plauto. idem emaculatus Adelphis.

TERENTIVM Plauti imitatione meliorem factum sæpe dixi, &, vt mea fert opinio, etiam exemplis planum feci. cuiusmodi & hoc est, quod nunc proferam ex hac fabula, scæna *Cohibete intra limen.*

P A. Nimis bona ratione nimiumq. aperta tu multum vides.
Et tibi sunt gemini, & trigemini, si te bene habes, filij.

PE. Pol si habuissem, satis cepissem miseriarum liberis,
Censerem emori, cecidisset ne ebrius, aut de equo vspiam,
Metuerem ne vbi defregisset crura aut ceruices sibi.

Hanc parentum sollicitudinem adumbrauit ex Vmbro nostro Afer ille Adelphis, verbis Micionis.

Ego, quia non redijt filius, quæ cogito!
Quibus nunc sollicitor rebus! ne aut ille alserit,
Aut vspiam ceciderit, aut præfregerit.
Aliquid.

Vides etiam venustiora fecisse, quæ aliunde acceperat. sed ijsdem Adelphis, quoniam hîc sum, non tacebo quid mihi de vno & altero præterea loco videatur. Scæna ea quæ hanc sequitur vulgo vulgant.

nam si esset, vnde id fieret,
Faceremus; & tu illum tuum, si esses homo,
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet.

verum duo mss. mei, quos antiquissimos habui, liquido scribunt, *dum per ætatem decet*. quod valde arridet. profecto enim magis de nō decet hanc ætatem tali ludo ludere, quã licet: & solent poëtæ cum genio nostro ne desimus hortantur, eo quoque argumento vti, futurum vt ætate prouectos hæc ludicra non deceat Tibullus.

Iam subrepet iners ætas. nec amare decebit.
Dicere nec cano blanditias capite.

Scæna *Numquam ita.*

Ita eos meo labore eductos maxumo hic fecit
suos
Paullo sumtu: miseriam omnem ego capio, hic poti
tur gaudia.
Age age nunc experiamur contra hæc quid ego
possiem,
Blande dicere, aut benigne facere quãdo eo prouocat.

Multo venustius fore arbitror, si scribseris. *experiamur contra ecquid ego possiem Blande dicere.* & error librariorum tralatitius est. Etiam illa mihi suspecta mendi scæna *Iubet frater.*

Postremo non meum illud verbum facio, quod tu
Micio.
Bene & sapienter dixti dudum: vitium commu-
ne omnium est,
Quod nimium ad rem in senecta attenti sumus
hanc maculam nos decet.
Effugere.

nam verius censeo, *Postremo nũc meum illud verbum facio.* Quæ tua, inquit, sentẽtia modo fuit, cum me recte & ordine reprehenderes, eam nunc facio meam; & totidẽ verbis te moneo.

CAPVT VI.

Commune cretensium. Per erat molestum. Cicero suasione legis Maniliæ correctus.

ETIAM nũc lubet pergere, & appendicẽ Plautinis addere ex M. Tullio, cui⁹ elegantẽ locũ cõstituisse me arbitror, in suasione legis Maniliæ, siue, vt meæ mẽ-

branæ conſtanter & recte habent, de Imperio Cn. Pompeij. ſed vide, Io. Paſſerati, ſi probare potes animi meĩ ſuſpicionem. Ait Cicero.

Age vero, illa res quantam declarat eiuſdem hominis apud hoſtes populi Ro. auctoritatem, quod ex locis tam longinquis, tam diuerſis, omnes vna huic ſe dediderunt? quod Cretenſium legati, cum in eorum inſula noſter imperator exercituſq. eſſet, ad Cn. Pōpeium in vltimas prope terras venerunt, eiq. ſe omnes Cretenſium ciuitates dedere velle dixerũt? Quid? idem ipſe Mitridates nonne ad eumdem Cn. Pompeium legatum vſque in Hiſpaniam miſit? eumq. Pompeius legatum ſemper iudicauit? ij, quibus ſemper erat moleſtum ad eum potiſſimum miſſum, ſpeculatorem quam legatum iudicare maluerunt.

Quis ſuſpicetur in his tam ornate & grauiter decurrentibus verbis de mendo? non ego mehercule: niſi me optimi & vetuſtiſsimi libri mouiſſent. & habet hoc Cicero, vt granditas ſplendidiſsimæ orationis facilius occultet pluſculas culpas, quas haud fere extrahere poſsis ſine iſtorum indicũ ſagaci proditione. Primo igitur tres mei, Turingicus, Vuerdẽſis, Colonienſis baſilicanus, *Omnes vni ſe huic dediderunt*. verius. nam vna qui potuerunt tam diuerſi & diſsiti? etiam ex ſuperioribus illis conſtat ita eſſe ſcribendum, *partim vnius huius imperio ac poteſtati ſe dediderunt*. Deinde in Baſilicano liquido & ſine litura eſt, *Quod communi Cretenſium legati*. de quo eo acrius cogitaui, quo perſpectior mihi harum membranarum

rum

tum mirifica & singularis bonitas erat. Sed non difficulter extricaui, quod tu certe probabis, Passerati. nam littera vna adiecta scribo. *Quod a communi Cretensium legati.* Nugas egero, si docere coner pluribus, Græcis *χοινὸν ἀσίας; σικελίας, βιθυνείας, λυκίων, κυπρίων* dici; & ea Latinos reddere, Commune Asiæ, Siciliæ, Bithyniæ, Lyciorum, Cypriorum. In medio nummi & marmora, quæ testantur; & nota Ciceronis loca, Frumentaria in Verrem. *Cui statuæ stant Romæ inauratæ a communi Siliciæ, quemadmodum inscriptum videmus, datæ.* Et iterum. *Quis appellare auderet, cum videret statuas ab negotiatoribus, ab aratoribus, a cõmuni Siciliæ?* In eumdẽ Quæstura. *Proquæstore vero quomodo iste commune Miliadum vexarit.* Sic ergo hîc a communi Cretensium legatos missos ait, hoc est, communiter ab omnibus Cretensium populis. neque aliter sane omnes Cretensium ciuitates Pompeio dedere potuerunt. Et quamuis aliter sit, tamen in hac caussa & in Pompeiana laude commodum est M. Tullio temporis hoc caussa, vt multa, iactare. re quidem ipsa Põpeius dediticijs Cretensibus recipiendis labẽ & maculam nomini suo perspicuæ maliuolentiæ inussit. de quo videndus Plutarchus. Deinde in eodem basilicano, *Quid idem isti Mithridates.* vt plane rectũ arbitrer, quod repperit amicus tuus vir clarissimus D. Lãbinus, *iste.* Mox idẽ & Vuerdensis, *eum quem legatum.* admodũ quã suauiter, & valde Ciceroniane. Sequenti mẽbro aberat a Basilicano, *semper*: quod ceteri

tamen tres mei agnoscunt. Sed non temere optimus ille errare solet. vide ergo ne emendādum sit potius mutatione non magna. *ÿ quibus per erat molestū, ad eum potißimū missum.* Suspicor enim ad hęsisse S a fine præcedentis vocis ad sequentem & factum *sper*; ex quo porro a properantibus librarijs , *semper* . Amat quidem hanc tmesin Cicero noster. ad Atticum libri I. postrema epistola. *Per mihi , per, inquam, gratum feceris.* & libri V. ep. X. *Per mihi erit gratum, si id curaris ad me perferendum.* etiam.X. ep.I. *Per enim magni æstimo tibi firmitudinem animi nostri & factum nostrum probari.* Postremo ijdem libri, *iudicari.* Alia ad hunc librum plurima suo tempore & loco . nunc hæc considera , doctissime Passerati.

IANI GVLIELMII IN PLAVTI MERCATOREM QVÆSTIONES.

I. G. PETRO DANIELI IC. S.

P. Virgilij ambrosia & nectare libenter & sæpe victito, etenim bene libenter victito. sed patere hoc a me tibi libere dici, P. Daniel: numquam illas tam delicatas lautitias regusto, quin tacito cogitationis flagitio te verberem. Scis profecto quid arti Musicæ, quid nobis amatoribus Musarũ, quid tibi ipsi debeas. quo magis viso opus est, ne publice, immunis; priuatim, etiam crudelis existimere: qui nobis, tantum beneficiũ; tibi, talem gloriã tamdiu inuideas. Quare cum dijs beneuolentibus *Seruium* tuũ, illud rei antiquariæ prõtuarium, adorna, & in publicũ, summa tua cum laude, tandẽ emitte. Quãtopere doctos & eosdẽ bonos viros tibi sis obstrictus, ex eo perspice; quod solo gustu paucissimarũ partiũ spẽ omniũ arrexeris, & eã exspectationẽ cõmoueris, vt vel in primis te numeremus, a quo augeri & ornari bonæ litteræ maxime possint: neque libris tantũ tuis & copiosissima bibliotheca; sed etiam studio & vberrima doctrina: quæ vtraque hic te adhibere valde velim, dum Plautina hæc nostra recenseas, rogatu meo: quæ ita vt correxi rescribenda sane censeo, nisi tu dissentias.

tis malis verbis oneratus. quod ipſum verbum ea cauſſa libenter hîc, ex ſententia certe, repoſuerim. *onerat ſuo cum patre*. nam ſuadere videtur ipſe Plautus, in quo hac eadem de re eſt. *Quibus eſt dictis dignus oneremus vſque ambo*. Sequitur prologo,

Amare valide cœpi hic meretricem. illico
Res exulatum ad illam abibat iam patris.

Vbi malim, *clam patris*. & id magis probat lex ludicra, qua hęc fabula concluditur. *Si quis prohibuerit, plus perdet clam, quam ſi prahibuerit palam*. Leuiuſculum erit, ſed monebo tamen, tertio ab hoc verſu,

Obiurgare pater hæc me noctes & dies,

potius ſcribi debere, *heic me*. & mendi occaſio diphtongus fuit, quam pauci in eo aduerbio exprimunt, aut agnoſcunt. Paucis poſt verſibus eſt,

Omnes tenerent mutuanti credere.

ſed veterrima quæque editio, *mutuitanti*. quod poſteriores mutaſſe nollem. nam quid mouit eos? an non hæc huiuſmodi verba præter eam, quæ omnibus nota, frequentandi ſignificationem, etiam cupiditatem interdum, & conatum notant? Certe *venditare* eſt venditionis cauſſa oſtentare, vendere cupere. ita hic *mutuitanti*, mutuari geſtienti, vt mutuetur omnia molienti. Deinde eſt.

Rationem peſſumam eſſe, ea qua ipſus optuma,
Omnes labores inueniſſet per feros
Amoris vi diffunditari ac deteri.
Conuicium tot me annos iam ſi paſceret.

Ferri hæc possent; tametsi versus postremi sententia parum arguta exit; sed ferri possent, absq. mss. esset, in quibus auorum iam memoria repperit Baptista Pius, *diffunditari ac didere*. Valde hoc placet; sed vt locus totus emaculetur, ita rescribendum existimo,

Amoris vi diffunditare, ac didere
Cum eum tot me annos iam si poscerem.

Pessime mecum agitur, ait senex, si quæ ego optima ratione & magnis laboribus peperi bona, ea tu adolescentum dedecus modis pessimis & amorib' te postulas dilapidare ac disperdere. *Didere* est dispergere, &, vt Donatus interpretatur, diffundere in multos. & præclare ex illo grammatico noster Palmerius Phormione restituit,

Quod ne ego perscribsi porro alijs ac dididi?

tametsi ego paullo propius ad libros Terentij censeam posse rescribi,

Quod ne ego perscribsi porro ijs quibus dididi?

nam iocus ex inopinato est. perscribebantur pecuniæ, quibus deberentur; at hic ijs se perscribsisse ait, quibus dididerat.

CAPVT II.

Inmundus rusticus. Placide, propere. Electare. Multa hac fabula correcta, declarata.

DAVCIS post versibus sequitur eodem Prologo.

——adeo arte cohibitum esse se a patre,
Multo operę inmũdo rustico se exercitũ:

Neque niſi quinto anno quoque poſſe tum viſere
Vrbem.

Inm indum ruſticum ſordes agreſtium vocat opinor. nam ita iam malim, quam diuiſo verbo, *in mundo ruſtico*. Tertullianus de habitu muliebri. *Cultum dicimus, quem mundum muliebrem vocant: ornatum, quem immundum muliebrem conuenit dici.* tametſi alterum illud recte etiam hic retineri poteſt, vt nuper ex Appuleio oſtendi. Deinde correxerim,

Neque niſi quinto anno quoque aſſuetum viſere,

Sequitur enim ſtatim, *rus exigi ſolitum a patre.* quod verbum huic reſpondet. Paullo poſt hęc ſunt,

Agrum ſe vendidiſſe atque ea pecunia
Nauim, metretas quæ trecentas tolleret,
Paraſſe, atque ea ſemper cis vectatum vndique,
Adeo dum quæſtum haberet, peperiſſet bona.

Manifeſtus vitij ex his verſus tertius. quid enim ſignificet, *ſemper cis vectatũ vndique?* Emendat ingenioſe, vt omnia, eruditiſsimus Scaliger, *atque eapſe merces vectatum vndique.* Paullo propius antiquam ſcripturam ego,

Paraſſe, atque ea ſe in Perſis vectatum vndique.

& conuenit aptiſsime ſentẽtia. Solebant enim Attici ciues in Perſiam, aut Aſiam, aut Ægyptũ rei quærundæ cauſſa nauigare; tum illic circumuehi & mercaturæ operam dare, donec onuſti opibus & quæſtu magno facto de reditu cogitarent. Id ex Perſa, Moſtellaria, Sticho, Trinũmo huius noſtri clariſsime videre eſt, & multis Terentij locis. Verũtamen eruditorum

iudicium ſit, vtra harum emendationum verior, melior. Illud ſcæna, *Ex ſummis opibus*, non recte multi capiunt.

Loquere id negotij quicquid eſt. AC. placide volo
acquieſcere.

non enim hoc dicit ſeruulus, velle ſe placide quieſcere: ſed iubet herum placide ſingula exquirere. ſibi enim curſu defatigato quiete op' eſſe. itaque ſic interpungo, *placide: volo acquieſcere. Placide,* lente, cum mora, paullatim, cui e regione reſpondet, *propere.* Milite. *Propere hoc non placide decet.* Sub finem ſcænæ,

——— ea ego huc præcucurri gratia,
Ne te opprimeret imprudentem, atque electaret.

Electare, rogando & appellando blande elicere, erogitare. ſic in vſu multo ſunt, *delectare, prolectare.* caue audias interpretem qui reſcribit, *eluctare.*

CAPVT III.

Animi, linguæ decem. Cæcilij fabula Molitrix. Quid ſi vnum faciam? Cenſuræ pluſculæ ad Mercatorem.

SCÆNA ſequenti lepidum ſomnium Demipho commemorat, & nimium præſenti euētu. ſcias non Sabinos ſolum, vt habet vetus adagio, ſed etiam poëtas, quod volunt, ſomniare. ſed librariorum, vt puto, incuria verſus trāſpoſiti loco ſuo emigrarunt illic,

Reſpondet, ni properem illam ab ſeſe abducere,
Ad me intro domum ad vxorem ducturū meam.

Aſt non habere cui commendarem capram:
Atque oppido hercle bene velle illi viſus ſum,
Quo magis quid facerem cura cruciabar miſer.

Concinnior enim ſententia erit,meo iudicio, ſi ſcribemus.

Atque oppido hercle bene velle illi viſus ſum,
Aſt non habere,cui commendarem capram,
Quo magis quid facerem,cura cruciabar miſer.

Cauſſas ſollicitudinis duas ponit ſuam beniuolentiam in capellam, & quod eam abſtrudere nuſquam poſſet. Aliquanto poſt.

——— *atque ego conſpicor*
Nauem ex Rhodo qua heri eſt aduectus filius,
Collibitum eſt illud mihi neſcio quî,viſere.

Sincerius exiſtimo, *Collibitum eſt illuc.* notæ formulæ, *ad forum,in theatrum, domum viſere.* Non grauius eſt,ſed non tacebo ſcæna proxima,

Ne ſis,ne obiurga.hoc non voluntas me impulit.

Hôc antique ratione ſcribendi eſſe *huc.* Ea quę hanc continenter ſubſequitur,

Ita animi decem in pectore incerti certant.

Senarium non male recolligo, vna voce traiecta.

Ita animi in pectore incerti certant decem.

Sic Bacchidibus decem linguas dixit, ἀντὶ πολλῶν. *Qui ſi decem habeas linguas mutum eſſe addecet.* Non hinc longe.

Per mare vt vectus,nunc oculi terrã mirantur tui
CH. Magis opinor. DE. id eſt profecto.

Perſonæ indices litteras aliter colloco, *nunc oculi terrã mirantur tui Magis.CH.opinor.DE.id eſt.* Scilicet qui diu in mari vectus erat,magis ter-

ram mirabatur, quam solitus erat. Multis interiectis versibus sequitur.

Nihil opus nobis ancilla, nisi quæ texat, quæ molat.
Lignum cædat, pensum faciat, ædis verrat, vapulet,
Quæq. habeat cottidianum familiæ coctum cibum,

Coquam versu postremo significat, & quæ panem faciat; non, vt censet amicus meus, auide obstrudat: primo, ancillam molitricem: cuius nomine Cæcilius fabulam docuit. nam qui eum titulum in rem obscenam trahunt, obsceni ipsi sunt. Scæna, *Adducam ego illum.*

D E. Scio pol te amare, quom isthæc præmonstras mihi
Quid si igitur vnum, factum hoc si censes, coquum
Aliquem arripiamus, prandium qui percoquat.

Sane quam eleganter emendat Palmerius, *Quid igitur si hoc bonum factum censes.* sed tamen alia omnia vt censeam, faciunt editiones antiquæ, in quibus est: *vnum factam.* nam negari nō potest probabilius hæc a me correcta vnius litteræ mutatione,

Quid si igitur vnum faciam? hoc si censes, coquum.
& alludit ad superius a se dicta Demipho, *Quid aliud faciam?*

CAPVT IV.

Tectus ardet. virum auct. Experiri. Concedere. Lege se tenere. Hæc fabula correcta, & a corruptelis defensa pluries.

CÆNA, *Sum ne ego.*

——— e heu disperij, vultus neutiquam huius placet.

Tristis incedit, pectus ardet: hæreo, quassat caput.

Non placet vbique tricari, & hulcus quærere non curare. Verba hæc inconstantis & pæne amentis exspectatione adolescentis sunt. Itaque cum videret tristem aduenire Eutychum, *pectus ardet*; ait hoc est, discrucior animi maximo angore. nã in summo dolore hanc formulam vsitatam docet Cicero his poëtæ veteris verbis,

Nunc demum mi animus ardet.

quibus e contrario & tamquam e regione respondere censet illa gestientis lætitia,

Tanta lætitia auctus sum, vt mihi non constem.

Etiam de illo variæ sententiæ sunt, scæna

Agite ite.

Haccine tua est amica, quam dudum mihi

Te amare dixti, cum obsonabas. LY. non taces?

CO. Satis scitum filum mulieris, verum hercle amat.

Veteres libri, *Verum hercle auet.* mihi quod simplicissimum est, idem verissimum videtur, *veirum hercle auet.* vt designarit virosam esse, & sibi virum quærere. quod maxime solent, quibus forma sua digna videtur, vt colatur & exerceatur. Sequitur.

Vin me experiri? LY. nolo. CO. mercedem cedo.

Emendatur argute, *expediri*, sed non vere. Experimur mercennarios, cum eorum opera

vtimur. ſupra hac fabula *Vin tute mihi eſſe obſequentem, an neuis. AC. opera licet Experiri.* Et hoc rogat cocus, velit ne operam ſuam experiri in percoquendo prandio Lyſimachus: cum abnueret ille; at tu, inquit, mercedem cedo,quæ conducto debetur.Sed nec illud mutari neceſſitas vlla cogit ſcæna, *Diûum atque hominum.*

Non concedam, neque quieſcam vſquam noctu neque interdius.

Concedere enim eſt quieſcendi cauſſa aut cõſiſtẽdi in locum quempiam ſecedere. Rudẽte. *Paulliſper remitte reſtem, dum concedo & cõſulo.* Sed ea ſcæna, a qua hoc caput exorſus ſum, hoc verſu.

Certum eſt præconum iubere iam quamtum eſt condutier.

malo veteres libros ſequi,in quibus;*præconium.* is gignendi caſus antiquus eſt, etiam Ciceroni non vitatus pro P. Quinctio.*Tollitur ab atrijs Licinijs atque a præconium conſeſſu in Galliam Næuius.* ſic membranæ, quarum auctoritatem nos non contemnemus. Longe hinc infra.

Omnibus me ludificatur hic me modis. ego ſtultior,
Qui iſti credam. commoratur. chlamydem ſumam denuo.

Verius cenſeo, *Qui iſti credam, commorator.* certe venuſtius in ſe dixerit, qui ſibi moram obceret ipſi, dum Charino auſcultaret. Scæna poſtremo, illud

———dicamus ſenibus leges cenſeo,
Priuſquam abeamus; quas leges teneant, contentiq. ſint.

Vulgarius mihi videtur, *leges tenere*, & vix dignum Plauto.pollula certe mutatione politiſſimam loquendi formam reſtituas. *qua ſe lege teneant, contentiq. ſint*. Sic Lucillius.

His te verſibus interea contentus teneto.

neque eſt quod quem moueat numeri mutatio, quam inferius iterũ perſequitur. *Hac adeo vt ex hacce nocte lex primum teneat ſenes.* nihil tamen nimium confirmo.

CAPVT V.

Expetere, in euentu & pœna. Locus Ciceronis de Prouincijs conſularibus conſtitutus a coniectura; alter indidem e libris veteribus.

RÆCLARA oratio eſt M. Tullij de prouincijs conſularibus, & multis eloquentię luminibus inſignita. ſed in primo aditu locus ſubobſcurus & parũ elegans ceteram venuſtatem deformat, & flumen verborum ſplendidiſsimorum turbat ſalebra ſua. de quo te conſulo, P. Daniel, vt adhibitis in conſilium libris tuis probiſsimæ antiquitatis, pronuncies. Verba hæc ſunt,

Magno hoc dico cum dolore; miſerandum in modũ milites populi Rom, capti, necati, deſerti, diſsipati ſunt incuria, fame, morbo, vaſtitate conſumti, vt quod eſt indigniſsimum ſcelus, is imperator in pœnam exercitus eſſe videatur.

Mendoſa perſpicue. a quibus enim expetitus imperator Piſo? certe non a prouincialibus. at

a populo Romano? multo minus. E meis mẽbranis Turingicæ & Gemblacenſes habuerũt, *vt quod eſt indigniſsimum ſcelus imperatoris, in pœnam exercitus expetitus eſſe videatur.* Volunt videlicet exercitum a Piſone eo expetitum, vt omnibus iniurijs perderet. Verum hæc etiam ſententiá parum idonea, & quam multo illuſtrioribus verbis Cicero extuliſſet. Mirum, ni recte ego interpunxi & emẽdaui; *vt quod eſt indigniſsimum, ſcelus imperatoris in pœnam exercitus expetiſſe videatur. Expetere* antiqua nota valet idem fere quod, *euenire.* Milite Plauti,

Satine eadem vigilanti expetunt, quæ in ſomnis viſa memoras?

ſed in re mala in primis & ſupplicio poniamat: cũ pœna merito an immerito tuo tibi præſeſt. Amphitruone *Cuius ego in tergo ſaxo iſta expetant mendacia.* Eadẽ. *Nequiter pæne expetiuit prima paraſitatio.* & rurſum. *Nam mea ſit culpa, quod egomet contraxerim, Id Alcumenæ innocenti ſi expetat.* Denique ibidem. *Suamq. vt culpam in mortalem expetere vt ſinat.* Vides ſententiam; ſcelus imperatoris, qui neglectis auſpiciis, omni iure diuino atque humano perturbato in prouinciam ierat, in innocentium militum exitium & pœnam a dis eſſe conuerſum. neque me fefellit, vt ſpero, diuinatio mea hoc loco; nunc alterũ adijciam, cui ex ijſdem libris meis ad ſenſum non ita multum, ad ornatum plurimum accedet. Habent editiones.

Ego vos intelligo P. C. multos decreuiſſe eximios honores C. Cæſari ac prope ſingulares, quod ita me-

ritus erat: gratis etiam, vt quam coniunctiſſimus huic ordini eſſet. Sapientes ac diuini fuiſtis. neminẽ vmquam eſt hic ordo complexus honoribus & beneficiis ſuis, qui vllam dignitatem præſtabiliorem ea, quam per vos eſſet adeptus, putarit.

Membranæ, *E. vos i. P. C. m. d. e. h. C. C. ac prope ſingulares, quod erat meritus, gratis; ſin etiam, vt quam coniunctiſſimus huic ordini eſſet, ſapientes ac diuini fuiſtis.* Senſus valde bonus eſt: affectum C. Cæſarem a ſenatu maximis honoribus, & id gratis nulla mercede exſpectata, ob ſola illius in remp. merita; ſed tamen ſi idem ſenatus eam mercedem a Cęſare exſpectarit, vt in poſterum iſti ordini eſſet amicior, non erraſſe ait Cicero, ſed ſapientia ſua rem dignam feciſſe.

IANI GVLIELMII IN PLAVTI PSEVDOLVM QVÆSTIONES.

I. G. IVSTO LIPSIO V. CL. S.

NARRO tibi, Iuste Lipsi. valde amo familiarem tuum, M. Attium Plautum; adeoq. cum a Cicerone discessi, veterum magistrorum, quos e Latio habemus neminem magis: & fuisse illum olim etiã huic in primis amoribus, permulta declarant. verborum maxime vncta & lauta supellex, quam in loco, & cum opus est, libentissime a comico choragio nostri poëtæ mutuatur. Neque hoc mihi Suada persuaserit vmquam, vt aliter sentiam; tametsi summa vi renitantur inuestes ex Arpinati schola pueri, quos tu vocas. etiam audire memini quemdam gentis Iuniæ, qui confirmaret, Plautinum sermonem, præ Ciceronis, allium & tallas olere, & nautarum vestratium resipere nauseam. Quid quæris? ridebam multum. ridebam? immo ringebar etiam non mediocriter, & illud tacitus mecum ruminabar, *Nimis vellem habere perticam!* nosti quę sequantur. Sed M. Tullj studium Plautinum erit for-

taſſe cum illuſtrabo : nunc beniuolentiam meam in humaniſsimum & faceti ſsimum congerronem teſtabor ope, quam circumuento a barbaris tuli. & præfiſcini hoc dixero, Lipſi : meruiſſe videor ; vt etiam mihi ille nonnihil debeat. de quo tamen optimus cenſor tu eris, cuius ore & ſcriptis Plautinæ Muſæ, quæ oblanguerant, oculos tollere, & cum valitudine colorem ingenuum hac ætate recipere cœperunt.

IANI GVLIELMII IN PLAVTI PSEVDOLVM QVÆSTIONES.

CAPVT I.

Alia his. Bona ani, opera mala. emendatus Plautus hac fabula & Persa.

PSEVDOLI prologo nimis aperta macula omnes libros obsidet,

Vbi lepos, ioci, risus, vinum, ebrietas decent,
Gratia, decor, hilaritas, atque delectatio.
Qui quærit alta, is malum videtur quærere,

Primis versibus mallem sanè *iocus*, & altero, *Gratia*, numero vnitatis: vt omnia sibi æqualia essent. & apparet auctorem prologi respexisse ad locum Bacchidum. *Iocus ludus, sermo, suauis saniatio, Amor, voluptas, Venus, venustas, gaudium* Tertio, omnino corrigendum moneo. *Qui quærit alia his, malum v.q.* Alia his, ab his diuersa, his pugnantia. Hiratius. *Alium sapiente bonoque.* Scæna prima.

Spero alicunde hodie me bona opera aut hac mea
Tibi inuenturum esse auxilium argentarium.

Vlcus ὕπουλον sub est, idq. vel librorum varietas indicat, quorũ alij ita vt scribsi, alij & ij vetustissime editi habent, *bona opera aut mala.* Visa mihi pedum est via, & sequor. nam suspicor scribsisse Plautum,

Spero alicunde hodie me bona aui, opera mala.

Litterulæ solius mutationẽ mihi indulsi. nam transpositam vocem, nihil mirum. quod millies in Plauto factum est. Simile est illud veteris poetæ apud M. Tullium.

Soluere imperat secundo rumore atque aduersa ani. sic hoc loco Pseudolus inuenturum se argentum pollicetur aui bona, opera mala. De auspicio etiam infra agit, *Aui sinistra, auspicio liquido, atque ex sententia Confidentia est inimicos meos me posse perdere.* Mala opera est, alteri damnosa, cuiusmodi seruorum cum heros argento circumducunt. Capteiueis. *Sed hoc mihi ægre est, me huic dedisse operã malã Qui nunc propter me meaq. verba vinctus est.* neque alia opera seruorũ vlla cũ heris minoribus pecunia subueniũt. Asinaria,

Hic inerunt viginti minæ bonæ mala opera partæ. Ecce, *bonas minas ait, operam malam:* ludens eadem ἀντιθέτῳ quo hîc *bona aui opera mala.* Et ad malam operam seruorum respici puto etiam Persa. nam leno emta parasiti filia cum pulcre seruum Toxilum sibi conciliasse crederet, ait *immo equidem Toxile tibi gratiam habeo. nam sensi te sedulo Mihi dare bonam operam* respondet seruus conscius fallaciæ sibi suæ. *tibin ego? immo serui.* Sic veteres & recentes editiones, Lambinus maluit, *serio*: ego, *seruij*. Et arguta hîc etiam ἀμφιβολία est. Seruire.n. ij nobis dicuntur qui commodis nostris ope, consilio, studio suo adsunt. quod fecisse Toxilum de eius verbis intelligit Dordalus. at ille significat, *immo seruij*. id est, cuiusmodi seruus versutus & nequam solet eiusmodi operam dedi ti-

bi, damnosam videlicet. nam Seruij a seruis. neque me fugit multis placere, *mala opera aut hac mea*. vt manu se vsurum dixerit male. quod frigidum est, præ nostro; & certe falsum. neque enim furto aut rapina, sed fraude & fallacijs rem conficit. Scæna proxima.

Intro abite, atque hac cito celebrate, ne mora qua sit, cocus cum veniat.

Scio quid sit, *imperium celebre*, & *imperium celebrare*, verum hoc loco sentētia postulat potius, *atque hac cito celerate.*

CAPVT II.

Occedere. Dictis dapsilis. Emendatus Festus. item Pseudolus, Stichus, Trinummus Plauti.

FVGIT acumen Scaligeri illustris in Festo locus, quem persanabo Plauti caussa. *Occidamus*, inquit, *Plautus ponit pro contra cedamus. cū plurimæ aliæ præpositiones familiariores huic verbo sint.* Emendaui, *Occedamus*. nam de præpositionibus alijs quod ait, quid frequentius in quouis latino scriptore his verbis? Accedere, Concedere, Decedere, Incedere, Procedere, Succedere, &c. at Occedere Plauti proprium & familiare. Asinaria.

Quisque obuiā huic hic occesserit irato vapulabit.

& iterum ibidem.

Ne tu hercle cū magno malo tuo obuiam occessisti.

sed satin acceptum tibi erit, recte a me locum Festi constitutum, si ipsissimum illud *Occedamus* e Plauto eruero? eccillum ergo in mor-

bo languidum hac ipſa Pſeudolo, ſcæna, *Pſeudole non audis.*

C A. reprehende hominem, aſſequere.
B A. i puere. P S. accedamus hac obuiam. B A.
Iuppiter te perdat, quiſquis es.

nam reſcribendum haud dubio, *occedamus hac obuiam.* &, fatebor, admodum placui mihi hac coniectura: cum audio recens nuper in Gallia eadem omnia ſentire Io. Paſſeratium, virum in his litteris noſtris & ingenio & doctrina maximum. Hoc igitur diſsimulare nolui, & quia tanto ſuffragatore ſtabiliri videbam ſententiam noſtram, & ne prudẽs ſciens in ea, quæ ante me ab alio dicta, incurrerem. Hoc adijciam, eandem formulam reponendum mihi videri Sticho.

Bona ſcaua ſtrenaq. obuiam occeſsit mihi

& Trinummo etiam,

Modo mi aduenienti nugator quidam occeſsit obuiam.

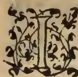
etſi vtrobique libri vulgarij, *acceſsit obuiam.* verum culpam arguunt vel illa ex Aſinaria, quæ ſola viſcatas manus librariorum effugere potuerunt. Scæna, *Poſtquam illhic.*

——— poſtquam herili filio
Largitus dictis dapſilis: vbi ſunt ea?

Diſtinguo, *poſtquam herili filio Largitus, dictis dapſilis.* Dictis dapſilem dixit Epidico oratione beneficum, aut certe bis ſumendum, *dictis:* vt multa multis locis alia.

CAPVT III.

Pædagogi. Solere. Drachmis esse. Coquinare an coquitare? Multa ad hanc fabulam censuræ. falsa fragmenta reiecta.

NFINITVM sit persequi minima quæque in Plauti fabulis menda. nam nimia quanta multitudo est; molestiæq. sat scio magnæ erunt non vi sua, sed numero, quisquis is erit Hercules, qui Plautum a vertice ad talos perpurgandum sumserit. si quæ tamen venustatem sententię leuiter contaminarunt, ea non præterijmus hac tumultuaria opera. tale illud est Scæna, *Si de damnosis.*

Hic mihi corrumpit filium, scelerum caput,
Hic dux, hic ille est pædagogus, hunc ego
Cupio excruciari.

nam rectius opinor, *hic illi est pædagogus.* Pædagogi pueris ingenuis serui erant, & manebant vsque dum adolescerent. Mercatore. *Seruum vna mittit, qui vna a puero paruulo Mihi pædagogus fuerat.* at hîc alias ad res pædagogum filio suo Pseudolum senex innuit. nam vt illi ad virtutem & doctrinam hortamento, sic hunc ad nequitiam & libidinem esse. Paullo post.

Tibi auscultabo. P S. itur ad te Pseudole,

tolle e frugmentis hemistichium posterius. nam hinc Seruius depromsit. neque recte in ijsdem fragmentis penus ponunt; quasi non

exstet in hac fabula eodem fere loco, ita vt sarisius monuit, virili & neutro genere, in imperiosa illa Ballionis editione. *Nam nisi penus annuus hodie conuenit.* neque ita multis versibus interiectis. *Nisi mihi hodie ex fundis tuorum amicorũ omne huc penus affertur.* Scæna, *Cui seruitutẽ.*

Qui amet me, vt curet tandem nitidiuscule.

Scribo, *vt curer.* nam in lenonia familia lautius curãtur, qui amatorculos facile inueniũt. ij enim domino quæstuosi. Illico sequitur,

Neque ego illud possum, quod illi qui possunt, solent.

Ingeniose amicus noster Io. Mercerus summę spei adolescens, *quod illi possunt, qui solent.* Solēre, obscænum verbum, & in re veneris proprium. Cistellaria. *Cum viris suis prædicant nos solere.* Hîc ergo *qui solent*, pueri meritorij. Scæna, *Forum coquinum.*

Illi drachmis issent, miseri. me nemo potest
Minoris quisquam nummo vt surgam subigere.

Lambinus in mss. repperiri ait, *Illi drachmissant miseri*; etiam explicat, vt verbum comicum, drachmissare. quod ego ne coquinis quidem Romanis dignum censeo. Potius est littera vna vt vitiata sit, & fuerit olim, *Illi drachmis sunt miseri.* Drachmis esse, venire sine operam drachmis locare. Cassij epistola ad Ciceronem. *Nam iam ternis tetradrachmis frumentum apud Caßium est.* Deinde est.

Is odes dimißis pedibus in cœlum volat
Eum in odorem cenat Iuppiter cottidie.

Iocum erudite, vt omnia, P. Victorius ornamentum Italiæ & sæculi sui explicauit. Macu-

lam tenuem ego tollo, *Eum odorem cenat.* quod versus postulat, & probant Ballionis verba, quæ sequuntur. *Si numquam is coctum, quidnam cenat Iuppiter?* in quibus ipsis quoque peccatũ est a librarijs. Corrige, me iubente; *Si nusquam is coctum.* Eadem scæna editur hodie.

Quanti isthuc vnum me coquinare perdoces?

at Festus legisse videtur, *coquitare.* ita enim loquutum Plautum ait Paullus ex illo grammatico. & ad illam formam Bacchidibus est, *loquitari.* tamen pendeo animi, & vulgariam scripturam non damno: a qua præsertim ἀναλογία faciat. nam vt a sarcina sarcinare; ita a coquina coquinare recte deducitur. quo etiã Aulularia vtitur.

Neque ego vmquam nisi hodie ad Bacchas veni in
bacchanal coquinatum.

Longe hinc sequitur.

Hem illic ego habito. intro huc abi, & cenã coque.
Propere. CO. quin is accubitum, & conuiuas cedo?
Corrumpitur iam cena.

Multoties eundem errorem ostendimus: nullibi verius, vt opinor. nam scribsit Plautus, *quin is accubitum? i, conuiuas cedo.* Vt ita vsurparint latini *cedo*, quemadmodum hîc hactenus ceperunt, animum inducere nõn possum, vt credam. Certe exempla nulla proferent; at, vt nos correximus, vel sexcenta promi possunt. Curculione. *Auro contra cedo modestum amatorem: a me aurum accipe.* Sed idem vitium versum scæna proxima, ni fallor, obsidet.

Ingredere in viam dolose, & ego hic in insidijs ero,

nam fecerim, *dolose. I, ego hic i.*

CAPVT IV.

Te rogo. Volui. Circumtortari. Pseudolus emendatur sæpius.

FATEBOR, quod res est: admodum quã suspiciosus sum. rectum hoc fortasſis alijs omnibus videbitur, scæna; *Peiorem ego hominem.*

Metuo autem, ne herus redeat etiam dum a foro.

tamen inclino credere, archetypos Plauti habuisse, *etiam domum a foro.* primum numeri pleniores sunt. tum res hęc geritur prope domum Simonis, & si ille domum hoc articulo temporis reuertisset, insidiator Pseudolus oppressus manifesto esset. Verum hoc tamen suspicor tantum; illud vero etiam propemodum confirmo, supra scæna, *Dulcia atque amara,*

Te te te tyranne, te rogo, qui imperitas Pseudolo,
Quæro, quoi ter trina, triplicia, tribus modis, tria gaudia,
Artibus tribus ter demeritas dem lætitias.

vitiose legi. neque tamen nescio formulam blande adeuntium esse, *Te rogo*, cum quid exquisituri veniunt. Petronius Arbiter. *Te rogo mater, ecquid scis vbi ego habitem?* Hac fabula. *Eo, quem in angiporto hoc hominem tu nouisti, te rogo?* Verum hîc profecto locum nõ habet: & quorsum referatur illud quod sequitur, *Quæro?* plane correctione opus arbitror, & hac potissimum. *Tę tę te tyranne ter ego, qui imperitas Pseudolo.*

Quia iterarat ter prouocabulum *te*, idcirco Callidorum ter ſe ait quærere: & ludit toto ſermone in ternarijs cumulandis. Eadem ſcæna eſt,

Bene iuuas, ſed quinque iuuentis opus eſt argenti 5 minis.
Mutuis, quas hodie reddam. nam vnam mihi huius debet pater.

Illi vero non vnam ſed viginti commodas minas debebat Callidori pater. & quæ ratio eſt, ſoluturum eum quinque, quia vnam accepturus eſſet? perſpicue hinc eijciendum ſpurium verbum, *vnam:* quod etiam verſus approbat. Scæna, *Quid hoc?*

Occepi denuo, hoc modo nolui. idem amicæ dabam me mea
Vt me amaret. vbi circumuortor, cado. id fuit nænia ludo.

De ſaltatione agere ſeruum paret, quam a ſe inſtauratam ait precibus ſiue flagitatione ſodalium, & vt amicæ ſuæ bellus amaſius videretur. Ea cauſſa non dubium mihi, quin recte corrigam, *hoc modo volui.* Volui, κινεῖσθαι, aptum timulenti ſaltationi verbum. etiam malim, *vbi circumtortor.* nam mire quam huc conueniret. Pomponius. *Vbi inſilui cocleatum equuleum, ibi tolutim tortor.* verum tamen loco non moueo, *Circumvortor.*

CAPVT V.

Incus. Varie Plautus correctus hac fabula: etiam, ſi forte, Tacitus.

ERSONARVM collocatio quātas sæpe tenebras libris bonis inuexerit multi ostēderūt; in ijs nos etiam, vt cōfidemus, non semel. neque mirum in illis sępe peccatum, quas oppido paucæ membranæ præferūt, & a grammaticis superioris ætatis fere ita vt nunc religiose retinemus factæ & ordinatæ sunt. in Ballionis editione isti magistri parum oculati vt videtur fuerunt.

Nam mihi hodie natalis dies est, decet eum vos omnes concelebrare.
Pernam, callum, glandium, sumen facito in aqua iaceant, satin?
Magnifice volo enim summos viros accipere, vt mihi rem esse reantur.

Viderunt alij parum cohærere orationem illo, *satin?* & ediderunt, *satin audis*. si e libris, non culpo: sed certe dissentiunt vetustissimæ editiones, ad quas ego in inopia membranarum confugere soleo. eæ ergo cum nihil variēt, adducor vt credā inserendam huc Pseudoli personam & leuiter interpūctionem mutandam.

Pernam, callum, glandium, sumen facito in aqua vt iaceant. PS. satin
Magnifice? BA. volo enim.

nam cum fastidiret commemorandis delicijs suis & conuiuij apparatu Ballio, Pseudolus ad Callidorum conuersus, *satine*, inquit, *magnifice?* atque ita propemodum infra ipse Callidorus, *Audin furcifer quæ loquitur, satin magnificus tibi videtur?* Oratio quidem hac mu-

tatione tamquam ſole illuſtrari videtur. Sed vt aliud ex alio incidit, illud mihi admodum honeſte dictum videtur,

di me ſeruant atque amant.
Nam hic mihi incus eſt, procudam ego hodie hinc
multos dolos.

Incudem vt appellet, in quo dolos procudat, tale aliquid in Tacito deprehendiſſe videor, quod proponam ſed timide & verecunde, atque vt eruditorum iudicia electem, non euertam. annali primo. *Quippe Rufus diu manipularis, dein centurio, mox caſtris præfectus, antiquam duramq. militiam reuocabat, inuictus operis ac laboris, & eo immitior quia tolerauerat.* Mediceus codex, *intus operis.* Cenſebam ego, *incus:* neque indignum Tacito certe, incudem operis & laboris vt nominarit duriſsimum & exercitatiſsimum hominem, qui militarium operum gymnaſium eſſet, vt incus malleorum. Eodem Plauti loco eſt.

Siquidem hercle etiam ſupremi promtas theſauros
Iouis,
Tibi libellam argenti numquam credam, dum tu
ſtrenuas
PS. Res erit ſoluta.

Quid ſignificet illud, *ſtrenuas,* hominẽ natum arbitror ſcire neminem. Ego inclinabam ſcribere *PS. Dane tu ſtrenuus Res erit.* commode quidem, & ex Plauti ſententia. Anum hoſpitam ſuam ibidem loci graphice depingit ſtratioticus iſte Harpax.

Ego deuortor extra portam huc in tabernã tertiam,

Apud anum illam diobolarem, eludam, crassam Chrysidem.

tamen quasi parum sit, peruellem illam pollula laude onustam amplius. laudat Festus in Subuerbustum.

Vlcerosam, compeditam, subuerbustam, sordidam.

eum versum quod & generis eiusdem est, & in hanc Chrysidem bellissime conuenit, aliquando credidi apte illi superiori adhęsisse fortean, & excidisse librariorum incuria. de quo nihil affirmo, sed quia non ineleganter id in mentem venit, silentio inuoluere nolui.

CAPVT VI.

Sector, pro insector. Seres. Ælij Galli. Turma Amazonidum, Musarum. Pagani. Odorata domus. Propertij multa emendantur, explicantur. emaculatus Martialis.

PSEVDOLO Plauti si forte litaui parũ genio tuo, I. Lipsi, ex Propertio arcessam succidaneas victimas: cuius tu quantus amator sis, ostendisti iamdudum haud leuibus beneficijs. Eius libro II. Elegia XXIV, vt vulgata distinctio est, omnes legimus.

Vna tamen caussa est, qua crimina tanta remitto
Errabant multo quod tua verba mero.
Sed numquam vitæ fallet me ruga seuera,
Omnes jam norunt quam sit amare bonum.
Lynceus ipse meus seros insanit amores.
Solum te nostros lætor adire deos.

Mira res vero, si lætetur etiam amicam suam tentari, tanquam parum sit veniam dedisse. neque mihi hoc quisquam, Propertiũ id gaudere quod a solo Lynceo tentétur amores sui, non a multis alijs nam profecto amanti cuius vnus riualis est millium instar, nedum impotentissimo amatori Propertio, qui ne Iouem quidem riualem ferre possis. Plane de mendo mihi suspicio semper fuit, quam auxerunt mẽbranæ amici mei amplissimi viri Io. Postelij, in quibus, *lector.* Rescribserim,

Solum te nostros sector adire deos.

Monuisti iam hoc olim tu Lipsi, poëtam nostrum verbis simplicibus libenter vti loco cõpositorum. ita hoc libro dixit, *Non quia peccâris testor te.* pro, *detestor.* & non ita multo ante hũc locum.

Ino etiam prima terras ætate vagata est.

pro, *peruagata.* ita hîc interpretor *sector*, insector; bellissima sententia. Nam veniam illi dat, quod amare incipiat; cum eius rei illecebræ iam ad omnes permanerint: solum hoc insectatur, quod amici delicias potissimum inuadat. Libro III. Elegia IV.

Arma deus Cæsar dites meditatur ad Indos.
Et freta gemmiferi findere classe maris.
Magna viri merces, parat vltima terra triumphos;
Tigris & Euphrates sub tua iura fluent.
Sera sed Ausonijs veniet prouincia virgis.
Assuescent Latio Partha tropæa Ioui.

Omnino sustinetur sententiæ cursus versu quinto, *Sera sed*; & ego quantum intelligo oc-

cultum hic vulnus, cui vide an recte medear,

Seres & Ausonijs veniet prouincia virgis.

Gentem nominasse remotam Orientis argumento est, quod subijcit de Parthis. at versus auroram penitissimi populi Seres, deq. ijs in eadem re sæpe poëtæ. Lucanus,

Sub iuga iam Seres, iam barbarus isset Araxes.

Eadem elegia sequitur,

Victor cum victis pariter miscebitur vmbris
Consule cum Mario capte Iugurtha sedes.

Posthij liber, *pariter miscebimur vndis*. optime, nisi quod legendum censeo *Indis*; non *vndis*. nam de ijs, quod expeditionem adornaret Cęsar, tamquam victis iam & superatis loquitur. De συλλήψει verba multa addere necesse non puto: quę etiam Ouidio vsurpata. *Remus cum fratre Quirino Iura dabant.* Elegiam X I. concludit hoc versu,

Vincit Penelopes Lælia Galla fidem.

Sed mihi non liquet fuisse Romæ Propertij ætate Gallos familiares ex gente Lælia; & inclino credere verius scribi posse, *Aelia Galla.* nam eius gentis id peculiare cognomen, & notissimus circa ea tempora Sex. Aelius Gallus, quem Varro audiuit. Ea quæ sequitur, editur.

Felix agrestum quondam pacata iuuentus,
Diuitiæ quorum messis & arbor erant.

Quid tamen sit illud, *pacata iuuentus?* certe non eo laudat prisca sæcula, quod peccata, sed quod ruri acta sine opũ cura & splẽdore. equidem credo vetusta scribendi ratione fuis-

se, *pacana*: id valet; *pagana*. Veteres eo ipso ait felices, quod pagani; sui temporis homines miseros, quod nimis vrbani. Elegia sequente.

Qualis Amazonidum nudatis bellica mammis
Termodoonteis turba lauatur aquis.

Turbam bellicam vt dixerit Amazonidas Propertius? non credo. Latinius certe, *turma*. quomodo puto reponendum, vel eo maxime quod Amazonides re equestri clarissimę. deinde meminerã eandem mendam in Martiale inoleuisse libro VII. Ele. xxj. de Lucani die natali.

Vatis Apollinei magno memorabilis ortu
Lux redit, Aonidum turba fauete sacris.
Hac meruit cum te terris Lucane dedisset,
Mixtus Castaliæ Bætis vt esset aquæ.

Membranæ Colonienses, *Aonidum turma*. rectius. nam alterum illud semper de re abiecta & vili. Paucis versib⁹ interiectis hęrere aliquot viros doctos video in explicatione sententiæ.

Non Tyriæ vestes errantia lumina fallunt,
Est neque odoratæ cura molesta domus.

Ego *odoratam domum* interpretor suffitiones & odorum incensiones, quas fieri a meretriculis solitas docet noster Plautus hisdem Menæchmis.

——Sternite lectos, incendite odores.
Mundicia illecebra animo est amantum.

IANI GVLIELMII IN PLAVTI POENVLVM QVÆSTIONES.

I. G. Q. SEPT. FLORENTI CHRIstiano V. CL. S.

QVOQVO hoc animo accepturus es; subirascor tibi, Florens Christiane. Sicine tu Lutetia profecturus, verbum mihi abiens nullum? mitto, quod amico more maiorum debebatur tamen, NVNQVID VELLEM; ne id quidẽ dignum me esse existimatum, quem VALERE AC SALVERE optares? hoc præsertim tã pestilenti tempore, quo nemo tam valide valet, vt non metu ipso contagij in dies magis magisq. serpentis miserescat. Sed ne ego insignite impudens sum! qui vltro cum litigio venio ad illum, cuius humanissimæ comitati etiam debeo plurimum. Quis enim ego? cui tu, ea eruditione vir, & illis honoribus, vltro te ingereres, & amicitiæ nostræ pararium nõ exspectares. Vsum tãtum maiorem desideraui; & desideraui caussa mea: vt & tu de me tibi potius, quam alijs crederes; & epigrammata mea limæ tuæ acumine polita scabriciem horroremq. exuerent. Sed te mihi non voluntas

tua, ſat ſcio, ſed moleſtiſsima negotia tua inuiderunt. & ſpem bonam inieciſſe video, de propinquo reditu tuo. qui ſi non fefellerit, & coniunctionem vitæ, & ſtudiorum commutationes inter nos maiores fore confido. Afferas modo vna, & publico ne diutius prohibeas ad Ariſtophani limatiſsimas lucubrationes tuas, &, quibus cũ antiquitate Græca certas, epigrammata. Mea in te ſtudia ſi parum luxerunt, at animi beniuolentia intimorum tuorum nemini ceſsit. cuius teſtis ſit hic Pœnulus, Romanus dico, non Afer; ne tu Punicam fidem aſperneris: quem aliquot partibus opera mea nitidiorem aut probabis, aut, ſi id non potes, correctione tua adiuuabis.

IANI GVLIELMII IN PLAVTI POENVLVM QVÆSTIONES.

CAPVT I.

Pœnulus aliter Patruus dicta. Pultiphagonides. Abditiuus. Amo te. Scorta diobolaria. Dupondius. Capturæ. Pœnulo emaculata, explicata multa.

POENVLVS etiam Plauti, vt eiuſdem aliæ pleræque fabulæ, πολυώνυμος fuiſſe videtur. nam hoc prologus ſatis aperte, ni fallor, ſignificat

Carchedonius vocatur hæc comœdia
Latine Plautu Patruus pultiphagonidæ.

ſic ſcribo verſum ſecundum, qui vulgo nulla bona ſententia editur, *Plautus patruus pultiphagonides*. Ridicule Plautus, quod in Italia natus & educatus multa pulte, conſuetudine eius gentis, *pultiphagonides* dicitur: vt *opifex barbarus pultiphagus* Italicus eſt Moſtellaria. Puto ergo hanc fabulam Carchedonion græce, latine promiſcue Pœnulum & Patruum dictam. illud ad exprimendum nomen græcanicum dramatis; hoc ab euentu, quod Hanno patruus Agoraſtoclem fratris ſui filium inſperato repperit. Eodem prologo hæc ſunt.

Sed illi ſeni qui mortuus eſt filius
Vnicus qui fuerat, olim abductus a patre,
Puer ſeptuennis ſurripitur Carthagine.

ſincera in ſpeciem, & quæ ego attentare nullus auderem, niſi vetuſtiſsimæ editiones ſeorſim irent. in quibus reperio, *Vnicus qui fuerat ab diuitijs patre.* Hinc fecerim, *qui fuerat, abditiuus a patre.* Abditiuus, qui ſeparatus & ſeiunctus eſt, χωϱιϭϑεὶς, aut, vt gloſſæ veteres interpretantur, ἀποσπαϭϑεὶς. & amarunt eius lexici concinnatores voces Plautinas ab vſu remotas, &, vt cum Varrone loquar, obliuias in lucem & hominum cognitionem retrahere. Scæna, *Negotij ſibi.*

Soror, parce amabo: ſat eſt iſthuc alios dicere nobis
Ne noſmet noſtra etiam vitia loquamur.
AN. Quieſco. AD: ergo amo te.

Lepidius legi arbitror, aliter collocatis perſonis. *AN. Quieſco ergo. AD. amo te.* ita ſupra Aſinaria. *Quid tum? LE. auſculta ergo, ſcies.* & venuſta formula reſpondendi, *Amo te*: cum grata & accepta nobis aut facta aut verba aliorũ ſignificamus. Terentij Phormione. *accipe, hem!*

Lectum eſt, conueniet numerus quantum debui.
GE. Amo te, & non neglexiſſe habeo gratiam.

Sequitur non longe hinc,

Seruulorum ſordidulorum ſcorta diobolaria.

Meretriculę diobolares, viliſsimi generis, quęque merebant binos obolos: hoc eſt, dupondium. id enim, vt opinor, declamator apud Senecam innuit VI. Controuerſiarum. *Itane decem iuuenes perierunt propter dupondios tuos?* neque alium, quam nummum dupondium ſignificat Pacuuius.

Non ego ſic fui vt nunc ſunt meretrices diobolæ,

Quæ suam nummi caussa parui pendunt gratiam.

γυνικῶς vero, quod huiusmodi scorto stupri caussa datur *captura* dicitur. docet apud eumdem Senecam Cæstius Pius. *Pretia stupri accepisti, & manus quæ diis datura erat sacra, capturas tulit.* Cum alias *captura* mendici stipem aut mercenarij vilem mercedulam significet. Cōtrouersiarum V I. *Tibi captura quottidiana non respondet.* Eadem hac scæna male interpungunt.

Bene promittis multa ex multis, omnia in cassum cadunt.

rectior distinctio sit, *Bene promittis multa. ex multis omnia in cassum cadunt.* geminum huic est hoc inferius hac eadem fabula. *Multa sunt mulierum vitia. sed hoc e multis maxumum est.*

CAPVT II.

Viuaria. Pœnulus emendata, & Quæstura in Verrem Cicero.

ACCVSANDI casus pro nominādi a Plauto sæpe ponitur, & vix est vt aliter vmquā scribi debeat. nunc librariorum culpa non raro aliter editur. vt scæna, *Quid est?*

Si exierit leno, censetis hominem interrogem.
Meus seruus si ad eum venerit.

at vetusti libri, *Meum seruum.* Scæna, *Satis spectatum est.*

Verberatum, vinctum, addictum. qui habet quod det, vt homo est,
Omnia genera recipiuntur,

Reſcribo, *qui habet quod det, vtut homo eſt.* Recipiuntur, inquit, ad nos, vtut moribus & vita ſint, modo quod dent habeant, omnes. Mendi cauſſam apertiſsimam vides certe, quod librarius ſyllabam vnam iterare neglexerit. Simile peccatum in Cicerone mirum quas turbas dederit, in Verrem Quæſtura: quod nunc tollam, quia commode incidit. *Itaque mihi videor magnam & maxime ægram & prope depoſitam reip. partem ſuſcepiſſe, neque in eo magis meæ, quam veſtræ laudi exiſtimationiq. ſeruiſſe. Acceſsi enim ad inuidiam iudiciorum leuandam, vituperationemq. tollendam: vt cum hæc res pro voluntate populi Romani eſſet iudicata, aliqua ex parte mea diligentia conſtituta auctoritas iudiciorum videretur. poſtremo vt eſſet hoc iudicatum, vt finis aliquando iudiciariæ controuerſiæ conſtitueretur. &c.* Locus illuſtris eſt, & in quo valde æſtuarunt eruditiſsimi viri Fr. Hotomanus & D. Lambinus, neque hilum profecerunt tamen. At quam facilis correctio! *poſtremo vtut eſſet hoc iudicatum.* Vtut, inquit, hæc cauſſa iudicabitur ſiue recte ſeu perperam, eo a me ſuſcepta eſt, vt aliquando de iudicijs controuerſia tollatur. nam ſi recte, tenebit ſenatus iudicia; ſin male, nemo de iiſdem transferendis recuſare audebit. Quæ ipſa hic Cicero ſtatim ſubiicit, ita clare vt de veritate correctionis huius dubitatio nulla relinquatur. Sed reuertamur ad Plautum, in quo ſequitur paucis poſt verſibus.

Ita vinariorum habemus noſtræ dilectum domi.

Vaſa vinaria hîc ſomniant interpretes, quos non probo. nam verius dici puto, mendoſam vocem eſſe, & reponendum, *viuariorum.* Viuaria eleganter vocat hominum turbam ſeſe ſaginantium malo ſuo, bono lenonis. neque aliter Horatius de captatore illiciente in naſſam ſuam orbos ſenes.

Plures annabunt thunni & viuaria creſcent.

CAPVT III.

Nunquid me morare? Biſulcilingua. Arabus odor. Varie correcta Pœnulus.

VNVM etiam cogam mihi debere hanc ſcænam, ſed e maioribus beneficijs.

MI. Quin hercle collibertus meus faxo eris, ſi di volent.

S. Ita di faxint. nunquid aliud vis memorare Milphio?

Perpetuę diſcedere cupientium formulę ſunt, *Nunquid vis, Nunquid aliud me vis?* notum hoc omnibus, quo facilius in hunc locum irrepere potuit. nam non ita tantum loquuntur latini, ſed præterea: *Nunquid me morare.* cui reſpondet paſsim obuium illud, *Nihil te moror.* Menæchmis.

Nunquid me morare, quin ego liber, vt iuſsiſti, eam?
ME. Optimum atque æquiſsimum orat. Caſina.
Eo nunc iam, niſi quippiam remorare me.

Non igitur dubium mihi, quin reſcribendum ſit voce diſcerpta, & eiecta altera irrepticia.

Ita di faxint.nunquid aliud me morare Milphio?
non enim solent illi, *Nunquid vis*, verbum adijcere boni auctores. Scæna, *Ain tu*, quod Milphio ait.

MI. At hercle te hominem sycophantam & subdolum,
Qui huc aduenisti nos captatum migdilybs,
Bisulci lingua, quasi proserpens bestia.

diuisim omnes legunt, *Bisulci lingua:* at Plautus Hannonem Pœnum vt migdilybem, ita etiam bisulcilinguam dixit. neque mirabitur virili genere efferri, qui cogitarit, legirupam, lingulacam, similia alia. geminus huic locus est Persa.

——vt isthunc di deaq. perdant!
Tamquam proserpens bestia est bilinguis & scelestus.

Sub finem scænæ.

MI. Opinor hercle hodie, quod ego dixi per iocum.
Versus videtur suadere, *Opino.* qua inflexione vsus est Bacchidibus auctore Nonio. *Opino esse Prænestinum. ita erat gloriosus.* Scæna proxima.

Arabius murrhinusq. omnia odor complebat.
Carisius legit, *Arabus.* quæ antiquior inflectendi ratio. Sic Propertius, *Arabo odore.* Ibidem.

Id ego, nisi quid di aut parentes faciant, quid sperem haud scio.

Rescribo, *qui sperem.* Qua ratione, inquit, id sperare possim, nescio. nisi tamen in dis aut parentibus opis aliquid nobis est.

CAPVT IV.

Addictum tenes. Abducere. Hac fabula emaculantur quædam. illustratus Terentius.

SCÆNA, *Iam isthuc*, non recte illa interpunguntur.

Quid multa verba faciam? vbi tu laueris,
Ibi vt balneator faciat vnguentariã.

Rescribe, *Quid multa verba? faciam, vbi tu laueris.* Faciam, inquit, ita laute & vncte laues, locus vt ipse vnguentis fluat. Fugit librarios ἀποκοπὴ sermonis illa, *Quid multa verba?* qua tamen nihil vsitatius. noster Vidularia. *Quid multa verba? plurimum luctauimus*, Paucis post versibus.

LY. Quin sequere intro. CO. Duc ergo me intro, addictum tenes.

Arbitror delendum posterius, *intro:* vt numeris consulatur, nisi mauis voce transposita, *Duc me ergo intro addictum tenes.* nam scæna proxima ijsdem fere verbis erit, *Quin sequere me ergo. CO. abduc intro. addictum tenes.* Et id verius est; quam enim verborum traiectiones nocuerint Plauto, alibi non semel planum fecimus. Porro argute alludit ad iudiciorum consuetudinem, in quibus damnatus, si soluendo non sit, addicitur aduersario, & ab illo domum abducitur. extrema Asinaria.

Male cubandum est. iudicatum me vxor abducit domum.

Sic ibi legendum: non vt editur, *adducit.*

nam abducendi verbum in ea re proprium. quo alludit Chærea Terentianus, cum in meretriciam ſeruitutem vltro ſe amoris ſui cauſſa conijceret.

Age eamus intro nunc iam: orna me, abduc, duc,
quantum poteſt.

quod non animaduerſum hactenus leporem ſuum illi loco inuidit. etiam venales addicuntur primum in emtione, deinde abducuntur. Mercatore. *cui eſt emta?* E V. *Neſcio. iam addicta atque abducta erat, cum ad portum venio.* Scæna proxima.

Age eamus intro. C O. *te ſequor.* L Y. *age, age ambula:*
Ibique reliqua alia fabulabimur.

Quis non videt & numeros & ſententiam cōcinnari meliorem, ſi ſcribſerit me auctore?

Ibi, quæ relliqua alia, fabulabimur.

CAPVT V.

Omni arce ſanctior. Noſtri homines. Cicero pro Balbo emaculatus bis, & tribus locis Seneca.

LOCVS Ciceronis eſt pro Cornelio Balbo, his verbis ante paucos annos in omnibus libris cōceptus.

Qui (de Gaditanis loquitur) *& veterem illam ſpeciem fœderis Marciani omni ſanctiorem Marte duxerunt, & hoc fœdere Catuli ſenatuſq. auctoritate ſe nobiſcum coniunctiſſimos eſſe arbitrati ſunt.*

Vidit loci vitium D. Lambinus, & de ingenio

repoſuit, *omni ſanctiorem ara.* Verũ certior mihi auctor eſt Turingicus liber, qui habet; *omni ſanctiorem arce.* Arces in vrbibus ſanctæ, vt muri: exéplo ſit vel illa Athenarum ἀκρόπολις. Itaque cum ara coniungit, in Verrem de Supplicijs. *Hic portus, hæc arx, hæc ara eſt ſociorum.* Et ceſſet iam deinceps illa Aldi Manutij excuſatio; Ciceronem in Marciani nomine luſiſſe, vt exaudiretur, nõ vt ſcriberetur. nam & litteræ & ſonus conueniunt in *arce* & *Marciano.* Eadem oratione paullo ſupra hunc locum ſcribitur.

Atqui ceteræ ciuitates non dubitarẽt noſtros omnes recipere in ſuas ciuitates, ſi idem nos iuris haberemus, quod ceteri, ſed nos non poſſumus & huius eſſe ciuitatis, & cuiuſuis præterea.

Et tamen bona verba, M. Tulli! nam quæ tam capax ciuitas, quæ veſtros omnes recipiat? ſed librariorum hoc quoque, vt multa, peccatum. Scribſit Cicero, niſi admodũ fallor animi, *non dubitarent noſtros homines recipere.* Ita loquebãtur cum ciues Romanos ſignificarent. in Verrem Quæſtura. *Homo qui ſemper hoſpitaliſſimus amiciſſimuſq. noſtrorum hominum exiſtimatus eſſet.* De natura Deorum I. *Ad quem tum Epicurij primas ex noſtris hominibus deferebant.* Eadem labes inſedit Senecæ lib. IV. naturalium quæſtionum V. cap. *Non tempero mihi, quominus omnium noſtrorum ineptias proferam.* corrigo, *hominum noſtrorum.* Sed in eodem Seneca ne mihi quidem poſſum temperare, quin alium quoque locum perſanẽ, Controuerſiarũ lib. III. contra. XIII.

Non poteſt vno crimine dementia intelligi. Nemo ſine vitio eſt. in Catone moderatio, in Cicerone conſtantia,in ſumma dementia.ad ſummam, tres fuimus,omnes peccauimus,

quid illud ſit, *in ſumma dementia?* aut dubitari poteſt, recte me conieciſſe? *in Sulla clementia.* non opinor. Ciceroni,ait,conſtantiam defuiſſe; Catoni,moderationem;Sullæ, clemétiam. Etiam præfatione Declamationum non recte editur, *Sententias a diſertiſsimis viris factas facile in tanta hominum deſidia pro ſuis dicunt, & ſic acerrimam eloquentiam, quam præſtare non poſſunt, violare non deſinunt.* Repono, *& ſic ſacerrimam eloquentiam.* De eloquentia vt re ſacra loqui docet quod ſequitur, *violare.*

IANI GVLIELMII IN PLAVTI PERSAM QVÆSTIONES.

I. G. GVLIELMO FORNERIO IC. S.

NVMQVAM me puduit confiteri, cui deberem, Gulielme Forneri: quo minus nunc pudet, beneficio me tuo obſtrictum, vltro profiteri. id ſi tu neſcis, nihil mirum eſt; me ſcire & meminiſſe oportet, qui vtor benignitate tua: & ſimul agnoſcis, quam vere hoc noſter Plautus,

Bonis quod bene fit, gratia ea grauida eſt bonis.

Verumtamen rem vide. meminiſtin' ante hos annos ſexdecim membranas te M. Tullij comparare, & ablecta ex ijs tua cum H. Blotio communicare, quæ ad Suffridum Petrum in Grudios ille tranſmitteret? Ea nuper a Suffrido noſtro ad me defluxerunt, & non ſine fructu aliquo, quantum ſentio, a me illis irrigata locorum Ciceronis logicorum topiaria. Gratiam non illis tantum, ſed tibi etiam, Forneri, libenter debeo; a quo fonte iſti ad me riuuli in Saxoniam vſque

manauerũt. Itaque numerabis deinceps in ære tuo, indicio ſuo, Gulielmium. quod non vt diſſoluerem, ſed vt me bonum nomen a principio ſtatim oſtenderem, vna miſi hæc paucula e Plauti Perſa: de quibus diſpicies, cum a iure ciuili & illis ſeuerioribus tuis ſtudijs voles deſpicere.

IANI GVLIELMII IN PLAVTI PERSAM QVÆSTIONES.

CAPVT I.

Præfulcire. Album rete. Probe esse. Strigilis & ampulla. Persa sæpe explicatur, corrigitur semel. item Nonius.

ILLVD vero pellepidum dicendi genus est initio Persæ.

Quin mi imperet, quin me suis negotijs præfulciat.

& hinc seruus fidelis & bonus *columen familiæ* dicitur Phormione, quod scilicet rebus heri sui fulcri & columinis vicem sit: & scitum est illud Lucillij epitaphium carmen.

Seruos neque infidus domino, neque inutilis quoiquam,
Lucilli columella hic situs Metrophanes.

Scæna, *Veterem atque antiquom.*

Si id fiat, ne isti nusquam appareant,
Qui hic albo rete aliena oppugnant bona.

Album magistratuum accipio, apud quos edebant actionem litigatores. quod mimice tamquam plagã esse ait, qua capiantur bona aliena. neque placet mihi prior coniectura mea. Scæna proxima.

Iam pol ille hic aderit credo congerro meus.

Qui in Asinarię fragmẽtis hũc versum recensuerunt, ij Nonium Marcellum oscitanter legerunt: quem corrigo in Gerræ leuiter con-

taminatum. *Plautus Asinaria. Gerræ qui sese parere apparent huius legibus profecto. Idem. Hic aderit credo congerro meus. id est, collusor meus, qui easdem excercet nugas.* Non enim illa Plauti verba sunt, vt putarunt viri docti; sed Nonij Plautum interpretantis. Eadem scæna.

Cynicum esse egentem oportet parasitum probe
Ampullam, strigilem, scaphium, soccos, pallium,
Marsupium habeat.

Magis placent libri a Camerario editi, in quibus.

Cynicam esse gentem oportet parasitûm probe.
Gignendi casu multitudinis numero accipio, *parasitûm.* & ex ambiguo non insulsus iocus a Saturione captatus est. cum enim hoc dicere videatur, gentem parasitorum cynicæ sectæ æmulam & imitatricem esse debere: tamen innuit caninum in morem eos oportere *esse probe*; hoc est, bene admordere & tuburcinari quicquid intra dentes venerit. Hoc igitur risus caussa significat, in eo tamen quod cœperat de cynicis, perseuerat, & recenset communia vtrique sectæ ornamenta: in illis, strigilem & ampullam, quæ balnei sunt, quo ante concenationes parasiti defricantur, & assudascût. Appuleius Floridis. *Ampullam & strigilem ceteraq. balnei utensilia nundinis mercari.*

CAPVT II.

Lubens merito. Quid faciet mihi? Intus egredi. Persa pluries emendatur, illustratur.

SAGARI-

AGARISTIO argento accepto ſane magnifice iubilat, & de occaſione maleficij nequitiæ ſuæ gratulatur,

Ioui opulento, incluto, Ope gnato, ſupremo, valido, viripotenti,
Opes, ſpes, bonas copias commodanti lubens vitulorque merito.

Sed leuiter iuuandum cenſeo verſum ſecundum voce traiecta, *lubens meritoq. vitulor*. LVBENS MERITO, ſollẽnis formula in precibus, gratiarum actionibus, ſupplicijs deorum. ea exſtat in multis inſcriptionibus: cuiusmodi vna Formijs eſſe dicitur, non hanc tantum ob rem memorabilis.

DIANAE
LVCINAE
INVICTAE
CN. POMPEIVS
CN. LIB. BARB
VS. PROCVRAT
TVBICIN. ROM
VOTO. SVSCEPTO
L. M.

Iam *vitulari* quam hic apte ponatur, ex ijs intelligetur, quæ ad Amphitruonem ſcribſimus. Sub finem ſcænæ.

Virtus eſt, vt occaſio admonet, diſpicere. quid faciet mihi?

Et hoc ijs vſitatum loquendi genus, qui periculũ aut minas alterius cõtemnant. Eunucho.

Sed eſtne hæc Thais, quam video? ipſa eſt, hæreo.

Quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi? Scæna, *Pensum meum*, postremus versus est.

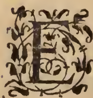
Quem conuenire maxime cupiebam egreditur foras. Mss. vt admonent viri docti, *egreditur intus.* neque quicquam verius, vt vel versus indicat. intus egredi, est e domo exire. nam etiam motum de loco id aduerbium habet. Casina. *eccum exit foras Chalinus intus cum sitella & sortibus.* Bacchidibus. *Ego tibi argentum iam iubebo intus efferri foras.* Scæna. *Cui homini dij.*

——nam est res quædam, quam occultabam
Tibi dicere, nunc eam narrabo, vnde prægrande lucrum facias.

Nonius notat e libris suis, *vnde prægrandem lucrum facias:* & virile genus pro neutro positum ait. de quo cogito.

CAPVT III.

Cadere. Tedigniloquides. Nugidololoquides. Bonam vitam facere. Hæc fabula explicata, emaculata.

EA quæ hanc sequitur leno virgini quæ se affligtabat, quod in lenoniam familiã venũ iret, illudit ioco plane lenonio.

Ne sis plora. libera eris actutum, si crebro cades.
Vin mea esse?

neque hîc quidquam mutandum, vt suspicantur doctissimi viri. Nam *cadendi* verbum in re amorum obscenum, & in iocis vulgi. Otho Iunius apud Senecam declamator, de Vestali

inceſti damnata, & de ſaxo deiecta, quæ recreata ad pœnam repetebatur. *Fortaſſe pœna ſe præparauit, & ex quo peccare cœpit, cadere condidicit.* quem colorem irridet Seneca, vt vulgarium & in re graui leuem; non, vt parum latinum. Scæna, *Probati hic argenti.*

Tedigniloquides, nummorum expalponides.

Acerba ironia in lenonem expreſſa ridiculo nomine, *Tedigniloquides:* quaſi loquatur, quæ lenone digna ſunt captioſa & ſceleſta omnia. ita idem Sagariſtio paullo ſuperius de Toxilo, *quod te dignum eſt, me dignum eſſe vis.* Sed precedit hunc alter verſus æque lepide ludens,

Nugipolyloquides, argentiexterebronides.

in vetuſte editis eſt magno conſenſu, *Nugipololoquides* Correxerim, *Nugidololoquides*; vt aiat doloſas & fraudulentas nugas ſe loqui. & ſane cetera pura puta latina ſunt omnia, vnde ſibi ridicule nomina concinnat; vt veri vix ſimile ſit, in hoc ſolo græciſſare poëtá voluiſſe. Scæna, *Tranſcidi loris.*

ne ego hodie tibi
Bonam vitam feci. D. fateor, habeoq. gratiam.

Lambinus ex veſtigijs obſcuris librorum corrigit, *Bona multa feci.* ſed nihil neceſſe eſt hinc eijcere propriam & elegantem formulam, *bonam vitam facere,* cum ſignificare vellent in voluptatem & gaudium ſe operá alterius coniectos. Caſina. *Venus multipotens bonam vitam mihi dediſti.*

CAPVT IV.

Versari, in piscibus, in dolis, in æstu animi. Emungere. Locus Ciceronis Lælio nunc primum declaratus. alter eiusdem in Verrem correctus.

IT leno Dordalus Toxilo extrema scæna,

Quid ais crux, stimulorum tritor?
quomodo me hodie versauisti?

Elegans verbum, *versare*; ne obscurum quidem. proprie in piscibus habitat, qui versantur, cum coquuntur. supra Asinaria.

Quasi piscis itidem est amator lenæ, nequam est nisi recens.
Is habet succum, is suauitatem, eum quouis pacto condias,
Vel patinarium vel assum vorses quo pacto lubet.

hinc tralatione in technas & fallacias deducitur. Virgilius, *Vel versare dolos, vel certæ occumbere morti.* Huius tam minutæ rei ignoratio tot viris eruditissimis, quot in M. Tullio iã aliquot ætatibus laborarunt inuidit sententiam venusti loci Lælio, siue de Amicitia. edunt enim.

Quid autem turpius, quam illudi? Quot vt ne accidat, magis cauendum est, vt in Epiclero. Hodie me ante omnes comicos stultos senes Versaris, atque illuseris lautissime. *Hæc enim etiam in fabulis stultissima persona est improuidorum & credulorum senum.*

neque tamẽ dissimulãt ijdẽ, omnes membra-

nas aliter scribere versum veteris poëtæ, quæ vno consensu habent, ita vt & meæ quinque perantiquæ,

Versaris. atque vt iusseris lautißime.

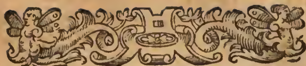
& quidem in V. Cl. Io. Metelli adiectum erat, *Seruus respondet*, ad illa verba, *atque vt iusseris lautißime.* quod verissimum arbitror. Est enim ex ambiguo iocus a comico peruenuste captatus. Nam cum se senex a seruo, ludificatum & delectatum dolis intelligens, versatum diceret; ille occasionem ioci arripiens, ilicet, inquit, si coqui vis, lautissime vorsabo. Non dissimiles ludos Plautus facit Mostellaria. cum enim senex ridicule illusus diceret seruo, *probe me emunxti:* respondet ille, *videsis satine recte? num mucci fluunt?* a fallacijs ad nares, in quibus proprie dicitur, verbum transferens. Sed *versari* etiam alio transfertur, ad illos videlicet qui pudore, aut animi siue dubitatione siue dolore quopiam, huc illuc se conuertunt, neque vbi consistant tranquille inueniunt. in Verrem, Prætura Vrbana. *Versat se, quærit quid agat.* in eumdem, iurisdictione Siciliensi, in Sopatri iudicio. *Itaque æstuabat dubitatione: versabat se in vtramque partem, nec solum animo sed etiam corpore.* Sed eodem hoc extremo libro in mendo latet id verbum, quod nunc protraham. Vulgo legitur.

Cum manifesta res flagitiosa litura tabularum atque insignis turpitudo teneretur, quærere in-

cœpimus de Carpinatio, quis is eſſet Verrutius, qui cum tantæ pecuniæ rationem haberet. Hærere homo, auerſari, rubere.

at ciuſdem amici noſtri Io. Metelli optimæ & vetuſtiſsimæ membranæ, *Hærere homo, verſari, rubere.* probiſsime, vt in huius libri infinitis alijs locis, de quibus alias. Sic & Plautus Caſina,

Cum tu quaſi mus in medio parietis verſabere.

IANI GVLIELMII
IN PLAVTI RVDENTEM
QVÆSTIONES.

I. G. IACOBO CORTINIO Cissæo. V. N. S.

TE VERO nisi amem tantum, quantum certe amo, quis me amet, I. Cissæe? aut quis dignum amore hominum venustiorum, hoc est, tui similium arbitretur? in quo tot caussæ conspirant, quarum vnaquæque amorem omnium mereatur; Musarum secundissimus fauor, summa Scaligeri coniunctio, &,quod caput est, vnica amabilitas tua. accedit his, quod mihi ad te complectendum secundum illa protelum vel maximum fuit, erga me propensa & perspecta nuper voluntas tua. Itaque perseueremus hoc certamen, & inter nos contendamus, vter pluribus & clarioribus indicijs suum erga alterum studium patefaciat. Mihi crede, Cissæe, digna nobis, digna studijs, quæ colimus, res est. & tu poëta es in primis Galliæ vestræ, & ego ab hac laude etsi absum longiuscule facultate,tamen

non abhorreo voluntate: ſed vtriuſque noſtrûm animis conciliandis ſat eſt, vel aſpiraſſe ad eandem palmam, & quamuis diſpari celeritate in eodem tamen curriculo ad eandem metam anhelare. Et quo tenuior in pangendis verſibus opera mea, eo diligentior indûſtria in politiſsimis veterum poëmatis corruptela prohibendis. cuius rei ſpecimen hoc ex Plauti Rudente nunc mitto, vel ob hoc vt tua limatiora eliciam.

IANI GVLIELMII IN PLAVTI RVDENTEM QVÆSTIONES.

CAPVT I.

Quane? Cuia. Rudens correcta. fragmentum in ipsa fabula ostensum, & in Nonio emendatum. explicatus Mercatore locus.

VOD scribitur scæna, *Qui sunt.*
Quæ nunc eiecta e mari sumus ambæ obsecro
Vnde nos hostias agere voluisti huc?

Multo malim, *Quane eiecta e mari sumus ambæ?* quæ solens Plauto formula est. sic emendauimus infra. *Quine arrabonem a me accepisti, ob mulierem?* & eadem hac fabula posterius etiam nunc legitur. *Æquum videtur tibi, vt ego alienum quod est, Meum esse dicam? G R. quod ne ego inueni in mari?* Ille versus, eodem loco qui est.

Quæ in locis nesciis, nescia spe sumus.

a Nonio laudatur ex hac fabula in Nescius, *Quo in loco sis nescius, nescias pessumus.* quod plane hoc ipsissimum est; at quibus mendorum monstris obuolutum! plane locum eundem esse nescias. itaque decepti viri docti frustum comœdiæ putarunt, & in fragmenta coniecerunt. quod non debuit. Scæna, *Intelligo hanc.*

Pulsare iussisti atque aquam rogare. TR. cui ad auris

Vox mi aduolauit.

ita editiones, quas vidi: *cui ad auris Vox mi aduolauit*. vt plane existimē ita in mss. fuisse, tametsi vetustiores editi, *quoius*. lego, *cuia ad aures*. Cuia vox, nihil aliud quam, *cuius*. vt apud Virgilium, *cuium pecus*: in quo temere rex ille poëtarum a tenebrione nescio quo reprehensus est. Infra hac fabula. *Argentum pro istis ambabus cuia erant domino dedi.* neque video quare veterum editionem scriptura mutetur Bacchidibus. *Is Helenam abduxit, cuia caussa nunc facio obsidium Ilio.* Mercatore antiqua ratione scribendi adhuc exstat, ideo multos præterlabitur scæna, *Miserior mulier.*

Quia illa mulier intus est. LY. vidistine eam?
Do. Vidi. LY. cuia ea sit rogitas?

nam *Quia* est *cuia* ea consuetudine, qua C & Q promiscue vsurpabant. & ita esse, neque rationem his verbis reddi, sed interrogari, probant Lysimachi illa verba, *cuia ea sit rogitas?*

CAPVT II.

Aluum prodi sperauit. Compotire. Hac fabula multa emaculata. item Appuleius de Deo Socratis.

SVBOBSCVRVM mihi videtur illud scæna, *Quid isthuc.*

Quasi vinis Græcis Neptunus nobis suffudit mare,
Itaque aluum prodisperauit nobis falsis poculis.

nam quod interpres legit & explicat, *prodisparauit*, nihilo minus obſcurum eſt. & quod illud monſtrum verbi eſt, *prodisparare?* mihi omnia tentanti tandem viſum diſpeſcere voces male coalitas; neque eius facti, ſi ſapio, pœnitere me debet. *Itaque aluum prodi sperauit nobis ſalſis poculis.* Neptunus, ait, large ſane & prolixe nos accepit in mari, & ſperauit verba nobis dari poſſe, & aluum prodi ſalſis poculis: hoc eſt, futurum vt potaremus largius, quam aluo vitæq. adeo noſtræ conduceret. nam conuiuæ cum dulcedine apparatus inducti pluſcule aut comedunt aut bibunt, quam ſatis eſt, *prodi* dicuntur. Terentius Eunucho.

Atat data hercle verba mihi ſunt. vicit vinum
quod bibi.

& hinc illa nota, *vino deponere, ineſcare.* Cicero libro VII. epiſtola Galli. *Lex ſumtuaria quæ videtur* λιτότητα *attuliſſe, ea mihi fraudi fuit, nam dum volunt iſti lauti terra nata, quæ lege excepta ſunt, in honorem adducere, fungos, heluellas, herbas omnes ita condiunt, vt nihil poſſit eſſe ſuauius. in eas cum incidiſſem in cena augurali apud Lentulum, tanta me* διάῤῥοια *arripuit, vt hodie primum videar cepiſſe conſiſtere.* Vnicus is locus huic explicando. Nam vt Ciceroni aluus prodita dulcedine eſcarum, ita his pænisſime multitudine poculorum; quæ ſi paullulum continuaſſet, διάῤῥοια maior aliquanto, quam Ciceronis illa fuit, conſequuta eſſet. Sperauit prodi, helleniſmus eſt Plauto, Cice-

roni, alijs vsitatissimus. Asinaria.

Vehes pol hodie me siquidem hoc argentum ferre speres,

Metellus Celer, epistola ad Ciceronem *Te tam mobili in me meosq. animo esse non sperabam.* Scæna, *Exi e fano.*

Quod ego in somniis somniaui.

Correxerim, *in somnis somniaui.* supra. *Miris modis di ludos faciunt hominibus Mirisq. exemplis omina in somnis danunt.* Honeste hoc admodum dictum scæna, *Neptuno has.*

Salute horiæ, quæ in mari fluctuoso
Piscatu nouo me vberi compotiuit.

Compotire, compotem facere est. sic supra hac comœdia. *Ita hic solis locis compotita sum.* Idem verbum Appuleius vsurpauerat de Deo Socratis. *Coruus vt se vocalem prabêret, quod solum deesse tantæ eius formæ vulpes simulauerat, crocitare adortus, prædam quam ore gestabat in seductricem competiuit.* Repono, *in seductricem compotiuit.* Scæna, *Pro di inmortales.*

Ego eum adeo accersi huc ad me quamprimum volo,

Haud dubio corrigêdum, *Ergo eum adeo,* neque quisquam dissentiet, qui priora & posteriora attentius considerârit. Scæna,

Aliquando osculando melius est vxor pausam fieri.

Scribo *osculandi.* quod tamen quiuis opinor per se viderit, rectius esse.

CAPVT III.

Hecatombæ hostiæ. Ex mea sententia. Igitur demum. Pro oratione. Rudens pluries corrigitur.

MVLTA bene monita tamen nescio quomodo male negligimus. vel illud docte & prudenter Camerarius e vestigijs librorũ suorum reponendum censuit.

Atque hoc scelesti illi in animum inducunt suum.
Iouem se placare posse hecatombis hostijs.

quis tamen posteriorum interpretum aut sequutus est, aut verbo dignatus? Scire possis nõ intellexisse sermonis huiusmodi leporem. atqui eodem hoc dramate dixit, *pondo vnciam*; Pseudolo, *libram pondo*: & ad eandem formam sunt illa ab alijs obseruata, *rete iaculum*, *lectus locus*, *commeatus cibus*, *mulier Gallia*, sexcenta talia. Venustissime ergo hecatombæ hostiæ dictæ, maximæ & sumtuosissimæ. Sequitur.

Et operam & sumtum perdunt. ideo fit quia
Nihil ei acceptum est a periuris supplici.

Diuidẽda vox est, *id eo fit*. Cicero pro P. Quinctio. *Hoc eo per te agebatur, quod non satis erat &c.* nihil enim necesse est cetera adscribere. Perquam tenue hoc fuisse sentio: adiungam etiam tenuius. Scæna, *Qui sunt.*

AM. Veneris phanum obsecro hoc est? SA. fateor ego.
Huius phani sacerdos clueo. verum quicquid est
Comiter fiet a me, quo non copia
Valebit.

Primum interpungo, *fateor. ego huius.* deinde non probant mihi eruditi viri interpretationẽ ſuam in ſequentibus. malo exiſtimare compẽdio ſcripturę locum corruptum, & verum eſſe, *quo noſtra copia.* Et nõ diſplicet illud quoque doctiſsimi Camerarij ſcæna *Neptuno has agö.*

Paupertatem heri qui & meam ſeruientiam
Tolerarem

Sed tamen quod omnes libri habent, *ſententiam*, & mihi frequentius eo errorẽ librariorũ quo EX in ET peruerterunt, videſi verius ſit a Plauto ſcriptum eſſe, *Paupertatem qui heri ex mea ſententia T.* Purum putum Plauti eſt, *ex mea ſententia*, vt volui & optaui. Truculenti exodio.

Lepide ecaſtor aucupaui, atque ex mea ſententia.

Ille quoque eadẽ ſcæna verſus vitij ſuſpectus eſt.

Iam vbi liber ero igitur, domum inſtruam agrum,
ædes, mancipia.
Nauibus magnis mercaturam faciam.

Certe putidà ταυτολογία & minime digna hoc noſtro eſt, *domum* cum dixiſſet, tamquam ſui oblitum ſubiungere, *ædis.* Verum hæc etiam a mala manu corruptorũ ſunt. profecto enim verè conieci, *Iam vbi liber ero, igitur demum inſtruam agrum. Igitur demum,* antique eſt, *tũ demũ.* Moſtellaria, *miſerum eſt opus, Igitur demum fodere puteum vbi ſitis fauces tenet.* Et res ita eſt. multa in hoc & aliis optimæ notæ ſcriptoribus perperam inmutantur cottidie ignoratione priſci ſermonis. eiuſmodi eſt ſcæna quę hãc ſequitur erratum.

Hunc homo feret a me nemo, ne tu te speres potius.

Corrigo, *Hunc homo feret a me nemo, ne tu te speres, ocyus.* nam illud aduerbium abundat in sermone aut potius ornamenti & vehementiæ caussa adijcitur, quæ sentiri quam explicari facilius posit. Asinaria.

Mea quidem hercle opera liber numquam fies ocyus.

Eius generis vnum etiam nunc dicam ex scęna huic proxima.

Quid ista muta sunt, quæ pro se fabulari non queant?

TR. Eo tacent, quia tacita bonast mulier semper quam loquens.

Tum pol tu pro portione nec vir nec mulier mihi est.

Quid enim sibi velit, *pro portione*, fateor me nō videre; & opinor, ne alios quidem. Ceterum suspicor rectius scribi, *pro oratione.* id valet, quantum ex oratione tua colligo, vt verba facis. Amphitruone. *Meus pater nunc pro huius verbis recte & sapienter facit.*

CAPVT IV.

Semel bibo. Git. Hæc fabula sæpius emendatur, illustratur.

PLEVSIDIPPVS lenonē obtorto collo ad prętorē dū rapit, scelestus ille in miseria sua supplex, auxilium sibi vt ferant orat Ampeliscam & Charmidem hospitem

ſuum, qui in re præſenti erant.

L A. Oro, obſecro Palæſtra. P L. ſequere carnufex.
L A. Hoſpes. C H. non ſum hoſpes, repudio hoſpitium tuum.
L A. Sicine me ſpernis? C H. ſic ago. ſemel bibo.

Verum inibi melius fortaſſe legatur. *Ora, obſecro Palæſtra.* Hoc quidem vult, Palæſtra vt exoret Pleuſidippũ, ne rapiatur ad prætorem. Vltima verba, *ſemel bibo,* ſubobſcura viſa eruditis hominibus multis, & mendoſa. itaque, vt ſolet, ad ſuſpiciones & mutationes ſcripturæ cõfugiunt: quod aliter fieri debuit. De malo & infortunio vt de potione aliqua ſępe loquitur Plautus. Aulularia.

Nam ecaſtor malum mærorem metuo ne miſtum bibam.

Caſina extrema.

Inde foras tacitus præfiſcini exeo hoc ornatu quo vides,
Vt ſenex hoc eodem poculo, quo ego bibi biberet.

Non lubet ergo Charmidi iterum cum lenone bibere, neque ad eum deuorti in hoſpitium: qui tam acidis poculis nuper in naui acceptus eſſet. ea cauſſa hoſpitij ius ei renunciat; ne ea malæ rei potio iterum ſibi bibenda ſit. Pluria ad eum modum corrumpimus, quia capimus parum. cuius rei inſigne exemplum eodẽ hoc libro dabo ſcæna *Numquam ædepol.*

L A. Dabo ſeptingentos. G R. os calet tibi, nunc id frigide factas.

Sic Camerarius edidit; Lãbinus e mss. ſuis, vt ait, *os calet tibi, linguam frigide factas.* at vetere

omnium

omnium vulgatorum codicum scriptura nihil erat sincerius, *num git frigidefactas?* Git, μελάνθιον est: vt auctores sunt Carisius & Glossographi veteres. ex eo pulmentum calidum cōficiebant, quod in ore frigefacere Labracem Gripus ait, ne amburat gutturem. & simillimus huic locus est ille Pœnulo.

Mitte ad me sodes hodie Adelphasium tuam,
Die festo, celebri, nobiliq. Aphrodisiis.
LA. Calidum prandisti prandiū hodie. dic mihi?
AG. Quid iam? LA. quia hoc nunc frigefactas
cum rogas,

Grauis illa & e media philosophia est sententia Dæmoni senis,

Semper cauere hoc sapientes æquissimum est,
Ne conscij sint ipsi maleficiis suis.

Sed, quod mireris, hactenus non perpurgata. certe enim scribendum, *maleficij suis*. nam sapientes cēset esse debere nullius maleficij cōscios non sibi solis (nam hoc quidem in controuersiam numquam venit) verum etiam ijs, quos coërcere iure aut imperio possint. ij enim si quid peccant, culpa etiam in illos redundat in quorum potestate sunt. Quod subijcit herili chriæ cupidus & auarus seruulus,

Cum illos sapientis mores monstrabant poplo,

accipiunt omnes quantum video casu accusandi *sapientis mores*, τὰ ἤθη σοφὰ καὶ καλοκάγαθα: ego tamen gignendi accipienda arbitror τὰ τοῦ σοφοῦ ἤθη. nam ideam & naturam viri sapientis, vt reuera est, significat.

CAPVT V.

Seueri. Nimium nimiumque. Dolore cauere. Aqua pulla. Tibullus emendatus, explicatus.

IBVLLI lectione valde delector, opinor & tu, I. Cissæ, qui eius poëtæ veneres & lepores omnes felicissime expressisti. Itaque considera sodes hunc locum libri III. elegia VI.

——— poscite Bacchi.
Munera. quem vestrûm pocula sicca iuuant?
Conuenit ex æquo. nec toruus Liber in illos,
Qui se, quiq. vna vina iocosa colunt.
Iam venit iratus nimium, nimiumq. seuerus.
Qui timet irati numina magna bibat.

Penultimus horum versuum integer omnibus videtur, & est fortasse: tamen vehementer imbibi Tibullum reliquisse potius,

Iam venit iratus nimium nimiumq. seueris.

Vt hoc dicat, Bacchum venire iratum, illis, & quidem impense iratum, qui vini certamẽ recusent, & inter pocula sobrietati studeant. nam *seueri* latine sobrij, & ab hilaritate lubentiaq. conuiuiorum abhorrentes Catullus.

At vos quo lubet hinc abite lymphæ
Vini pernicies, & ad seueros
Migrate, hic merus est Thyonianus.

& apertius Horatius epistolarum I. XIX.

Ennius ipse pater numquam nisi potus ad arma.
Prosiluit dicenda. forum putealq. Libonis
Mandabo siccis, adimam cantare seueris.

Hoc ſimul edixit, non ceſſauere poëtæ
Nocturno certare mero, putêre diurno.

Ideo poëtas ait in vino volutari, ne ſeueri audirent. ita hic Bacchus iratus ſeueris dicitur, id eſt, ſiccis & ebrietatem aſtuta fraude inter compotationes aliorum vitantibus. Iam iteratio illa, *nimium nimiumq.* valde latina & propria eſt: & valet, vehementer. Ouidius Heroidibus.

Auſus es, ô nimium nimiumq. oblite tuorum,
Threcia nocturno tangere caſtra dolo.

Etiam ſequente elegia eiuſdem libri ſuſpectã habeo illam ſententiam.

——— *Felix quicumque dolore*
Alterius diſces poſſe carere tuo.

Quomodo enim hoc diſci poſt, vt careamus dolore? quod non in noſtra manu, ſed in fortunę poteſtate eſt. Libẽter igitur emẽdauerim,

Alterius diſces poſſe cauere tuo.

Vt illi neſcio cuius poëtæ dicto hoc noſtro Tibulli reſpondeat,

Felix, quem faciunt aliena pericula cautum.

Et elegãter dixerit, *cauere dolore:* vt, *Cauere malo.* Bacchidibus. *Omitte Lyde, ac caue malo.* Sed eiuſdem poëtæ libro. I. elegia V. eſt.

At qua volabri regio patet, ire ſolebat.
Exiguus pulla per vada linter aqua.

Quod maluerunt viri docti, *Exiguus pulſa,* & ita ediderunt, non inſector. ſuis illi rationibus fortaſſe nituntur. & quantum video, fauet illis non mediocriter hic verſus libri IV.

Remorum auditos per vada pulſa ſonos.

ſed profecto Tibullus ſcribſit *aqua pulla*, ſiue quod littera vna diuerſum, re quidem ipſa idem eſt, *polla*, ἀντὶ μικροῦ τε καὶ ὀλίγου ὕδατος. ideo addit, *linter exiguus*: vt aquæ paucitati appoſite conueniret ſcaphæ exilitas. Promiſcue autem in re eadem vſitari *paullus*. *pollus*, *pullus*, notum eſt, nec multa verba deſiderat.

IANI GVLIELMII IN PLAVTI STICHVM QVÆSTIONES.

I. G. PETRO COLVIO SVO. S.

VID enim? non sic oportet? equidem censeo addendum etiam, FRATRI. sed flagitiosorum hominum scelera vides quam etiam sanctissima nomina necessitudinum vulgo contaminent. Illud ergo teneamus, & fraternum amorem re & factis, non verbis & nomine perseueremus; quem in me tuum, mi Colui, ita vidi ac sensi sæpissime, vt ea, quæ oculis cernimus, ac manu tenemus: opinor, etiam tu meum. tametsi magis claruerunt officia tua, hoc nupero in Galliam aduentu meo. Verum profecto nec amando nec promerendo bene abs te vincar, & reponam

αὐτῷ τῷ μέτρῳ, καὶ λώϊον, αἴ κε δύνηαι.

Neque vt aliter faciam aut natura mea patietur, aut studia, quæ in naturam fere vertunt. Meo enim animo humanitas non eruditione nos solum augere debet, sed etiam humaniores, modestiores, meliores efficere. Quod qui facere negligunt, & in maxima malitia maximam sapientiam collocant, quam in fraudem

ſe ipſos induant, & quantam in infamiam litteras deducant, vtinam ne vulgo etiam & indoctæ plebi in ore & ſermonibus eſſet: minore in calumnia imperitorum ingenuæ artes & honeſtiſsima ſtudia verſarentur. Sed iſtas hominum peſtes moribus & dis ſuis iratis vlciſcendas relinquamus: nos, vt occœpimus, cum antiqua doctrina probitatem & virtutes grauiſsimorum veterum combibamus: ſine quibus omnes litteræ non minus & periculoſæ & ſæpe exitioſæ, quam in manu furioſi acutus & nudatus enſis. Quod tu quantopere probes, oſtendit ſtudium tuum in ſanctiſsimo & doctiſsimo Eccleſiæ doctore potiſsimum collocatum; non tam vt te multijugi ſcientia repleres, quam vt exemplo ad honeſtatem vitæ incitares. quam operam præclare inchoatam cum bonis auibus perfice. nunc hæc ad Stichum conſidera.

IANI GVLIELMII IN PLAVTI STICHVM QVÆSTIONES.

CAPVT I.

Facil. Nunc places. non places. fami. publicitus. Stichus correcta. indicata in ipsa fabula e Carisio fragmenta, quæ putantur.

MENDOSE hæc primore Sticho leguntur,

Credo ego miseram fuisse Penelopam, soror,
Suo ex animo, quæ tamdiu viro suo
Caruit. nam nos eius animum de nostris factis
Noscimus.

non .n. ita latine solet: potius, animum alterius noscere de suo. Vidit hoc, qua elegantia iudicij est, Muretus, & deleuit illud, *factis*. Ego magis inclino, vt corrigi leuiter debeat, *nam nos eius animum de nostris facil. Noscimus.* Facil ἀρχαίως facile; vt capital, capitale. hoc verum arbitror. sed dissimulare nolo etiam illud *factis* recte defendi posse; & id ita propemodum positum Mostellaria. *Postremo si dictis nequis perduci, vt vera hæc credas, Mea dicta ex factis nosce.* verum præter sententiæ venustatem etiam versuum ratio nostrum hoc magis requirit. Ne illud quidem satis probum mihi videtur scæna proxima.

AN. Curate igitur familiarem rem vt poteſtis optime.

PA. Nunc placet. cum recte monſtras. nunc tibi auſcultabimus.

nam conſueuit alias Plautus, *nunc places.* & neſcio an vmquam aliter. Rudente. *Fiat iſthuc potius, quam nunc pugnem tecum. TR. nunc places.* Illi reſpondet & tamquam aduerſatur, *non places.* Truculento. *Non places. in mutum confers culpam, quod nequit loqui,* Illud ſequentis ſcænæ initio.

———quam ego refero meæ matri fami.

in mente Cariſio fuit, cum Sticho Plautina *fami* dádi caſu poſitum proderet. at quod idem hac fabula fuiſſe innuit, *publicitus*, facile adducor vt credam ſignificare hunc verſum ſcęna, *Libros inſpexi.*

Ambracia veniunt huc legati publicitus;

tametſi hodie omnes libri, *publice.* fortaſſe, quia verſus alterum illud excludere videtur; quod tamen aliter eſt. Verum regredior ad ſcænam, *Famem fuiſſe matrem.*

Logos ridiculos vendo, agite licemini.
Qui cena poſcit, ecqui poſcit prandio?
Hercules te amabit, prandio: cena, tibi.
Ehem annuiſtin? nemo meliores dabit,
Nullis meliores eſſe paraſitos ſinam.

totus ſermo de logis eſt & dicterijs paraſiticis; quorum auctionem prædicat. itaque reſcribendum cenſeo, *Nullis meliores eſſe paraſitis ſinam.*

CAPVT II.

Viri est officium. Contemnere. inde deduci contumeliam. Fames percipit. Multa in Sticho censura. locus Terentij indidem adumbratus.

ISI omnia me fallunt, illud non belle legitur scæna, *Mercurius qui Iouis.*

Nunc vltro hoc deportem! haud placet, neque id vero officium arbitror,

sententia certe magis requirit, *neque id veiri officium esse arbitror.* Puer tam lætæ rei nuncius magnifice se infert, & parum virile arbitratur, tantum gaudij vltro propalare. & sic, vt emendaui, Terentius Phormione.

Quid te futurum est? GE. nescio hercle. vnum hoc scio;
Quod fors feret, feremus æquo animo. D A. placet,
Hem! istuc viri est officium.

de quo loco quid alij censeant nescio, mihi liquet asseuerare de Plauto esse adumbratum. Eadem hac scæna,

Contundam facta Talthybij, contemnamq. omnis nuncios:

Proprie dictum, *contemnamq.* Id verbum superbiam indicat ex alto despicientium alios. Terẽtius Eunucho. *Hic ego illum contemsi præ me.* Itaque Vlpiano auctore a contemnendo contumelia: quæ aut fit, cum contemtum alicuius facto ostendis; aut dicitur, cũ verbis solis. Asinaria. *Tu contumeliam alteri facias, tibi non dicatur.*

Hoc ergo hîc sollicitari non debuit: sed nec illud, vt meus animus est, scæna hanc sequente.

DI. At ego perij, cui medullam lassitudo perbibit.
GE. Quid ego? cui misero medullam ventris percepit fames.

aut scribendum, *percipit fames.* Percipere .n. degustare interdum est, & ideo apte oppositum illi, *perbibere.* non dissimile illud Menæchmis. *Quid cessas dare Potionis aliquid, priusquam percipit insania?* etiam παρονομασίαν quæsitam apparet in *perbibit* & *percipit.*

CAPVT III.

Opera vocata, emta. Operam emere, dare. In summam crucem. Sticho duûm locorum correctio.

PROFECTO sic est. iocos vndiquaque Plautus captat, & cum minime speres, sæpe maxime. quæ res illi theatra Romana plurimum deuinxit. nam ea nisi risu diffluerent, & inopinatis salibus excitarentur, somnum non tenebant. nunc in morbo plerique ioci cubant, & ne agnoscuntur quidem. Vt hoc loco scænæ, *Libros inspexi.*

Cenabis apud me, quoniam saluus aduenis.
EP. Vocata est opera. GE. num quidem tam graue est?
Promitte. EP. certum est. GE. sic fac, inquam.

illa verba, *num quidem tam graue est*, quid velint non video. Lambinus, vt sententia aliqua esset,

ędere maluit, *nuncquid hoc tibi tam graue est*. Sed non placet a libris euagari tam longe, vt tam frigidus sensus eliciatur. Emẽdo, *numquid emta? ni graue est, Promitte*. considera litterarum ductum; vnum apicem ijs a nobis additum, prætcrea nihil, inuenies. Epignomus vocatam operam suam dixerat, significans alio ad cenam se vocatum. id parasitus eludens, & alio torquens, at ea opera, inquit, an emta etiam est? nam si vocata tantum, etiam nunc res integra est. Mercenariorum operę *vocantur*, cum ad opus faciundum arcessuntur: eædem *emuntur*, cum pretium certum operæ dicitur, illo facto, etiam nunc negocium vel capessere, vel repudiare possunt: hoc si conuenit, necesse est operam absoluere & conductori probare. ita *emere operam* dixit Epidico. *Sed operam Epidici nunc me emere pretio pretioso velim*. Et dant operam, qui vocati assunt. Cistellaria de conuiuis, qui genium suum curarant belle.

Ita omnibus relictis rebus
Mihi frequentem operam dedistis.

Sequitur scæna. *Sed ita quod occeæpi.*

Quid agitur. EP. Dixi equidem, in carcerem ires,
GE. quin si iusseris,
Eo quoque ibo PA. di immortales, hic quidem vi summa in crucem
Cena aut prandio perduci potest.

Vi summa latine & ornate dicitur, scio: sed huc qui intruserunt, ne illi parum de versu laborarunt. Mihi nihil videtur certius suspicione mea, *in summam crucem*. Neque sane

opus erat vi ſumma, vt Gelaſimus in crucem perduceretur, ſi prandio aut cena id fieri poſſet.

CAPVT IV.

Lupillorum duricies. ex ijs nummi comici. Catulli hendecaſillabum emendatum.

CÆNA, *Agite ite.*

Pro opibus noſtris ſatis commodule, nucibus fabulis, ficulis,
Oleæ interrupto, lupilli comminuto cruſtulo.

Lupilli comminutum cruſtulum memorat, quia duricies lupini poſtulat vt comminuatur. nam ob eandem ex eo potiſsimum nummi comici fiebant, de quibus Horatius, *quid diſtent æra lupinis.* & Pœnulo Plautus.

Agite, inſpicite aurum eſt. CO. profectò ſpectatores comicum.
Macerato hoc pingues fiunt auro in barbaria boues,

Ecce etiam bubus maceratum lupinum obijci ait, eiuſdem duriciei cauſſa. Hoc cum ſcirem, elegãtem Catulli locum in ſubturpi epigrammate emaculabam anno, cum ſudo & ſereno die cum viro nobili & perfamiliari meo Cornelio Vuerdeburgio prodeambularẽ ante Coloniẽſium mœnia. nam is hæc cum legeret, ita vti cottidie illo ſuauiſsimo conuictu noſtro tale aliquid ſolebamus,

A te ſudor abeſt, abeſt ſaliua,

Muccusq. & mala pituita nasi.
Hanc ad munditiam adde mundiorem,
Quod culus tibi purior salillo est,
Nec toto decies cacas in anno,
Atque id durius est faba & lapillis.
Quod tu si manibus teras fricesq.
Non vmquam digitum inquinare poßis.

num oculi tibi cæcultant, inquam, frater? aut typographus aberrauit? certe enim arbitror in Catulli libris legi, *Atque id durius est faba & lupillis.* Quid quæris? coniecturam meam non credidi, sed memoriam; priusquam domum reuersus editionibus varijs inspectis, in omnibus *lapillis* repperi. Quod ego in malam crucē inde pręcipitandum censeo. nam mirum si lapilli manibus fricari teriq. possunt: & quæ illis cognatio cum fabis? at lupillis magna. nam & legumina sunt ambo, & duriciei eius quæ prope prouerbium sustulerit. de lupillis dixi iam ante. de fabis notum hoc Terentij, *in te isthac cudetur faba.*

CAPVT V.

Sollicitare sede sua. Quique. Longum est iterare. Cicero correctus de Finibus. item de natura Deorum.

IDE & hæc, Colui, ex M. Tullio; quoniam quidem nos Plautum cum Cicerone sæpe componimus, ipso non inuito. Editur libro primo de Finibus bonorum & malorum.

Omnesq. & metus & ægritudines ad dolorem referuntur; nec præterea est res vlla, quæ aut sua sede naturam sollicitare posit, aut frangere.

Primum erudite dixit, *sede sua sollicitare*, hoc est loco mouere: vt Ennius, *tela manu sollicitare*, pro eijcere.

Histri tela manu iacientes sollicitabant.

& ea huius verbi propria notio est. Deinde in manuscriptis non *frangere* est, sed *tangere*. Scilicet adhæsisse litteram a proxima voce, & corrigendum esse *aut angere*. quod miror viros doctos fugere potuisse. De metu & ægritudinibus loquitur: ille animi mentem sollicitat, hæ etiam angunt; vnde *angor* & *angustiæ* Libro II. de hisdem Finibus, cum multis refutasset errorem Epicurium de indolentia, quam illi summam voluptatem dicebant, subiungit, ad Torquatum conuerso sermone.

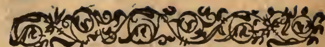
Tu autem inter hac tantam multitudinem hominum interiectam non vides nec lætantium, nec dolentium? Non prorsus, inquit. omnesque qui sine dolore sint in voluptate, & ea quidem summa esse dico.

Corrigit D. Lambinus, *Non. prorsus, inquit, omnes qui sine dolore sint*. Ego propius veterem scripturam, *omnes quiqui sine dolore sint*. Quiqui, sunt quicumque. Plautus Pseudolo *Quiqui estis, vos commendo*. Addam nunc ex de natura deorum I.

Vnde vero orta illa quinque formæ, ex quibus reliquæ formantur apte cadentes ad animum efficiendum, pariendosq. sensus? longum est iter ad omnia;

quæ talia ſunt, vt optata magis quam inuenta videãtur.

Emendant alij aliter, ſed proxime libros ego. *Longum eſt iterare omnia.* Ita aliquanto poſt. *De Platonis inconſtantia longum eſt dicere.* In Verrē de Signis. *Longum eſt & non neceſſarium commemorare, quæ apud quoſque viſenda ſunt tota Græcia.* & omnino hæc ſollemnis formula ſermonem præcidendi, quam ignorarũt homines vappæ, qui hunc locum primi contaminarunt.

IANI GVLIELMII IN PLAVTI TRINVMMVM QVÆSTIONES.

I. G. IOSIÆ MERCERO IO. F. S.

ABITVM te parare, Iosia Mercere, & Auaricum Biturigum cogitare, dolebam; quod suauitate tua & illa studiorum gratissima vicissitudine ægre me cariturum viderê. nunc a minore cura ad summum timorem deductus tam repetino morbo tuo, vehementissime conturbor. Ego vero, mi Mercere, in Biturigibus te esse multo mallem, dum saluus & validus esses. nam frueteris prę̄stātissima doctrina summi ac diuini viri: cuius assiduus vsus tibi emolumento maximo esset, ad profectum studiorum, mihi non leui solatio, quare facilius ferrem dijunctionem nostram. amo enim te maxime caussa tua, & ita fructu iucūditatis quam ex cōsuetudine nostra capio delector, vt tuorum in primis commodorum rationem ducam; salutem vero etiam mea potiorem habeam. Itaque adnitere, si me amas, vt quam commodissime cōualescas, inq. eam rem contende neruos accerrimi istius ingenij tui. Quod a te factum, & profectum etiam permul-

permultum audio. nam ſollicito mihi de valitudine tua Iacquierius noſter hodie renunciauit, meliuſcule tibi eſſe, & tertianam abiſſe. Quod ſic me recreauit, vt hæc e Plauto deproperauerim tibi, quibus dum firmior eſſes animũ morbo laſſum reficeres. ad Trinummum ſunt coniectanea quædam, vt vides, ipſa quoque vix trioboli: ſed amor tuus facit, vt minima maxima noſtra tibi placeant omnia. quem huc adhibe; & VALE atque SALVE, Mercere noſter.

IANI GVLIELMII IN PLAVTI TRINVMMVM QVÆSTIONES.

CAPVT I.

Res est cum malo. Exungere, Antidire. Antidhac. Incipisso. Trinummus multoties correcta, illustrata. emendatus apud Nonium Varro.

AGNA fides Io. Camerarij in Plauto emendando, summa religio fuit. non indulsit ille, vulgo vt iam fit, ingenio, quo præclarissimo fuit, in mutatione scripturæ vsitatæ; sed in ijs omnibus quæ de suspicione cogitate & deliberate nouauit, facti sui nos conscios esse voluit. Vel hoc Trinummi initio, quod mendosissime legebatur,

Quod si exquiratur vsque a stirpe auctoritas,
Vnde quidquid auditum dicant, nisi id appareat,
Famigerator næ sit cum damno & malo,
Hoc ita si fiat, publico fiat bono.

quam probabiliter edidit! *Famigerator iure siet.* tamen testari voluit in mss. aliter haberi, *Famigerator ire sit*, & quidem cum litura. quod nō temere ab eruditissimo homine factum, sed excitandæ industriæ nostræ cum scirem, cœpi attentius considerare scripturam membranaceam, & licet illud Camerarij non improbem, tamen affirmare prope ausim Plauti ger-

manam me eruiſſe ſcripturam.

Famigeratori res ſit cum damno & malo.

Scilicet S quod geminari debebat ſemel poſitum fuit, aut in ea litura fortaſsis quam innuit Camerarius delituit. *Res mihi cum eo eſt*, vſitatum loquendi genus, & frequentatum in litibus & iudicijs maxime. de quibus hîc Plautus cum ageret, occaſionem ſumſit lepidiſsimi ioci, *Res cum malo ei ſit*; pro quo vſitate dicimus, *malum habeat*. Scæna Minus quindecim.

LE. Quid factum eſt eo?

ST. Comeſtum, expotum, exutum, elotum, in balneis.

Correxerim, *exunctum, elotum*. Magnum luxus inſtrumentum cottidianæ veterũ vnctiones, lauationes. vnde decoctorum verba *eluere, exungere*; pro, patrimonium luxu lancinare. Rudente. *Eluas tu an exungare, ciccum non interduim.* Exungere ergo vnguentis abſumere eſt, & ea vox myropolas eius argenti, cuius rationem ſero inſiſtit Lesbonicus, bonam partem abſtuliſſe ſignificat. eadem ſcæna omnes edũt,

Credo ego iſtuc Staſime ita eſſe, ſed campans genus.
Multo Syrorum iam anteit patientia.

Repono, *antidit patiẽtia*, auctoribus Nonij ſcriptis codicibus. ita Caſina dixit *antideo*, & non ſemel, *antidhac*. quam vocẽ venuſtiſsimis verſibꝰ M. Varronis reſtituo, de ſẽtẽtia amici mei. laudat Nonius in Virgindemia ex Agathone.

Quid triſtiorem video te eſſe quam angit hac
Lampadion? quod familiaris filius

Amar, hæc ſpes eſt auxili argentaria;
Ideoque ſcapulæ metuunt virgindemiam.

Corrigebat iam ante biennium Gab. Rolandius, *Quid triſtiorem video te eſſe, quam antidhac,* neque illa coniectura quidquam certius. Scæna, *Salſipotenti & multipotenti,*

Nam pol placido te & clementi, meo vſque modo vt volui, vſus ſum, haud alio.

In veteribus eſt, *vſus ſum in alio*. Vnde fecerim, *in alto*. ita enim aliquot poſt verſibus etiã eſt, *Nam abſque foret te, ſat ſcio in alto Diſtraxiſſent.* Scæna proxima.

Nunc ego ſi potero ornamentis hominem circumducere.
Dabo operam vt me eſſe ipſum plane ſycophantam ſentiat.

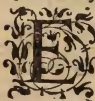
Malim, *ipſus plane*. nam de conductore loquitur. Interiectis multis verſibus, ſequitur deinde.

S T. Magnum facinus incipis ſic petere. C H. quid ita? S T quia pater,

Lego, *incipiſsis petere*. neque aliter vmquam poëta ſcribſit.

CAPVT II.

Hiſtrionum pœnæ. Dignus ſalutis. multæ ad hanc fabulam cenſuræ.

ADEM ſcæna iocus eſt, ſed eius ſententia mihi quidem obſcura eſt, fortaſsis & alijs.

——S T. ergo ipſuſne es? C H. ipſiſsimus.

Abi hinc ab oculis ST. enimvero ſero quoniam aduenis,
Vapulabis arbitratu meo & nouorum ædilium.

nam cauſſa cur vapularet Charmides in adſuetu ſolo nulla eſt. itaque inclino legere, *enimuero ſero quoniam aduenis Vapulabis.* Nam ad hiſtrionum pœnas alludi manifeſtum. ij autem ſi quid deliquerant in actione vapulabant. in Ciſtellariæ epilogo. *Ornamenta ponent: poſtidea loci Qui deliquit, vapulabit: qui non deliquit, bibet.* in culpis auté fuiſſe, ſi quis ſerius quam oporteret, proſcænium ingrederetur, non dubium eſt. Hinc ſycophanta Charmidi minatur, qui fabulæ iam magnam partem acta peregre domum venit, daturum eum pœnas, quod ſero venerit. Scænæ ſequentis initio.

Staſime facite propere celerem, recipe te ad dominũ domum,

recte amicus noſter N. Faber, *face te propere celerem.* Paullo poſt eſt.

Quid homo nihili non pudet te, tribus ne te poterijs Memoria eſſe oblitum?

Legerim, *Memoria eſſe oblitum.* & quod non longe ſequitur.

Ambitio iam more ſancta eſt, liberaſt a legibus.

concinnius videtur, ſi ſcribas: *liberata legibus*, ad quod exemplum paſsim vſurpatur, *ſolutus legibus.* Multis verſibus poſtea.

Sed ſi non dicto audiens es, quid ago? ST. damnum malum.

Claudicat verſus, quem reſtituo leui inmutatione, *da magnum malum*: quod noſtrum ita

ſtabilitur ijs verbis quæ inibi ſequuntur, vt me plura addere non opus ſit. Scæna vltima quod editur,

LY. Charmidem ſocerum ſuum
Lyſiteles ſalutat. CH. di dent tibi Lyſiteles quæ velis.
CH. Non ego ſum ſalute dignus?

Nonius in libris ſuis aliter legit, *Non ego ſum ſalutis dignus?* & metaplaſmum caſuum ait: ego purum putum helleniſmum, ἄξιος χαρᾶς, τιμῆς, ὑγιείας eſſe ſcio. illud ſub finem comœdiæ in muliebrem ſexum acerbe & virulenter dictum.

Miſeria vna vni quidem homini'ſt affatim. CH. immo huic parum eſt.
Nam ſi pro peccatis centum ducat vxores, parum eſt.

ſed dixerat eandem in ſententiam Philemo quoque, de quo hanc fabulam noſter interpretatus eſt,

ἀθάνατον δεῖ κακὸν ἀναγκαῖον γυνή.

neque diſsimiliter Propertius, vel potius ſimillime huic loco.

Cum ſatis vna tuis inſomnia portet ocellis,
Vna ſit & cuiuis femina multa mala.

CAPVT III.

Communitare prouinciam. Hæc fabula pluries emaculata. locus indidem cum Ariſtophani compoſitus,

VOD prologo Luxuria mater filiæ Inopiæ ait,

Adest, hem illæ sunt ædis, i intro nunc iam.

Verius censeam scribi, *Ades*, vel certe, *Adesto.* nam ad se eam verbis & gestu trahit, vt in domum Lesbonici intrudat. Scæna prima,

Crede huic tute, iam suam melius rem gesserit.

Sic editi veteres. viderunt versum ruere correctores, & dictiones traiecerũt, *C. h. tute, suam iam.* Arbitror potius debere, *Crede huic tutelam, suam melius rem gesserat.* nam memini, ipsa hac fabula alibi id nomen similiter fuisse deprauatum. Ait eadem scæna Megaronidæ Callicles tutor liberorum Charmidæ.

Nunc ego te quæso vt me opera & consilio iuues,
Communicesq. hanc mecum meam prouinciam.

Difficile est explicare hoc loco istud, *Communices.* & magna me suspicio prehendit, rectius fore *Communitesq. hanc m. m. p.* Prouinciæ communiuntur, & *munimus munia* nostra, cum id quod officij nostri est sedulo curamus: De hoc dubitandum vix arbitror. Scæna, *Non optuma hæc sunt.*

——qui nihil aliud nisi quod sibi soli placet
Consulit aduorsum filium, nugas agit,
Miser ex animo fit. factius nihilo facit.

Repono, *sectius nihilo facit.* nam sensus est, eum qui filio pertinaciter aduersetur, præter animi dolorẽ nihil assequi. nã ipsum filiũ nihilo secius id quod statuerit persequi. Nugator ille, vnde huic fabulę nomẽ, ridicule iterat

interrogationes ſuas depreheſus a Charmide,

ST. eho quæſo tu is es?

CH. is enimuero ſum. ST. ain tu tandem, is ipſus ne es. CH. aio. ST. ipſus es?

CH. ipſus inquam Charmides ſum. ST. ergo ipſus ne es? CH. ipſiſſimus.

ſed ijs ſimillima Ariſtophani Pluto hæc ſunt.

τί φὴς. ἐκεῖνος ὄντως εἶ σύ; Πλ. ναί.

Χρ. ἐκεῖνος αὐτὸς; Πλ. αὐτότατος.

Scæna ea quæ hanc ſequitur.

nunc hic diſperij miſer,

Propter eoſdē, quorum cauſſa fui hac ætate exercitus.

Nonius Plautum affirmat ſcribſiſſe, *hoc ætate:* de quo nihil aſſeuero. niſi malim ſane, *hoc ætatis.*

CAPVT IV.

Solide formidare. Quæſere. Nuptiæ diſpectæ. Caſſus tumultus. Blaterare. Appuleij de Aſino multa emendata.

APPVLEIVM quod amas, nihil peccas Mercere. ſupra vulgi opinionem is ſcriptor bonus eſt, & in quo fugitiuæ vetuſtatis erudita veſtigia plurima cōpareant: quam qui non repreheſam, ſed porro exploſam volunt, nihil mirum faciunt, ſi hunc etiam auctorem in manibus eſſe nolunt. aliud tuum iudicium, quo ad hæc examinanda ſodes vtere. Mileſiæ fabellæ de Aſino libro I.

Itaque maturius nos quieti reponamus, & ſomno

leuata laßitudine noctis, ante lucem aufugiamus isthinc quam putas longißime.

Illa *quam putas* nulla bona sententia sunt, & non dubium mihi quin corrigi debeant, *quam potest longißime.* Libro III.

Paueo, inquit, & formido solidæ domus huius operta detegere, & arcana dominæ meæ reuelare.

Rectum est, *formido solide.* hoc est, vehementer, admodum. Sic Terentio *gaudium solidum*, magnum & insigne; Plauti Epidico *malefacta solida*, insignita. Libro IV.

Vir sublimis animi virtutisq. præcipuus multis nos affatibus multisq. precibus quærens adhortatur, per dextram Martis, per fidem sacramenti, bonum commilitonem cruciatu simul & captiuitate liberaremus.

Scribo, *multisq. precibus quæsens.* a Plauto hoc more suo transsumsit. Bacchidibus. *Mirum est, te me opere tanto vt redeam quæsere.* Eodem IV. libro.

Sic instar Atracis vel Pirithoi vel Protesilai despecta disturbataque nuptiæ.

Quid illud? *despectæ nuptiæ.* equidem non intelligo, nisi tamen rectius sit, *dispectæ.* Dispecisci, diuellere, dirimere, disijcere; vt compecisci, coniungere, pactum coire. neque hoc quidquam certius est. Libro VI. est in descriptione nuptiarum Cupidinis & Psyches.

Horæ rosis & ceteris floribus purpurabant omnia: Gratiæ spargebant balsama: Musæ quoque canora personabant.

Malim, *Musæ voce canora personabant.* vt in pro-

logo Pœnuli eſt.

Matronæ tacitæ ſpectent, tacitæ rideant,
Canora hic voce ſua tinnire temperent.

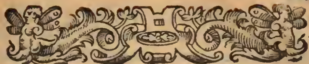
& opinor antique fuiſſe in membranis, *voque.* de qua ratione ſcribendi ſupra attigi. Sequitur non longe eodem VI. libro.

At illa quamuis humi proſtrata tamen tenaciter loro inhærebat, vt me procurrente aliquantiſper tractu ſui ſequeretur, & accipit ſtatim clamoſis vlulatibus auxilium validioris manus implorare. ſed fruſtra fletibus caſum tumultum commouebat; quippe cum nullus adforet &c.

Primum in veteri edito eſt, *me procurante:* neque dubitari poteſt quin melius ſit, *procurſante.* Deinde legerim, *tractus vi.* nam anicula loro inhærens aſini procurſantis & lorum ad ſe trahentis vi raptabatur. Poſtremo corrigo, *caſſum tumultum:* hoc eſt, inanem & irritum. Sic ab eodem Appuleio *caſſam terriculam* & *ſpeculam caſſam* dici obſeruaui in Veriſimilibus. Libro IX.

Hac & alias ſimiles affanias fruſtra ablatrantes eos retrorſum abducunt pagani, & in Tullianum compingunt.

Manifeſto verius, *fruſtra blaterantes.* Aulularia Plautus. *De blatteraſti vicinis omnibus.*

IANI GVLIELMII IN PLAVTI TRVCVLENTVM QVÆSTIONES.

I. G. SVFFRIDO PETRO IC. S.

ADVERSARIA tua, Suffride, variantis in Cicerone scripturæ e libris Turingicis & Belgicis cum cura legi, & quæ eiusmodi visa, vt pro veris probare possent, iudicio selegi. Quid quæris? ἀγαθῶν ἀγαθίδας, quæ in Græcia prouerbium sustulerunt, repperimus. ita illic multa, aut pura puta videas, quæ publice mendosa; aut sarta tecta, quæ lacunosa. neque raro hiatus ipse membranarum a te nõ neglectus profuit, & auram afflauit, qua fretus ad emendationem meo porro remigio conarer. Turingicis in primis nihil præclarius, &, quod res indicabit, neque Lambini, nec ceterorum, qui in hoc latinæ linguæ parente plurimi laborarunt, vlli sinceriores. ad plures libros tantum essent. Est enim profecto ita, vt sentio; in hoc bonos auctores emendandi siue studio, siue artificio quodã, cum multũ posit laboriosa diligentia, plus aliquanto expolita ingenij elegantia, plurimum sollertis

iudicij acumẽ;tum non minimum, vt in ceteris rebus humanis,ipſam valere fortunã.Nam ita pleræque corruptelæ,tamquam peſtes quędam, in intima optimorum librorum viſcera penetrarunt,atque ijs ſe partibus,quæ integrę ſuperſunt,agglutinarũt; vt internoſci a ſanis, aut euelli ex pulcerrimis corporibus nulla vi poſsint: quamuis omni huc animi contẽtione vel perſpicaciſsimus quiſque incumbat. At ſimul in membranas incideris notæ & fidei antiquæ, diluceſcunt plerumque ex tenebræ, & produnt ſe diſperſæ paſsim & ſuffuſæ venuſtiſsimis coloribus maculæ: quas nullis veſtigijs per te, abſque illis monſtratoribus eſſet, perſequi & indagare,immo vero ne ſuſpicione quidẽ odorari potuiſſes. Ita ſine chirographis vetuſtis ijſdemq. bonis, cuiuſmodi in magna membranarum copia permagna raritas, correctio ſæpe irrita eſt & inanis; nonnumquam etiam temeraria & periculoſa. libros autem cuiuſmodi volumus & optamus apiſci, in fortunæ manu non noſtra poteſtate eſt. quibus tamen ipſis nemo ex vſu ſuo publicoque vtetur ſine ijs auxilijs, quæ initio poſui. Nam & aſsiduitate multa opus eſt, in pellegendo & comparando; & peracri ingenio, in perueſtigandis ipſius ſcriptoris qua verbis, qua ſententijs; & limato ſubactoq, iudicio, in delectu eorum, quæ varia paſsim & inter ſeſe diſsidentia occurrunt. Tametſi incidunt non pauca, quæ hebetiores quoque, & ab iſtis præclaris naturæ dotibus,ita vti nos

ſumus, parum parati, dignoſcere & vtiliter monere poſsint. Quod alias ſæpe ſenſi, & nuper in Plauti: ſed nuſquam minus, quam ad Truculentum. ad quam tamen nonnulla notata, vt potuit in ſumma egeſtate librorum, diiudicanda tibi tranſmitto; vt tu ex copia tua plura & vberiora remittas.

IANI GVLIELMII
IN PLAVTI TRVCVLENTVM QVÆSTIONES.

CAPVT I.

Potiores. Truculento conſtituta loca duo. vnus aliquot verbis auctus.

RVCVLENTO valde placuiſſe ſibi Plautū locuples teſtis eſt apud Ciceronem M. Cato. Verum ſi reuiuiſcere poſſet, nullam æque inuitus legeret, ſat ſcio. adeo omnia lepidiſsimæ fabulæ membra trunca, mutila, deformata iacent; quibus ſalus magnam partem deſperata eſt, niſi noui Aeſculapij e ſitu bibliothecarum huic Hippolyto redintegrando exſtiterint. Nos leuiter detergemus ſordidata quędam; vulnera grauiora curanda relinquemus ijs, a quibus ſalutem vniuerſam hic poëta exſpectat, non aliquot partium medicinam. Scęna prima.

Si iratumſt ſcortum forte amatori ſuo,
Bis perit amator, ab re atque ab animo ſimul.
Sin alter alteri potitus eſt, itidem perit.
Si raras noctes ducit, ab animo perit,
Sin increbrauit, ipſus gaudet res perit.

Verſu tertio melius veterrimę editiones *Sin alter alteri potior eſt*. Si inquit, mutuum fiat, vt & ſcortū non offenſū ſit, & amator in primis aduētoribus, tamen perit. Etenim vel noctes ra-

ras habebit, occupata etiam in alijs meretrice, & angore animi conficietur; aut crebro admittetur, & ipse quidem bene erit, sed acerrime fortune miseri lancinabuntur. *Potiores* in re amorum esse eos qui amicæ animum maxime capiant dixi ad Menæchmos, & illud Casina laudaui.

M E. Quam tu eius potior fias satiust me mortuum eiusdem rei hoc illustre exemplum est: & locus Sticho.

Quem æquius est nos potiorē habere quam te? post-
idea pater.
Viros nostros, quibus tu voluisti esse nos matresfa-
milias.

Scæna, *Ad fores auscultate.*

Respice huc. A S. quis est? D I. vobis qui multa
Bona esse vult. A S. dato, si esse
Vis, faxo erunt. D I. respice huc modo. A S.
io enicas me miserum quisquis est.

Male collocatæ litteræ personarum indices. Corrigo, *dato si esse vis. D I. Faxo erunt. respice huc modo.* Cum ancillula meretricio more benedicto contenta non esset, sed rem & benefactum posceret; Dinarchus, faciam, inquit, bene: tu huc modo respice. atque hoc res est, non suspicio. Sequitur.

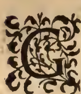
Vos reddidistis me otiosum. A S. quid iam amabo?
D I. expedibo,
Rem perdidi: cum re meum negotium abstulistis.

in Nonio qui hæc laudat pluscula verba sunt, sed haud dubio a Plauti ipsius calamo, non grammaticorum. *D I. ego expedibo, Rem per-*

didi apud vos: cum re &c.

CAPVT II.

Prouenire bene, nequiter. Fragmentum in ipsa fabula ostensum. alia emaculata.

GRAVIS illa atque seuera meretricũ obiurgatio est eadem scęna,

In melle sunt linguæ sita vestræ atque orationes,
Lactéque; corda felle sunt sita atque acerbo aceto.

Sed venustius legetur meo iudicio, *felle sunt lita atque acerbo aceto.* elegans quidem allusio est, in *lita* & *sita.* Ille versus eadem scæna,

Dum habeat, tum amet; vbi nihil habeat, alium quæstum cœpiat.

fragmentis huius fabulæ infertur, corruptissimis verbis: quæ admonitu meo hinc corrige. Scænæ, *Quis illic est*, versus postremus est.

——— sed eccum odium progreditur meum.
Tristis exit, haud conuenire etiam hic velim Phronesium.

Antiquæ editiones, *at conuenire etiam hic dum P.* Certum arbitror, *haud conuenit etiam hic dum Phronesium.* ex eo quod tristé videt Dinarchũ colligit, nondum conuentam ab eo heram suá. Scæna, *Num tibi.*

Sed quod ego facinus audiui aduenіens tuum
Quod tu hic absente me noui negotij gesseris?
Cumq. bene prouenisti salua, gaudeo.

Versus extra legem sunt, & suspicor postremo glos-

glossam esse illud, *salua* : quod sententia non requirit. versus igitur concinno.

Quod tu hic absente me noui negotij
Gesseris, cumq. bene prouenisti, gaudeo.

Non longe enim sequitur. *Cũ tu recte prouenisti, cumq. es aucta liberis Gratulor*, Prouenire bene, ἐυτυχεῖν; nequiter prouenire, δυςυχεῖν. exẽplis nihil opus est. nam infinita passim occurrunt. Scæna, *Ne expectetis.*

Iis te dono. penitet te quod ancillas iam?
PH. Quin etiam ne insuper adducas quæ mihi comedint cibum.

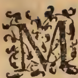
De vitio loci vere monui nuper; verba tantum germana recolligere non potui : quæ nunc adiutus vetuste cusis repono. in ijs enim liquido, *quod ancillæ sunt iam.* Rescribo ego.

Iis te dono. PH. pænitet ne te, quot ancillæ sunt iam?
Quine etiam nunc insuper adducas, quæ m. c. c?

Paucæ tibi videntur, ait tot ancillę, quot mihi nunc sunt, nisi tu plures adducas vltro estrices in ædes meas. *Quine* sępe Plauto excidisse ostẽdi aliquoties. & sæpissime *ne* & *nunc* permutantur. neque vlla alia audacia hic nostra est.

CAPVT III.

Non mu. Vis est experiri. Nonnulla hac fabula illustrata, correcta.

ALA ancillula Aſtaphium male docet heram ſuam Phroneſium meretricem,

Lepide efficiam mea hera officium,
vide intus modo vt tu tuum
Item efficias. ama, id quod decet, rem tuam.

Rectius cenſeo, *Lepide efficiam meum, hera, officium.* ſequitur enim. *tu tuum.* Paullo poſt.

Nunc dum iſti lubet, dum habet, tempus, ei rei ſecunda Prome venuſtatem.

Libri veteres, *obſecundas Prome.* emendauerim, *tempus ei rei obſecunda, exprome venuſtatem.* Paucis interiectis verſibus.

——— Sed obſecro da mi operam, vt
Narrem quæ volo. D I. nam quid eſt? A S. nam ea refert non muſſet
Intus bolos quos dat. D I. quid amator nouus quiſpiam?

Sic mss. nullo ſenſu: quem non inelegantem elicio mutatione non magna.

D I. nam quid eſt? num mea refert? A S. non muſet Intus

Cum ancillula operam Dinarchi poſceret ad audiendum; ille ſperans de ſe aliquid illi mādatum, & fortean exſpectari ab amica aduentum ſuum, quid, inquit, rei eſt? an aliquid ad me pertinet? Reijciens tam ſtultam vrbanitatem puella; nihil ad te ait: ſed hera mea quos lucri bolos nacta eſt? Non mu, nihilum. Ennij notum carmen eſt. *neque mu facere audent.* Poſtea eſt.

Animo bono male rem gerit. D I. perij hercle ego

stultus es,
Qui facta infecta verbis facere postules.

Mss. *perij hercle ego idem.* non fallor, & corrigo *perij hercle ego quidem. Ast. stultus es.* Illa eadem hac scæna maculosissima vulgo legimus,

AS. amitte, sine. DI. amitto, intro. AS. ad te quidẽ.
DI. Immò isthoc ad vos. AS. iri non potest. DI. nimium potest,
Experiri sine. AS. immo operire. DI. meliust experirier.
Dicã adesse. DI. vbi est? AS. occupatast. DI. resiste.
AS. abeo, frustra es. DI. redin,
An non redis? AS. sed vocat me quæ in me plus potest. DI. quam potest?

Restituo, non de ingenio, ne erres; neque enim ea temeritate sum, vt locum totum suspicione audeã inuertere; sed de fide vetustiorum editionum. quarum bellissimam scripturam insubidi homines non recte mutarunt. sic igitur illæ ad verbum.

AS. iri non potest. DI. immo potest,
Experiri sine. AS. immo operire: vis est experirier.
Dicam adesse, nisi occupata est DI. resiste, hem!
AST. fit frustra. DI. redin'
An non. AST. redeam, sed vocat me, quæ in me plus potest.

Verissime. Scitã & versuta Astaphium negat introiri ad heram suam posse. Dinarchus, at ego experiar potius ait, & posse me arbitror. immo tu opperire potius, respõdet illa. nam si experiare, vim facies. ego potius intus

viſam, & ſi illi otium eſt, ad te renuntiabo. euntem reſiſtere adoleſcens iubet; illa fruſtra eum eſſe ait, & ſimul ne inhumanior videatur herili imperio ſe vocari domum ait. Corrumpendi loci occaſionem dedit eorum inſcitia, qui non ceperunt illa: *Vis eſt, experiri.* quod faceriſsime dictum eſt. nam *experiundi* verbum de vi proprie dicitur, ſiue ea ciuilis ſit iudicij, ſiue militaris armorum. Bacchidibus. *an ego tecum experiar vi maiore.* Terentij Eunucho. *Omnia prius experiri ſapientem quam armis decet.* Sequitur ibidem loci.

Vnum aibas, tria iam dixti verba, atque mendacia.

Verſus mendum indicat, quod vt diſpellatur, cenſeo inſerendam voculam, *atque ea mendacia.*

CAPVT IV.

Opera eſt. Duum locorum Truculenti correctio.

CERTISSIMA corrigendi ratio eſt latinitatis accurata notatio. hactenus, ſi ſuſpicio noſtra non abducatur a veſtigijs corruptæ ſcripturæ. nam vt quodlibet pro quolibet ſubſtituamus, opinor inſanis tantum probari poſſe, cordato homini nemini. in quo tamen mirum eſt quam ſibi indulgeant multi; quos aliud agere mallem, quam in hac ſegete infamiam ſuam metere. Meæ ſuſpiciones

ſi non veræ aut probabiles pleræque, at certe neque a conſuetudine latine loquentium abhorrent, neque longe aberrant ab ipſis litteris receptæ lectionis. cuiuſmodi & hæc eſt ſcæna, *Blitea & lutea.*

PH. Numquid vis? DI. facultas operæ vbi mihi erit, ad te venero.

Offendit me genus ſermonis, *facultas operæ vbi erit.* nam certe ſufficit in hac formula, *operæ vbi erit.* quomodo ſæpe boni auctores, illo modo neſcio an vmquam. emendabam igitur,

PH. Numquid vis? DI. valeas. operæ vbi mihi erit, ad te venero.

Numquid vis, abeuntium formula: vt alibi dixi. ei reſpondent, Vale, Valeas, Recte, huiuſmodi alia. ſupra hac fabula.

Numquid iam me vis aliud? PH. vt quando otium
Tibi ſit ad me reuiſas tu. DI. valeas. PH. vale.

qui locus huic admodum ſimilis eſt. Trinummo. *Numquid prius quam abeo me rogaturus? M. vale.* Terentij Eunucho. *Rogo, numquid velit. recte, inquit. abeo.* Non fefellit me, ſpero, hæc coniectura. illud timidius confirmo, indicabo tamen ſcæna vltima,

Quamquam hic horridus eſt, quamquam hic ſqualliduſt, at eſt bellus mihi.

legi in veteribus, *ſquallidus, citus bellum init.* Fecerim, *ſcitus bellum init.* & iocus proteruior eſt, ſed non indignus viroſa meretricula: cui non elegantes ſoli belli videntur, ſed illi

cumprimis, qui in illo duello non ignaui ſunt, ſed depugnant morituri.

CAPVT V.

Cicero pro Sulla, In Piſonem, Cum gratias ſenatui egit, membris integris auctus.

DE Turingicis libris quod dixi, Suffride, libet illuſtri exemplo vno & altero oſtentare. quid illis plenius & integrius videri poteſt, pro P. Sulla?

Atque idem ego neque P. Sullam ſupplicem ferre, neque eoſdem Marcellos, neque huius M. Meſſalæ hominis neceſſarij preces ſuſtinere potui. neque enim eſt cauſſa aduerſata naturæ; nec homo, nec res miſericordiæ meæ repugnauit: nuſquam nomen, nuſquam veſtigium fuerat; nullum crimen, nullum indicium. Suſcepi cauſſam, Torquate.

tamen rectiſsime membranæ multis hæc verbis augent, *neque eoſdem Marcellos pro huius periculis lacrimantes adſpicere.* & inferiore membro iterum, *nullum crimen, nullum indicium, nulla ſuſpicio.* probiſsime. ab his enim fontibus ad accuſationem proceditur. Eodem hoc libro in epilogo ſine ſuſpicione lacunæ legimus.

Sed ne exſtinctor patriæ, ne proditor, ne hoſtis appelletur, ne hanc labem tanti ſceleris in familia relinquat; id laborat, id metuit; cui honoris fructus integros non ſit relicturus, ne æternam dede-

coris memoriam relinquat.

At quanto copiosius noster vetus, *id laborat, id metuit; ne denique hic miser coniurati & conscelerati & proditoris filius nominetur; huic puero, qui est ei vita sua multo carior, metuit; cui honoris &c.* quæ quin pura puta M. Tullij sint, dubitare nos res non patitur. In L. Pisonem editur.

Animo consulem esse oportet, consilio, fide, grauitate, vigilantia, cura, toto denique munere consulatus,

adijcit Turingicus, *omni officio tuendo, maximeq, id quod vis ipsa præscribit reip. consulendo.* & quis ille Carneades, qui hęc Ciceronis sint an glossographorum in dubium vocet? Vim ipsam præscribere ait, vt consul reip. consulat; scilicet, quia inde sic nominatus. Attius.

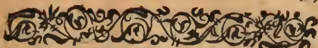
Qui recte consulat, consul cluat.

Ea quam a reditu suo in Senatu habuit vulgo vulgatur.

Alio transferenda mea tota vita est, vt bene de me meritis referam gratiam, cum apertis hostibus bellum geram, timidis amicis ignoscam; proditoribus meis non indicem dolorem profectionis meæ, defensores reditus dignitate consoler.

Membranæ nostræ, *bene de me meritis referā gratiam, amicitias digne perspectas tuear, cum apertis &c.* & mox. *proditores non indicem: dolorem profectionis meæ reditus dignitate consoler.* omnino plenius & melius; vt probabo, si deus fa-

uerit, ſi aggrediar id, ad quod tu me cohortari non deſiſtis; ego magis magiſq. indies reformido, & propemodum abijcio, difficultate deterritus: ſed ſi ea præſidia, quæ ſpero & opto, habuero; fortaſſe non indignum aliquid veſtra exſpectatione & meo ſtudio ęmoliar.

IANI GVLIELMII IN PLAVTVM MISCELLÆ QVÆSTIONES.

I. G. PAVLLO MELISSO COMITI Sacri Palatij, & ciui Romano. S.

MENSIS hic ſextus labitur, dum in Gallia ſedeo: cum interim a te nihil non litterarum modo, ſed ne rumoris quidem affluxit. amabo, Meliſſe, ſicine decet? inter nos quidem, me cum valetudo tua ſollicitat; tum ægre patior iamdiu, tacere cōcordiam Muſarum tuarum: quæ, Coloniæ dum eram, ſæpicule grauiorum ſtudiorum moroſitatem gratiſsima ſuauitate demulcebant. Quid autem amici communes, ecquid viuunt & valent? nam ego quidem, Hallerus, Poſthius, Modius, illæ animæ meæ, vbi ſe gentium oblectent, & quid me, quid te, quid Muſas ſuas ament aut curēt, iuxta cum ignariſsimis ſcio. Quid de Io. Camerario dicam? quem certo ſcio gaudere, in Plauto me cum fructu nonnullo fuiſſe; & hanc quoque partem ab incomparabili viro parente ſuo nihilum degenerare: qui non, vt iſti hodie varrones, iuniorum induſtriæ inuidebat; verum, vt ille apud Liuium ſenex, &

ipſe ſe gloriæ ſeniorum ſuccreuiſſe meminerat, & ad ſuam gloriam conſurgentes alios lætus adſpiciebat. Merito igitur fato ſuo functum quoque ellogium hoc proſequitur, VIRVM OPTIMVM DOCTISSIMVMQVE SÆCVLI SVI FVISSE. Eius veſtigia ſublegens, vt ingenio longe diſpari, ita fide certe pari, nonnulla, vt mihi viſa ſunt explicatione aut correctione indigere, ad Plautum congeſsi. fugerant ex his paucisſima diligentiam meam in liturarijs deliteſcentia, quorum partim nunc retraho, & acutiſsimo acumini tuo ſubijcio, Meliſſe: certus, nec eruditiori iſthic ea committi poſſe examinanda; nec amiciori mihi permitti tuenda.

IANI GVLIELMII IN PLAVTVM MISCELLÆ QVÆSTIONES.

Capvt I.

Furum manus celeres. Scelerare manus. Fungi ſua mœnia, fortunas ſuas. Alliati. Plautus fragmentis emendatus. & Moſtellaria.

FRagmenta ad Plautum ſat multa in ipſis Comœdijs aut emaculauimus, aut vbi legerentur ſuo in loco oſtendimus; etiam de ſuſpicione quædam, vbi non incommode collocari poſſent, admonuimus. Nunc duo quæ in manum venerunt eluemus præterea. adfertur ex Nonio in Lauerna ad Cornicularium.

Litaueram Lauernam ni furis ſceleraſcit manus.

Arbitror corrigendum, *Litaueram, Lauerna mi ne furis celeraſsit manus.* Ait enim ſacro facto pacem Lauernæ ſe expoſtulaſſe: ne illa furi auxilio in rapina eſſet, & manum illi ad furandum celeraret. Furum manus celeres vulgo dicuntur. quo alluditur Aulularia ſcæna, *Poſtquam obſonauit.*

Sed vter veſtrorum eſt celerior, memora mihi.
CO. Ego, vt multo melior. STR. cocum ego non furem rogo.

Seruius tamen Plautinum ait *ſcelerare manus*, pro polluere. id ſi hinc ſumſit, aliter exiſti-

mem rescribendum, *Litaueram Lauernam mi, ne fures sceleraßint manus.* hoc est, ne furto & rerum mearum spolio se fures impiare posſint, deam Lauernam deprecatus sum. Vtrauis harum emendationum probabilior ea, quam viri docti commenti sunt. in posteriorem ego inclinem magis. Ad Neruolariam adducitur ex Festo in Mœnia,

Prohibent, quod mœnia alia, vnde ego fungar mea, haud dubio leuiter contaminatum; sed vere corrigo, *Prohibent, quom mœnia aliunde ego fungor mea.* Ferre, ait, non possunt, si ego aliunde tamen officij mei quod est facio. *Mœnia sua fungi*, est suo loco & ordine vitam recte & vt decet tolerare: Plautus Mostellaria dixit, *fungi fortunas suas*, Scæna prima.

Sine me alliatum fungi fortunas meas.

Sic libri veteres constanter, non *alliato*: opinor, vere. nam *alliati*, qui allium olent; vt *vnguentati*, qui vnguenta. Illum versum,

Perij illic habebit flocco iam homo lumbos meos,

ad Casinam collocant: sed vidi obiter in Nonio ms. amplissimi viri Augerij Busbequij laudari ex *Caßinaria.* Correxerim, *Asinaria*, apte enim dicetur ab Agyrippo, dum vehit seruum.

CAPVT II.

Bona sibi, alteri facere. Cella promtuaria. promi condi. promere. Speratæ. sponsæ. pactæ. Plautus illustratus. Valerius Flaccus ab inepti hominis corruptela defensus.

VTARVNT nonnulli illud prologo Amphitruonis,

Sed mos illic numquam fuit patri meo,
Vt exprobraret, quod bonis faceret boni.

Sed caussa cur ita facerent non fuit. nam vt *benefacere*, ita etiam in vsu est, *bona facere*. Pacuuius Duloreste.

At si ita sunt promerità vestra, æquiparare vt queam
Vereor, nisi numquam fatiscar facere quod quibo boni.

Et hinc illud hominum voluptariorum, *multa bona mihi faciam.* Casina. *Vt mihi bona multa faciam clam meam vxorem!* Illud per eleganter Sosia ait eâdem Amphitruone.

Quid faciam nunc si tresuiri me in carcerem compegerint,
Inde quasi e promptuaria cella depromar ad flagrum,

Cella promptuaria est, in quam penus aut vtẽsilia conduntur, & vnde ad vsum familiarem promuntur. Appuleius apologia pro seipso. *Quod conditum cumque, quod obsignatum, quod inclusum domi obseruatur, id eodem argumento magicum dicetur, aut e cella promptuaria in forum atque iudicium proferetur.* Eiusmodi cellę qui præsunt, *promi condi* dicuntur: nam proprium in ea re verbum *promere*. quod ideo valde censeo restituẽdum Valerio Flacco, Argonauticon VIII.

———*Hæmonio numquam spernenda marito.*

Condita lethiferis promit medicamina cistis

nam in veterrimis editionibus est, *prodit*: quod tamẽ ipsum retineri & argute defendi potest. at emendator ille, qui Valerium, cum paullo maior ætate esset quam nunc ego, corrupit, glossema ineptum prætulit, & edidit, *profert medicamina cistis*. cuius hominis sapientiam etiã in alio consideremus, libro I. Flacci.

Hic insperato Tyrrheni tergore piscis
Peleos in thalamos vehitur Thetis.

Sic edidit nouus Thales. at quis ille *piscis insperatus*? aut dubitari potest, quin verissime ante fuerit in omnibus libris?

Hic sperata sedens Tyrrheni tergore piscis.

Speratam Thetidem vocat, quia Peleo in matrimoniũ destinata esset: eæ enim puellæ proprie *Sperata*; vt postea interposito sponsu & pacto, Pactæ atque Sponsæ. Plautus Astraba.

Sequere sequere, Polybadisce meam spem te cupio consequi.
PO. Sequor hercule quidem: nam lubenter mea sperata consequor.

Vbi præter hoc quod dixi, admodum suauiter puella amatorem nominat, *spem suam*; vt Rufinus in epigrammatis amicam.

Ρȣφῖνος τῇ ᾽μῇ γλυκερωτάτῃ ἐλπίδι πολλὰ
χαίρειν, εἰ χαίρειν χωρὶς ἐμȣ̃ δύνασαι.

Similia omnia in ineptissimis notis Valerianis, quę protraherem nisi in hoc luto volutari diutius puderet pigeretque.

CAPVT III.

Sis. Id. inhiare. Te volo. Hospes Epheso. Plautus varie correctus, declaratus.

VERISSIME hoc distinctione correxit D. Lambinus Asinaria, scæna *Vbi ego.*

Quid isthuc negotij est? LE. certumst credere LI. audacter. LE. Licet
Sis amanti subuenire familiari filio.

Nā hoc dicit, licere auxiliū ferre filio herili, si velit tamen operam suam conferre Libanus. *Sis* enim valet *si vis*. quomodo vsurpauit etiam Propertius libro III. elegia XIV. nisi tamen non vera est mea diuinatio.

Nec tamen est quisquam sacros qui lædat amātes,
Scironis media sic licet ire via.
Quisquis amator erit, Scythicis licet ambulet oris,
Nemo adeo, vt noceat, barbarus esse velit.

Emendant alij, *si licet ire via*: nihilo planiore sententia. Mihi liquet Propertium scribsisse,

Scironis media sis licet ire via.

Si vis, inquit, vel latronibus infesta via iter ingredere; si amator eris, periculi nihil immi-nebit. Aulularia scæna *Præsagibat me animus* postremi versus sunt.

Credo ego iā illū inaudijsse, esse mihi thesaurū domi.
Id inhiat, ea affinitatem hanc obstinauit gratia.

Notat nugator Nonius *thesaurum* neutri generis hic esse. en cor Zenodoti! *Id* poni amat pro *ideo*. Amphitruone. *Id huc reuorti, vti me purgarem tibi*. Hoc si vi-

diſſet etiam hic factum, ad mutationem generis non confugiſſet. Nam *inhiandi* verbum abſolute, vt vocant, eſt appetere cupide & tamquam ore aperto captare: a belluarũ hiatu ducta tralatione. Trinummo. *Adeſuriuit magis & inhiauit acrius Lupus, obſeruauit dum dormitaret canes.* Sequitur continuis verſibus.

Vbi tu es, quæ deblateraſti iam vicinis omnibus,
Meæ me filiæ daturum me dotem? heus Staphyla te volo.

Nihil temere mutandum: ſed magis e conſuetudine vocãtium ſit, *heus Staphyla, te volo.* Curculione. *Quid ſi adeamus? heus Curculio te volo.* Eadem. *Heus tu leno, te volo.* Bacchidibus ſcæna *Mirum eſt.*

Mille & ducentos? Philippos attulimus aureos,
Epheſo quos hoſpes debuit noſtro ſeni.

Epheſo hoſpes antique & erudite dictum, pro hoſpite Epheſio. nam caue aliter diſtinguas cum vulgo. ſic hoſpitem Zacyntho dixit pro Zacynthio Mercatore. *Video ibi hoſpitem Zacyntho, dico quid eo aduenerim.* Sequitur ijſdem Bacchidibus, ſcæna Quam magis.

Duxi habui ſcortum, potaui, dedi, donaui ſ etenim id raro.

Legit amicus noſter Io. Mercerus, *potaui, edi, donaui.* veriſsime. ſemper id verbum cũ amore coniungitur: neque immerito. nam, vt habet parœmia vetus, ſine Libero & Cerere friget Venus. Pœnulo. *Domi eſt quod edis, quod ames affatim.* neque quidquam frigidius iſta tautologia; *dedi, donaui.*

CAPVT IV.

Ingeniatus. Deducere in nuptys, in emtione. Miles illustrata bis. Appuleius correctus.

EGREGIE Palæstrio Milite philosophatur de vita humana, scæna *Cohibete.*

> *——diuos dispertisse vitã humanã æquum fuit,*
> *Qui lepide ingeniatus esset, ei vitam longinquam darent;*
> *Qui improbi essent & scelesti, iis adimerent animam cito.*

Sed inibi rarũ verbũ *ingeniari*, ab ingenio deductũ: vt ab auxilio auxiliari. Vsus eo, Appuleius Floridorũ IV. *Euathlus postquam cũcta illa exorabula iudicantium, & decipula aduersantium, & artificia dicentium, versutus alioquin, & ingeniatus ad astutiam facile perdidicit.* Sed eodem Appuleij libro maculosa illa sũt. *Eius dei hymnum Græco & Latino carmine vobis occinam, iam illi a me dedicatum. Sum enim non ignotus illius agricola, nec recens cultor, nec ingratus antistes.* Corrigo, *non ignotus illius sacricola*: nam agricola dei qui esse potuit, Aesculapij præsertim? Reuertor ad scænam Plautinæ Militis, vnde discessi modo. in illa est.

> *Nã bona vxor, si ea quidẽ deducta est vsquã gẽtiũ,*
> *Vbi eam possim inuenire?*

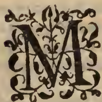
Emendant, *educta*: nõ recte. *Deducere* propriũ verbum, cum noua nupta ad nouum maritum domum adducitur. Tibullo.

Quæ mihi deductæ fax omen prætulit, illa
Traxit ab inuiso lumina nigra rogo. Idem.
Vt inueni primum virgo deducta marito.

Hinc claram lucem iocus Ciceronis accipit, quem recenset Macrobius Saturnalium II. cap. II. *Mater M. Bruti Seruilia, cum pretiosum fundum ære paruo abstulisset a Cæsare, subijciente hastæ bona ciuium; & quo melius emtum sciatis, ait Cicero, Tertia deducta est. Filia autem Seruiliæ erat Iunia Tertia, eademq. C. Caßij vxor, lasciuiente Dictatore tam in matrem, quam puellam.* Lusit scilicet ambiguitate vtriusque vocabuli. deducitur enim, in re amorum puella; in emtione, pars pretij: & Tertia aut filia Seruiliæ accipi potuit, aut pecuniæ attribuendæ pars.

CAPVT V.

Pacere. En vmquam. Laberius apud Macrobium emaculatus, & Plautus Menæchmis.

ACROBII locus, quem protuli, aurem mihi vellit, & admonuit lepidißimorum versuum Decimi Laberij: quos adscribam elegantiæ caussa, tum vt insignẽ maculã insigni venustate commutem. Coactus ergo Laberius Cæsaris imperiosis precibus in scenam prodire sic exorsus est.

Necesßitas, cuius cursus auersi impetum
Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt,
Quo me detrusit pæne extremis sensibus?

Quem nulla ambitio, nulla vmquam largitio,
Nullus timor, vis nulla, nulla auctoritas,
Mouere potuit in iuuenta de ſtatu:
Ecce in ſenecta vt facile labefecit loco
Viri excellentis mente clemente edita
Summiſſa, placida, blandiloquens oratio.
Etenim ipſi di negare cui nil potuerunt,
Hominem me denegare, quis poſſet pati?
Ego bis tricenis annis actis ſine nota,
Eques Romanus e lare egreſſus meo,
Domum reuertar mimus. nimirum hoc die
Vno plus vixi mihi, quam viuendum fuit.
Fortuna inmoderata in bono æque atque in malo,
Si tibi erat libitum litterarum laudibus
Floris cacumen noſtræ famæ frangere,
Cur, cum vigebam membris præuiridantibus,
Satisfacere populo & tali cum poteram viro,
Non flexibilem me concuruaſti vt caperes?

Enimuero contineri nequeo. ô ſuaues numeros! ô verba melle & ſeſamo ſparſa ! Poſtremus tamẽ verſus manifeſto ruit, niſi ſuſtineatur emendatione mea. nam corrigo,

Non flexibilem me concuruaſti vt paceres.

Pacere antiqui dicebant etiam Laberij tẽpore, quod vſitatius ſcribitur, *pangere*. Feſtus. *Pacionẽ antiqui dicebant, quam nunc pactionem dicimus: vnde & paciſci adhuc & paco in vſu remanet*. Sciũt autem non imperitiſsimi rei ruſticæ ramos tenerarum arborum decerpi, aut curuari, vt pangantur nouæ. quod in ſe Laberius ait fieri debuiſſe, dum adoleſcentia mollis & flexibilis eſſet. nam nunc, inquit, cur deijcior, hoc eſt,

in humum & ſcenam e dignitate equeſtri deprimor, cum ſuppullulare elegantia nulla poſſit. ſed lubet ipſum carmen porro adſcribere.

Nunc me quo deijcis? quid ad ſcenam affero?
Decorum formæ, an dignitatem corporis?
Animi virtutem, an vocis iucundæ ſonum?
Vt hedera ſerpens vires arboreas necat,
Ita me vetuſtas amplexu annorum necat.
Sepulcri ſimilis, nil niſi nomen retineo.

Quæ omnia noſtram coniecturam planiſsime ſtabiliunt. Adijciam vnum etiam nunc e Menæchmis ſcęna *Edepol ne hic.*

Dic mihi, an vmquam inteſtina tibi crepant, quod ſentias?

Brixienſis vetus, *en vmquam.* neque verius eſt Menęchmum Plauti eſſe, quam eiuſdem hanc ſcripturam. *En vmquam* vetuſte, quod nobis *vmquam ne.* Trinummo. *ô pater En vmquam adſpiciem te?* Phormione. *En vmquam cuiquam contumelioſius Audiſtis factam iniuriam?* Hactenus ad Plautum.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

E quid desiderares ad Plautum, Lector, emendationum auctoris nostri, transscribsimus ex Verisimilibus eiusdem plusculas notas, quas sparsim ex hoc comico illic iniecit: & locorum adiecimus notationes, vnde vberiores singularum probationes posses petere. nam huc ingerere nec libuit, nec per paginarum numerum licuit. Hoc rei tuæ caussa factum æqui boni consule, & nostris in litteris ornandis conatibus faue.

AMPHITRVO.

Sublatū insigne glossema, & cōcinnati versus Scænæ primæ. Verisimilium 2.cap. *6*,

ASINARIA.

Metuo quod illic obscæuauit mea falsa fallacia. leg. *Ecquo nunc illic obscæuauit.* ex Nonio. 2.20.

CAPTEIVEI.

Ossa atque pellis sum misera macritudine. leg. *miser a macritudine.* 1.12.

Nūc spes opesq. auxiliaq. a me segregant, spernuntq. me. leg. *spernuntq. se.* 3.3.

Dum pereas nihil interdico dicant viuere. leg. *nihil interduo.* 3.1.

Vsque offerre natum suis me ductaret dolis. leg. *Vsque offrenatum.* ibid.

Ita mihi stolido vorsus es subleuere offucijs. leg. *vorsutis.* ibid.

Exuam omnes mærorum maculas tibi. leg. *Eluam.* 3.3.

Nam hercle nisi mantiscinatus pulcre ero, fusti plectito. leg. *pectito.* ibidem.

CASINA.

Aures votiuæ si sint animum aduortite. leg. *votitæ*. 1. 14.

Receßim cedam ad parietem. leg. *dabo me ad parietem*. 2. 22.

Hac dabo me protenus in fugam. OL. Heus Stalino amator. leg. *Heus sta eloco*. ibid.

CISTELLARIA.

Sed ne ego ecastor sum multo inscitior. leg. *mulo inscitior*. 3. 23.

EPIDICVS.

Quis properãtem me prehẽdit pallio. leg. *reprehendit*. 3. 9.

Qui inuident omnes mihi isthoc facto inimicos repperi. leg. *Quin vide. omnes*. ibidem.

Quis est hæc muliercula & illic rauistellus qui venit. leg. *illis rauus, ellus qui venit*. ibid.

BACCHIDES.

Quo nũc capeßis tete hinc aduersa via. leg. *aduersa aui*. 1. 18.

Dum ibi exquirit fata illorum. leg. *fata Iliorum*. ibid.

MOSTELLARIA.

Saluere iubeo te mi Saturites. leg. *Misargyrides*. *lib*. 1. 1.

Atque ibi ne meliuscule, quã sat fueris biberis. leg. *ne pluscule*. ibid.

Scio qua me ire oportet, et quo venerim, noui loqui. leg. *noui loci*. ibid.

Clanculum ex ædibus me edidi foras. leg. *me dedi*. 2, 22.

Ita nunc ventus nostram nauem subito Deseruit. SI. quid est? quomodo peßime potuit? leg. *pessum ire potuit?* 1. 4.

MENÆCHMI.

Bene autem ora commentaui. leg *carminaui*. 3. 20.

Sed hæc res mihi in pectore curæ est. leg. *Sacris mi-*

*hi i. p. cura est.*ibid.

O salue insperate multis annis postquam conspicor. leg. *post quem.* ibid.

M I L E S.

Vbi adbibere aures meae tuae moram orationis. leg. *tuae oram orationis.* 3. 11.

Euge euge euscheme hercle astitit & dulce & comoedice: leg. *dulice & comoedice.* 3. 24.

P S E V D O L V S.

Studete hodie mihi, bona in scaenam adfero. leg. *bonam scauam adfero.* 1. 4.

Eho, an poenitet quando hic vsui fuerit. leg. *quanto hic.* ibid.

Item his discipulis prius custodes dabo. leg. *priuos custodes.* ibid.

Suauis est ructus mihi. sic sine modo. leg. *sic sine. i modo.*

Pessumus homo est. leg. *pessum is homo est.* ibid.

P O E N V L V S.

Hanc perdoceamus vt ferat fallaciam. leg. *ferat.* 1. 6.

Trecentos nummos portat praesibi. leg. *praesidij.* 1. 20.

Nam huc si ante aedis seuocem. leg. *euocem.* ibid.

Nam & hac nocte consulendũ est. leg. *docte.* ib.

P E R S A.

Qui familiarem suam vitam oblectet modo. leg. *domei.* 1. 8.

Ludentis laetificantis faciam vt fiant. leg. *lubentis.* ibidem.

R V D E N S.

Is nos per gentes alium alia disparat leg. *aliuta disparat.* 2. 25.

Nec vlla est specula quae salutem afferat. leg. *asserat.* ibidem.

S T I C H V S.

Nulli negare soleo, si quis me esum vocat. leg *si quis me vocat.* 1. 18.

Illam augeam ex inspe-

rato opportuno modo. leg. *ob portum bono.* 1. 24.

Commodum radiosus sol esse superabat e mari. leg. *sese superabat.* ibid.

Monotrophe hoc conuiuium est. leg. *Monostrophe hoc c.* 3. 24.

TRINVMMVS.

Actum est. animo seruiuit, non sibi. leg. *animo seruibit.* 1. 3.

Indignũ ciuitate hac esse viuere. leg. *ac sese viuere.* 1. 24.

TRVCVLENTVS.

Dum illi agant. leg. *tagant.* 2. 3.

Sed tu posterior. omnem rem tenes. leg. *ordine omnem rem tenes.* ibid.

Ego isti non munus mittam? iam modo ex hoc loco. leg. *iam domo e loco.*

PETRI COLVI BRVGENSIS AD IANVM GVLIELMIVM

ELEGIA.

ESSE quid hoc dicam, quod, quo nihil æquius olim,
Sæpe lacessitus se mihi Apollo negat?
Nudaq. corrosos vngues acroteria luget,
Pensatos nullis vt modo carminibus?
Et tu me auersis Musis, & Apolline surdo
Cunctantem ad solitos IANE vocas numeros?
Non herbosa vides colimus Parnassia Tempe,
Nec placitis Musarum immorimur studiis;
Sed nostrorum hominũ exundantes sanguine campos,
Plenaq. vesanis æquora militibus.
Et vix ciuiles belli æstus, tristiaque arma,
Et ferimus regum vix inimicitias.
Iam subeunt facies nostrorum mille malorum,
Ipsaque iam patrij tristis imago soli.
Hinc euersæ vrbes, celsarum hinc alta domorum
Culmina, & indignis prædia vasta modis.
Non ita Achillea ceciderunt Troia dextra
Pergama; vt hostili procubuere manu
Oppida nostra in fumosas conuersa fauillas,
Plena ruinosis oppida ruderibus.
Testis Louanium mihi pro vrbibus omnibus vna es,
Musarum quo non certius emporium

Orbe fuit toto, ingenium dum pace sub alta
Ingenuis licuit artibus excolere.
Hic magnus diuûm interpres, hic Suada Themisque,
Hic voluit sedes Pallas habere suas;
Nunc abiere omnes adytis arisque relictis
Di, quibus Aonidum hôc emporium steterat.
Sed steterat. nunc cuncta graui conuulsa ruina,
Et notum vano nomine Louanium.
Nec tantum hoc. vt debuerit misera ante parentum
Lumina virginitas fanda nefanda pati:
Atq. alia innumera, hîc quæ iam meminisse dolori est
Damnosa insanæ munera militiæ.
Quîs dum angusta iacet, dum perturbata malis mens
Haud pote Musarum est arte satisfacere;
Illa sed aßiduo satiari nescia luctu
Dum queritur patriæ incommoda mille suæ,
Nunc hac, nunc illac furiis agitata vagatur
Oppida per, campos, per mare, per syluas;
Et requiem non his quærit, non sedibus illis,
Nec certo potis est fixa manere loco.
Vt Philomela, cui implumes immitis arator
Natos vicina ex arbore deripuit
Mœsta volat, totoq. die miserabile carmen
Integrat, & nullis certa sub arboribus,
Aut secura manet. nunc has, nunc fertur ad illas,
Si qua cara sibi pignora reppertat.
Interea non dulce melos queat illa sonare,
Vndique lugubri prata replens gemitu.
Haud aliter mœstis mea mens tantum apta querelis
Non pote consuetis verba animare modis.

Te facio nostri testem Neptune doloris,
Vosq. imo nantes gurgite Nereides,
Teque Theti Æacidem non dedignata maritum,
Argo cum longum Phasidos iret iter;
Quæque alij æquoreo regnatis marmore diui;
Et si quis duris sensus inest scopulis,
Vos vastæ Syrtes, & te ventosa Charybdi,
Et te Scylla atris inuia vorticibus;
Vos Fauni Satyrique, & capripedes Syluani,
Et te qui magnæ es Pan deus Arcadiæ;
Vos quoque Hamydriades, vos Naïadesque puellæ,
Et quodcunque pijs numinis agricolis.
Teque etiam, humanæ quæ imitatrix diua loquelæ es,
Et nemora arboreis sibila murmuribus.
Nam scio vos meminisse, meis cum fletibus Echo
Responsans vacuis vallibus ingemuit;
Et vos, si argutis mens vera est addita syluis,
Audistis vocem saxa iterare meam;
Tristia cum nostro gemuerunt arbuta fletu,
Et sonuit mœstis omne nemus lacrymis.
Testis & ipse meæ, memini si, I A N E querelæ es:
Dum tu mentem œstro concitus Aonio
Lentus in vmbrosæ requiescis margine ripæ
Dulce susurrantem gurgitis ad laticem,
Et prope te tua Vita, ferens tibi gaudia mille,
Amplexuque tuo molliter implicita;
Qualia Dardanio pastori Tyndaris olim
E Menelaëo rapta tulit thalamo,
Qualia & Anchisæ quondam inuidiosa petenti
Cypris in Idæis gaudia verticibus.
Quæ tu flexanimo mentem percussus amore
Argumenta tuis dum canis apta modis:

Siue animus culti est animari in verba PropertI,
Ludere seu numeris docte Catulle tuis;
Siue magis Venusini imitari scripta poëtæ,
Siue magis modulos Teïa Musa tuos:
En, modo quæ dulci somnum tibi demulcebat
Murmure, lympha tuis præ modulaminibus
Muta silet, rapido nec fertur languida cursu,
Immemor vndantes, vt prius, ire vias.
Et stupuit genus omne auium, genus omne ferarum,
Et saxa e summis mota cacuminibus.
Vt quondam Orpheo ductæ modulamine lynces,
Cantantisque lyram est sylua secuta Lini.
Carmina quin etiam audiuere tua obstupefactæ
Naiades, atq. imis exiluere vadis,
Et te nequiquam fugientem voce secutæ
Certatim cupidis corripiunt manibus.
Omne nemus magno resonat clamore, suis dum
Nituntur choreis addere te comitem.
Hic etiam Aonijs nymphis Dryades stipatæ
Mille tibi plenis dona ferunt calathis,
Mille rosas, mille hæc violas, mille hæc amaranthos,
Mille aliæ veris munera purpurei;
Et nunc his, nunc illis frondibus intertextis
Aptarunt capiti mollia serta tuo,
Quæ te venturis Phœbi testantia vatem
Æternis maneant florida temporibus.
Phœbi, qui criticum tibi ius transcribere visus
Dignaq. laudatis præmia carminibus
Temporibus posuisse tuis, quæ iusserat olim
Fingere de varijs frondibus Aonidas.
Testis Romani quæ fabula prima theatri
Quondam erat, a multo tempore vulneribus

Vix sibi nota suis; ita Plauti pulpita fœde
Barbaries nobis inuida polluerat.
Sorduerant tum vela cauo suspensa theatro,
Quærebatque suos scena relicta crocos.
Non Plautus placuit; nigro damnatus at Orco
Perpetuis iacuit luridus in tenebris.
Nemo ægro medicinam fecit, at illius omnes
Conclamauerunt vulnera grammatici.
Hic tu IANE *memor te qua donauerit arte*
Phœbus, & impediant cur tibi serta caput,
Ferre ægro auxilium dum quæris, &, vndique turpi,
Menda manu tollis innumerabilia;
Hoc facis, vt prisco modo reddita scena nitori
Plautini sapiat delicias genij;
Et modo cum magno populi stet grata fauore
Donetur meritis fabula muneribus.
Gaude igitur, si quis tibi sensus Marce sepulto est,
Gaude inquam, & læta hæc munera lætus habe;
Quæ tui Aristarchi genio dat Apollo, tui olim
Ingenij vt poßit condita detegere;
Et modo laudato communi voce, corona
Cingere lemniscis tempora de proprijs.
Plaute places: merita donaris munere palmæ.
Nunc aulæa suis serica textilibus
Exornata nitent iterum, plaudentibus & nunc
Attollit plebes murmura cum manibus.
Non tineas metues, non blattas, nec quæ alia olim
Librorum fuerat peßima pernicies;
Sed tua postilla scripta incorrupta manebunt
Cognita ab Eois, cognita ab Hesperijs.
Tuque, diu quo nostra suo se Flandria alumno
Iactitat, AVGERI *cui sacer iste labor,*

Gaude etiam, atque tuum non aspernare clientem,
Quo Plautina suo stat modo Musa pede.
Nam sua dum Plauto durabit vita, manebunt
Nomina GVLIELMI, *nomina* BVSBEQVII.
Quæ cum inter deserta mihi sic visa futura,
Arboreis volui scribere corticibus;
Tangere ne vestrum possit rubigine nomen
Hæc aut illa ætas, aut alia aut alia.

